Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	udgivet af Chr. Molbech
Titel | Title:	Athene : et Månedsskrift=et Maanedsskrift
Bindbetegnelse | Volume Statement:	1816; Vol. 6; Jan-Jun
Udgivet år og sted | Publication time and place:	København : Gyldendal, 1813-1817

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

60.- 44.-8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130010591377

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Athene

et Maanedsskrift

udgivet

af

Christian Molbech.

Siette Bind.

Januar — Junius 1816.

Kiøbenhavn.

Trykt paa den Gyldendalske Boghandlings
Forlag hos P. D. Kiøpping.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Indhold
af
Siette Bind.

Januar.

Side

Hvilken er den fortrinligste Sands? En Dialog, af Hr. C. Hauch . . . . . 1.
Nærmere Oplysning angaaende Kroningsmedaillen 45.
Jakob Macdonalds Reise i Danmark 1808 og 1809 49.
Ønskerne til Lyda, af Hr. C. Hauch . . 65.
Kiærlighedslængsel, af Samme . . . 67.
Litteratur:
Prøver af Snorros og Saxos Kroniker i en ny Oversættelse, samt et Ord til Danske og Norske, ved N. F. S. Grundtvig. Kbh. 1815 . . . . . 70.
Scientifisk Oversigt af Danmarks Litteratur i Aaret 1815 . . . . . 89.

Februar.

Indledning til Forelæsninger over den ældre Edda's mythiske og ethiske Digte, ved Professor Finn Magnussen . . . . 101.
Jakob Macdonalds Reise igiennem Danmark 1808 og 1809 (Fortsættelse) . . . . 140.

Side

Litteratur:

Om Digteren Ingemann og hans Værker. (Fortsættelse.)

De sorte Riddere, et romantisk Epos i ni Sange . . . . . 158.

Marts.

Nogle Bemærkninger om det, man kalder Tro, af Pastor Tryde 199

Scener i Neapel, af Fru Conferentsraadinde Brun, født Münter . . . . . 227.

Digter-Drikken, en oldnordisk Mythe, med tilhørende Forklaring, af Professor Finn Magnussen . . . . . 242.

Drøm og Virkelighed, af Hr. C. Hauch . 261.

Litteratur.

Ludlams Hule, Syngespil af Adam Oehlenschläger. Kiøbenhavn 1814 270.

April.

Surturhulen og Sneefields-Jøkel. Fragmenter af en Reise giennem Island, af Hr. E. Henderson. . . . . 295.

Side
Brudstykker af en Afhandling om Historie og Oldkyndighed, især den nordiske, ved Udgiveren 317.
Nordens Guder, af Hr. F. Schaldemose . 342.
Ines. En Legende. . . . . 346.
Litteratur:
Om Ludvig Holberg, som Lystspildigter og om hans Lystspil. Ved K. L. Rahbek. Første Deel. Kiøbenhavn 1815. . . . . 350.
Om Digteren Ingemann og hans Værker. (Fortsættelse) . . . 366.
Efterretning om den hollandske Lærde J. Meermann og hans Skrifter . 383.

Maj.

Om Jesuiterordenen, dens Fortieneſter af Missionsvæsenet og Videnskaberne, og hvad man bør tænke om dens Gienoprettelse . . 391.
Om den rigtige Udtale af det græske Bogstav Eta, af Hr. N. Fogtmann, Cand. Theol. . 424.
Mozarts Requiem og Idas Stemme, af Fru Fr. Brun, oversat af Ingemann . 440.
Ovids første Elskovselegie, oversat af Hr. J. L. Heiberg . . . . . 442.

Side

Om Lessings Laokoon. Et Forsøg . . . 444.
I Anledning af Hr. Grundtvigs Skudsmaal . 470.

Junius.

Om Jesuiterordenen, dens Fortieneſter af Missionsvæsenet og Videnskaberne, og hvad man bør tænke om dens Gienopretrelse (Slutning) , 471.
Den nye Paris, et Børneeventyr, af Goethe; oversat af Hr. Chr. Lütken . . 496.
Det kongelige Museum og Bibliothek paa Slottet i Stockholm, af Udgiveren . . 517.
Om Maleren Tousſainet Gelton, af Justitsraad Weinwich . . . . . 540.
Litteratur:
Om Digteren Ingemann og hans Værker.
Mithridates, et dramatisk Digt . 544.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Hvilken er den fortrinligste Sands?

En Dialog.

Leben gab ihr die Fabel, die Schule hat sie entseelet,
Schaffendes Leben auf's neu gab die Vernunft ihr zurück.
Schiller.

Adolph og Bernhard, mødende Carl efter en Spadseergang.

Adolph. Sandt er det, naar man skuer Naturen i sin Herlighed, de med Sø giennemskaarne Grupper, Skovene og Biergene i Baggrunden, og den blaae Uendelighed over dem — man kunde misunde Østerlænderen sit billedrige Sprog.

Carl. Har en Spadseertour kunnet omskabe den alvorlige Adolph til Digter, hvad vil da Bernhard sige, han, der gierne vilde lære os, at den Verden, vi kalde virkelig, kun er et mat Skin af hiin, der skiuler sig bag Phantasiens Blomsterslør.

Bernhard. Oprigtig! Mig har Naturen i sin Middagsglands kun brændt paa Legemet, og ladet Siælen kold. Beundre kan jeg den, men inderlig at

slutte mig til den, formaaer jeg kun, naar den mindre straalende, men mere fortrolig vinker mig, naar Stiernen nedluer, og Jorden aabner sit veemodsfulde Skiød, og fortæller om hengangne Tider, om sin Lidelse, om Mørket, og den gaadefulde Kamp.

Adolph. Dit Indre er dunkelt, derfor elsker Du Død og Dunkelhed.

Bernhard. O nei! Dødt maa det ikke være! Dunkelt ikke heller. Jeg vil see mindre, ahne mere; og saa maae besiælede Væsener tiltale mig. En Stemme i Natten er mig mere, end den hele Middagsglands, og et Valdhorn, der giennembryder Tausheden mere, end al Diets Herlighed.

Adolph. Siig hvad Du vil, saa staaer dog Diet over Dret, Lyset over Mørket. Du ynder Schelling. Lad ham overbevise Dig! Læs ham, naar han udvikler sin Mening om hiint Princip — Eller rettere læs i Erfaringens store Bog. Hvad vare vi, om vi vandrede i en evig Nat! Ikke uden Aarsag stemplede man alt herligt, hvad der udsprang af Menneskets Barm, med Navnet Lys.

Carl. Du antager altsaa to Slags Lys, et ydre og et indre?

Adolph. Hvor det ydre Lys mangler, vil det vel og vanskelig dages indvortes.

Carl. Det kom an paa en Undersøgelse.

Adolph. Som vi strax kunne anstille; vil Du føre Mørkets Sag, fører jeg Lysets.

Carl. Om noget absolut Mørke var ikke Talen; kun om det indre Lys, hvis Organ jeg anseer Øret for at være.

Adolph. Og jeg anseer Øiet som Organ, saavel for det Ydre, som for det Indre. Vor Strid reducerer sig til at vise, hvilken af disse Sandser var den ædelste.

Carl. Du mener, hvilken der mest vækker det, som Du kalder det indre Lys.

Adolph. Netop saaledes.

Carl. Hvilken der kraftigst vækker vore Tanker og Ideer?

Adolph. Ja, det mener jeg.

Carl. Hermed have vi ogsaa fiernet Spørgsmaalet, om hvilken der forskaffer sin Besidder de fleste udvortes Nydelser, hvis Tab gior hans jordiske Liv mest ulykkeligt.

Adolph. Hvad var det Ædle, naar det ikke giorde sin Besidder lykkelig?

Carl. I høiere Betydning har Du Ret. Om de lavere Nydelser vil Du vel ikke paastaae, at hvad der forskaffede de fleste af disse, ogsaa var det ædelste? — Du satte da Legemet over Aanden.

Adolph. Her skal intet Spørgsmaal blive om Legemet; men hvis jeg beviser, at Øiet ogsaa i aandelig Henseende skaffer de fleste Fordele, at det er den fineste, mest udviklede Sands, giver Du mig da Ret?

Carl. Det forstaaer sig.

Adolph. Ved en Sands forstaaer Du dog et Organ, bestemt til at modtage Indtryk, og giennem Nerverne at forplante det til Siælen?

Carl. Jeg veed intet at udsætte paa Din Definition.

Adolph. Det Organ, som klareſt modtager Indtrykkene, og reneſt forplanter dem, vil Du ikke anſee dette ſom meſt ſvarende til ſit Maal o: ſom det meſt udviklede?

Carl. Reenhed og Klarhed ere ſtore Fortrin.

Adolph. Kiender Du noget ſtørre?

Carl. Hvis Diets Klarhed kunde giennemtrænge Alt, ſom det omfatter Alt, vilde jeg give Dig Ret; men nu er det kun Overfladen, den belyſer, og Du maa tilgive, at jeg lover mig mere af en Sands, der røres af Tingenes Indre.

Adolph. At Diet giver Begreberne Klarhed, maa Du tilſtaae; hvis Øret har andre ſtørre Fortrin, da tilkommer det Dig at bringe det Ubekiendte for Dagen.

Carl. Sandelig det er min Henſigt.

Adolph. Ønſker Du flere Grunde for min Mening, ſaa betragt det paa Diet virkende Medium. Medens Følelſen fordrer faſt Berøring, medens Smagen, mere forædlet, kun vækkes af flydende, pirrende Legemer, medens Hørelſen, ſom Lugten, giennem Luften modtager Indtrykket, ſkabtes for Diet et nyt Element, der i Fiinhed og Virkſomhed ſtaaer langt over de øvrige.

Bernhard. Progressionen er indlysende. Øiet svinger sig, som en Lysstraale, giennem Ætheren, Øret, som en Fugl, giennem Luften, medens Følelsen, lig en Snegl, kryber langsomt paa Jorden.

Adolph. De øvrige Sandser ere blot modtagelige for ydre Indtryk. Øiet modtager ikke allene Lysets Virkninger udenfra, men og fra Sielen. Dette Organ har en dobbelt Retning, det giør hele Naturen anskuelig for vor Aand, det giør og vor Aand anskuelig for andre Aander; det staaer saaledes paa Grændseskiellet imellem de ydre Sandser, og den indre.

Bernhard. I Sandhed, en skiøn Tanke!

Adolph. Skal det Ydre være Maalestokken, hvor findes det mere fuldendt? Staaer ikke Øiet som en Blomst i udviklet Skiønhed? Ja, det er mere end skiønt; det luer ikke med en enkelt Straale, men med alle Prismaets Farver; en bestandig Gnist spiller i dette Organ, og et funklende Liv følger enhver af dets Bevægelser.

Carl. At Øiet har overfladelig Skiønhed, vil jeg ikke negte.

Adolph. Nu, hvad har Øret da? Vistnok er det lettere at opkaste Indvendinger, end at bevise dem.

Carl. Jeg ventede kun til Du havde udtømt Dine Grunde. Hvis Du nu vil høre mig, skal jeg stræbe at giendrive enhver af dem særskilt.

Adolph. Dermed er jeg tilfreds.

Carl. Du paastaaer, at Diet, ved reneſt og klareſt at opfatte Indtrykket, meſt tilfredsſtiller Sandhedens Fordringer.

Adolph. Har du derimod noget at indvende?

Carl. Hvor troer Du, Sandheden er at finde?

Adolph. Et ſelſomt Spørgsmaal!

Carl. Jeg mener, hvor Du vilde ſøge Tingenes ſande Væſen, paa Overfladen, eller i Centret?

Adolph. Hvo der ret kiender Overfladen, vil og kunne udforſke Centret.

Carl. Ved Slutninger, o ja! Men hvorved lærer Du at giøre Slutninger?

Adolph. Vil Du examinere mig i min Logik?

Carl. At ſlutte er af to umiddelbar givne Sætninger at uddrage en tredie, der ikke umiddelbar er given. Ikke ſaa?

Adolph. Jeg ſkulde troe det.

Carl. Til en Slutning fordres altſaa foregaaende Sætninger o: Tanker, og for at ſlutte, maa man kunne tænke. Ikke ſandt?

Adolph. Naturlig.

Carl. At ſlutte er da, af givne Tanker at udvikle flere; og ſom der i hvert Frø ligger en uendelig Spire, ligger i hver Tanke en uendelig Tendents, een fører til dem alle. — Den Sands altſaa, der giør Tanker mulige o: der hæver Fornemmelſerne til den Grad af Klarhed, at vi blive os dem bevidſte, er vel den, der reneſt og klareſt fører til Sandheden.

Adolph. Kun indseer jeg ikke, hvorfor man her skulde tillægge Hørelsen Fortrin for det klare Syn.

Carl. Tro: Du, at Dyrene fornemme, at deres Sandser modtage Indtryk?

Adolph. Ja.

Carl. Dog hæve deres Fornemmelser sig ikke til den Klarhed og Selvvirksomhed, at vi benævne dem Tanker.

Adolph. Naturlig, thi de mangle Fornuft.

Carl. Der forvikler Du Dig i en Cirkel. Spørgsmaalet er, hvorfor de mangle den Aandsvirksomhed, vi give Navn af Fornuft. Deres lavere Sandser ere dog ligesaameget, og ofte stærkere udviklede, end Menneskets, selv et skarpere Syn finder man hos mange.

Adolph. Et skarpere Øre ogsaa; deri, tænker jeg, kunne vi neppe maale os med Æselet.

Carl. Talen er her ikke om Receptivitet for Lysstraalerne; men om den finere Opfatten deraf, om den finere, i det Uendelige gaaende Organisation i Øret, der gior det skikket til at skielne hver enkelt Tone, der gior det modtageligt for Stemmens mindste Bøininger for Articulation og Harmonie.

Bernhard. Sandelig, jeg begynder at fatte Dig.

Carl. Hos Mennesket findes Øret i sin høieste Uddannelse, paa Menneskets Tunge vaagnede Sproget: var dette muligt uden Receptivitet derfor? Ved Sproget faae vi Klarhed i vore Ideer, ja kun gien-

nem dette modtage vi Ideer, hvis ei de dyriske dunkle Sandseindtryk skal beæres med dette Navn. Først Talen giver det raae Stof, Fornemmelsen, den Formudvikling, hvorved den hæver sig til Tanke. Talens Mulighed er givet ved Øret, dette er igien givet ved noget Høiere; men dog staaer den Sætning fast, at det udviklede Øre, næst Hiernen, er det fornemste Skielnemærke imellem os og Dyrene.

Adolph. Efter samme Princip kunde Tungen indtage den øverste Plads, den er dog den virksomme Deel i Talen, Øret er blot lidende.

Carl. Som Taleredskab staaer Tungen høiere, end som blot Smagsorgan; dog maa Du tilgive, at jeg ikke sætter den zittrende Streng over det fine Organ, der aabenbarer dens Indre. Hos flere Dyr er Tungen udviklet nok for at frembringe articulerede Toner; men Øret er ikke udviklet nok for at giøre dem anskuelige for Siælen, o: de kunne intet tænke ved den dunkle Lyd, som deres Øre kun halvt modtager.

Adolph. Dog maa deres Øre være udviklet nok til at høre Tonerne, ellers kunde de ikke efterpnakke dem.

Carl. At væsentlige Dele mangle i Fuglenes Høreredskaber, viser Physiologien. Pappegøien kan ved hyppig Gientagelse opfange enkelte Ord, men uden Tvivl falde de meget forkeert i dens Øre, da den saa sielden udtaler dem reent. Pappegøien lærer intet

uden Tvang, den havde ikke opfundet Sproget; det uddannede Øre derimod tvang Mennesket til at opfinde det.

Adolph. Det uddannede Indre tvang Mennesket til at opfinde det; havde Øret været os negtet, tænker jeg vi ligesaa færdigen havde talt med vore Fingre, saaledes gjøre jo de Døvstumme.

Carl. Troer Du, at de Døvstumme af sig selv vare faldne paa at tale med Fingrene?

Adolph. Jeg mener, jo.

Carl. Erfaringen taler imod Dig, Fornuften ligeledes. Hvis det er sandt, at udviklede Organer røbe et udviklet Indre, hvis de øvrige Sandser ere ligesaa udviklede hos Dyrene, kun Øret ikke: saa maa til Øret Menneskets Udvikling være knyttet.

Adolph. Fingrene ere heller ikke saa udviklede hos Dyrene.

Carl. Ved Fingrenes Udvikling ere vi og istand til meget. Imidlertid gik lang Tid hen, før man ved dem lærte de Døvstumme at tale. Først maatte Sproget være uddannet, før man kunde overfætte det. Ordet maatte være opstaaet, før man kunde fatte Meningen af Tegn. Og disse Tegn, hvor mangelfulde ere de ikke! Om det Høieste vi kiende, om det Oversandselige er det uvist, om de Døvstumme have Begreb; Erfaringer tale for det Modsatte, og saameget er vist, at ingen Saunderson, ingen Homer eller Milton endnu blandt dem er opstaaet.

Adolph. Det negter jeg ikke.

Carl. Den indre, Ideernes Verden er da ikke Aarsag til Sproget, men dette er nødvendigt til Ideerne; uden det uddannede Øre havde vi ingen Fornuft, ingen Bevidsthed, kun liig Dyrene, dunkle, usammenhængende Fornemmelser.

Adolph. Lad saa være, at Øret er nødvendigt til Ideerne, til al Kundskabsudvikling: til at erkiende Sandheden, til det Skiønnes Anskuelse, naar dette ikke skal blive tom Indbildning, maa Du tilstaae, at Øret er uundværligt.

Carl. For Bernhard vilde denne Trøst være tilstrækkelig: Dig, som Mathematiker, kan den ikke synderlig opbygge. Hvorvidt Du ellers har Ret, haaber jeg at lægge for Dagen i Besvarelsen af Dine øvrige Indvendinger, som jeg anseer for mindre vigtige, og derfor vil afhandle i Korthed.

Adolph. Du negter dog ei at Lyset staaer over Luften, at Siælen straaler fra Øret.

Carl. Den første Sætning angaaer ei Sandserne, kun de Media, der virke paa dem; at Virkningen imidlertid ofte bestemmes af sin Virkningssphære, kan ikke negtes.

Adolph. Det mener jeg med.

Carl. Enten Du med Newton antager et virkeligt Princip for Lyset, eller med Euler søger dets Aarsag i Zittringer, der giennem Ætheren forplantes fra det lysende Legeme, maa Du tilstaae, at Lysets Væsen er Expansion, en alt Endeligt overstigende Bestræbelse til Rumudfyldning.

Adolph. Denne uberegnelige, alt Materielt overstigende Virksomhed er det netop, jeg beundrer.

Carl. Undersøg imidlertid en enkelt Tone, betragt en Klangfigur, de utallige Støvlinier, og Bølgefigurer, den ene i den anden, og mindre end den anden! Beregn hvor utallige Zittringer, der ligge i en Tone! Beregn atter, hvor mange Gange denne maa gientages og giennem Luften udbredes, før den naaer Dit Øre, hvormange Zittringer, der maa combineres for at frembringe det strømmende Tonevæld, vi nævne Melodie; og Du vil faae et Begreb om en Uendelighed, ligesaa overraskende, som hiin i Lyset.

Adolph. Alt dette beviser ei, at Luften er af en finere Natur.

Carl. Luften er et dødt Legeme, kun de Zittringer, den modtager og meddeler Øret, giver den Betydning for dette Organ; angive disse en uendelig Kraftyttring, seer jeg ikke, at den, med Hensyn paa sit Organ, skulde ansees for mere uvirksom end Lyset, kun at Virksomheden her er indvortes.

Adolph. Nu, dette maa staae ved sit Værd.

Carl. Altsaa, som den udvortes Verden giennem Øiet baner sig Vei, saa trænger et uudtømmeligt, af sig selv strømmende Væld giennem Øret; og hermed troer jeg og Din anden Indvending besvaret, at Siælen aabenbarer sig i Øiet; jeg paastaaer, at kun giennem Øret kan en sand Siælsmeddelelse finde Sted.

Adolph. Jeg seer hvor Du vil hen.

Carl. Man kan ei negte, at Øiet røber den indre Tilstand; men denne Egenskab deler det med det hele Legeme; enhver Muskel giør det samme. Lyseſt ſkeer det giennem Øiet, formedelſt dettes med Lyſet beſlægtede Natur; inderligſt giennem Tonerne, formedelſt diſſes Slægtſkab med det Indre.

Adolph. Jeg viger Dig i Videnſkabernes Rige, for deſto kraftigere at beſtride Dig i Konſternes. Min Indvending om Øiets Skionhed ſtaaer endnu faſt; ſ[illegible] Sandheden erkiendes af Øret, er Øiet nødvendigt til det Skionnes Aabenbaring; male Tanker ſig hiſt, da male Følelſer ſig i Øiet.

Carl. Forhen var vor Strid om Sproget, og alt i dette ligger for Konſten et uudtømmeligt Væld. Er ikke Poeſiens Rige grundet i Sproget? Er ikke denne Følelſens og Skionhedens Tolk? Hvad formaaer de andre Konſter andet, end at legemliggiøre Poeſiens aandelige Natur?

Adolph. Nydes ikke Poeſien af Øiet? Ere ikke de ſkionneſte Digte ſkriftlige?

Carl. Den Indvending ventede jeg ikke. Oprindelig taler Sproget til Øret; de ſiden opfundne Skrifttegn ere kun døde Surrogater for det oplivende Ord; de kunde hverken opfindes eller beſtaae uden Sproget; at Øiet har naaet Fiinhed nok til at fatte dem, derfor takker det ſit udviklede Høreorgan. Paa ſamme Grund kunde Fingrene ſættes over Øret, thi ogſaa ved dem taler man. Hvo ſkielner ikke det Oprindelige fra det Afledede, Kilden fra de deraf flydende

Rigdomme? Fortørredes hiin, vilde disse forsvinde; lukkedes Øret, vilde ingen Ideer, altsaa ingen Skionhed i Poesie eller andre Konster være mulig.

Bernhard. Ikke allene Sproget, ogsaa Tonerne skabtes for denne Sands. Gaae vi over i disses Land, synes vi at komme i Skionhedens sande Hiem. Hvad i Sproget udtalte sig som Tanker, taler her, som en i Ord ei længer indsluttelig Poesie, til Følelsen. Hvad hist var fængslet, hensvæver her løst fra Individualitetens Baand, liig en henrullende Strøm, der i det den berører Siælen, synes at opløse og henrive den til høiere Verdener.

Adolph. Om en af Tonerne opløst Siæl kan jeg intet Begreb giøre mig; jeg troer meget mere, at ikke hensvævende Skyggebilleder, men klar, ved Sandserne bunden Anskuelse udgiør det Skionnes Væsen.

Carl. Nu, vi ville ikke beruse os, hvor Undersøgelsen fordrer tydelig Indsigt.

Adolph. Jeg tilstaaer, jeg hader enhver Ruus, den aandelige saavelsom den legemlige.

Carl. Dog har Bernhard giort os opmærksom paa Ørets dobbelte Natur, og ved at fremhæve Tonernes Verden bestemt Gangen af vor Undersøgelse.

Adolph. Jeg kan blot ikke med ham troe, at Tonerne ere den Bro, der forener Himlen med Jorden.

Carl. Antager Du ikke noget Himmelsk i Konsten?

Adolph. Paa et ubestemt Spørgsmaal kan jeg intet bestemt Svar give.

Carl. Jeg mener, om Du ingen Skiønheds-Nydelse troer mulig, uden den af en endelig Forstand kan begribes?

Adolph. Oprigtig, jeg har ikke tænkt nok over denne Gienstand, for strax at fælde en afgiørende Dom.

Carl. Hvorfor antager Du Cirkelen for skiøn?

Adolph. Først burde Du have spurgt, om jeg antager den for skiøn. Jeg har endnu aldrig hørt noget Beviis for, at den er skiønnere end Ellipsen, Cykloiden, Spirallinien o. s. v., skiøndt jeg ofte har hørt det paastaaet.

Carl. Du antager dog de runde Former for skiønnere end de kantede?

Adolph. Jeg veed ikke.

Carl. En spids, skarpt afskaaren Arm er da efter din Mening ligesaa skiøn som en afrundet?

Adolph. Det paastaaer jeg ikke.

Carl. Det Afrundede er altsaa skiønt, det Spidse uskiønt?

Adolph. Dette kan vel ikke negtes.

Carl. Ellipsen er følgelig skiønnere end Triangelen; thi den runder sig mere —

Adolph. Det maa vel saa være.

Carl. Og den Linie, der fremstillede denne Afrunding i sin høieste Fuldendthed, maatte blive den skiønneste.

Adolph. Jeg forstaaer Dig; det er sandt, i Cirkelen er denne Runding paa det Høieste, hvert Punkt danner en ny Proportion mod Centret.

Carl. Cirkelen er altsaa skion, og jeg paastaaer, den er ideal skion, dens Skionhed kan af en endelig Forstand ikke begribes.

Adolph. En dristig Hypothese!

Carl. Hvad fordrer Du til Skionhed?

Adolph. Du sagde det ovenfor, Afrunding.

Carl. Du mener dermed alle Delenes harmoniske Henflyden i et Heelt?

Adolph. Uden Tvivl vil Du fange mig med Ordet Harmonie, der er laant af Musiken.

Carl. Lad os da vælge en anden Konst, Malerkonsten, f. Ex. Maa ikke i hver enkelt Figur Delene harmonisk underordne sig et Heelt, maa ikke i Gruppen de enkelte Figurer opløse sig i en høiere Eenhed, henflyde i en Hovedfigur?

Adolph. Det tilstaaer jeg.

Carl. Uden Harmonie er Handlingen sønderreven, og Skionheden med den.

Adolph. Billigen maa Du først forklare, hvad Du forstaaer ved Harmonie.

Carl. Har jeg ikke sagt det? Delenes Afrunding, deres Henflyden i et Heelt. Ere Delene tilstede uden Heelhed, afskæres de fra hinanden ved Mellemrum, og afrevne Kanter — kort, er der ingen Harmonie, da er der heller ingen Skionhed. Er det Hele saa overveiende, at Delene ikke fremtræde ty-

deligt, at de undertrykkes og opsluges af Eenheden: da forvandles Harmonien til Monotonie, Skiønheden til Eensformighed.

Adolph. Dette er vist nok.

Carl. Jo flere Dele, hvori der udtaler sig en Heelhed, jo inderligere Delene sammensmelte, uden at undertrykke hinanden, desto konstrigere vorder Skiønheden.

Adolph. Unegteligt!

Carl. Men denne Heelhed, hvad er den andet end en Orden, der forbinder Delene o: det forskiellige? — og Orden i Forskiel, Orden i Mangfoldighed vorder Skiønhedens Definition.

Adolph. Derimod kan intet siges.

Carl. Forfølge vi denne Orden i sit Inderste, maa den tabe sig i en ideal Delenes Sammensmeltning o: i Eenhed; betragte vi det Mangfoldige ubegrændset, da forvandler det sig til en ideal Delenes Fremtræden o: til Uendelighed; og Eenhed i Uendelighed vorder Skiønhedens Idee.

Adolph. Som dog er uopnaaelig i den reale Verden.

Carl. I Cirkelen har hvert Punkt sin forskiellige Retning, her er uendelig Forskiellighed sammenbunden i eet Eenhedspunkt.

Adolph. Det er vist, at denne Linie indeholder noget beundringsværdigt.

Carl. Seer man Skiønhed i den enkelte Symmetrielinie, hvormeget mere her, hvor enhver uen-

delig lille Deel har sit Tilsvarende, hvor altsaa Symmetrien er uendelig? Hvor er Eenheden fuldkommere, hvor er Mangfoldigheden større? Hvert Punkt modtager en Forandring i sin Dimension; dog er Forholdet mod Centret det samme; alle ligne hverandre, og alle ere de forskiellige.

Adolph. Jeg tilstaaer, Cirklen indeholder de fleste af Skionhedens Betingelser.

Carl. Cirklen indeholder en ideal Skionheds Betingelser; den udtrykker noget uendeligt, en virkelig Idee, og Maleriet, hvori Cirklen er Grundlinien, der stedse stræber til det Afrundede, er en ideal skion Konst.

Adolph. Denne Paastand taler snarere for, end imod mig.

Carl. Men Cirklen er kun uendelig, som Udtryk af en Idee.

Adolph. Saa synes det.

Carl. Den udstrækker sig ikke virkelig i Uendeligheden; dens Uendelighed er ikke legemlig, men aandelig.

Bernhard. Aanden i den er uendelig, uagtet Grændserne ere indskrænkede; i Sandhed, et skiønt Billede!

Carl. Cirklens Aand kunne vi kalde dens indre Harmonie, dens uendelige Eenhed.

Adolph. Saa er det.

Carl. Maleriet er da det Uendeliges begrændsede Udtryk.

Adolph. Jeg kan ikke negte det.

Carl. Det udtrykker legemligt, hvad Harmonien udtrykker aandeligt.

Adolph. Men i Malerkonsten er Harmonien mere sandselig: skulde den da ikke mere egentlig fortiene Navn af skion Konst? Hvad der ei taler til Sandserne, fortiener ikke dette Navn.

Carl. Maleriet taler til Øiet, Musiken til Øret: deri ere de begge sandselige.

Adolph. Der nedbryder Du Dit eget Værk; saavel Musik som Maleri ere sandselige, d. e. endelige Udtryk af noget Uendeligt, og hvilken der har Fortrinet, er end uafgiort.

Carl. Unegtelig ere de begge indskrænkede af Endeligheden; dog troer jeg det beviist, at Malerkonsten udtrykker den legemlige, den ydre Skionhed, Tonekonsten den indre.

Adolph. Da Sagen er saa vigtig, kunde den trænge til at belyses paa flere Sider.

Carl. Hvilken Skionhed agter Du høiest, den, der skues af det ydre Øie, eller den, der fattes af det indre?

Adolph. Det Ydre er jo Udtrykket af det Indre.

Carl. Hvad anseer Du for ædelst, Ynde, det bevægelige Skionne, eller det ubevægelige?

Adolph. Det første.

Carl. Unegtelig, hvis Siælen staaer over Legemet. — Men da staaer Maleriet, der er bun-

det til Øieblikket, til et enkelt poetisk Moment, hvis Uendelighed kun udstrækker sig i Rummet, tilbage for andre Konster, der af Endeligheden ere mindre bundne.

Adolph. Maleriet er bundet til Rummet, Poesie og Tonekonst fængsles i Tiden; Tid og Rum ere begge indskrænkende, endelige Begreber.

Carl. I Rummet viser sig kun det Bevirkede, Kraftens døde Residuum; Kraften selv er fremskridende, den binder sig ikke til Øieblikket, den viser sig i Virken, i Bevægelighed, den indsluttes vel af Tiden, men aldrig af Rummet.

Adolph. Dette maa jeg tilstaae.

Carl. Den Konst, der bevæger sig i Tiden, vil da bedre afmale Aanden, end den, der er bunden i Rummet. Denne vil aldrig male, uden det blotte Kraftens Udtryk.

Adolph. Jeg forstaaer Dig.

Carl. Musik og Poesie, der ikke blot male Aanden, men hvis Væsen er en vedligeholdt Udstrømmen af denne, hvor sjælegribende maa ikke disse være? — I Grunden troer jeg ei, at Bernhard overdrev, da han talte om Tonernes Virkninger. Hvis Kraft, sammensmeltet i Orden, er Skionhedens Væsen, synes i hine Konster mere, end i Malerkonsten at være dens Hiem.

Adolph. Før antog Du ordnet Mangfoldighed som Skionhedens Definition; nu sætter Du Kraft istedet.

Carl. Frembringes ikke Mangfoldighed ved en i flere Retninger virkende Kraft?

Adolph. Jo.

Carl. Denne Kraft skal være ordnet o: i sig selv smeltende; smeltende Kraft er Skiønhedens indre Udtryk, det Bevirkende. Virkningen er ordnet Mangfoldighed; Tonerne udtrykke den indre Skiønhed, hvoraf Farverne ere det legemlige Udtryk.

Adolph. Det kan jeg ei længere negte.

Carl. Ogsaa paa denne Vei fandt vi da, at Tonekonsten og Poesien ere den Aand, hvis Legeme vi see i Maleriet.

Adolph. Men mig synes, Du har i denne hele Beviisførelse drevet et Spil med Ordet Harmonie. Du sætter den af Dig saaledes benævnede Skiønhed istedetfor den oprindelige Musikens Harmonie, og paastaaer nu, uden andet Beviis, end de forvexlede Navne, at hiin, Skiønheden, den i sig ordnede Kraft, ogsaa i Musiken har sit Hiem.

Carl. At Musiken ikke som Cirklen blot var Billede paa det Uendelige, men virkelig indeholdt det, saae vi ovenfor; at den indeholder den anden Harmoniens Betingelse, Eenhed, har vel mathematiske Undersøgelser lært Dig.

Adolph. I Sandhed, jeg erindrer, at, naar en harmonisk Tone skal frembringes, maa Zittringerne være lige hurtige; for at Tonerne kunne harmonere indbyrdes, maa atter et Liighedsforhold finde

Sted; Octaven giør dobbelt saamange Svingninger, som Grundtonen o. s. v.

Carl. Denne Harmonie gaaer i det Uendelige *); den falder sammen med det, vi kaldte Skiønhed; den er ikke som Lyset en til alle Sider udstrakt Eensformighed; men en virkelig Sammensmeltning af uendelige Bevægelser.

Adolph. Jeg tilstaaer, jeg har giort en ugrundet Indvending.

Carl. Tonerne udtrykke altsaa en mod det Aandelige hensvævende, Farverne en af Legemligheden bunden Uendelighed. Man kunde sammenligne Øret og Øret med Forstanden og Fornuften; Siælens Tendents er uendelig: naar denne Uendelighed indskrænkes, og nødes at vende Blikket mod Endeligheden, kalde vi den Forstand; naar den hefter sig paa det Høiere, Fornuft.

Adolph. Uden Tvivl en paa Fordomme grundet Sætning. Snarere kunde Øret have nogen Overeensstemmelse med Indbildningskraften, der, ligesom dette, flyver om i alle Verdener, og henter Billeder, og klæder Alt i en sandselig Dragt.

Carl. Skulde Øret virkelig kunne besøge alle Verdener? — Jeg meente, at den indre Verden, efter det Foregaaende, var lukket for det, eller i det mindste, at det kun kiendte den paa en middelbar Maade. Øret giver kun udvortes Former; Former er dets absolute Betingelse; strengt bundet fører det ethvert Væsen frem for vor Siæl. Indbildningskraften

*) See Ørsted's Afh. om Klangfigurer.

derimod fordrer Frihed, og naar ikke den ordnende Forstand indskrænker den, fremskrider den aldeles formløs.

Bernhard. Vi see jo og, at de største Digtere, Milton og Homer vare, eller siges at have været blinde.

Adolph. Men Indbildningskraftens billedlige Tendents! —

Carl. Staaer i omvendt Forhold til Øiets billedlige Tendents. Som det ydre Blik lukker sig, aabner sig en tilforn ukiendt indvortes Verden. Naar Dagen udslukkes, straaler Phantasien i dobbelt Glands, dens Phantomer modtage Virkelighed, Spøgelsefrygten tiltager; endelig bliver hiin Sieleevne eneherskende, og vi nedstige i Drømmenes Rige. Jeg veed vel, man forklarer nogle af disse Phænomener af andre Aarsager, af Frygt, o. s. v.; men dette viser netop, at Øiet, som Forstanden, er os givet ligesom for at beskytte os mod Indbildningskraftens Skrækbilleder.

Adolph. En besynderlig Formodning!

Carl. Øiet, ligesom Forstanden, undersøger Alt nøie, forklarer Alt af begribelige Aarsager, ingen Drøm kan bestaae ved Dagslyset; men den overfladelige Betragtning mærker kun Legemet, og det Inderste, den siner, er Tingenes Beenrad. Ligesom Fornuften nu er givet Forstanden til Modvægt, til at besiæle den døde Masse, til at opdage det Liv, der saa let smutter bort under Empiriens Fingre, synes Øret i samme Hensigt at være givet Øiet.

Bernhard. Dette er meget interessant!

Carl. Tænk Eder et Menneske berøvet Hørelsen! Hvorledes vilde han, forudsat, at han, forladt af Øret, kunde naae den Sielscultur, der fordres til philosophiske Betragtninger, anskue sin Omgivning? Uden Tvivl vilde hans Forestillinger, der hang ved Overfladen, blive aldeles mechaniske, han vilde anse de tause Gestalter som Automater, der bevægede sig villielose, uden indvortes Kraft; det Hele vilde blive ham en Dands, hvortil han ikke hørte Musiken; den indre Verden vilde være ham lukket, og han vilde troe at have fanget Aanden, naar han havde opstillet en Formel for Bevægelsen.

Bernhard. Som i et Speil fører Du frem for min Siel den nyere Tids Bestræbelser; den saakaldte klare mathematiske, al Overtro forjagende Indsigt er kun en Tilstaaelse om, at Aanden er undgaaet os; Aanden kan ei ligge paa Overfladen; Overfladens Betragtning o: Mathematiken kan ei fange den, og for mig har det langt mere Interesse, naar jeg hører Vinden ved Midnat, at tænke mig en Skare af Aander susende giennem Træerne, end at den ved Heden udvidede Luft sætter sig i Ligevægt.

Carl. Man hører, Du har Digtere at takke for Din Dannelse; jeg maa dog bemærke, at Sandheden her, som overalt, ligger i Midten. Nutiden synes ved sine mathematiske Bestræbelser at affiæle Alt, imidlertid er denne Vei den eneste, hvorpaa det sande Liv, Fornuftens Liv, kan naaes, og sættes istedet for

Indbildningskraften, der dog er mere eller mindre chimæriſk.

Adolph. Bernhard har med ſit ſædvanlige Sværmeri ledet os ud fra Hovedſagen; Du vilde tydeligere udvikle Synets forſtandige og Hørelſens fornuftige Tendents.

Carl. Trods ſin Udſkeielſe har Bernhard bragt os Maalet nærmere. Meget rigtig forvandler han Synet til Mathematik, ſtiltiende giver han os derved Ret til at forvandle Hørelſen til Philoſophie.

Adolph. Hvad han giver Dig Ret til, veed jeg ei; jeg giver Dig ikke Ret til noget, før Du med Beviis tvinger mig dertil.

Carl. Du maa dog tilſtaae, at Fornuften ſøger de indre, høiere Grunde, Forſtanden de lavere, mere paa Overfladen liggende o: Forſtanden beſkiæftiger ſig med Overfladen, Fornuften ſøger Centret, Fornuftens Videnſkab er —

Carl. Ja jeg veed det: Philoſophie er Fornuftens, Mathematik Forſtandens Videnſkab; dette har Du tilforn udviklet *); men hvortil hielper det?

Bernhard. Til ſaare meget, hvis jeg fatter Carl ret; ogſaa Øret røres af det Indre, Øiet af Overfladen.

Adolph. Er ikke den hele Tonekonſt ved ſenere Opdagelſer reduceret til Overflade, til Mathematik?

*) S. Forf. Afhandling om Konſt og Videnſkab, Philoſophie og Poeſie. Athene 4de Bd. S. 405—34.

Carl. Tonernes legemlige Udtryk, deres Zittringer ere reducerede til Mathematik; disse kunne og gjøres anskuelige for Øiet; de forudsætte et gjennemløbet Rum, og kun som Rumudfyldning blive de Gjenstand for Mathematik; de indre Oscillationer, Kræfterne selv kiende vi ved høiere Slutninger o: ved Philosophie.

Adolph. Du taler om Slutninger, som en udelukkende Rettighed for Philosophien; gjør ikke ogsaa Mathematiken Slutninger? Er ikke den hele Videnskab derpaa bygget?

Carl. Jeg beder Dig bemærke mine Ord; høiere Slutninger sagde jeg: ikke saadanne, som blive paa Overfladen, som i det Høieste springe fra en Størrelse til en anden; men saadanne, der trænge ind i Væsenet, der aabenbare Aandens Forhold til Materien.

Adolph. Øret modtager heller ikke det Indre reent, men indhyllet i et Klædebon, der vel ikke er synligt, da det ei er virket for Synets Sands, men dog hørligt o: indhyllet i en anden, for Hørelsens Organ passende Sandseform, hvilken, skiøndt usynlig, dog ikke er mindre legemlig.

Bernhard. I Sandhed, deri har Adolph Ret; ligesaalidet, som jeg kan antage Lugtens Gjenstande for ulegemlige, fordi jeg ei kan see dem, ligesaalidet har jeg Ret dertil med Hørelsens.

Carl. Have I da glemt Resultatet af vor forrige Undersøgelse? Aldeles at blotte det Indre,

formaae vi ikke engang ved Fornuften. Alle Sandser ere legemlige Organer, og kunne ikke fatte den rene Aand; kun om hvilken der fattede den mindst legemlig, var Talen.

Bernhard. Og her var Fordelen ikke paa Adolphs Side. For mig har ikke blot Toner, men enhver dyrisk Røst noget saare rørende. Saasnart et Væsen kan tale til mit Øre, føler jeg mig nærmere beslægtet med dette Væsen. Ormen træder man under sin Fod — langt mere koster det at nedtræde et klynkende, tonebegavet Dyr. Enhver Lyd, der udspringer af et levende Bryst, er mig Borgen for en ædlere Natur.

Adolph. Er ikke enhver vilkaarlig Bevægelse det samme? Forbyder ikke en ædlere Form al Mishandling ligesaa stærkt, som ethvert Skrig? Giør ikke Hesten, der kun udgiver et Suk i Dødskampen, just derfor desstærkere Indtryk?

Carl. Jeg maa give Bernhard Ret i, at Dyrets Røst giør mere Indtryk end dets stumme Gebærder; at der kan ligge meget i en enkelt Tone, f. Ex. i Hestens Dødssuk, er en anden Sag. Men ligesaameget har Adolph Ret, naar han fordrer Ærefrygt for den uddannede Form; overhovedet svarer Formens og Ørets Udviklingsgang saa nøie til hinanden, at allerede heraf denne Sandses fortrinlige Natur lod sig godtgiøre.

Adolph. Noget Lignende paastod Du ovenfor, skal jeg troe det, maa Du give mig Beviis.

Carl. Det skal Du faae, naar jeg har udført vor omtvistede Sætning. Her vil jeg, for at forebygge videre Misforstaaelse, gientage Indholdet af det næst Foregaaende. Vi fandt, at uagtet alle Sandser ere af legemlig Natur, ere der Gradationer, som vi maatte forudsætte ved at indlade os i Undersøgelsen. Hvis det er sandt, at Hørelsen modtager Toner, Forandringer i Tingenes Indre, Synet Størrelser og udvortes Bevægelser: saa maa dettes Rige være den ydre Verden, hiins den indre, vel ikke i sit egentlige Væsen, men dog kun omgivet af et tyndt Flor. Synet modtager det Bevirkede, Hørelsen staaer nærmere Kilden, det Virkende; dens Form er Tiden; thi hvad der mangler Væren, Simultaneitet, kan ene vise sig i Virken, successivt o: i Tiden. Synet har sit Hiem i Rummet; der ligge alle dets Gienstande, og ligesom Tonerne svinde hen i Tiden, og vanskeligen i Rummet lade sig anskue, saaledes synes Lyset kun heri at være til, og næsten ikke at behøve nogen Tid til sin Udbredelse.

Adolph. Dog maa jeg bemærke, at ligesom Akustiken har fængslet Tonerne i Rummet, har Optiken for længe siden fængslet Lyset i Tiden.

Carl. Da vi her kun kiende indskrænkende Kræfter, kan ingen ubegrændset Udstrækning finde Sted; og jeg paastaaer endnu, at som Lyset af alt Endeligt mest undgaaer Tidens Baand, bevæge Tonerne sig mest uafhængige af Rummet.

Adolph. Naar Du saaledes indskrænker Din Mening, har jeg intet at indvende.

Carl. Øret angiver sig som Tidens, Øiet som Rummets Sands. Betragte vi Videnskaberne, da see vi Philosophien bemægtige sig Kraftens o: Tidens, Mathematiken Størrelsens o: Rummets Phænomener; og hermed mener jeg det er beviist, at Øret er Philosophiens, Fornuftvidenskabens, Øiet Mathematikens o: Forstandsvidenskabens Sands.

Adolph. Jeg finder ingen grundet Indvending herimod; kun indseer jeg ikke, hvortil det Hele fører. Saameget Lignelser behage mig hos Digtere, saameget mishage de mig ofte hos vore moderne Philosopher. Vel kunne Lignelser ogsaa for Philosophen have deres Nytte; dog kun som oplysende Billeder. Skulle de tiene istedetfor Beviser, saa er et vittigt Indfald nok for at kuldkaste den dybeste Undersøgelse, og hvad der burde staae fast og urokket mod alle Modsigelser, vorder, som i Voltaires Tid, en Bold for Spotteres Lune.

Carl. Som Mathematiker burde Du ei forkaste den overfladelige Liighed. Desuden maa man adskille den paa Overfladen spillende fra den til Centret gaaende, og sin Gienstand heelt omfattende Lignelse. Denne er mere end et Spil af Vittigheden; den hefter sig til det Baand, der sympathetisk sammenbinder Naturen, der henpeger til det Heles Identitet, til Legemets og Aandens Udvikling efter samme

Love, og maa for Enhver, der bøier sig for den store Enhed, have meget Værd.

Bernhard. Ogsaa jeg har ofte følt Forskiellen imellem den lette Sammenligning, der i det Høieste fremlokker et Smiil, og den alvorlige Liighed, der, øst af en dybere Natur, sympathetisk fremkalder dybere Anelser.

Carl. En Liighed af sidste Slags mener jeg, vi her have fundet, og tilstaaer man Philosophien en dybere Natur end Mathematiken, hvorledes vil man da analogisk negte Hørelsen Fortrin for Synet?

Adolph. Maaskee er det, som Du kalder en dybere Natur, kun en dunklere, mindre udviklet Natur. Det skulde saaledes ikke falde mig vanskeligt at bevise, at alle de øvrige Sandser havde Fortrin for Synet, ligesom jeg troer, at Philosophien skylder det dunkle Slør, der hviler over det Indre, sin Aandelighed, og at den, klart anskuet, vilde forvandle sig til Mathematik.

Bernhard. Hvis saa var, vilde jeg ikke ønske Videnskaberne til Lykke. Det kommer mig for, som om man først rystede Bladene af Træet, og derpaa beundrede den Tydelighed, hvormed man nu beskuede Grenespredningerne.

Carl. At Mathematikens Klarhed kunde udbrede sig over Philosophien, troer jeg dog var ønskeligt; naturligviis maatte det ikke være nogen tvungen Klarhed, kiøbt ved at afskære, hvad man ei forstod. Tydelig Opfatning af det Ydre og Indre er

Videnskabens Maal. Fordrer derimod Adolph ikke blot Mathematikens Klarhed, men ogsaa dens paa Overfladen spillende Natur, troer jeg snarere at Videnskabens Vei vorder den omvendte, og at Mathematiken vil forvandle sig til Philosophie.

Adolph. Altsaa, jeg tilstaaer Dig, at Diets Tendents er mathematisk, Drets philosophisk; Du tilstaaer mig saavel Philosophiens, som Drets dunklere Natur, og saalænge til hiin forønskede Klarhed herover udbreder sig, maa Du tillade mig at anse vort Spørgsmaal for uopløseligt.

Carl. Du mener, hvis Drets Gienstande ligge dybere, kunne Diets lettere anskues, hver har sine Fortrin, og hvis der ere de største, er uafgiort?

Adolph. Det er min Mening.

Carl. Med andre Ord: hvis Aanden ligger dybere, kan Legemet lettere anskues, hver har sine Fortrin, og hvis der ere de ædelste, er uafgiort.

Adolph. Saa blind er jeg ikke for Alt hvad ei er Mathematik, at jeg skulde sætte Aanden over Legemet.

Carl. Du tilstaaer da, at Dybden har mere Vigtighed end Overfladen, uagtet den for det ydre Blik er mere skiult?

Adolph. Kun troer jeg endnu ei min Indvending besvaret. Den blotte Dunkelhed giver ei Ret til at hæve en Sands over den anden. Diets Fortrin maatte da ansees som Feil, og dets Klarhed nedsætte det paa det laveste Trin i Sandserækken.

Carl. Den blotte, paa Mangel af Udvikling beroende Dunkelhed giver ei nogen saadan Ret; men denne findes ei i Hørelsen, der endog er mere udviklet end nogen anden Sands. Man maa skielne imellem dynamisk og mechanisk Dunkelhed: den første findes i Øret, som Følge af Kræfternes mere skiulte Natur; den sidste findes i de lavere Sandser, og mærkelig er disses gradvise Udvikling. Følelsen indskrænker sig ei til den ydre Hud, den er udbredt i hele Legemet, saalangt Nerverne gaae; den har intet særskilt Organ, med mindre man vil antage Fingrene for nedhængende Følehorn. Smagen har sit Organ i Tungen, og dens Forhøininger. Lugteorganet er endnu stærkere udviklet, i Lugtenerven med sit Ganglion, i Næsen med dens Aabninger, indvortes bedækket af Sliimhinden. Endelig fremtræde Øinene med deres Hinder og giennemsigtige Vædsker, med deres mange Nervefletninger; men selv disse kunne ei sættes i Ligning med det saa rigt sammensatte, sig saa nær til Hiernen sluttende Øre.

Adolph. For det materielle Blik maaskee; dog, skulde det samme finde Sted i indvortes Fiinhed?

Carl. Om den indre Fiinhed talte vi forhen, og som jeg troer, var Fordelen ikke paa Din Side; nu tale vi om den ydre mechaniske Bygning; jeg beder Dig altsaa, giør intet Spring, der vilde forvirre Begreberne, og giøre videre Undersøgelse umulig.

Adolph. Men har Du ret betragtet Øiet? Aare- og Regnbuehinden med deres talløse Blodkar?

Chiliarnervernes Modsætning til Nethinden og Seenerven? Her er mere end Mechanisme, her er virkelig Kraftmodsætning, en levende galvanisk Kiæde *).

Carl. En galvanisk Kiæde finder Sted i enhver Sands; ja i enhver Deel af Legemet. Jeg ønskede, Du nu vilde see bort fra Kraften, og betragte det ydre Organ. I Øiet bestaaer dette i et Antal Fugtigheder, omgivne af Hinder; kun i Aarehinden og Iris er Organisationen fuldkommere; betragt derimod Øret, de saa selsomt sig snoende Canaler, den sig overalt udspredende Høremarv, Sneglen med sine regelmæssige Boininger; den næsten mechaniske Virkning af Trommehinden paa Benene i Trommehuulheden, Virkningen af disse paa Vandet i Labyrinthen: og Du vil tilstaae, at en konstrigere Mechanik vanskeligen findes i nogen anden Sands.

Adolph. Lad saa være! Jeg vil troe, at Ørets Udvikling er tydeligere, mere mechanisk; men hvad om jeg vendte Indvendingen om, og bebreidede Øret denne sin mechaniske Tendents, ligesom det er mærkeligt, at denne Sands er den eneste, hvis Phænomener fuldkommen ere underkastede Mathematikens Love.

Carl. Det sidste besvarede jeg ovenfor **).

Adolph. Men det Første besvarede Du ikke. Jo mere Kraft Naturen forbruger til det Ydre, desmindre beholder den til det Indre — saaledes under

*) S. Brandis Pathologie Pag. 233—279.

**) See S. 25.

Æqvator, hvor Aanden sover, medens det ydre Liv er paa sit Høieste. Negerens Drømme, hvo vil sammenligne dem med Europæerens Fornuft? Selv Fuglen bærer der et straalende Klædebon, men hvor er den tryllende Stemme?

Bernhard. Du slaaer Dig selv, ved at give Stemmen Fortrin for Farvepragten. Overhovedet er det for Grandskeren Øret udvikler sine Dybheder; for det overfladelige Blik straaler Øiet langt herligere, som en Blomst med alle Regnbuens Farver. I Baggrunden hviler den stillere Søster; Du maa trænge ind til det Indre, før Du opdager hendes Fortrin.

Carl. Sikkert har Bernhard Ret. Øret skiuler snarere sin Mangfoldighed, end det fremhæver den. Det Indre underordnes ei her det Ydre; men omvendt, dette angiver kun den i mange Retninger virkende Kraft. Paa et saaledes udviklet Ydre bygger man jo Slutninger om et Dyrs Fortrin for et andet; Polypen og Ormen angive ved deres eensformige Bygning en uædlere Organisation.

Adolph. I Sandhed, Du er nær ved at omvende mig.

Carl. Øret er da hos Menneskет saare uddannet; imidlertid gives der Dyr, hos hvilke dette ikke er Tilfældet, hos hvilke andre Sandser ere forherskende; dette leder til en physiologisk Fremsættelse af Sandsernes Udvikling, hvor det vil vise sig, at de øvrige Sandser i lavere Dyrklasser findes fuldkomne, Øret derimod holder Skridt med den opstigende Natur.

Adolph. Er ikke det samme Tilfældet med Øiet? Skulde ikke, uagtet nogle Dyr synes begavede med skarpere Syn, dette mere angaae Qvantiteten, Legemernes Størrelse og Afstand, end deres Qvalitet? Kan man troe, at Dyrene have Receptivitet for Farverne? Uden Tvivl see de Alt, hvad endog hos visse Mennesker skal være Tilfældet, som vi see et med Tusk overtrukket Landskab *).

Carl. Den Afsky, som visse Dyr vise mod een Farve fremfor en anden, talet imod Dig. Dog troer jeg, at Du fra eet Synspunkt kan have Ret: at hvad der finder Sted ved Øret, finder og, skiøndt svagere, Sted ved Øiet. Hvis Du tillader mig at fremføre min Sætning, kunde dette vorde tydeligere.

Adolph. Begynd! Jeg skal ikke forstyrre Dig.

Carl. De lavere Sandser ere forherskende hos de lavere Dyr. Hos Plantedyrene synes Alt reduceret til Følelse; Polypens Legeme bestaaer i to udstrakte Følehorn; ogsaa hos Insekterne fremtræde disse; nogle have troet, at Følehornene hos dem saaledes forfinede sig, at de dannede en ny Sands.

Adolph. Dog synes den stærke Vitalitet at henpege paa Mangel af Følelse; Irritabiliteten synes her snarere at undertrykke det sensible System.

Carl. Jeg troer ei, at Insektets Følelse er stærkere end de ædlere Dyrs; kun at den her er stærkere, end de øvrige Sandser; Nerve og Muskel ere saa lidt polariserede, at de finere Sandser vanske-

*) See Autenrieths Physiologie § 971.

ligen kunne danne sig; kun de grovere fremtræde kiendeligen.

Adolph. Det kan saa være.

Carl. Antager man, (hvad de mange Nervefletninger, det forskiellige modificerede Indtryk henpeger paa) Kiønsfølelsen, og Følelsen af Hunger og Tørst for Sandseanaloga: i hvilken Styrke findes ikke disse hos de lavere Dyr? I sin Tilværelses første Halvdeel lever Insektet for at spise, i den anden for Forplantelsen, mange Sommerfugle fødes med tillukket Mund, og døe naar Parringen er fuldbragt. Unau med sine mange Ribbeen *), Oxen med sine mange Maver danne fuldkomne Spisesække. Til hvilke Bedrifter drives ei Dyrene af Hunger og Kiærlighed? Og hos det dyriske Menneske synes disse Drivefiedre at være de eneste virkende.

Adolph. Meget sandt!

Carl. Jo høiere Dyrene staae, desmere fremtræde de høiere Sandser, Tungen losnes, Dyret vælger mellem sine Spiser, Smagen fremtræder, og med den Lugten. Disse ere giennem en stor Deel af Dyreriget forherskende. Bulbus cinereus, Lugtenervens Ganglion, er hos Fiskene saa stor, at den af flere Skribenter bliver ansect for Hiernen selv **). Muslingbenene ere hos Katten og Hunden konstigere omdreiede end hos Mennesket. Hos Muldvar-

*) Herders Ideen, 1ster Theil.
**) See Brandis Pathologie Pag. 301.

pen og Væselen, hos Elefanten, hvis Snabel er et forlænget Lugteorgan, finder det samme Sted *).

Adolph. Du fører os temmelig ud fra vort Maal.

Carl. Øiet er hos ufuldkomne Dyr kun lidet udviklet. Insekternes hundrede Øine erstatte ei eet af vore, saalidt som deres hundrede Nerveknuder vor Hierne. Blandt Fuglene fremtræder derimod Synet stærkt; i den høieste Luft udspeider Ørnen sit Bytte. Hvis dette, som Du ovenfor sagde, mere er Opfatning af Tingenes Afstand og Størrelse, end af deres Beskaffenhed, fremtræder dog denne Forskiel mindre kiendelig, end i Øret, hvor Receptivitet for Toner og Tale næsten udelukkende er en Egenskab hos Mennesket.

Adolph. Bliv ved! Jeg skal siden fremsætte mine Indvendinger.

Carl. Hos Insekterne findes intet af Øret uden Forgaarden; hos Fiskene udstrækker denne sig, og danner de bueformede Canaler; giennem Amphibierne udvikler sig Trommehuulheden, hos nogle ogsaa en Trommehinde. Hos Fuglene findes det runde Vindue, bestemt til at modtage Zittringer af Luften; ligesom Mennesket, modtage Fuglene Lyden paa to forskiellige Maader; hos dem vaagner og Stemmen til en forhen ukiendt Styrke og Velklang. Her er det første Analogon til den regelmæssige Snegl, en lige,

*) See Blumenbachs Handb. der vergl. Anatomie §. 242 og 245.

benet Canal, hvori Hørenerven breder sig. Hos Pattedyrene udvikles Sneglen fuldkomment; dertil kommer ogsaa det ydre Øre — først spidst og kun beregnet paa Styrken af Lydstraalerne; lidt efter lidt forkortes det, og modtager i Mennesket sin afrundede Form, hvorved det gjøres skikket til at opfatte den fineste Lyd.

Adolph. Det er en mislig Sag med slige Naturrækker, der gives stedse Undtagelser *).

Carl. Dog findes ei Sneglen før hos de ædlere Dyr; den er og saare konstig; utallige ere dens indre Vendinger, og dog symmetriske. De øvrige Labyrinthens Dele i Øret ere mere regelløse; denne angiver sig ved Regelmæssighed. Autenrieth bemærker, at Hørenervens Marv i Sneglen er fastere, end i Forgaarden og Canalerne, hvilket han viser, stedse finder Sted, naar Fornemmelserne hæve sig til Klarhed. Han sammenligner Sneglegangen med en Harpe af finere Orden. Med den er det runde Vindue forbundet; ikke blot giennem Hørebenene, eller som hos Fiskene ved Stene, forplanter sig nu Bevægelsen, men mere ætherisk giennem Luften, der udelukkende virker paa dette Membran **). Hos Rovdyrene, der besidde mest Snildhed, er Sneglens Forhold til Canalerne større; hos Hesten og Elephanten ligele-

*) See Chladni's Akustik §. 251—259. Ørsteds Naturlære §. 462. Blumenbachs vergl. Anatomie. §. 253—259.

**) See Ørsteds Physik 1 D. §. 463 i Anmærkningen.

des, de stumme Fiske mangle den aldeles, saavel som det runde Vindue *).

Adolph. Jeg erindrer mig at have læst, at der ogsaa i Diet hos de ædlere Dyr finder en fiin Udvikling Sted.

Carl. Det negter jeg ikke; kun er Drets mere mærkelig; for Resten følger begges Udvikling af Menneskets Organisation.

Adolph. Hvordan mener Du?

Carl. At giøre det ædelste Ansigt dyrisk, koster kun et Par Penselstrøg; man behøver blot at forlænge det ydre Die, bortskære Baghovedet, indtrykke Panden, og at fremhæve Næse og Mund.

Bernhard. Paa Pandens Forhold til de nedre Dele beroer efter Camper de græske Formers Skiønhed; herpaa grunder sig Forskiellen imellem et Europæerhoved og et Negerhoved.

Carl. Menneskets Hoved udmærker sig da ved større Runding, ved stærkere Fremtræden af Pande og Baghoved.

Bernhard. Unegteligen.

Carl. Hos Dyr med nedbøiet Hoved fremtvinger en naturlig Tendents de nedre Ansigtsdele; som en Følge heraf træde Pande og Baghoved tilbage, og det dyriske Udvortes er ved deres Gang betinget.

*) See Autenrieths Physiologie §. 1024 og 1025.

Adolph. Dog forbinder Elefanten det mest udmærkede Lugteorgan med et uddannet Øre, med den fineste Sands for Velklang og Harmonie.

Carl. Naturens Regler have, som alle andre, deres Undtagelser. I Almindelighed gielder det dog, at jo stivere Halsen er, desmere vorder Gab og Næse forherskende: jo mere Hovedet hæver sig, desmere fremtræde Pande og Baghoved, Øie og Øre. De lavere og høiere Sandser staae i omvendt Forhold, og deres Uddannelse er bunden til Menneskets Linieform.

Bernhard. Denne er igien, som Du tilforn har viist mig, bunden til noget Høiere, til hele Jordlivets Udvikling, der begynder med en Linie (Magneten), og slutter sig med den.

Adolph. I troe da virkelig i Naturen at have fundet een opstigende Linie? Anser I den for saa let at udgrandske, hvorledes forklares da de utallige Anomalier? Hvoraf kommer det, at man finder Plantedyr, hvis Øre er mere uddannet end Fiskenes? Der gives en Art Mollusker, hvis Legeme synes blot at bestaae af Fordøielsesredskaber, der næsten ingen Hierne have, og hvis Øine paa det Fuldkommenste ere organiserede.

Carl. I det Hele er der een Kraft, skiøndt den udvikler sig paa forskiellige Veie; nogle Dyr synes at være mislykkede Forsøg *); disse forlod Na-

*) Sammenl. H. Steffens Beitr. zur innern Geschichte der Erde.

turen, for at fremskyde sig i andre Retninger. Som et Træ udbreder den sig i utallige Grene; vi have kun fremhævet Hovedstammen.

Bernhard. Sammenligningen med et Træ behager mig, den er grundet i Naturen; den passer altsaa bedre end alle Stiger og Trappetrin. Dog troer jeg, at ikke een, men to Hovedgrene kiendeligen fremhæve sig, den irritable, der udvikler sig giennem Fugle og Insektriget, og den sensible, der sluttes i Menneskет.

Adolph. Det har dog noget rædsomt, at tænke sig et saaledes til Vilkaar og Forsøg henkastet Livsstof.

Bernhard. Hvo vil adskille Liv og Livsstof? Stoffet er Livets Overflade, Materien er, efter Schelling, den slumrende Aand; det er da Aanden, det yppige Livstræ selv, der skyder sig til alle Kanter, der, naar det hindres i een Retning, fremstræber i en anden, og hvis vilde Skud frembringe de selsomme Anomalier.

Carl. Saa interessant dette er, vilde det lede for langt fra vort Spørgsmaal, om vi forfulgte det videre. Her ville vi bemærke, at ligesom een Kraft udvikler sig i Naturen, og aftager i een Retning, som den tiltager i den anden, saa og i Sandserækken. Følelsen er den laveste Sands, den dunkelste, men den mest udbredte: Øiet den klareste, men den mest indskrænkede. Kiønssandsen, Smagen give stærkere

Fornemmelser, men de høiere Sandsers ere mere udviklede.

Adolph. Øret giver stærkere Fornemmelser. Øiets ere mere udviklede; efter Dine egne Udtryk er Øiet da en høiere Sands.

Carl. Om Ørets mechaniske Udvikling, om enhver Tones mathematisk mulige Klarhed overbeviste vi os ovenfor; hvis ikke desmindre en indre Dunkelhed spores, maa denne være af høiere Orden, dynamisk; det er, de indre Kræfter maa fremtræde, Glimt fra en Verden dybere, end den mechaniske. Her staaer Grændseskiellet mellem Aand og Legeme, Øret danner Overgangen fra de ydre Sandser til den indre (Hiernen); det er den Bro, hvorpaa dennes Indtryk, Siælens frieste Virkninger, træde i Forbindelse med Udenverdenen.

Bernhard. Man kunde, i Følge Naturanalogien, ogsaa anseе Sandserne for et Træ, der udspringer fra Kiønsdelene og opstiger parallel med Rygmarven; i Tungen begynder Grenene at adskilles; den deler sig i to ulige Halvdele; Dupliciteten tiltager, og naaer i Øiet sit Culminationspunkt; i Øret vil den gaae videre, men Grenene bøie sig under deres Vægt; de kunne ei længere tiltage i Høide, og kun i Dybde yttre de deres finere Natur.

Carl. Som Fornuften, som Mennesket selv, staaer Øret da paa Grændsen af tvende Verdener; det befordrer nærmest Ideernes Udvikling, det opfatter i

Tonerne en uendelig Eenhed; med Rette nævnede vi det Fornuftens Sands.

Adolph. Menneskets Uddannelse synes dog snarere at være Frugt af en almindelig Harmonie, end af een overveiende Sands.

Carl. Meget sandt; dog bestaaer denne Harmonie ikke i en lige Uddannelse af Alt, men i en forholdsmæssig Uddannelse af det Ædlere, og her underordner sig Øret en endnu høiere, men i sig selv løbende, og med Udenverdenen ei umiddelbar forbunden Sands, Hiernen selv.

Adolph. Endnu en Indvending, og jeg viger Dig Pladsen.

Carl. Hvilken?

Adolph. Det er ei saameget en Indvending, som et Spørgsmaal. I det jeg giver efter for Dine Grunde, ønskede jeg at vide, om den hele Gienstand var saamange Grunde værd?

Carl. Hvad mener Du?

Adolph. Jeg troede før at Øret var ædelst; jeg troer det ikke længere. Hvortil hielper mig nu min nye Viisdom? Hvilken physisk eller moralsk Vinding har jeg derved giort?

Carl. Er ikke den rigtige Anskuelse af Menneskets Udvikling Dig Løn nok?

Adolph. Jeg veed, at I Philosopher see stolt ned paa dem, der fordre mere end den døde Viden, der fordre Anvendelse i det praktiske Liv; men jeg kan ikke hielpe eder, den tomme Speculation bliver mig

stedse tom, og naar jeg, som her, indlader mig deri, skeer det ikke saameget for Resultatets, som for Stridens Skyld, den jeg anseer for en skærpende Forstandsøvelse.

Carl. Troer Du da virkelig, at vi kun have talt om den fortrinligste Sands?

Adolph. Jeg veed ikke, at vi have talt om noget andet.

Carl. Saare skarpt saae Du da Legemet, men var blind for Aanden.

Adolph. Nu, Du Aandeseer! Saa viis mig den!

Carl. Hvad vi her have afhandlet er et vigtigt Spørgsmaal. Vi leve i et videnskabeligt Vendepunkt, i en Periode, hvor Atomistik strider med Dynamie, hvor Aanden vil seire over Materien; mange af dennes Værn ere faldne, mange dristige Forsøg ere giorte; men for at de skulle være giennemgribende, fordres Consequents. Saalænge Diet sættes over Dret, sættes Mathematik over Philosophie, og en mathematisk Anskuelse vorder det Høieste; først naar Klarheden consequent underordnes Dybden, naar man indseer, at den store Naturmathematik selv er Overflade for en Naturdynamie, da er Veien bestemt, og Empirien maa følge den med sig selv enige Philosophie.

Bernhard. Hvad Du der siger, har jeg ved Spaadomme om en mathematisk videnskabelig Guldalder ofte følt.

Carl. Her staae vi paa Grændsen, hvor vi træde i Forbindelse med den store Verdensudvikling; vi saae det ovenfor, hvor vort Spørgsmaal stedse faldt ud i det Almindelige. Som Sandserne fremskride fra Dunkelhed til Klarhed, og oscillatorisk synke tilbage til en høiere Dunkelhed, saaledes ogsaa Menneskelivet; dette er atter en Afbildning paa det hele Naturliv; alle Strømme tabe sig i Havet.

Bernhard. Ogsaa vi tabe os i Havet; vi troe at have ført en særskilt Kamp; men have deeltaget i den store Verdensstrid. Vi have kæmpet i vor egen Sag, og opløse os i allegoriske Personer; jeg spillede Phantasiens Rolle, den skeptiske Adolph Forstandens; men Fornuften vendte dens egne Vaaben imod den, og seirede langsomt, men sikkert.

Carl. Og nu fletter Du den Himmelske en Krands af Phantasiens Blomster. Gjør det kun! Forstanden kalder dem forgængelige, og kaster dem i Støvet; Fornuften skuer deres evige Natur, og foragter dem ikke.

C. Hauch.

Nærmere Oplysning angaaende Kroningsmedaillen.

Hr. Justitsraad N. H. Weinwich har i dette Maanedsskrift, (December 1815, Side 569) nyligen giort den grundede Bemærkning: at, da der af Kroningsmedaillen gjøres adskillige hundrede Afprægninger, og den vandrer rundt om, endog i Udlandet, blandt de fleste cultiverede Nationer, saa kan den afgive en Maalestok, paa hvor høit Trin vi staae for nærværende Tid i denne Konstens Green, og med hvad Smag vi behandle samme. Det er derfor ikke allene Konstnerne og de Konstforstandige, men det hele Folk det maa interessere, at slige Mindesmærker om en saa almeen Fest udføres til den muligste Grad af Fuldkommenhed. Af det enkelte Arbeide, i en saa høitidelig Anledning, troer man sig med Føie berettiget til at uddrage de almindeligste Slutninger.

Da nu Hr. Justitsraaden i Korthed har godtgiort, at den udprægede Kroningsmedaille ikke tilfredsstiller flere væsentlige Fordringer, saa troe vi, at det vil være enhver Dansk kiærkomment at erfare, deels hvad der forhindrede, at et bedre Stempel ei blev tilveiebragt, deels hvorledes man har forsøgt at raade Bod herpaa.

Under 9de Septbr. 1814 tilskrev det høie Finants-Collegium Hr. Hofmedailleur Conradsen, og

overdrog ham „at udføre Aversen til en Kroningsmedaille, der skulde indeholde Deres Majestæters Kongens og Dronningens Brystbilleder ved Siden af hinanden, med Omskrift: Fredericus VI. Rex Daniæ; Maria Sophia Frederica, Daniæ Regina." Kroningshøitiden var dengang bestemt til Slutningen af October Maaned, og Hr. Conradsen tog derfor strax fat paa Arbeidet; men da Hans Majestæt Kongens pludselige Afreise til Congressen i Wien indtil videre forhindrede denne Fest, saa opsatte Hr. C. ogsaa sit Arbeide, saameget mere som det ikke var lykkedes ham at forskaffe sig en nøiagtig Profiltegning af Hendes Majestæt Dronningen. Han forsøgte fremdeles at erholde en saadan; men hans Bestræbelser vare forgieves. For at forebygge ubehagelige Følger af en saadan Forsinkelse tilskrev Hr. C. derfor, under 5te April 1815 det Kongl. Finantscollegium, for at Høisamme om muligen kunde træffe Foranstaltninger til denne Sags Fremme. Disse bleve ogsaa iværksatte, og i Midten af Maimaaned modtog Hr. C. igiennem det høie Collegium en Profiltegning af Hendes Majestæt Dronningen. Men for paa bedste Maade at kunne udføre dette ham betroede, betydelige Arbeide, besluttede Hr. C. ikke at begynde Gravningen af Stemplet førend han havde modelleret Portraiterne, og derved var bleven bekiendt med de mindste og fineste Træk i samme. En Tid af tre Maaneder vilde derfor udfordres til at fuldbringe det hele Arbeide, foruden fiorten Dage til Hærdning

og Polering. Derved skete det, at Hr. C., da Finants-Collegiet under 14de Junius 1815, ved Skrivelse „bragte ham i Erindring, at det Avers-Stempel, som ham var overdraget at forfærdige til Kroningsmedaillen, maatte være færdigt til sidst i Julii Maaned," saae sig nødsaget til i Slutningen af førstnævnte Maaned, at melde det høie Collegium, hvorlunde det var ham en Umulighed til denne Tid at giøre et Stempel færdigt, der kunde svare til sin Bestemmelse, og han udbad sig derfor dets Erklæring, om han skulde standse Arbeidet. Collegiet fordrede nu en bestemt Erklæring; thi en Anden havde tilbudt sig i de tre Uger at skaffe et Stempel færdig, og Hr. C. traadte tilbage, overbeviist om ikke at kunne fuldende sit Arbeide, til sin egen Tilfredshed. Men da Flere opmuntrede ham til dog at indlevere det til det kongelige Academies Bedømmelse, saa ilede han med, saavidt muligt at bringe det istand. Stemplet blev færdigt og indsendt til Bedømmelse og Sammenligning med Hr. Assessor Müllers. Academiet fandt, at Hovederne i Hr. Müllers Stempel besad mere Lighed; men at Hr. C's fortiente Fortrin, med Hensyn til Relief og konstmæssig Behandling; dog frygtede det, at han havde feilet ved at sætte Hendes Majestæt Dronningen paa høire Side af Hans Majestæt Kongen. — (Paa de allerfleste nyere Medailler findes dette vel ikke, men paa Antikerne er det intet mindre end sieldent). — Hans Majestæt bestemte, at Hr. Assessor Müllers Stempel skulde bruges; og det er dette, hvis Egen-

skaber Hr. Justitsraad Weinwich har søgt korteligen at angive.

Kroningsmedaillen uddeeltes nu, og man tør vel sige, at den ikke modtoges med meget Bifald. — Foruden den ovenfor omtalte Interesse, denne Sag maatte have for enhver Dansk, maatte den naturligviis have en dobbelt for Hr. Conradsen. Han besluttede derfor, opmuntret af høiere Vedkommende, endnu at giøre det sidste Skridt, for om muligt at kunne udvirke, at en bedre Medaille udprægedes, og hans Bestræbelser havde det bedste Udfald. Han tilskrev derfor, under 15de Nov. 1815 det kongelige Academie for de skiønne Konster desangaaende, fremstillede det for ham personlig Ubehagelige og for enhver Dansk beklagelige, at et historisk Mindesmærke, som igiennem Aarhundreder skal opbevares, var saa lidet heldigen lykkedes. „Jeg mener hermed — sluttede han sit Brev — naturligviis kun Aversen, og vil dermed aldeles intet krænkende have sagt mod den Mand, som for nogle Øieblik rev sig løs fra andre Kaldssysler, og efter Opfordring tog fat paa Gravstikken, den han, som Dilettant, kun sielden havde ført.

At raade Bod paa denne Mislighed er et af mine kiæreste Ønsker. Kun ved det kongelige Academies kraftige og gunstige Medvirkning tør jeg vente det opfyldt, og jeg har Grund til at haabe, at jeg derpaa ikke giør forgieves Regning.

Mit underdanige Tilbud er at skære et nyt Stempel. Lykkes Arbeidet, skal Hans Majestæt Kon-

gens, det kongelige Academies og andre Kienderes Bifald være min eneste Løn. Betaling maa jeg underdanig frabede mig."

Forslaget fandt Bifald, og det forelagdes Hans Majestæt, der behagede allernaadigst at resolvere, at Hr. Conradsen og andre Stempelskærere, om de ønskede det, maatte udskære et nyt Stempel til Aversen, og at alle Kroningsmedaillerne skulde indkaldes og omprøges med dette nye Stempel, ifald det fandtes værdigt dertil.

Jakob Macdonalds Reise i Danmark 1808 og 1809.

Vi læse sædvanligen Udlændinges Efterretninger om Fædrelandet med en vis Interesse, deels fordi vi ønske at vide, hvorledes vi selv, vort Land, vore Sæder, Skikke og Indretninger tage sig ud i Fremmedes Øine, deels fordi vi mangen Gang af dem faae Adskilligt at vide, som vi ikke kiende, fordi det saa at sige er os alt for bekiendt, og ikke kunne see, fordi det ligger os alt for nær; tildeels vel ogsaa for at gotte os over de ofte latterlige Vildfarelser, Uvidenhedsfeil og Skiævheder, som en og anden Udlænding uden al Undseelse blotter, naar han gior os den Ære at omtale vort lille

Land i en Reisebeskrivelse eller et lignende Skrift. Englænderne, skiøndt ingen Nation reiser mere, ere især komne i Ord for geographisk Uvidenhed; og selv endeel af deres statistiske og geographiske Lærebøger, især de ældre, røbe den i en temmelig Grad. Der gives neppe noget andet Land, hvis Litteratur har saa stor en Mængde af Reisebeskrivelser at fremvise, naturligviis af meget forskiellig Værdi. Endeel høre til de mest classiske Arbeider i dette Fag; andre bære et alt for kiendeligt Præg af den Iil og Flygtighed, eller den af brittisk Nationalstolthed udsprungne Ligegyldighed for fremmede Folkefærd, deres Art og Natur, hvormed Reisen er foretaget og beskrevet. Hverken til de første, eller de sidste hører den ovenfor nævnte Reise i Danmark af Macdonald. Den er kort, i statistisk og geographisk Henseende temmelig ubetydelig, men ogsaa temmelig feilfri; derimod er den ikke aldeles fri for Spor af at være skreven i en mod Danmark ikke gunstig Stemning; men disse Spor ere dog kun faa — og naar vi tænke paa Forfatterens Skiebne her i Landet, og erindre os, hvorledes vi 1809 (da Bogen udkom) hos os skrev om England og Britterne, maa de forekomme os endnu mindre paafaldende. Strandet med et engelsk Skib paa Kysten ved Skagen i November 1808, blev han, tillige med den øvrige Besætning, som reddedes, giort til Krigsfange, og efter nogle Ugers Ophold i Jylland, da han havde erholdt Tilladelse til at begive sig ud af Danmark, ført som Krigsfange igiennem Landet til

Kiøbenhavn og Helsingør. Det er hans Skibbrud, Opholdet i Skagen og Aalborg, Reisen til Siælland, den Maade hvorpaa han, ved en Officiers Misforstaaelse eller Inhumanitet blev fra Roeskilde ført til Kiøbenhavn og der sat i Fængsel, i Stedet for at føres lige til Helsingør, hans Befrielse, og videre Reise fra Kiøbenhavn, over Sundet, giennem Sverrige til Gottenborg, som han fortæller i en Dagbog, der er skreven i en ret flydende, let og ukonstlet Stiil, og indeholder, blandt endeel Ubetydeligheder, adskillige livelige Skildringer og artige Bemærkninger *). Forf. var ikke ganske ubekiendt med Danmark og det danske Sprog, da han allerede engang tilforn (i A. 1804) havde opholdt sig nogen Tid i Kiøbenhavn. Det vil maaskee ikke være dette Maanedsskrifts Læsere uinteressant, at her meddeles nogle Uddrag og Sammendrag af en Bog, der er noget af det Nyeste af den Art, som i England er skrevet om Danmark.

Skibbruddet. „Klokken to, Søndag Morgen d. 20. November raabte Manden ved Roret, at han saae Lys, og kunde tydelig skielne Land. Vi løb

*) Dens Titel er: Travels through Denmark and part of Sweden, during the winter and spring of the y. 1809, containing authentic particulars of the domestic condition of those countries, the opinions of the inhabitants, and the state of agriculture, by James Macdonald. London 1809. 2 Vol. 8vo.

alle paa Dækket, og hele Mandskabet erklærede eenstemmigen, at de baade kunde see Lyset, og Skroget af den brittiske Krydser, der førte det paa sin Mesantop. Selv kunde jeg ikke see nogen Ting, der lignede et Skib, men Lyset saae jeg meget klart, og bad Capitain Hutton vogte sig derfor, da det muligen kunde være et falskt Fyr *). Han gik da endnu engang op paa Dækket, ja selv op i Vanterne, for at faae Vished om at Lyset kom fra det brittiske Krigsskib. Vinden var Sydost, og han raabte nu til Manden ved Roret: " John, styr lige efter Orlogsmandens Agterspeil; for jeg er nu vis paa, at jeg seer hans Master; og i Brevet fra mine Rhedere, som jeg modtog den Morgen, vi seilede, staaer skrevet, at han skal ligge 6 (engelske) Miil fra Skagens Rif." Endnu kunde jeg ikke opdage noget Skib, skiøndt jeg seer meget langt, og paastod, at man endnu engang skulde høre Mandskabets Mening. Natten var forfærdelig kold; Skibsfolkene havde netop nylig eenstemmigen gientaget deres forrige Erklæring, noget fortrædelige over at erfare min Vantro, da Skibet stødte paa Grund med et skrækkeligt Brag, og, som jeg troede, mistede alle sine Master, hvori jeg dog tog Feil. Vi

*) At den fornærmelige Mistanke, Forf. kunde nære om at man, for at vildlede de fiendtlige Skibe, tændte falske Fyr ved Skagens Kyst, var ugrundet, oplyser han selv nedenfor; da det var Skagens Fyr, som den engelske Capitain ansaae for en Skibslygte.

forsøgte ethvert Middel til at faae Skibet af Grund, men forgieves; hver Bølge slog med frygtelig Magt mod Siderne og Bunden; og inden fem Minuter (lidt efter tre om Morgenen) var Cahytten fuld af Vand, og Pomperne tilstoppede. En rædsom Forvirring blandt Mandskabet paafulgte. Vi hørte Lyden af Skud fra Landet, som vi troede var Kanonskud; men vi erfarede siden, at det var Salver af Rifler, som man havde fyret af for at give os tilkiende, at man vilde giøre ethvert muligt Forsøg paa at redde os.

Jeg søgte at fremkalde Rolighed og Fatning hos Mandskabet, der hvert Øieblik ventede, at Skibet skulde sønderbrydes og hver Mand omkomme. En tydsk Skibsdreng begyndte at skrige og begræde sin Skiebne; men da jeg sagde ham, at jeg vilde kaste ham, og Enhver, fra hvem et eneste Klageord hørtes, overbord, blev han mere rolig. Dog varede det ikke længe, før han begyndte at skraale, at nu var alting forbi, og bad mig skyde ham en Kugle for Panden, hellere end at fordre, han skulde tie stille. Jeg kunde ikke andet end smile ved denne taabelige Begiering, og kaldte alle Mand sammen, for at høre en kort Bøn *), da der nu ikke var andet at giøre for dem, end roligen at vente paa Daggryet, i Fald Vraget kunde holde sammen saa længe. Virkningen, som Udøvelsen af denne religiøse Handling frembragte, var forbausende. Folkene fik Mod igien, ja havde

*) Forfatteren var Præst.

endog den Aandsnærværelse at iføre sig deres bedste Klæder, og skiule det Lidet af Penge, enhver havde, da de ikke ventede andet, end at blive plyndrede, dersom de Danske kunde naae Skibet. Dette vendte sig imidlertid lykkeligen, formodentlig hvilende paa et andet Skibsvrag, saaledes, at det vendte Speilet imod Landet og Boven mod de brydende Bølger. Capitain Hutton mistede for en stor Deel sin Samling, og blev meget forvirret; dog gjorde han Alt hvad jeg forlangte af ham. Jeg havde aldrig i mit Liv havt mere Fatning, og jeg havde hele Natten igiennem en stærk Anelse om, at vi om Morgenen skulde blive reddede. Klokken fire erklærede en af Mandskabet, at han saae Dagslyset; jeg vilde ikke modsige ham, skiøndt jeg vidste, at det ikke kunde blive lyst for henimod otte. Snart efter fortalte den samme Mand, at han saae en Caper ligge for Anker paa Luvartssiden, færdig til at tage os om Morgenen. Dette vilde have været en god Nyhed, om det havde været sandt; men uheldigviis var det ikke saa. Vi tilbragte tre Timer i en skrækkelig Forventning, da Vinden, der snart aftog, snart tiltog, blæste bitterlig kold fra Sydost, og Skibet hvert Øieblik truede med at brydes i Stykker. Enhver Bølge brød sig over Skibet, og Masterne, vort eneste overblevne Haab, bragede ved ethvert Stød, som Skibet fik.

Daggryet brød endelig frem, og den første klare Morgen, vi i adskillige Dage havde seet, paafulgte. Strandbredden blev nu opfyldt med Mennesker, og vi

saae nogle Dragoner ride langs med denne, ledsagede af noget Fodfolk og en Feltkanon. Det viste sig, at det var Skagens Fyr, som vi urigtigen havde anseet for Krigsskibet the Fury, og som havde giort vor Ulykke. Vi vare en halv (engelsk) Miil fra Landet, midt iblandt skrækkelige Brændinger, en rasende Strøm og Levninger af strandede Skibe. Vi heisede et Nødflag, skiøndt vi vare overbeviste om, at Folkene fra Landet ikke vilde vove paa at nærme sig os. Efter nogen Tids Forløb satte de en stærk Baad ud, men bleve nødte til at søge Land igien saa hastigt, som muligt. I denne Tilstand forbleve vi, næsten omkommende af Kulde, Sult og Tørst, til Klokken fire om Eftermiddagen, henimod Solesæt. Jeg glemte at berette, at vor Cahyt var saa aldeles fyldt med Vand, at vi ikke vare i Stand til at redde hverken Brød, Viin eller andre Levnetsmidler, der ikke vare ganske fordærvede af Søvandet; og for at giøre vor Forfatning endnu mere ynkværdig, vare ogsaa vore Vandfade paa Dækket sønderslagne, saa at vi ikke havde det allermindste til at opholde Livet med. Tre Flasker Porter fandt man hændelsesviis paa Dækket, og disse vare Alt hvad vi havde at uddele blandt vore ti Mand.

Klokken fire, da Solen var gaaen ned og Vinden havde sagtnet betydeligen, kom en Baad, bemandet med ni raske Søfolk, til Trods for Vinden og Strømmen, vort Skib nær paa en 50 Alen. Søen fyldte den næsten med Vand; men Mandskabet øste den eieblik-

ligen lens med tre store Ofekar, og vendte igien tilbage til deres Plads. Vore Folk vare saa stive af Kulde, at de ikke kunde kaste en Aare ud i nogen Afstand. Heldigviis havde jeg nogen Færdighed i gymnastiske Øvelser, og efter tre Forsøg lykkedes det mig at kaste en Aare, hvortil et Toug var bundet, henimod Baaden. Ved dette Toug bleve nu tre af vort Mandskab trukne hen til Baaden, af hvilke den sidste blev tagen op i en ganske livlos Tilstand af de danske Søfolk, men kom dog snart til sine Sandser igien. En af disse raabte nu til mig paa tydsk, at det var dem ikke muligt at redde flere, men at de vilde vende tilbage den næste Morgen, hvis der var nogen Mulighed i. Det var imidlertid bleven mørkt, Kulden og Stormen tog til; Bølgerne reiste sig høiere og høiere omkring Skibet; Himmelen blev overtrukken, og Alt syntes at spaae os en frygtelig Storm, og at tilintetgiøre ethvert Haab om Redningshielp fra Landet.

Endnu engang formanede jeg det tilbageblevne Mandskab til Stilhed og Rolighed, og kaldte dem sammen til en Bøn; thi jeg troede nu virkelig, at Alt var tabt, og at, om Skibet end kunde holde sammen, hvilket var høist usandsynligt, maatte vi dog omkomme før Dagbrækningen af Kulde, Hunger, Tørst og Træthed. Vi havde alt tilbragt tretten Timer i denne skrækkelige Stilling. Ved det Udtryk i min Bøn: „Din Arm er ikke for kort til at frelse; thi Du kan standse Stormens Rasen, og sige til Ha-

vet, saa langt skal du komme, og ikke videre" — udbrød hele Mandskabet i Velsignelser over mig, hvilket endnu syntes at vidne om, at der levede noget Haab hos dem. Efter Bønnen fik jeg dem til at skilles ad, og bad Nogle gaae op i Fokkemerset og Andre i Stormerset; selv klattrede jeg med Capitainen, hans Søn og en Dreng op i Stormerset; de andre kom med Besværlighed op i Fokkemerset. Søen giorde en Styrtning over mig, medens jeg krøb op ad Vantet, og kastede mig ned; jeg mistede mine Skoe og strax efter min Hat, men fik dog ikke noget betydeligt Stød ved Faldet. I Mersene blev vi den hele Nat, og holdt hverandre vaagne efter min indstændige Begiering ved at ryste og knibe enhver, der syntes tilbøielig til at falde i Søvn; men dette var et besværligt Arbeide. Vi bleve tilsidst ganske ligegyldige, og ønskede intet hellere end at Masterne vilde knække og giøre Ende paa os og vor Elendighed. En af Folkene var nær ved at ville kaste sig ud i Havet, og ønskede intet mere, end at en Bølge vilde skylle ham overbord; men jeg forestillede ham det Syndige og Daarlige i at begaae et Selvmord, hvorpaa han afstod fra det fortvivlede Forsæt. Da jeg sagde til Capitain Hutton, at vi skulde snart see Solen staae op, svarede den arme Mand: „Ja, kiære Herre, Morgensolen vil staae op; men ikke for os." Jeg forsikkrede ham igien, at jeg mistvivlede ikke om, at vi kunde blive reddede endnu inden Dagslyset, thi Vinden tog kiendeligen af. „Gud den almægtige velsigne Dem,

sagde han; thi De er den eneste, som ikke taber Haabet." Imidlertid faldt han snart i en Tilstand af Ufølsomhed, hvoraf ingen Bestræbelser kunde udrive ham; men skiøndt jeg troede, der var ingen Sandsynlighed for at redde ham, blev vi dog ved, hans Søn og jeg, at gnide hans Hænder, hans Knæ og Pande, for, om muligt, at forekomme, at han ikke skulde fryse ihiel. Hans Søn, den stakkels Gut, kun nitten Aar gammel, tog sin Cavai af, og lagde den om Faderens Skuldre og Hals, sigende: „Tænk dog paa, kiære Fader! at du har en Kone og syv smaa Børn hiemme; giv dog ikke alt Haab op, men søg at holde dig i Live for deres Skyld!"

Drengen ved min venstre Side var nu ganske kold og livløs. Jeg tog ham i mine Arme for at lægge ham paa den varmeste Plads næst ved Capitainen, og ved den Leilighed kom jeg til at støde mit høire Been og Armen voldsomt imod Masten. Vi blev i denne Stilling til Klokken halv syv om Morgenen, da vore gamle Venner, som forrige Dag havde reddet de tre Mænd, atter nærmede sig Skibet i en Baad; og da Ingen af os havde Kræfter til at kaste et Reb langt nok ud, og jeg, som var den eneste der havde nogen Styrke tilbage, ikke var i Stand til at redde nogen af de Andre, hvis Baaden ikke kom til Siden af Skibet, roede de brave Danske paa Øieblikket midt igiennem en meget farlig Søgang tæt op til Skibet, og fik os alle med megen Vanskelighed bragt ned i deres Baad, som neppe kunde bære de mange

Mennesker, som kom deri. Tilsidst slap vi bort fra Skibet og styrede mod Land. Da Styrmanden havde følt paa mine Kinder, Hænder og Fødder, tog han uden videre sin Hat, sine Vanter og sin Trøie af, hvilken sidste han svøbte om mine Fødder, satte sin Hat paa mit Hoved, og drog een af sine forede Uldvanter over begge mine Hænder. Det frøs haardt med Østenvind, og vi brugte en Time for at naae Strandbredden, da vi maatte roe en lang Omvei for at undgaae Brændingerne. Jeg kunde ikke begribe, hvorledes Manden, der havde afklædt sig for at tildække mig med sine Klæder, kunde udholde den voldsomme Kulde. Men han vedblev at paastaae, jeg skulde beholde dem paa, og holdt bestandig ved at gnide mit Ansigt og mine Hænder, til han fandt, at Blodet igien var kommen i Omløb, imedens hans Kammerater gjorde det samme ved de øvrige Skibbrudne. Da vi kom til Landet, førte man os til et Vertshuus, under Bevogtning af 8 Soldater og en Corporal. — Da vi naaede Vertshuset, (i Skagen) syntes vore Befriere at være meget glade over den Tieneste, de havde viist os, og Ingen forlangte hverken Penge, eller andet af os. Vi oplivede vore Kræfter ved Nydelsen af Spise og Drikke, og lagde os derpaa til Hvile. Alle Senge i Huset bleve indrømmede os, og Verten var saa menneskekiærlig at overlade mig sin egen Seng, og selv at ligge paa Gulvet, for at jeg skulde have det bedre. I det Hele bleve vi her behandlede med største Velvillie.“ [1 D. S. 2—16.]

(Forfatteren fortæller videre, hvad han led ved Følgerne af den Kulde, han havde udstaaet paa Skibet, der paadrog ham stærke Febertilfælde; hvorledes han under sin Sygdom fandt venskabelig Hielp af den ved Skagen commanderende Capitain Westerholz, „en Mand af Opdragelse, som talte godt Tydsk, og viste sig meget human og artig"; og hvorledes han, endnu ikke ret helbredet, efter otte Dages Forløb, blev ført med det øvrige Mandskab af det strandede Skib til Aalborg.)

Reisen fra Skagen til Aalborg. — „Den 29de November førtes vi fra Skagen, to af os med en Bonde paa hver Vogn; og vi vare eskorterede af fem Soldater af Fodfolket og tre Dragoner til Hest. Capitainen i Skagen havde den Godhed, at give mig en Corporal med, der talte Tydsk, for at han kunde sørge bedre for mig underveis. Vi reiste i Begyndelsen uden stor Vanskelighed langs med Strandbredden, hvor jeg, i Længden af en dansk eller $4\frac{3}{4}$ engelske Miil, talte 35 Vrag. Snart imidlertid forlod vi Strandbredden, og fulgte en Art af Fodsti (thi der er ingen Vei giennem denne Sandørken), der førte os, i en Afstand af en til tre Fierdedele af en engelsk Miil, langs med Kysten. Kulden var umaadelig; Sneen var paa nogle Steder føget sammen i en Høide af adskillige Fod; og Bønderne vare ofte ikke i Stand til at finde Fodstien eller Veien. Vi maatte følgelig reise meget langsomt, stundom tre engelske Miil, undertiden neppe halvanden i en Time.

I hele Landskabet rundt om os, saavidt Øiet kunde række paa en klar Dag, var der ikke et Træ,

ja ikke engang en Busk eller et Græsstraa at see. Hvor Sneen ved Stormen var føget bort fra Jorden, saae man kun den bare Sand eller Hede, bedækket med kort Lyng. De faa omstrøede Huse, der nu og da viste sig, svarede til Scenens almindelige Usselhed. De ere byggede af Tømmeret af strandede Skibe, ilde opførte, og plumpt sammensatte, og synes ligesaa uskikkede til at give deres Beboere et Skiul mod Sommerens Hede, som Ly imod Vinterens Frost. — Omtrent 8 Miil *) fra Skagen hvilede vi en halv Times Tid, og søgte at skaffe os nogen Forfriskning. Men her, ligesom i Skagen var der intet andet Brød at faae, end en grov Blanding af Rug, Byg og Fiskebeen (?), knuset og blandet sammen, og bagt i Kager af forskiellig Størrelse, af en mørkebruun Farve, og neppe spiselige for Folk, der ikke have været vant til den allersletteste Føde. Jeg havde ikke smagt Brød i de ni foregaaende Dage, og forsøgte uheldigviis paa at tvinge noget af dette ned igiennem mit Svælg; men jeg havde nær mistet Livet efter dette Forsøg. Jeg blev saa syg, at jeg ikke kunde reise mere end to Miil videre, og blev nødt til at blive hele Aftenen og Natten over i en Bondehytte nær ved Landeveien. De stakkels Folk giorde Alt hvad de kunde for mig, og skaffede lykkeligviis to Æg og et Par Kartofler til Veie, der blev mig det kosteligste og mest velsma-

*) Forf. regner allevegne efter engelske Miil, paa 5280 engelske Fod.

gende Maaltid, jeg nogensinde har giort. De øvrige af vort Følge maatte fortsætte Reisen til Fladstrand, hvor deres Natteqvarteer var bestemt, og som de ikke naaede før Midnat. —

Omtrent Klokken to den følgende Dags Eftermiddag naaede jeg Fladstrand, en By af liden Betydenhed, der eier nogle Skibe, og har en slet Havn, beskyttet mod Søsiden ved et Batteri. Commandanten behandlede mig her med al mulig Artighed, og jeg nød i to Dage al den Beqvemmelighed, som Stedets Leilighed tilbød. — Jeg forlod Fladstrand den 1ste December om Aftenen, og kom meget sildig om Natten til Sæby, en Søstad, eller snarere en Landsby ved Havet. Der, uagtet de Anbefalingsbreve, jeg havde med fra Fladstrand, maatte jeg vente meget længe paa Gaden, før Borgemesteren skaffede mig et Qvarteer. Dette blev i høi Grad ubehageligt, thi som jeg havde sat mig ned for at spise min usle Aftensmad, der bestod af daarlig Fisk og nogle slette Kartofler, kom sex danske Capercapitainer, halv fulde, ind i Værelset, tilligemed endeel af deres Folk og andre Kammerater fra Byen, og satte sig ned ved det samme Bord, hvor jeg sad. At yppe Klammeri med disse Folk, eller giøre Paastand paa at beholde Værelset eller Bordet for mig selv, var ikke raadeligt; der var intet andet opvarmet Værelse i Huset, og om der havde været tyve, havde man neppe overladt mig noget deraf. Verten og Vertinden vare et Par enfoldige

Mennesker, og ovenikiøbet reent drukne. Jeg maatte da giøre en Dyd af Nødvendighed, og viste det farlige Selskab al den rolige Høflighed, jeg var i Stand til. De vare i alt tyve i Tallet, Alle efter Anseelse fortvivlede og forvovne Karle; enhver var bevæbnet med et Par Pistoler og en Sabel; de vare klædte i skindforede Troier, og havde lange Knebelsbarter. Da de erfarede, at jeg var fra deres Fienders Land, saae de vexelviis paa mig og paa hverandre, og mistænkte mig sienfynligen for at være en Spion. Jeg giorde mig al Umage for at betage dem denne Mening, og giorde dem bekiendt med den Skiebne, som havde ført mig hertil, og med mine Hændelser i de sidste ti Dage. Jeg glemte heller ikke at sige dem, at jeg havde Breve med fra Fladstrand til Øvrigheden i Sæby; hvorefter de blev ganske rolige og høflige, og bød mig først af Alt hvad vort tarvelige Bord formaaede.

(Forf. fortæller nu vidtloftigen, hvorledes han opsøgte Byfogeden, som han fandt i meget slet Lune, fordi han skulde skaffe 50 Vogne til Befordring den næste Dag, men fik ham dog til at følge med sig til Vertshuset og drikke en Flaske Viin — hvor ilde han siden tilbragte Natten i et Værelse uden Laas og Lukke, foruroliget af Caperfolkenes Støien, og ængstet af Frygt for sit Liv, da et Kammer ved Siden var fuldt af Matroser eller andre gemene Folk, i hvis Samtaler han troede at høre Anslag mod hans Person eller Gods — hvorledes Verten, der overstadig fuld var gaaen til Sengs, kom ganske ædru ind til ham Kl. to om

Morgenen, for at faae ham til at slukke sit Lys, da Politiet i Sæby ikke tillod, at der maatte brændes Lys efter Midnat, med flere lignende Omstændigheder.)

Den 3die havde vi en frygtelig Dag med Snee, Slud og Frost, og saa bitterlig koldt, at jeg hyppigen mistede al Følelse i mine Øren, min Hage og Næse, og maatte gnide dem med Snee, for at bevare dem mod Frosten. Det var første Gang, jeg nogensinde reiste i en Bondeslæde, og det gik ikke meget heldigt. Jeg væltede to Gange i Sneen, og een Gang midt i en Aa, med to til tre Fod Vand. Ikke saa snart var jeg kommen op af Vandet, ikke uden alvorlig Livsfare, før alle mine Klæder frøs paa mit Legeme, indtil min Halsklud, der blev bedækket med en Tomme tyk Is. Saaledes kom jeg til en lille Kro, tolv Miil fra Aalborg, hvor vi tog Natteleie, og naaede Staden den følgende Dag til Middag. Her havde General Bardenfleth havt den Godhed, i Forveien at lade mig anvise en bequem Bopæl. Jeg er indquarteret i en Enkes Huus, hvis Mand var en Tydsker, og hvis Børn tale dette Sprog; men besynderligt er det, at hun selv ikke forstaaer et Ord deraf, skiøndt hun i Andre Henseender synes snild nok.

Liimfiorden, som danner Aalborgs Havn, er her ikke over tre Fierdedele af en (engelsk) Miil bred. Skibe paa 200 Tønder kunne lægge ind til Staden; men Seiladsen er baade farlig og mislig. Havnen er nu fuld af Skibe, for det meste ladede med Korn til Norge; og omtrent tyve af dem ere Priser tagne

fra os og de Svenske, og opbragte hertil af danske Capere. Af disse er der udrustet 26 allene fra denne By, og flere skulle endnu udrustes næste Aar. Let vilde det ikke være, at tage eller ødelægge Skibene i Aalborgs Havn; thi foruden at der er en Dæmning (bar) ved Mundingen af Liimfiorden, sexten Miil neden for Byen, hvor der neppe er 9 Fod Vand, naar Vinden er stille eller maadelig, vilde de angribende Skibe finde Modstand af et Batteri, der ligger omtrent 10 Miil nedenfor Aalborg og bestaaer af 12 eller 14 Kanoner af svær Caliber." (1 D. S. 26—51.)

(fortsættes.)

Ønskerne
til
Lyda.

Saamange Ønsker hurtig Døden fandt,
Som Ønner, der i Natteſtormen svæve:
De meentes ei — hvad Under, at de svandt,
At uden Kraft de ei sig kunde hæve,
At ei i fulde Neg de rigt oprandt,
For bølgende i Høstens Vind at bæve.

Athene. Januar 1816. E

O! tager Du os for et saadant Aar,
Saa tomt, saa goldt, saa reent forladt af Kiærne:
Da var det bedre, at vi døde strax,
Riv os i Stykker da, vi falde gierne,
Et Offer for den grusomt kolde Sax;
Thi alt i Fødslen sluktes Livets Stierne.

Men mener Du, at vi skiøndt svag' af Røst,
Skiøndt Mange vi i Klogt og Fiinhed vige,
Dog bære Noget i det stille Bryst,
Der værdigt var i Toner at fremstige:
Da tag os venligt op, og hør med Lyst
De faa og simple Ord vi har at sige.

Vor Digters Hierte ønsker ene Dig,
Men Du har Ret at have Ønsker flere.
„Meer", siger han "Du kan ei vorde mig,
Gid jeg for Dig da maatte vorde mere!
Gid som Du er paa indre Fortrin rig,
Dig ogsaa Lykken maatte gunstig være!"

„Gid varigt Solskin smile paa Din Vei!
Men for at Solen ei skal mangle Skygge,
Da følger, som en dunkel Skygge, jeg,
I den Du kan Din Sommerbolig bygge.
Vel er den glimmerløs, men svigter ei;
For Falmen kan dens Dunkelhed betrygge."

„Ja saa det er," saa sukkede hans Mund,
Og fra hans Die faldt en lønlig Taare,
"I hendes Liv jeg er den mørke Grund,
Hvo vil en Tiørn vel til sin Ven udkaare?
Tag den i Barmen ei! den stikker kun,
Og hvad den elsker, kan den ene saare."

„Dog ti!" vedblev han, "snart maaskee hun troer,
At med en Strøm af Ord jeg kun vil spille;
Hun veed det jo, hvad varmt i Hiertet boer,
Det kan de kolde Ønsker ei fremstille;
Saa ti! hver Handling eder er for stor,
For mig det blotte Ønske er for lille."

C. Hauch.

Kiærlighedslængsel.

Om Dagen jeg søger dig fiern og nær,
Mens du flygter for mig.
Og Ønskerne vanke snart hist, snart her,
For at fange dig.

Om Dagen jeg gaaer, som en levende Drøm,
Saa sørgende mat,
Og Lyset mig synes en dunkel Strøm,
Saa sort som Nat.

Om Natten jeg sørger og drømmer ei meer,
Da skuer jeg dig,
Mens Maanen glimter og Stiernen seer
Fra Himlen til mig.

Du kommer, og sætter dig elskovsvarm
Paa mit Leie ned,
Du favner og trykker mig til din Barm,
Og smiler derved.

Jeg vaagner, og studser, og skuer dig grandt,
„O Elskede bliv!"
Og alle de Ord, som Du talte, som svandt,
De vaagne til Liv.

Og alle de Kysse, der hvirvledes hen
I den dunkle Grav,
De stige, som Aander, nu op igien
Af Nattens Hav.

Og alle de Glæder, du deelte med mig,
Sig samle paa ny,
Og alle de Taarer jeg fældte for dig,
For dit Kys bortflye.

Siig, kan du ei fængsle den flygtige Tid,
Naar Stiernen leer?
Siig, kan du ei dræbe den langsomme Tid
Naar jeg Dagen seer?

Siig, kiender du hist ei det evige Blaae,
Hvor Stiernen boer?
Siig, kan du den himmelske Blomst ei forstaae,
Der om os sig snoer?

Did, Elskede! did, til dens Hiem vil vi flye,
I den bølgende Strøm!
Paa vindsnare Snekke, med Seilet af Sky,
I en evig Drøm!

Did, Elskede, did, i den evige Nat,
I dens Blomstermund
Vi synke, vi smelte tilsammen brat
I det sødeste Blund.

Og Jorden skal svinde, et døende Skimt,
For den drømmende Sands.
Og Stierner skal flette sig Glimt ved Glimt
I Bægerets Krands.

O! maatte vi smelte tilsammen i Løn,
Som i Rosens Mund,
De fængslede tvende, de elskende Kiøn,
I et evigt Blund!

C. Hauch.

Litteratur.

Prøver af Snorros og Saxos Krøniker i en ny Oversættelse, samt et Ord til Danske og Norske, ved N. F. S. Grundtvig. Kbh. 1815. XXXIV. og 98 S. 8.

Et af de herligste og hæderligste Foretagender, som paa lang Tid er yppet i vort Videnskabsrige, er det, som her bebudes — intet Mindre, end at skienke Danmark og Norge deres gamle Heltebøger i Nutidens danske Tungemaal, og lade Saxo og Snorro atter i dette fortælle Folkene deres Forfædres Skiebne og Daad. Længe har Enhver, som erkiendte, hvad den skrevne Historie er for en Nation, der har havt en Fortid, fuld af store og ypperlige Bedrifter at fortælle om, ønsket af ganske Hierte, at disse Nordens fordums Folkebøger „Saxos og Snorres herlige Krøniker, der i de forbigangne Aarhundreder have været menig Mand saa kiære," disse „Mindesmærker fra Nordens Middelalder, til hvilke Intet af Europas Folk kan vise Magen," maatte ligesom gienfødes for den nærværende Slægt, i troe og værdige Oversættelser. Ønsket er vel oftere yttret paa Prent; og en af vore Historieskrivere har, hvad Saxo i Særdeleshed angaaer, fremsat sin Mening om Trangen til en ny Udgave og Fordanskning af hans forunderlig ziirlige latinske Bog fra det 12te

Aarhundrede *). Denne Trang har maaskee heller ikke nogensinde været større, eller mere følt, end nu — og det af flere Aarsager, som man just ikke kan lystes ved at udvikle. Grundtvig har paa sin Viis talt derom i Fortalen til dette Skrift; men vi tør vel ogsaa med ham haabe og troe: „at den hellige Lue, som varmede Fædrenes Hierte, ikke ganske er udslukt og uddød i Norden; at den ikke ganske er forsvundet, den dybe, giennem Aartusinder arvede Kiærlighed til Fædre og Fædreneland, til de gamle Dages Ihukommelse." Som kiære, høit elskede Frænder, som den nordiske Saga's udødelige Ætmænd, ville Danske og Norske modtage deres Saxo og Snorre, naar disse atter, som engang tilforn i Fierde Christians Dage, mere fortrolige i det hiemmegiorte og forynngede Klædebon, men uforvanskede i Aand og Sind, træde frem blandt Folkene, og i det kraftige, trohiertige Sprog, der fra Arilds Tid var Nordens Eiendom, fremstille dem Fortidens livagtige Billede, berette om deres Herkomst, om deres Barndom og Ungdom med disses tillokkende mythiske og heroiske Sagn, og om deres kraftfulde Manddomsalder, der foreholder dem et Kæmpebillede, som i det mindste maa vække dem til Eftertanke og give Fædrelandskiærligheden en ny og frisk Næring.

*) Dr. G. L. Baden om vor danske Histories Fader, og Trangen til en ny Udgave og Oversættelse af Saxos paa Latin skrevne danske Historie. Odense 1809.

I en Kundgiørelse, som medfølger disse Prøver, berettes det, at Medlemmerne i den kiøbenhavnske Afdeling af det kongelige Selskab for Norges Vel, i et Slutningsmøde d. 3. August 1815, fandt det nødvendigt, med et venligt Farvel at adskille sig fra dette Selskab; men besluttede at oprette et eget Samfund, hvis Idræt skal være, at fremme Udgave og Udbredelse af historiske Bøger, der i Norden kunne giøre Krav paa almeen Interesse. Med Udgivelsen af de nye Oversættelser af Saxo og Snorre vil Selskabet begynde, og naar det hertil finder den forventede Understøttelse af den danske og norske Almeenhed, vil det skride til at udgive islandske Sagaer, der fortiene at være Folkelæsning (f. Ex. Knytlinga, Eigla, Niala), i danske Oversættelser, og overhovedet hielpe til Udgivelse og Udbredelse af Alt, hvad det synes, kan vække og nære Fædrenelandskiærlighed og fortroligt Bekiendtskab med de forrige Tider i Norden. Hvo erkiender ikke, hvor ædelt og velgiørende et Maal, dette Selskab har sat sig — og hvo vil ikke ønske, at dette maatte blive almindelig erkiendt; men at denne Erkiendelse ogsaa maatte vise sig virksom, og at ingen, der har Evne, denne være nu stor eller liden, vil tøve med at yde sit Bidrag til Maalets Opnaaelse? — Kundgiørelsen er undertegnet af Selskabets Committerede: Etatsraad Pram, Høiesterets-Advocat Treschow og Pastor Grundtvig. Den anden af disse modtager saavel Pengebidrag, som Anmeldelser om Saa-

danne, hvis nogen skulde ønske at forsikkre Selskabet om en Understøttelse, som det ei var hans Leilighed, strax at yde. — Den Idee, at indbyde det hele danske og norske Publicum til at understøtte Udgaven af Nordens ældste Historieskrivere i en Oversættelse efter vore Tiders Tarv, og at modtage ethvert Bidrag hertil, lidet eller stort, er vist meget god; og sømmeligt er det, at gjøre til en Nationalsag, hvad der maa ligge Nationernes Kiærlighed og Deeltagelse saa nær; thi — efter Grundtvigs Udtryk — „de Bøger ere et fælleds Arvegods, og hver Mand har lige Ret til efter sine Vilkaar at tage Deel i den Kiærlighedsgierning, hvorved Arvegodset skienkes og skiftes til Folket.“ Hensigten er nemlig, at disse til Folkebøger bestemte Oversættelser ei skulle komme i Boghandleres Haand, men sælges, saa at sige for Intet, eller for en meget ringe Betaling (Fort. S. XXII. XXIV.) Rigtigst vil det dog nok være, ikke at sætte denne Priis saa lav, at det kan blive en Handelsgienstand, at opkiøbe Exemplarerne, hvorved en stor Deel af disse dog om nogen Tid, uagtet den anvendte Bestræbelse, vilde komme i Boghandlernes Hænder, eller i Provindserne sælges dyrere, end i Hovedstæderne. Maaskee vilde Hensigten bedre opnaaes, ved uden Vederlag at uddele i det mindste et Exemplar til hvert Kirkesogn i Landet, og sælge de øvrige til en, for enhver Kiøber, der sætter nogen Priis paa at eie Bogen, taalelig Betaling.

De meddeelte Prøver af Hr. Grundtvigs nye Oversættelse af Snorre og Saxo, ere af den første: Hellig Olavs sidste Dage (Olavs Saga, C. 208 til 240) med den bekiendte mesterlige Fortælling om Slaget ved Stiklestad; af Saxos 7de Bog: Fortællingen om den danske Kong Sigvald, Yngves Søn, hans Datter Sigrid, og Sønnen Sigar, om dennes Sønner Sigvald, Alf og Alger, og om Signes og Habors Elskov; hvilken Fortælling har faaet til Overskrift: om den Gullandske Kongelinie i Danmark, eller den danske Ynglinge-Saga. I Fortalen S. XXX—XXXIV giør Forf. Rede for, efter hvilken Idee han agter at udføre sin Oversættelse af begge Historieskrivere; og det kan vel ikke negtes, at der imod denne ikke lader sig giøre nogen grundet Indvending, naar Hensigten ei er at levere en saadan ordret Oversættelse, som for Historikeren kunde tiene i Grundskriftets Sted — et Arbeide, der med Rette kaldes overflødigt — men en dansk Saxo og Snorre, der med Lyst og Lethed kan læses af Menigmand i begge de Riger, hvor det danske Tungemaal tales. „Her er det Hovedsagen — siger Forf. — at levere de gamle Skrifter i deres eiendommelige Aand, i et let fatteligt og trohiertigt Sprog; jo nærmere man kan holde sig til Grundskriftets Ord, Vendinger og Talemaader, desbedre; thi des troere og forstaaeligere et Billede leverer man; men i Nødsfald skal man lade fare, hvad der ei er vigtigt og ei lader sig forene med de ypperste Fordringer. Saa-

ledes tænkte Andres Sørensen og Peder Clauſſen" o. ſ. v. Herved er dog at mærke, at diſſes Overſættelſer af Saxo og Snorre, iſær den første, ere mere at anſee for Paraphraſer, mere for egne Arbeider, hvad Sproget og den hele udvortes Indklædning angaaer, end for egentlige troe Overſættelſer, hvori baade Grundſkriftets Aand, Ord, Tone og Maneer ere nøiagtigen vedligeholdte. En Overſættelſe af diſſe Hiſtorieſkrivere, efter vore Dages Tarv, kan og maa ikke blot ſkrives for Menigmand (hvilket heller ikke var Tilfældet med hine ældre, claſſiſke danſke Bøger af Vedel og Clauſſen, da deres Sprog var ſaadant, at det den Tid kunde læſes med Lyſt fra Thronen til Hytten — ja kan det paa lidet nær endnu.) Saaledes maa da ogſaa i vore Dage en god Overſættelſe af Saxo og Snorre ſkrives, at den tilfredsſtiller den mere, med den mindre dannede Læſer; det er, den maa være i Sproget ligeſaa fuldkommen for vor Tid, ſom hine vare det for deres; den maa ikke være paraphraſtiſk eller omſkrivende (thi man kunde da nøies med en noget forandret Udgave af de gamle); men følge Grundſkrifterne ſaa nøie ſom det kan ſkee, naar baade Aanden i diſſe og Sproget i Overſættelſen ſkal nyde hver ſin Ret; den maa give os Originalerne, omklædte i vort danſke Sprog, men ikke et Værk, hvori vel diſſes Aand er bevaret, men Legemet (Sprog og Maneer) forvandlet til et udvortes originalt Arbeide af Overſætteren.

Ganske vil det sidste nu vist ikke skee under Hr. Grundtvigs Pen; men det kunde maaskee dog være gavnligt, at advare ham om, ei at lade Saxo og Snorre tale alt for liigt ham selv, ei at tillægge dem formeget af hans egen Originalitet. At dette er en Regel for enhver Oversætter, er bekiendt nok, og at Oversættelse af Classiske Forfattere er et Arbeide, der ikke altid eller maaskee sielden lykkes originale Skribenter, turde være ligesaa vist. Hvad de Nødsfald angaaer, i hvilke Hr. G. mener, at man kan vige fra Grundskriftet, da kunne saadanne vel ikke gives for den, sit Arbeide vorne Oversætter, undtagen der, hvor man, ved at være alt for tro, eller ved at give mørke Steder ordret, blev uforstaaelig. Vi ere saaledes i det Hele enige med ham deri, at han, om han vilde givet de islandske Vers hos Snorre ordrette paa Dansk, næsten overalt vilde levere Noget, „Faa kun forstaae, og Ingen gider læst;" men troe dog, at hvor det stundom, uden for megen Tvang kunde skee, burde man forsøge, ved en Efterligning af de gamle Digte og Versemaader i det nyere Sprog, at give Krønikernes Læsere ogsaa et Begreb om Nordens gamle Poesie, dens Bogstavriim og forskiellige Versarter. Hos Saxo, hvor denne Poesie er opløst i romerske Digte, og saaledes udsmykket og forvandsket, at den aldeles har tabt sin Eiendommelighed, kan upaatvivlelig en større Frihed tilstaaes den poetiske Oversætter, dog at han beholder

Alt af Saxos Indhold, paa den romerske Fyldekalk og de overflødige og laante Prydelser nær.

Om der i Norden lever Nogen, der kan og vil giøre det Arbeide bedre, hvoraf Hr. G. her har givet Prøver (til hvem han da efter S. XXXI. villigen aftræder det), er vel saare vanskeligt at sige; men han er ubillig imod de Boglærde (om han ellers derved forstaaer saadanne, der, kyndige i Grundskrifternes Tungemaal, besidde Sands og Smag for det, som af en god, til sin Hensigt svarende Oversættelse kan fordres) naar han sammesteds tvivler om, at de ville optage hans Arbeide, saaledes som han her har meddeelt Prøver deraf, med skyldig Velvillie og Erkiendtlighed. Anm. er af den Formening, at hine Boglærde ikke mindre end enhver Dansk og Norsk, med Kiærlighed til Fædreland, dets Sprog og Historie, ville modtage hans danske Saxo og Snorre, som en saare kiær Gave.

Om den i Prøverne af Hr. Grundtvig leverede Oversættelse ville vi tilføie et Par Ord, indstillende dem til Kyndigeres Betænkning og Overveielse. Uden Tvivl er dette Arbeide i det Hele udført med en Nemhed i at fatte Grundskrifternes Aand og Mening, med en Styrke i det Sprog, hvori de ere overførte, og med en Lethed, Bøielighed, Fynd og Livelighed i Udtrykket, som ikke lader meget tilbage at ønske, naar man seer Oversættelsen fra det Synspunkt, Hr. G. har sat sig. Betragte vi den i Sammenligning med de ældre Arbeider af Vedel

og Clauſſen, da bliver den vel neppe et ſaadant Meſterſtykke i vor Tid, ſom hines Overſættelſer vare for to hundrede Aar ſiden; men den vil maaſkee dog, ſom et ſelvſtændigt Arbeide, blive en ligeſaa ſtor Vinding for det danſke Sprog, ſom for Nationalhiſtorien. Ved at ſammenholde Hr. Grundtvigs Fordanſkning med Snorres og Saxos Grundſkrift, vil man finde, at han vel overalt temmelig nøie følger Meningen i ſamme, men ikke ſielden bruger nogen Frihed i at omſkrive dets Ord og Udtryk; og det kan vel ikke negtes, at hans Overſættelſe i det Hele derved har vundet meget i Lethed, og faaet et Anſtrøg af Originalitet og Frihed, hvorunder al Tvang og Stivhed er forſvunden. At derved ogſaa hiſt og her gaaer noget bort af Originalerne, ſom ikke burde forſvinde i en tro Overſættelſe: kan neppe undgaaes; men det er ikke at tvivle om, at en Mand, med ſaa ſtor Kiærlighed og Dueлighed til dette Arbeide, ſom Hr. G., vil ved et Giennemſyn af ſin Overſættelſe, ſøge at reſtituere af Originalen Alt hvad han endnu maatte finde manglende. I øvrigt ville vi endnu indſtille til Kyndiges Dom, hvorvidt det er lykkedes Hr. G., kiendeligt nok i ſine Overſættelſer at giengive det Særegne, Charakteriſtiſke, hvorved Norges Hiſtorieſkriver i Sprog, Tone, Maneer og Foredrag udmærker ſig fra Danmarks — thi at ſaadant ogſaa i gode Overſættelſer af Snorre og Saxo bør komme ret til Syne, kan dog ei være Tvial underkaſtet. Her vil det

maaskee ei være upassende, at meddele en liden Prøve af Hr. Gs. Oversættelser til Sammenligning med de ældre danske, af hvilke vi til Snorre vælge den, som findes i vor Folio-Udgave, og til Saxo A. S. Vedels:

Grundtvigs Prøve af Snorre S. 47.

Kalv Arnesen havde to af sine Frænder med, Olav og Kalv, Sønner af Kalvs Farbroder, Arnfind Armodsen, og de gik paa den ene Side af ham med mange raske Svende, og paa den anden Side af Kalv gik Thore Hund. Nu huggede Kong Olav til Thore Hund tvers over Skuldrene; men Sværdet vilde ikke bide, og det var kun, som om der røg Støv af Reenskoften. Thore huggede til Kongen igien, og saaledes skiftede de adskillige Hug; men hvor Reenskoften sad, vilde Kongens Sværd ikke bide; i Haanden derimod fik Thore et Saar.

Da sagde Kongen til Biorn Staller: slaae den Hund, som Jern ei bider! og Biorn tog flux sin Øxe forkeert, og slog med Hammeren til Thore Hund paa hans Axel, ret et Dommedagsslag, saa Thore stod og ravede. Imidlertid havde Kongen vendt sig mod Kalvs Frænder og fældet Olav; men nu løb Thore Hund til Biorn Staller med et Spyd, gav ham sit Banesaar og sagde: saa bed vi Bramsen; og

Schenings Snorre. 2 D. S. 368.

Kalf og Olaf hedde Kalf Arnesons Frænder, som stode paa den ene Side hos hannem, med mange flere stærke og tappre Mænd. Kalf var Arnfind Armodsons Søn og Arne Armodsons Brodersøn. Thorer Hund gik frem paa den anden Side af Kalf Arneson. Kong Olaf hug paa hannem tvært over Hænderne, men Sværdet bed intet paa, og det syntes ligesom Støv gik ud af Reinskoften. Thorer hug igien til Kongen og de skiftede nogle Hug med hinanden, men Kongens Sværd bed intet, hvor Reins-Kosten var for; dog blev Thorer saar i Haanden.

Da sagde Kongen til Biorn Stallere: slaaer Hunden, som ikke bider Jern paa. Biorn vendte Øxen om i sin Haand, slog til med Hammeren, og huaget rammede paa Thorers Axel saa hart, at Thorer ravede derved; i det samme vendte Kongen sig mod Kalfs Frænder, og gav Olaf hans Frænde sit Banesaar. Da rendte Thorer Hund Biorn Stallere midt paa Livet med et Spyd, og stak hannem ihiel; og da sagde Thorer: saa

Thorstein Knarrasmed (Skibssmed) huggede til Kong Olav med sin Øxe oven over Knæskallen paa det venstre Been. Find Arnesen klovede Thorstein i samme hellige Øieblik; men Kongen segnede ned paa en Steen, kastede Sværdet, og befol sig Gud i Vold. Da stak Thore Hund ham et Spyd nedenfra under Brynien op i Livet, og Kalv huggede ham paa den venstre Side af Halsen; dog er man ikke ganske enig i, om det var Kalv der gav ham det Saar. Det var da de trende Banesaar Kong Olav fik, og der Kongen var slagen, faldt og hartad den hele Skare, som havde fulgt ham.

Om Biorn Staller siunger Sighvat Skiald:

Biornen under Ørneklo
Stallare kan lære,
Hvad det er at følge tro
Drotten sin med Ære.
Han, der i den høie Sal
Vogted paa sin Drots Gebærde,
Lagde sig paa røde Val
Ogsaa ved hans Hovedgiærde;
Som han sad ved Kongens Bord,
Som han stod paa Folkethinget,
Laae han paa den kolde Jord
End af Hirden tæt omringet.
Held enhver, der saa mon falde,
Fulgt af Venner, priist af Skialde!

veide vi Biorne. Thorstein Knarrarsmed hug til Kongen med en Øxe og rammede hannem paa den venstre Fod oven for Knæet. Find Arneson dræbte strax Thorstein; ved det Hug nejede Kongen sig op til en Steen, kastede Sværdet fra sig, og bad Gud hielpe sig. Da stak Thorer Hund til hannem med et Spyd, og Stinget kom neden under Brynien og rendte op i Livet. Da hug og Kalf til hannem, og Hugget kom uden paa Halsen paa den venstre Side. Dog ere ei alle deri enige, om Kalf gav Kongen det Saar, han havde paa Halsen. Disse tre Saar fik Kongen sin Bane af; men der han var slagen, da faldt og alt det Leed, som gik frem med hannem.

Sighvat Skiald lagde denne Vise om Biorn Stallere:

Desuden jeg spurgde, at Biorn
De tappre Stallere lærte,
Hvor stadig Hu hielper, sin Herre
Hen til Fremmede han søgte.
Med andre tro Hofsinder
Han i Striden faldt; denne
Rige Mands Død for ved
Kongen, med Ære besiunges.

G.s Prøve af Saxo. S. 87.

„Efterſom nu Sigar var bange for at blive indeklemt i Gyderne, drog han fra Byen ud paa Marken paa en aaben Plads, hvor han med Vaaben i Haand vilde tage mod Fienden. Der ſtod da Slaget ved den ſaakaldte Valbrønd, det er Ligenes eller Nederlagets Brønd; thi Sigar kom til kort i Striden, ſegnede og faldt der ſammeſteds. Nu var da Hake Seierherre; men han misbrugte Lykken ſkammelig til ſtor Udaad; thi han var ſaa blodtørſtig, at han ſparede hverken Høi eller Lav, Kiøn eller Alder, og havde ei ſaameget enten Hierte eller Ære i Livet, at han ſkulde bluedes ved at beſudle ſit Sværd med Qvindeblod, og ſlagte Smaaborn i Moderens Skiød

Der ſaadant rygtedes, da kom der Liv i Syvald Sigarſøn, ſom hidindtil havde ſiddet dorſk paa Bænk i Faderborgen, men ſtod nu op ſaa harmefuld og ſankede Folk til Havn. Hake mærkede hvor Folket flokkedes; da blev han ræd, og ſkyndte ſig ad Hærvig til med Trediedparten af ſit Folk, for til Sees at frelſe ſig med Flugten. Stolt-Haagen derimod, hans Hielpermand, lod ikke Modet falde fordi Hake flyede; dertil var han for ſtolt af den nylige Seier, vilde og hellere falde end flye. Han blev da nu tilbage, ſom Høvding for den

Athene. Januar 1816.

Vedels Saxo p. CL.

Kong Sigar drog ud imod Fienderne, at de ikke ſkulde omringe og belægge hannem udi Byen, og blev ſlagen paa den Plads, ſom kaldes for dette ſtore Mandfald Valbrynd. Der Hogen havde vundet Seir, blev han ſaa mordgierrig, at han hverken ſparede Unge eller Gamle, Mand eller Qvinde, Forældre eller Børn; men dræbte og ihielſlog Alt hvis han kunde overkomme.

Der Sivald, ſom da varede paa Kongens Gaard, ſpurgte at hans Fader Sigar var nedlagt, giorde han ſtrax færdig med ſin ganske Hær at hævne hans Død. Thi forſkrækkedes Hogen, og gik med den tredie Part af ſit Folk til Skibs udi Hærvig. Men en hans Staldbroder, ved Navn Hogen hin Dulle, havde ſtørre Mod af denne nye Seiervinding, end hannem gaves Mistroſtighed af Hogens Flugt. Han vilde hellere døe mandeligen hos ſit Folk, end flye ſkammeligen for ſin Fiende. Hannem forlængtes efter Skibe-

svrige Hær, og slog sin Leir lidt nedenfor ved Alsted By for at bie paa Flaaden; thi den var endnu ikke kommen op ad Aaen til sit bestikkede Sted, og bister var Haagen, thi han gav Skibsfolkets Dovenskab Skyld for den Langelegs-Fart.

Imidlertid giorde Sigars Fald og Syvalds Kiærlighed saa dybt et Indtryk paa det ganske Folk, at hver Mand glødede og greb til Vaaben; ja, det er ingen Løgn, at Qvinder stillede sig hos Mænd paa Rad, at fegte under Danmarks Banner. Der Sol gik op den næste Morgen, begyndte Slaget imellem Haagen og Syvald; to ganske Dage blev der stridt med høieste Forbittrelse; Hæren gik i Blod, begge Hovedsmænd faldt; men Seierskrandsen smykkede tilsidst Levningen af Danmarks Sønner."

ne, hvilke han fortsvede udi en Havn ved Axelstad. Desimellem kom Sivald imod hannem med en saare stor Hær, baade af Mand og Qvinde, som vilde opsætte deres Velfærd for deres kiære Landsherre og Konning. Om anden Dagen begyndte de imod hverandre, og sloges saa mandeligen tilsammen udi to samfulde Dage, indtil Høvedsmændene paa begge Sider, Sivald og Hogen, omkomme, og de Danske paa det sidste beholdt Marken."

Allerede af disse Smaastykker, naar man tillige sammenligner dem med Originalerne, vil man kunne overtyde sig om, hvilke især de Fortrin ere, Hr. Gs. Oversættelser har fremfor de ældre, at Snorre hos ham bevæger sig noget friere i et liveligere, lettere, mere afrundet Sprog, og at han følger Saxos Grundskrift nærmere og troere, end Vedel, der næsten heel igiennem allene har seet paa Meningen, uden at lægge Vægt paa Ordene, og som mere stræbte efter Korthed, Fynd og Kraft, end efter udvortes Liighed med Originalen.

Betragte vi nu Hr. Grundtvigs Oversættelser i og for sig selv, da vil det maaskee findes, at han ikke har været saa heldig i at bevare den Adel og Værdighed i det prosaiske Foredrag, hvilken Historien fordrer, som i at give det en trohiertig Charakteer, et syndigt Udtryk og malerisk eller poetisk Livelighed. De sidste Egenskaber ere vel tilstrækkelige for at giøre Oversættelsen skikket til Læsning for Menigmand; forenede med den første vilde de giøre den classisk; og det synes os, som Forf. med den heldige Konst, han i sit Arbeide lægger for Dagen, kun behøvede at gaae nogle Skridt videre, for at levere et fuldendt Værk. Jævnligen, ja vel alt for hyppigen, støder man paa Ord og Udtryk af Almuesproget og den daglige Tale, paa visse plebeiske Talemaader og Vendinger i Sproget, der ofte synes med Flid søgte og næsten allevegne kunde være ombyttede med ædlere. Heller ikke findes i Grundskrifterne nogen Hiemmel for dette Slags Frihed i Oversættelsen; da Sproget i hine heel igiennem bevarer een Tone. Oversætteren falder derimod undertiden fra Historiens ædle Stiil og værdige Tone ned til et søgt Hverdagssprog, til overflødige Archaismer og en Lavhed i Udtryk, som endog Menigmand snarere vil støde sig ved, end finde Behag i. Saaledes f. Ex. S. 1 at nappes med de Norske (Originalen har ligefrem: at drage i Krig mod Norge). 2. Karle udaf Vælten. 5. „Da er I Karle for jer Hat". 7. rivelig (tydeligen) 13. Rub og Stub. 14. Bonde-

ganning *). 16. en urimelig Hob Folk. 31. Broderparten var Rips Raps. 32. 33. denne hersens Olav. 33. hvor han har huseret. 34. Ned med det Pak! 40. de kom drattende bag efter. S. 46. I det samme hellige Øieblik. S. 57. det var da den ene Hede, kan jeg troe. 58. Han tog Seieren med en Trumf. 58. Det var ellers ogsaa et mærkværdigt Slag med det, at o. s. v. 67. Det var en gal Regning den. 67. den Flødskiæg. 72. muttʼers ene. 77. Han skulde skee al Landsens Ulykke. 80. Saamænd, da har jeg i Sinde. 84. Der seer man en Smule Brink. 85. det var en farlig Seilads, den samme, o. s. v. 86. thi, skal jeg sige os, o. s. v. Obsolete Udtryk og Ordbøininger, og usædvanlige Talemaader finder man ogsaa, dog ikke saa hyppigen, f. Ex. Dressel, S. 51. Hirdbisp, 31. Rigens Pillere S. 85. Paa den selvsamme Sted S. 58. til troer Hænde S. 16. selv staae vi Last og Brast S. 17. det dagede. 89. Fattedes hverken for Mod eller Dristighed. S. 4. det Lands Folk er ikke godt paa Strid at giæste. 81. Kongen lændede(?) sig op til Find S. 29 tre samfelde (?) Dage. S. 58. — At oversætte husthing ved

*) Et Dialect-Ord. Forf. kan vist ogsaa giøre sig fortient af Modersmaalet, ved at optage med strengt Valg saadanne af disse Ord, der kunne være en Vinding for Sproget; men det vilde da vel ikke være upassende under Texten at forklare saavel disse, som de forældede Ord, der bruges.

Gadestævne (i Stedet for Folkemøde, Folkething, Hærstævne,) S. 32, falder noget plat, og er vist ogsaa urigtigt. (S. 13 bruger Forf. selv Husthing.) Uomskaarne Hierter, S. 45, er et Udtryk, som her vist ikke er paa sit rette Sted. At Thormod Kolbrunaskald kaldes Thormod Kulsvier, S. 17, i Stedet for Thormod den sortbrynede, er vel temmelig frit oversat. Slagtorden S. 29 er en Trykfeil for Slagorden.

De indstrøede Skialdeqvad og Vers saavel hos Snorre, som hos Saxo, har Forf., som ovenfor alt er berørt, behandlet med langt større Frihed, end den prosaiske Text, og har overalt oversat, eller rettere efterlignet dem i rimede Vers efter nu brugelig Skik i den danske Poesie. Forf. forsvarer denne sin Fremgangsmaade i Fortalen XXXI o. f. Det bedste Forsvar er vel den heldige Maade, hvorpaa han har udført det ikke lette Foretagende "at giøre disse Qvad og Vers til ligesaa virkelige nydanske, som de sees og kiendes at have været gammeldanske Digte." Holder han heelt igiennem hvad han lover, at den Kyndige ikke lettelig skal finde noget Træk i Indholdet af de oversatte Riim, der ei findes i de Gamle: da have Skialdene vel Intet at klage over. Vi ansee disse poetiske Efterligninger for noget af det Heldigste og Skionneste, Hr. Grundtvig i Poesien har frembragt, og Enhver vil erkiende, at de i høi Grad ville forøge Værdien af hans Oversættelse, betragtet som et selv-

stændigt Arbeide. Man læse f. Ex. kun Kong Olavs Skialdes Qvad før Slaget (S. 18. 19), Sighvath Skialds Æreminde over Biorn Stallere (S. 50), Signes Qvad til Hakes eller Habors Priis (S. 68), — en herlig, ægte poetisk Sang for en Dannemo — Habors Svar til Ternerne, (S. 72) Signes Tale ved den samme Leilighed (S. 74), hos Saxo i Prosa, men af G. sat paa Vers — og man vil sande, hvad her er sagt.

Forudskikket Prøverne af Saxo og Snorre er en Mindesang og en Fortale af Forf. Den første indeholder mangen et kraftigt Ord, og er i det Hele skrevet i en rask og mandig Tone, der vel for ethvert sundt Øre maa lyde bedre, end de eensformige Klagetoner, som i Grundtvigs Vers saa ofte forfeile deres tilsigtede Virkning. I øvrigt maa den vel snarere kaldes en Straffetale og Formaningsrøst, end en Mindesang paa Fædres Gravhøi, hvilket sidste den jo heller ikke blot skulde være. Poesien maa man i dette, som i mange andre af Grundtvigs Digte, søge mere i enkelte digteriske Skionheder og heldige Partier, i en aandelig Begeistring (hvis Styrke dog ofte synes forenet med en vis Kulde, og som derfor ikke saa let meddeler sig Læserne, som den spores hos Forfatteren), i en stærk Originalitet i Sprog og Foredrag og en stor Rigdom af Kraftudtryk, end i det Heles skionne Harmonie, og overalt vedligeholdte poetiske Liv og Anskuelighed. Uden Tvivl er ogsaa i denne Mindesang ikke faa Vers (f. Ex.

det 17. 18. og 19de, det 21de, 24de, det 17. og maaskee det 28. 29de) der uden Skade eller Tab for det Hele kunde bortskæres; da de kun synes at være der, for at svække Indtrykket, som de øvrige gjøre, tildeels ved den hos G. næsten uundgaaelige Indblanding af hans Personlighed selv i de mindst subjective Digte. At Forf. fortæller os, hvorledes han staaer "høit paa Kirkesvale, med Trompeten for sin Gane" og blæser, er, hvor alvorligt han end og vil have sagt det, et alt for comisk Billede, til at det her skulde være paa sit rette Sted; at han lader Trompeten gale, er et hidtil, baade i Tonekonst og Poesie ubrugeligt Udtryk; og Vers, som det 21de, hvori Jeget med særdeles Eftertryk forekommer 5 Gange i 3 Linier, maa dog nok her kaldes alt for egoistiske. Men det gaaer Hr. G. her, som næsten i alle hans senere Digte, at han, som Digter, tænker vel meget paa sig selv, at han troer at kunne sige Læserne Alt, hvad Aanden indgiver ham, og glemmer, at disse ogsaa have deres Ret. Vi see derfor næsten allevegne mere Grundtvig end Digteren; men saa er det ikke i de oversatte Qvad hos Saxo og Snorre, hvor det Subjective nødvendigviis maatte træde tilbage, og Musen engang dog fik Lov til at aande frit.

Ogsaa i Fortalen til dette Skrift finder man meget Godt og Sandt, og dette som oftest sagt paa en værdig, inderlig trohiertig og rørende Maade, f. Ex. Stedet om Kiærlighed til Forfædre og For-

tid S. XVIII. Kan det nu end ikke negtes, at man ved Siden af det Gode og Smukke, ogsaa støder paa saadan Tale, der klinger egenkierlig, sær og affecteret, (det sidste kan man f. Ex. finde S. XIX og XX): saa veed man nu dog engang, at det falder saaledes i denne Forfatters blandede Maneer (Jvf. Roeskilderiim, Roeskildesaga, Qvædlinger, ꝛc.), og at man ikke maa undres over, hos ham at finde det Høie og Lave, det Genialske og Platte, det Ædle og Burleske i de mest uventede og uharmoniske Blandinger — ikke undres over, at han, paa samme Tid, som han er sysselsat med, i sin danske Saxo og Snorre at reise sig et herligt og evigt Eftermæle, kan give sin Aand og sin Pen til Priis i Strøtanker. Hvor Maalet er saa ædelt, og Hensigten saa god og reen, som i dette Værk af Hr. Grundtvig, der maa han da vel og kunne sige til enhver af sine Læsere: „Naar I, som jeg haaber dog, forlystes ved de gamle Svendes Tale, tilgiver mig da min Uartighed for deres Skyld, og husker, at det var netop kun for deres Skyld jeg talte."

Scientifisk Oversigt af Danmarks Litteratur i Aaret 1815.

Geographie og Statistik.

Bemærkninger over Statistikens Begreb, m. m., Indbydelsesskrift af L. Engelstoft.

Udførlig Veiledning til det danske Monarkies Statistik, af F. Thaarup. 3. og 4. Deel.

Sammes Underretninger om Hertugdømmet Sachsen-Lauenburg; med et Kort.

K. Aagards Beskrivelse om Torninglehn, et Bidrag til Kundskab om Hertugdømmet Slesvig.

Fragmenter af en Dagbog, skreven paa en Reise i Danmark i Aaret 1813, af C. Molbech. (eller Ungdomsvandringer i Fædrelandet 2den Deel.)

Samling af Efterretninger for Søfarende, henhørende til det voxende Kort over Nordsøen; udg. fra det kgl. Søkort-Archiv.

Tillæg til Kofods mindre og større geographiske Lærebog, og til Soldins Geographie.

Nyerup Beschreibung der Stadt Copenhagen; neue Aufl. (Udtog af det danske Værk; med et slet Kobber af Domhuset.)

Militair-Calender No. VII.

Beskrivelse over Øen St. Helena, oversat af Lundbye.

Historie.

Om Historieskrivning, af Joh. Boye.

Indledning til Forelæsninger over Universalhistorien, af C. Molbech. (aftrykt af Athene.)

Dansk-norsk historisk Bibliothek, indeholdende Efterretninger om de Skrifter, som bidrage til dansk-norsk Historiekundskab, af Dr. G. L. Baden.

Historisk Calender, af L. Engelstoft og J. Moller.

Kong Christian den Andens Historie, udarbeidet efter Documenter, ved H. Behrmann. 1ste Deel, indeholdende hans Regieringshistorie.

Roeskilde Domkirkes og dens Monumenters Historie og Beskrivelse ved H. Behrmann m. Kobbere.

Versuch einer Geschichte der dänischen Monarchie, unter der Regierung Christian des VIIten, von J. K. Høst. 2ter Theil, 1. 2. Abschnitt. 3 Th. 1. 2. Abschn.

Prøver af Snorros og Saxo's Kroniker i en ny Oversættelse af N. F. S. Grundtvig.

Svar paa en Artikel i No. 186 af den Rhinske Mercur (imod Danmark) oversat.

Sorgetaler over C. Colbiørnsen af Gutfeld og Manthey.

Mindeblomster paa Capitain W. H. F. Abrahamsons og Sonnen L. A. Abrahamsons Grave, udg. af Adjunkt Smith.

Skrifter, udkomne i Anledning af Deres Majestæter Kongens og Dronningens Kroningsfest, hvoriblandt Kiøbenhavns Universitets Acta solennia Fol. (Jvf. D. Litt. T. 1815 No. 33, hvor dog ikke alle ere anførte.)

H. D. Hertugen af Augustenborgs Confirmationsact, ved Prof. K. Meyer.

Anecdoton, historiam Sverreri regis Norvegiæ illustrans, c. versione latina & commentario ed. E. C. Werlauff.

Napoleon Buonapartes Regieringshistorie, ved S. Soldin. 1 Bind.

Europa, Frankrige og Napoleon, en dansk historisk (?) Betragtning, af N. F. S. Grundtvig.

Hemmelige Efterretninger om Napoleon Bonaparte. Oversættelse.

Carnots Betragtninger, oversatte af Baron Vedel Jarlsberg.

Chateaubriants politiske Betragtninger, oversatte ved J. K. Høst.

Hamborgs Skiebne og Lidelser under det franske Aag, en Oversættelse af to tydske Skrifter.

De Franskes Synderegister i Tydskland, oversat ved Hasse.

Napoleons Reise fra Fontaineblau til Frejus, i to forskiellige Oversættelser af det Tydske.

Meisners Spartacus og Masaniello, overs. af Voigt.

Historisk og geogr. Læsebog for Landsbyskoler.

Nordisk Oldkyndighed m. m,

De Danorum rebus gestis Seculis 3. & 4. poema danicum dialecto Angloſaxonico ex Bibliotheca Cottoniana ed. verſione lat. indicibus auxit G. I. Thorkelin. 4.

Antiquariske Annaler, udgivne af den kgl. Commission for Oldsagers Bevaring. 2. Binds 2 Hefte.

Beskrivelse over Kong Erik Menveds Gravminde i Ringsted Kirke, ved Prof. Werlauff, med et stort Kobber.

Von dem Glauben, dem Wissen und der Dichtung der alten Scandinavier, von Dr. P. F. Stuhr. (udk. i Kbh. Forfatteren er en Flensborger.)

Æsthetik og Poesie.

Om Ludvig Holberg, som Lystspildigter og om hans Lystspil, af K. L. Rahbek. 1. Deel.

Auswahl altdänischer Heldenlieder und Balladen, mit Rücksicht auf die Musik metrisch übers. von L. C. Sander, nebst Musik zum Pianoforte von Kunzen.

Baggesen, det evige Sindbillede, en Gaade.

—— Drømmen i Kronprindsessegaden, en dansk Fortælling. m. m.

Bruun, N. T. Vinterkrandsen, Nytaarsgave for 1816.

Grundtvig, Fædreneaaret, et Dannequad.

— Qvædlinger, eller Smaaqvad.

— Heimdall, en dansk Nytaarsgave.

Ingemanns Masaniello, Blanca, Hyrden af Tolosa, Tragoedier.

— Rosten i Ørkenen, bibelsk Drama.

— Reinald Underbarnet, et Tryllespil.

F. Lerche's Digte.

D. V. Levezov's Smaadigte. (Af denne Forf. udkom ogsaa en tydsk Oversættelse af Ingemanns Blanca).

P. Blicher Olsen, to Dages Læsning, blandede Digte (!)

F. Schaldemose's Smaadigte.

N. D. Brink Seidelins Digte.

H. G. Sveistrup's Christi Dag, et Forsøg i den hellige Sang.

N. B. Sstoft's romantiske Digte. 1. Deel.

Oehlenschlägers Hagbarth og Signe, Tragoedie.

Menneskets Tilstand i og ved Døden, et Læredigt.

Samson hin Kæmper, af Milton, oversat ved Professor Schönheider.

Schillers Wallenstein, overs. ved K. L. Rahbek. 1. D.

Schillers Cabale og Kiærlighed, oversat ved samme.

Betlerpigen, og Avisfrieren, originale Comedier af N. T. Bruun.

7 efter det Franske oversatte Comedier og Syngespil, 2 efter det Engelske, 7 efter det Tydske, og heraf 5 af Kotzebue.

Almanak for Selskabstheatre, Nytaarsgave af N. T. Bruun. (3 oversatte Skuespil.)

Kotzebues Leontine, oversat af K. L. Rahbek. 1. 2. D.

Bouillys Fortællinger for min Datter, oversatte af J. K. Høst.

Den trve Eckart, en Fortælling af L. Tieck, oversat af J. Krag.

Dydens Løn, en Fortælling i to Dele overs. af A. C. Rasmussen.

Familien Neubek, oversat af Werfel.

Madam Sigbrit, og hendes deilige Datter, overs. Andet Oplag.

Campes Robinson den yngre, overs. efter 8de Udg. ved Plesner. 2. Opl.

Theologie.

Theologisk Bibliothek, af Professor J. Møller. 7de og 8de Bind.

Eusebia, et Tidsskrift for Religionslærere af Professor J. H. Larsen. 2 Hefte.

Prædikener af Dr. J. P. Mynster. 1. 2. Bind.

Libri sibyllistarum vet. ecclesiæ crisi, quatenus monumenta christiana sunt, subjecta; auct. B. Thorlacio.

De ratione & argumento apologetici Arnobiani; auct. K. Meyer.

Pauca quædam ad quæstionem hodie inprimis agitatam; bone an male rei christianæ consulere

videantur, qui dogmata religioni christianæ propria e populari adeo religionis institutione excludenda censeant; auct. Er. Möller.

De ultimis annis muneris Apostolici a Paulo gesti disquisitio, auct. J. P. Mynster.

Libri, qui vulgo inscribitur Sapientia Salomonis, lat. conversi & explicati, auct. W. F. Engelbreth. Pars. I.

Threnas Ieremiæ & vaticinium Nahumi metrice reddidit notisque illustravit C. A. Biörn.

Chabakuk, a. d. Hebräischen übers. von G. Euchel.

Jesuiternes Historie efter Wolf, af A. K. Holm.

Exempelsamling (historisk) til Brug ved Religionsunderviisningen for Ungdommen, af A. K. Holm.

Bechmanns Overhøring efter Lærebogen, 2det Cap.

Andet og tredie Capitel af den evang. christelige Lærebog, i forklarende Spørgsmaal og Giensvar, af Biskop Birch.

Taler (Prædikener) af J. L. Berg.

Tre enkelte Prædikener af Præsterne Grundtvig, Grønbek, A. Wöldike.

Anviisning til et retskaffent Forhold, eller Jesu Sædelære af Prof. Gamborg.

Ledetraad ved den første Religionsunderviisning, af P. Holst. 6te Oplag.

Sammes Regler for Confirmanter.

Veiledning til den første Religions-Underviisning af Candidat Luplau.

En kort og enfoldig Religionsbog af Pastor Galskiøt.

En kort, og en udførlig Forklaring over Catechismus af T. N. Krog. (?)

F. Rasch's Anviisning til at forene Psalmebogen med Lærebogen. 2 Oplag.

Leslie's Methode mod Deister, overs. af T. C. Stibolt.

Lovkyndighed.

Samling af de Kongl. Forordninger for 1814.

Nyt juridisk Archiv af Ørsted. 11. 12. Deel.

Eunomia af Ørsted. 1 D. (anført under Philosophien.)

De Analogia juris, cum speciali ad jus danicum respectu, auct. M. H. Bornemann.

De usu juramenti in litibus probandis & decidendis juxta leges Daniæ antiquas; auct. L. Kolderup Rosenwinge. P. 1.

S. T. Thorbroggers's Tarif for Tolden i Danmark.

Samling af Forordninger, som have Hensyn til det 1813 indførte nye Pengevæsen, udg. af Kierulf. 2. Hefte.

Lægevidenskab.

H. Callisen Systema chirurgiæ hodiernæ. Editio 4ta aucta & emendata T. I.

Quinam cachexiæ sit in nosologia & pathologia locus juste assignandus; auct. F. H. Howitz. Pars 2da.

De ratione, quæ inter azoticum aeris atmosphærici & respirationem internam intercedit; auct. E. E. Bruun.

Præcipua quædam momenta de hernia inguinali & crurali; auct. H. Gartner.

Renards Forsøg om den veneriske Sygdoms Oprindelse, overs. af F. Wallich.

Apothekertaxt fra October. 1814.

Nyt Bibliothek for Læger. 2det Bind.

Philosophie.

Eunomia, eller Samling af Afhandlinger, henhørende til Moralphilosophien, Statsphilosophien og den dansk-norske Lovkyndighed, af Etatsraad A. S. Ørsted. 1ste Bind.

Von dem Begriff der Geschichte der Philosophie, von C. A. Brandis. (Forfatteren, nu ved Universitetet i Berlin, var, da dette Skrift udkom, Adjunkt ved Kiøbenhavns Universitet.)

Mathematik.

Tentamen circa Trigonometriam sphæroidicam, auct. G. F. Thune. 4.

Grunden til den almindelige Brøkregning, af Etatsraad Hedegaard.

Nielsens Materialier til Undervisning i Hovedregning. 3 Hefter. 2. Oplag.

Francoeurs Lehrbegriff der reinen Mathematik, a. d. Franz. mit Anmerkungen von Prof. Degen. 1. Abth.

Neue Beyträge zur Elementargeometrie, von J. Strelitz.

Naturhistorie.

J. W. Hornemann Hortus regius botanicus Hafniensis. Pars 2da.

A. F. Justs Naturhistorie. 3die Udgave.

Indledning til Dyrelæren, med to Tabeller og et Kobber af F. Faber.

Ny Billedsamling for Ungdommen: det mærkværdigste af Dyrerigets 6 Klasser i 287 Figurer.

Systematisk Fortegnelse over Naturlegemerne af Dyreriget, ved Candidat Luplau.

Kort Udsigt over Hestens, Koens, Faarets og Svinets Regt, Pleie og Behandling, af samme Forfatter.

Landhusholdning.

Oluffens nye oeconomiske Annaler. II. B. 1. Hefte.
Landoeconomiske Tidender, udgivne af et Selskab. I. B. 2. 3. Hefte. II. B. 1. 2. Hefte.
Det K. danske Landhusholdningsselskabs Skrifter, Ny Samling III. B. 4. Hefte.
Om Markfred, af Provst Heiberg.
Et Forslag om Markfred, af Baron Vedel Jarlsberg.

Statsoeconomie, m. m.

Grundtræk af den practiske Statsoeconomie, ved Prof. Oluffen.
Udsigt over det danske Monarkies Skattevæsen, af Vogt. 1 B. 1. Hefte. 4.
Tanker ved Tabet af Norge, af F. Cortsen.
Underretning om de i Danmark gieldende Pengesorter, af Schmidt-Phiseldek. 2. Oplag.
Udregning af Rigsbankens Hefteiser i faste Eiendomme, ved Kierby.
Undersøgelse, om man før Forordningen om Pengevæsenets Forandring 1813 kunde contrahere i grov Courant, af Schäffer.
Extract af de til Cancelliet i Anledning af Pengevæsenets Forandring indkomne Foresporgseler, med Collegiets Svar, ved F. L Wolfferdt.
De to Systemer i den politiske Oeconomie af Quesnay og Adam Smith, sammenlignede af Sismondi, overs. med en Fortale om Danmarks Pengevæsen af Winkel Horn.
Tale i Selskabet til Oplysningens og Industriens Fremme i Lollands og Falsters Stift, af H. K. Steenstrup.

Athene. Januar 1816. G

Litteraturhistorie.

Om Videnskabelighed og Moralitet, i deres Forhold til Universitetet, Indbydelsesskrift af Prof. J. Møller.

Om Bibliothekar-Forelæsninger paa Kiøbenhavns Universitetsbibliothek, m. m. Indbydelsesskrift af Prof. Nyerup.

Engelstofts Universites- og Skole-Annaler for 1814.

Et latinsk Skoleprogram, af Prof. N. L. Nissen (Kbh.) og et dansk af Adjunkt Hansen (Ribe).

Fortegnelse over de Bøger, som i Aaret 1814 ere udk. i de tre nordiske Riger.

Journal for udenlandsk Litteratur. 1814. 2. 3. H. 1815. 1 Hefte.

Haandbog i den tydske Litteratur, af J. E. P. Hjort. 1. Deel.

Imod den lille Anklager, det er Prof. Ørsted, af N. F. S. Grundtvig.

En liden gavnlig Moerskabsbog for alle og enhver, eller Bidrag til en Contrafei af den vidtberømte nyeste Critique, af P. Wegner.

K. Hennebergs Svar paa Recensentens Gienmæle i Litt. Tid. 1813, No. 18 imod Forsvaret for Skriftet: hvad er Edda?

Classisk Philologie, Archæologie, m. m.

Homeri Ilias, cura N. Schow P. 1. 2. (et Aftryk af Wolfs Text.)

Titi Livii opera omnia, ed. Er. Möller, Dr. Theol. & Philos. Vol. I.

B. Thorlacii prolusiones & opuscula academica, Vol. III.

Lærebog i Archæologien, af N. Schow.

Kort hebraisk Sproglære, af Prof. Rasmussen, med et Tillæg.

Oidipos Kongen, af Sophokles, oversat af Adjunct Fibiger; Indbydelsesskrift.

Æneidens Siette Sang, oversat af Adjunkt Fogtmann; et Indbydelsesskrift.

Program, som Indbydelse til Forelæsninger over Grækenlands Tilstand, af Prof. Brøndsted.

De Fato, inprimis Homerico; Programma, auct. B. Bendtsen.

Sylloge vocum græcarum ex Oppiano & Quinto Smyrnæo; programma, auct. L. Heiberg.

Forsvar for Oversættelsen af s Ciceros Taler, mod Kritiken i Litteraturtidenden No. 1. 2. 1815, af Dr. N. Møller.

Almindelig Sproglære, dansk Grammatik, og nyere Sprog.

Almindelig Grammatik for Børn, af Pastor Fuglsang.

A short introduction to the danish Grammar, by F. Schneider. (ogsaa med dansk Titel).

Exempelsamling i dansk prosaisk Stiil uddragen af danske Prosaikeres Skrifter, med Indledn. og Anmærkninger af S. Soldin.

Reislers tydske Sproglære. 7de Oplag.

Deutsches Lesebuch, aus Sulzers Vorübungen.

Pölitz Bruchstücke aus den deutschen Classikern. (en tydsk Bog).

Materialier til tydske Stiilovelser, af Hammeleff.

Tydsk Læsebog for Børn, af C. B. Hallager.

Vidoulac's danske, tydske, franske og engelske Samtaler. (ny Udgave).

Fransk Talesovelsebog af Mad. Genlis, oversat.

Blandede og periodiske Skrifter, nye Tidsskrifter og Dagblade, m. m.

Konstens og Naturens Tempel, en Billed- og Læsebog for Ungdommen, med 25 Kobbere. (efter det Tydske).

Underviisning for unge Fruentimre, som selv ville besørge deres Hvsholdning. 4 Dele. Ny Udg.

Pomona, Nytaarsgave for Damer af Lahde, med Kobbere.

Tale paa den mosaiske Friskoles Stiftelsesdag af Euchel, overs. af Rahbek.

Lommebog for Skakspillere, oversat af Lundbye.

Haandbog for Kiøbmænd og Søfarende, som handle paa Østersøen, en Overs. af Alstrup. 2 Udg.

To Samlinger af Selskabssange, hvoraf een af Rahbek.

Historisk Oplysning om det paa Børsen opstillede Maleri, af C. F. Høier.

Pul Asser, et Marionetspil, af Hastenbeck.

Skandinavisk Litteraturselskabs Skrifter. 1814. 1 Hefte.

Maanedsskriftet Athene. 4de og 5te Bind.

Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab, ved Prof. O. Wolf. Jan. — Decbr.

Dansk Minerva, udgivet af Prof. Rahbek. Julius — Novbr.

Nyeste Skilderi af Kiøbenhavn, 23. og 24. Bind.

Tilskueren, et Ugeblad, ved K. L. Rahbek. 1. Aarg.

Borgervennen, 27. Aargang.

Aftenposten, et Ugeblad, udg. af Sondergaard. (heraf udkom blot 16 Nummere.)

Adrastea, et Oppositionsblad.

Indledning
til
Forelæsninger over den ældre Edda's mythiske og ethiske Digte
ved
Professor Finn Magnussen. *)

Jeg behøver ikke at udvikle her, hvor vigtig vedbørlig Kundskab om Nordens gamle Mythologie er for fædrelandske Digtere og Konstnere, for Kiendere og Yndere af deres ædle Frembringelser. Theoretisk er det nokſom beviist ved de trende Priisafhandlinger over denne Gienstand af Professorerne Møller, Oehlenschläger og Platou, indrykkede i Maanedsskriftet Minerva for 1801, samt Møllers Forelæsning om den nordiske Mythologies Brugbarhed for de tegnende skiønne Konster, indført i det scandinaviske Litteraturselskabs

*) Den første Intimation udelades her som allene vedkommende Tilhørerne. Kun anmærkes deraf, „at de ommeldte Forelæsninger skyldes en af Fædrelandets mest udmærkede Ædlinges Opfordring og kraftige Opmuntring."

Athene. Februar 1816. H

Skrifter for 1812; praktisk ved mange herlige Digte af vor Ewald, Pram, Baggesen, Oehlenschläger, Grundtvig o. fl. a., samt ved flere sindrige og skionne Værker af indenlandske Konstnere. Tillige er al Mythologie i Almindelighed, og den nordiske i Særdeleshed, (hvis fornemste Kilder vi her ville undersøge) upaatvivlelig til betydelig Nytte for flere Videnskabers Dyrkere, f. Ex. Theologen og Philosophen, men især Historikeren og Philologen.

De Folkeslag, som have samme Legemsdannelse og nærbeslægtede Sprog, maa menes at være af samme Oprindelse, og at have engang tilforn været forenede. Ligeledes kan man formode, at deres Meninger om Gud, Aander, Verdensbygning o. s. v. have i de ældste Tider været mærkelig overeensstemmende. Naar Mythologen har giort saadanne Opdagelser, eftergrandsket og udviklet de forskiellige ældgamle Mythers Natur og Liighed, veileder han Sagn- og Sproggrandskeren i deres heterogene Undersøgelser, som dog endelig føre til det samme Maal: Berigtigelse af vore hidindtil ufuldkomne Begreber om vor Slægts ældre Hiemstavn, Tilstand og Hændelser.

For et hundrede Aar siden vare der kun Faa, som anede eller vidste, at vort ældre Tungemaal var betydelig overeensstemmende med det græske og romerske. Dette er i nyere Tider bleven paastaaet med Grund af flere Lærde, og nu endog udførlig beviist ved vor Rask's kronede Priisafhandling om det islandske Sprogs Oprindelse. Allerede forhen havde

en af vore lærdeste Oldgrandskere, afg. Justitsraad og Rector Skule Thorlacius anmærket — i Anledning af hans Forklaring over et Sted af Lucan, hentet fra vor egen Hedenold *) — „at de sydligere Landes, især Galliens og Germaniens, og Nordens Mythologie kunne meddele hinanden venskabelig og veiledende Oplysning, dersom den sidste, mere bekiendt og forklaret end hidindtil er skeet, var bleven giort mere tilgængelig for Fremmede." I de sidste Tider ere og vore eddiske Skrifter, mest i de af dem her udkomne Oversættelser, blevne benyttede af tydske og brittiske Lærde, til at forklare deres Historie og Oldsager. I Storbrittannien har endog den lærde Dr. John Jamieson for nylig søgt at forklare den græskromerske og nordiske Mythologies Overeensstemmelse **); men dette hans Arbeide er mest grundet paa den svenske Rudbecks bekiendte store Værk Atlantica, som vel tilstrækkelig vidner om dets Forfatters uhyre Lærdom og Læsning i græsk og latinsk Litteratur, men tillige om hans ganske utilstrækkelige

*) I Afhandlingen om Thor og hans Hammer (Skandinavisk Museum 1802. 4de H.)

**) I hans Dissertation on the historical proofs of the scythian origin of the Greeks, som egentlig er en Indledning til hans Skrift: Hermes Scythicus. Edinburgh 1814. 8.

Kundskab om Nordens gamle Sprog og de deri affattede Skrifter, samt om hans ikke sielden forsætlige Fordreielse af Ord og Citater, saa at dette hans Skrift kun maa bruges med yderste Varsomhed, og kun af dem, som i Forveien have det islandske Sprog fuldkommen inde. Dog er det vist, at Rudbeck havde Ret i Hovedsagen, forsaavidt at Grækerne, samt de tildeels fra dem nedstammende Latinere, og de gothiske Nordboer vare beslægtede Folk, og at adskillige af deres ældste Myther og Troesmeninger vare betydelig overeensstemmende, hvorpaa jeg i det følgende vil komme til at anføre indlysende Exempler.

Allerede i 17de Old lagde flere tydske Lærde Mærke til en paafaldende Liighed mellem de germanisk-gothiske og det persiske Sprog. Denne Bemærkning er siden bleven nærmere bekræftet og udviklet af flere dueligе Sproggrandskere i dette og sidstafvigte Aarhundrede. Forsaavidt mig er bekiendt, var en Nederlænder Dr. Elichmann den første, som opdagede Overeensstemmelsen mellem det persiske og det islandske, hvilket sidste Sprog han havde begyndt at lære i Kiøbenhavn, men døde ung i Holland Aar 1659, førend han kunde udføre sit Forsæt at bevise hiin Opdagelse. Dette sees af den lærerige Brevsamling Epistolæ Wormianæ. Siden har vel ingen søgt nærmere at udgrandske disse Sprogs Liighed, førend Professor Rasmussen i Aaret 1813 anmeldte at ville holde Forelæsninger over det persiske Sprog, og ved denne Leilighed vise dets Overeens-

stemmelse med det danske. Uagtet disse Forelæsninger ikke kom i Stand, var Prof. Rasmussen saa god, allene med Hensyn til at befordre Videnskabeligheds Udbredelse, at undervise mig i Begyndelsesgrundene til det persiske Sprog, hvorved jeg blev sat i Stand til at indsee den mærkelige Liighed med det oldnordiske, som det endnu har, skiøndt mahomedanske Arabere have, som Persiens Herskere, giort sig al Umage for at faae dets gamle Sprog udryddet, hvorved det er bleven meget blandet med fremmede Ord.

Denne Opdagelse bestyrkede mig i den af Flere fremsatte Mening, at de indiske Tungemaal, især deres nu døde Moder, Sanscrit, som skulle være det persiske nærpaarørende, ogsaa maatte have noget Slægtskab med det islandske og dets nordiske Døttre. Jeg har ikke været saa heldig, at kunne opnaae nogen grundig Kundskab om disse, især formedelst deres mange og forskiellige Skrifttegn vanskelige Sprogarter, men Paolino's, Jones's, Fr. Schlegels, Adelungs o. fl. Skrifter have dog overbevist mig om Formodningens Rigtighed *).

Saaledes blev jeg da ledet til Undersøgelser over disse forskiellige Folks ældste os bekiendte Forbindelser, og har fundet en temmelig stærk Sandsynlighed for, at de gamle Perser, en stor Deel af de kaukasiske Folkeslag, samt Hinduernes (eller Indernes) Kriger- og

*) Vor berømte Baggesen har ogsaa engang lovet os et Skrift angaaende Liigheden mellem Dansk og Sanskrit.

Præstestammer ere af fælles Oprindelse med vore Forfædre. Ogsaa har jeg bragt i Erfaring, at Inders og Persers ældste Mythologie har en saa paafaldende Overeensstemmelse med den gamle scandinaviske, at mange enkelte Mythers Liighed neppe kan antages at have været tilfældig. Exempler herpaa vil jeg siden ved Leilighed komme til at anføre.

Da jeg vel begriber, at nogle af disse Meninger maa forekomme Mange usandsynlige, saalænge de ikke understøttes af Beviser, være det mig tilladt her at anføre følgende af et Udkast til en Afhandling om de nordiske Æsers, disse eddiske Guders og Halvguders, men ellers tildeels historiske Personers Oprindelse fra de kaukasiske Egne, og Folkets endnu værende Levninger sammesteds.

„Historien kan vel ikke oplyse, hvorledes den ældste Befolkning af vort Norden er skeet; men Snorre Sturlesen lærer os i hans Ynglinga-Saga *), at Æserne, vistnok mange Nordboers Forfædre, ere komne hid giennem Rusland og Tydskland fra Egnene østenfor Tanais eller Don, som udløber i det sorte Hav. Denne Beretnings Rigtighed have vel vore største Sagnforskere, Torfæus, Suhm, Schøning o. fl. antaget; men i nyere Tider er den bleven modsagt af adskillige uden tilstrækkelig Grund. De nyeste Reisebeskriveres, især den lærde

*) I Heimskringla eller Noregs Konúnga Sögur. Tom. I. Khavn 1777. S. 5—16.

Klaproths *) Beretninger og Grandskninger vise den mærkeligste Liighed mellem Kaukasusboernes, især Asers eller Osseters, og vore Forfædres Legemsdannelse, Sprog og Sæder, uden at Forfatterne have taget mindste Hensyn til vort Nordens Aser. Allerede Græker og Romere berettede, at Sarmaterne, Gothernes Stamfædre, (urigtig forverlede af mange nyere Sagngrandskere med Slaverne) havde deres Herkomst fra Mederne, og Klaproth har viist, at de vist nok sarmatisk-gothiske Osser eller Aser, som før have boet strax østen for Tanais, ligesom Aserne efter Snorre, nedstamme fra Mederne. Mellem det mediск-persiske Rige og det tilgrændsende Kaukasus, har Samqvem og Forbindelse havt Sted fra de ældste Tider. Persernes ældgamle Religionsbøger sætte deres Riges første Opkomst og Menneskenes første Opholdssteder i Nærheden af hiint berømte Field, som stedse har frembragt de af Legemsdannelse fuldkommenste Mennesker blandt vor Stamme, som dog ansees for fuldkomnere end de øvrige, og kaldes i Alminde-

*) Reise in den Kaukasus und Georgien (1807—8) enthaltend eine vollständige Beschreibung der kaukasischen Länder und ihrer Bewohner. 2 Theile 1812—1814. Kaukasische Sprachen 1814 Beschreibung der russischen Provinzen zwischen dem kaspischen und schwarzen Meere. 1814. Jvf. Reineggs Kaukasus, 2 Th. 1796—97. Engelhardts und Parrots Reise in die Krim und den Kaukasus, 2 Th. 1815.

lighed den kaukasiske. Fra Kaukasus udlede ogsaa Grækerne deres Prometheus, (hvis Fader Japet vist nok er Bibelens Japhet) som gav de første Mennesker Liv, og hans Hustru Asia som gav den store Verdensdeel Navn. At Udspringet til Scandernes Mythologie og de Opholdssteder, som den anviser de første Guder og Mennesker, sandsynlig bør søges i de samme Egne, vil jeg siden stræbe at vise. Skriftens Ararat have nogle, endog jødiske Fortolkere forklaret at være Kaukasus, dette Parseskrifternes ypperste hellige Bierg, der ogsaa vel synes at fortiene de Navne, som Rommel har givet det: Verdens Moderland og Folkenes Port. Vil man end tilsidesætte hine ældgamle Fortællinger som mythiske Sagn, og tye til Historien, da indeholder den, i hvor ufuldkommen vi end have den om de ældste Tider, Efterretninger nok om Indbyggere af medisk-persisk Herkomst i Landene mellem det kaspiske og sorte Hav, og om deres Udvandringer til Europa endog til vore nordiske Lande."

Nærværende Forelæsningers Bestemmelse tillader mig ei at fremstille her mere af hiin historiske Undersøgelse. Dog være det mig tilladt at berøre med faa Ord de fornemste Sætninger, som jeg ved den har søgt at bevise. De ere da: at de østerlandske og nordiske Æsers Stamfædre ere os først bekiendte under Navnet Cad-usier, et mægtigt Folk, som under Anførsel af Persen Pars-odes (der maaskee skal betyde saa meget som den parsiske eller persiske Odes, maaskee og den samme som Zendbøgernes

Odesch eller Ode, og en af de nordiske Æsers Odiner) gjorde Oprør mod den mediske Konge Artæus, og stiftede i de kaukasiske Egne og ved det kaspiske Hav et mægtigt Rige, hvis fornemste Indbyggere han paa sin Dødseng lod sværge Mederne et evigt Had, hvilken Ed de og synes at have holdt troligen lige til det medisk-persiske Riges Undergang ved Darius Codomanns Død, — at denne Adskillelse er sandsynlig den samme, som de østerlandske Historieskrivere fortælle om Turans Frafald fra Iran eller Medien, og bestandige Fiendtligheder imellem de to tilforn forenede store Riger, — at de saakaldte Skyther som oversvømmede Medien og tilgrændsende Lande i Cyaxares's Tid tildeels bestode af disse Folk, at de siden tildeels kaldtes Aorser, og have under dette dem af Grækere og Romere givne Navn beriget sig ved Handel med indiske og persiske Varer, men siden tildeels vandret over Tanais kort efter Christi Fødsel igiennem det europæiske Sarmatien til Landene ved Østersøen, og at de langs med eller over dette Hav ere komne til Danmark og Sverrig; at Strabos Aspurg er det samme som Snorres Asgard, hvis Indbyggeres Navne man igienkiender i Plinius's Uscardianer og Æsær; at Aspurgianerne have bemægtiget sig og længe behersket Kongeriget Bosporus, hvilket endog bevises af flere Mynter, som ere slagne der af deres Fyrster; at de øvrige Æser eller Aorser ere blevne fortrængte eller skrømmede bort af Romernes Krige med Mithridat den Store og hans Bundsfor-

vandte, samt tvende Aars Krigstog under Pompejus i de kaukasiske Egne; — at de Tyrker som efter Snorre, Are Frode o. fl. vare blandede med Aserne, virkelig vare et ældgammelt kaukasisk Folk, som af de græsk-romerske Forfattere kaldes As-turcaner, Turker, Tyrker, Siraker m. m.; at de østerlandske Tyrker foregives af de persiske Forfattere, at nedstamme fra Tour eller Tur, ligesom de i Norden indvandrede af den ældste Sagnskriver i Fædrenesproget, Are Frode *), fra Thor: at de ved Tanais og i Caucasus tilbageblevne Aorser og deres Efterkommere siden ere bekiendte under Navnene: Alaner, Alan-orser, Uzer, Jasser, Aser og Osser eller Osseter, under hvilke tre sidste Navne de endnu bygge og boe i Kaukasus, til hvis høitliggende Egne de bleve fordrevne fra Dons Bredder og de lavere Landstrækninger af Mongolerne sidst i det 14de Aarhundrede, og at de ligne Oldtidens Scandinaver i Udseende og Sæder, samt ere, efter Klaproth, det eneste Folk i den hele vidtløftige Biergstrækning, hvis Tungemaal, der ellers tydelig røber persisk Oprindelse, ligner de europæiske i Sprogbygningen, og som endnu i Udtalen beholder det Islænderne egne Bogstav þ, Englændernes th og Grækernes Θ **).

*) Især bekiendt hos os ved Prof. Werlauffs Dissertatio de Ario multiscio. Hafn. 1808.

**) Efter at dette var skrevet, kommer jeg hændelsesviis til at læse følgende Stykke i den navnkundige tydske Forfatters Görres's Mythengeschichte

Med Hensyn til Indernes sandsynlige Slægtskab med Nordboerne, har jeg og bemærket: at ligesom Justinus, Ammianus o. fl. berette, at Perserne vare oprindelige Scyther, med hvilket Navn de gamle tildeels betegnede Indbyggerne af Kaukasus og det kaspiske Havs Omegn, saa siger og Justinus, at de oprettede det bactrianske Rige i Indien, ligesom og

der asiatischen Welt (Heidelberg 8:o, 1 B. p. 53), som viser, at han har fattet selvsamme Meninger som jeg, virkelig uden at kiende dette hans Skrift. Han siger nemlig, „Caucasus er en stor mythisk Middelpunkt. Der ligger Eddas Asgard, Asa-Gudernes Borg, hvorfra Sigge eller Odin trængte frem til Scandinavien. Der er det Bierg, hvortil Prometheus blev smeddet, Jødernes Ararat, Mahommedanernes Caf, hvorpaa Jorden hviler, hvor Jætter og Diver boe; der er Zendavestas Alborði (Borz), Vandenes Navle, Himmelborgen, bevogtet af Raschne Rast, Tidernes Bierg, hvorom Himmelens Stierner løbe, hvorfra Sol og Maane udgaae, det Herlighedens ophøiede Bierg, som opsteg til Himmelen, til Maanens og Solens Sphære og til det høieste Lys, (Bun-dehesch p. 72) og hvorfra alle andre Bierges Rødder ere udgangne." I en Anmærkning lægger Görres til, at Strabo taler om en Asburg ved Caucasus, at Stephan fra Byzanz nævner Aspurgerne, og at nyere Reisende berette om Aser eller Oser i eller nærved det nuværende Georgien. Herved paaberaabes Catalogue des manuscr. de la bibl. imp. a Paris 1807. Pallas Reise in die südl. Prov. d. russ. Reichs ꝛc. 1 Th. p. 336.

Strabo fortæller, at Asierne, et skythisk Folk forjagede Grækerne efter Alexanders Død fra Bactriana. Ogsaa beretter Arrian, at fremmede Erobrere havde forhen indtrængt (fra Vesten eller Norden) i Indien og stiftet Riger der, som beherskedes længe af deres Efterkommere. Grækerne kaldte disse Erobrere Dionysos eller Bacchus, og Herakles eller Hercules, maaskee for at smigre Alexander med, at ingen andre end Guder havde før ham trængt ind i Indien som Erobrere. De af Hinduernes Beretninger, som ere blevne os bekiendte i nyere Tider, vidne og om deres ældste Guders og Fyrsters Ankomst, og voldelige Indtrængelse fra Nordens Fielde. Ogsaa berette deres ældste Religionsbøger, at Jætter og Dæmoner o: vilde, fremmede Erobrerfolk, som de tildeels kalde Asur eller Asora, have til forskiellige Tider behersket Indien og undertvunget dets Fyrster og Helte. Muligen gienfinde vi deres og Asiernes Navn i det mægtige Rige Asam, i Nordost fra Bengalen, uovervundet af Asiens os bekiendte mægtigste Erobrere, hvis stærke krigerske Indbyggere have rød og hvid Hudfarve, spise Kiød (ligesom Bodas Dyrkere) lade sine Fruentimmer gaae offentlig uden Slør, og bruge andre oldnordiske Skikke, men ansees af Hinduerne for Troldmænd, og deres Rige som et fortryllet Land, saa at de (efter Mahomed Cazim) nævne det i alle deres Besværgelser og Trolddomssange *). De persiske Historieskrivere for-

*) Description of Asam by Mohamed Cazim, translated from the Persian

tælle og, at Indien oftere er bleven undertvunget og beherſket af Perſerne i de ældſte Tider, og den lærde Tychſen *) anfører af paalidelige Jagttagere, at Indiens Brahmaner og Nairer, eller Præſte-, Fyrſte- og Krigerſtammer, overgaae de øvrige Kaſter langt i Legemsdannelſe og Siælsevner, ſamt beretter det Sagn, at de ere komne ſom Erobrere fra det nordlige Perſien, ligeſom og de gamle veſtlige Jordbeſkrivere ſætte Brachmanerne blot i det nordlige Indien, da de ſiden have udbredt ſig over det Hele. Indernes Religionslære har og udbredt ſig til Tibetaner, Mongoler, Kalmukker, Chineſer m. fl., hvor den har deelt ſig i tvende ſaakaldte lamaiſke Hovedſecter, ſaa og til Japaneſer o. fl. Görres mener i ſit forhen anførte ſindrige Skrift, (p. 45. l. c.) at vore kaukaſiſke Stammefædre ere komne til dette Bierg paa deres Vandring mod Veſt og Nord fra den høie Kantal Biergſtrækning paa Tibets og Indiens Grændſer, hvor de Landes mythiſke Bierge Meru (Grækernes Meros) og Himala ſvare til Perſernes Borz. Snarere troer

by Henry Vanſittart. Aſiatic Reſearches. Vol. 2.

*) De religionis Zoroaſtri apud exteras gentes veſtigiis. Comm. Soc. Reg. Goett. Vol. 12. Her forklares den betydelige Liighed mellem Bibelens og Zend-bøgernes, ſamt flere indiſke Religionsſkrifters Indhold af de krigsfangne Hebræers lange Ophold i det perſiſk-mediſke Rige.

jeg, at de saakaldte Indoscyther, sienſynligen beſlægtede med vore nordiſke Stammer, ere trængte frem mod Øst fra Caucasus og Egnene ved det caſpiſke Hav, og have underkaſtet ſig Indien og Perſien; men ere igien i ſenere Tider for en ſtor Deel undertvungne af arabiſke og mongolſke (hunniſke og øst-tartariſke) Erobrere, hvorved Sprog og Troessyſtemer i de indiſke og perſiſke Riger have undergaaet flere Hovedforandringer.

Jeg haaber, at det nu fremførte vil giøre det fuldkommen begribeligt, at jeg i det følgende ved forekommende Leiligheder vil foretage korte Sammenligninger mellem nordiſke og aſiatiſke Myther, ſom ſandſynligen udſprungne af een Stamme: Aſerne *), hvilke Snorre og Are Frode have lært os at kiende ſom et Erobrerfolk, indtrængt i Scandinavien fra Nærheden af de perſiſke Grændſer eller

*) En vist nok mere systematisk og fyldestgiorende Fremstilling af dette Emne, kunne vi (efter Prof. Vedel Simonsen om Jætte og Asе-Perioden S. 95) vente os i H. H. Biskop Münters Skrift om Nordens Religionshistorie, som endnu ikke er kommen for Lyset. Herlige Bidrag til slige Undersøgelser, saa at sige fra første Haand, have vi — gid vi maatte faae mange flere! — i Braminernes Lærlings, vor Fuglsangs, Oversættelser af mythiske og ethiske Stykker, fra de indiske Sprog, med tilføiede Anmærkninger. (I skandinavisk Museum 1798, Maanedsskriftet Minerva, og Siællands Stifts Landemodes videnskabelige Forhandlinger.)

Landene østen for Tanais — ved en Folkevandring, der ophører at synes utrolig ved Betragtningen af mange senere lignende, og tildeels endnu besynderligere, hvorom Historien forvisser os. Nogle af disse Æser ere, som Guder og Halvguder, hvorfor de enten selv have udgivet sig eller senere ere udgivne af andre efter østerlandsk Maade, den fornemste Gienstand for de saakaldte Edda'er, de mærkeligste Minder om nordisk Hedenolds Tro, Folkesagn og Meninger, som ere os efterladte af Forfædrene *).

Saaledes gives der i den gamle islandske Litteratur to Værker, der tilsammen indeholde den vigtigste Underviisning i oldnordisk Mythologie og Poesie, og som begge ere bekiendte under Navnet Edda, nemlig:

*) Det er saare vanskeligt at bestemme, hvorvidt Heimskringlas historiske Æser ere at ansee for de samme som Eddaernes mythiske. Uden Tvivl er Troen paa de under dette Navn bekiendte eddiske Guddomme ældre end Æserfolkets Indtrængelse i Norden, og ved dette forplantet her hen fra Orienten; — dets krigerske Fyrster synes at have tillige været Øverstepræster, siden forvexlede med de Guddomme, hvis Dyrkelse de indførte. — Mennesket Odin og hans Æser have en paafaldende Lighed med Muhamed og hans hellige Hærførere. Dersom den arabiske Erobrer-Profets Religionsregler ikke vare blevne uforanderligen foreskrevne hans Tilhængere i Koranen, vilde han maaskee nu af dem ansees som en incarneret Gud, ligesaa fuldt som Odin efter Nordens ældgamle forvildede Traditioner.

1) Den Ældre eller saakaldte Sæmunds Edda, bestaaende af en Samling ethiske, mythiske og historiske Digte, hvoraf en betydelig Deel er bestemt til at forklares ved disse Forelæsninger; og 2) den Yngre eller saakaldte Snorra-Edda, som egentlig er skrevet i los Stiil; men indeholder dog flere gamle Brudstykker af mythiske og andre Digte.

Begge disse Skrifter, som bære samme Navn, og maaskee oprindelige have hørt til een Samling, maa vi betragte noget nærmere:

I) Den ældre Edda blev ikke bekiendt uden for Island, førend midt i det 17de Aarhundrede, efter at den lærde Biskop Brynjolf Svendsen Aar 1643 var kommen i Besiddelse af en gammel Pergaments-Codex, der indeholder de fleste og vigtigste Digte, som pleie at regnes til denne Edda. Samme uskatteerlige Bog blev af ham sendt til Kiøbenhavn, formodentlig som en Gave til Kong Frederik den Tredie, forvares endnu i det store kongelige Bibliothek, og er den fuldstændigste gamle Membran som haves. Ogsaa findes i den arnæmagnæanske Haandskriftsamling 6 Pergamentsblade i Quarto, som indeholde Brudstykker af en ellers tabt fortreffelig Codex; heri haves et heelt Digt (Vegtamsqvida kaldet), som ikke findes i den førstmeldte Codex. I den saakaldte anden eller historiske Afdeling af Sæmunds Edda staae nogle blanke Blade i den gamle Bog, hvis Afskriveren manglende Indhold er ganske tabt, da det ogsaa mangler i de nyere Papiirsafskrifter, hvoraf nogle

dog ere vienfynligen ſkrevne efter andre gamle nu ganſke forſvundne Membraner. Nogle af diſſe gode Papirs-Codices indeholde flere af de Digte, der regnes til denne Edda, end Membranerne. Vi ſee heraf, hvor nær alle gamle Afſkrifter af denne mageløſe Samling have været deres Undergang, og have desſtørre Aarſag til at priſe den Skiebne, ſom lykkeligviis har reddet de faa, vi beſidde, endſkiendt ingen af dem menes at være ældre end fra det 13de Aarhundrede *).

Til denne Edda regnes i Almindelighed følgende Digte, og, ſom det ſynes, proſaiſke Uddrag af tabte Qvad — hvilke vi, efter de Nyeres Maade ville inddele i ethiſke, mythiſke og hiſtoriſke.

A. Til de ethiſke henføres:

1) Hávamál o: Høiſangen eller den Høies Sang, upaatvivlelig en høiſtmærkværdig Levning fra Hedenold, hvori Odin indføres ſom talende — indeholder, ſom det ſynes, flere Brudſtykker af ældgamle Digte, meſt over Moral, Levnetsphiloſophie og viſſe myſtiſke Videnſkaber. 2) Sólarliód o: Solens Sang, — regnes af Nogle ikke til Edda, er forfattet kort efter Chriſtendommens Indførelſe i Island, og indeholder moralſke Betragtninger, indklædte i en særegen mythiſk-myſtiſk Dragt. — Den findes ved Enden af den kiøbenhavnſke Udgaves første Deel.

*) See P. E. Müller über die Aechtheit der Aſalehre. S. 73.

B. Til de mythiske:

3) Völuſpá: Vola's eller Spaaqvindens Spaadom, indeholder det hele System af nordisk Kosmogonie og Theogonie, Menneskers og Dværges Skabelse, Verdens og Gudernes Undergang og Gienfødelse m. m. Ganske fragmentarisk ligesom Hàvamál.

De øvrige mythiske Digte anføres i den Orden, hvori de ere indførte i den kiøbenhavnske Udgaves første Deel.

4) Vafþrúdnismál, hvori Jætten Vafthrudnir fremsætter Spørgsmaal for Odin om Verdens Skabelse og Undergang, den nye Verdens og Menneskeslægts Tilblivelse m. m. 5) Grímnismál, tilskrives Odin, som efter Forerindringen besøgte, under Navnet Grimnir, sin Fostersøn Kong Geirrod, der ikke kiendte ham, men lod ham fængsle efter Fryggs falske Angivelse. I denne Tilstand skal Odin have digtet Sangen, hvori han opregner Gudernes Boliger og sine Navne, fortæller adskilligt om Einheriernes eller de faldne Krigeres Kaar, Verdenstræet o. s. v. 6) Skírnisför eller Skirners Reise til Jotunheim, hvorfra han hentede den skiønne Gerde for Guden Freyr, som var bleven dødelig forelsket i hende. 7) Harbardsliôd indeholder en Samtale mellem Guden Thor og Færgekarlen Harbard, en Jætte, som paa ingen Maade var at bevæge til at sætte Guden over en stor Elv paa sin Færgebaad. 8) Hymisqvida handler om Thors og Tyrs Besøg hos Jætten (Hymir), for at skaffe

Ægir en Kiedel, som han behøvede til et Giæstebud for Guderne, og om Thors mislykkede Forsøg paa at fange Midgardsormen eller Verdensslangen. 9) Ægisdrekka om Gudernes bekiendte Giæstebud hos Ægir og deres Trætte med Loke. 10) Þrymsqvida eller Hamarsheimt, hvorledes Thor, forklædt som Freya, forlover sig med Jætternes Konge Thrym, og faaer saaledes sin stiaalne Hammer tilbage. 11) Hrafnagalldr Odins o: Odins Ravnes Sang eller Trylleri — ogsaa kaldet Forspiallsliód eller Forudsigelsens Sang — handler om Brages og Heimdalls Gesandtskab fra Guderne til Nornen Idunn, for at udforske Gudernes og Verdens tilkommende Skiebne, hvorom de havde havt sørgelige Drømme og bange Anelser. 12) Vegtamsqvida, hvis Indhold noget ligner den næstforegaaende, da Odin her under Navn af Vegtamr reiser til Hels Bolig, hvor han opvækker en død Spaaqvinde, for at udforske Betydningen af hans elskede Balders ængstelige Drømme. 13) Alvismál, hvori Thor spørger Dværgen Alvis, hvem han uforsigtig havde lovet sin Datter til Brud, saalænge om forskiellige Tings Benævnelser i Guders, Vaners, Alfers, Menneskers og Jætters Sprog, til Dvergen skimter Solen, og dræbes eller forstenes af dens Skin. 14) Fiölsvinnsmál o: den meget Videndes Sang, bør efter min Mening ei regnes til de mythiske, undtagen for saavidt den tildeels synes at sigte til Fortidens overtroiske Meninger om visse Genier, som ydede et

elskende Par Held eller Uheld i Kiærlighedssager. Ellers er næsten det hele Digt en Række af obscoene Gaader, hvis egentlige Tendents Ingen, saavidt mig er bekiendt, før har opdaget. 15) Hyndluliód, Hyndlas Sang eller den korte Voluspá, indeholder en Samtale mellem Gudinden Freia og Jættinden Hyndla, hvori gamle Fyrsters og Heltes Navne og Slægter m. m. opregnes.

Hertil maa og regnes: 16) Et Qvad, som ei er trykt i den første, men i den anden Deel af den kiøbenhavnske Udgave — Gróugalldur o: Groas Trylleſang, hvori hun, opvakt for en kort Tid fra de Døde, lærer sin Søn forskiellige Trolddomssange eller Konster.

Endelig findes følgende tvende mythiske Digte i adskillige gode Papirs-Codices af Sæmunds Edda: 17. α) Gróttasaungr o: Sang om Qværnen Grotte, paa hvilken Kong Frode i Danmark lod Jættepigerne Fenia og Menia male Guld — hører egentlig til Snorres Edda, og er udgivet med dansk og latinsk Oversættelse af Skule Thorlacius 1794, hvilken Udgave dog næsten fuldkommen tilintetgiordes i Ildebranden 1795. En tydsk Oversættelse heraf er trykt i Gråters Iduna und Hermode 1812, No. 52, og en engelsk i Walter Scotts og Robert Jamiesons Northern Antiquities, Edinburgh 1815. 17 β) Den saakaldte Gétspeki Heidreks Konúngs eller Gaader, fremsatte af Odin, under Navn af Gestur Blindi for Kong Heidrek med

deres Opløsning. — Er oversat af Sandvig paa dansk og hører egentlig til Sagaen om Skioldmøen Hervor og Kong Heidrek, som er trykt med latinsk Oversættelse baade i Sverrige og Danmark.

C. Historiske eller episke:

18) Völundarqvida. Qvad om den finske Prinds Volund (Angelsaxernes Weland), Nordens Dædalus og den svenske Konge Nidud — er nokſom bekiendt af Sandvigs danske, Gråters og Grimmernes tydske Oversættelser, samt Oehlenschlågers romantiske Bearbeidelse i Fortællingen Velents Saga. 19) Helgaqvida Haddingiaſkata (eller Haddingiaſkada) — Qvad om en norsk Prinds af dette Navn, er oversat paa Latin ved Gråter, paa Tydsk ved Brødrene Grimm. 20-21) Tvende Qvidur eller Qvad om den danske Konge Helge Hundingsbane, Søn af Sigmund, Sønneſøn af Volſung, Volſungernes Stamfader. 22) Sinfiötlalok, et prosaisk Stykke om Helges Broders, Sinfiötles, Endeligt. 23-37) Fiorten Digte af forskiellige Benævnelser, som handle om Sigmunds tredie Søn Sigurd Fafnisbane (Tydskernes Sigfried), hans Kiæreste Brynhild Budledatter, hendes Sødskende Oddrun og Kong Atle, Sigurds Kone Gudrun Giukesdatter, hendes Brødre Gunnar, Høgne og Guttorm, som kaldes deels Giukunger, deels Niflunger (i tydsk Niebelungen); om Gudruns Børn, Svanhild og hendes trende Brødre. I disse saakaldte historiske Sange indeholdes mange Efterretninger om Gother,

Franker, Hunner og andre i Middelalderen blomstrende Folk.

Af foranførte Digte ere: Vafþrúdnismál, Grímnismál, Skírnisför, Harbardslióð, Hymisqvida, Ægisdrekka, Þrymsqvida, Hrafnagaldr Odins, Vegtamsqvida, Alvíssmál, Fiölsvinnsmál, Hyndluliód og Sólarliód, trykte i den store kiøbenhavnske Udgave, 1ste Deel, udkommet i 4to 1787, under Titel: Edda Sæmundar hins Fróda o: Edda rhytmica seu antiqvior, Pars 1ma Odas mythologicas a Resenio non editas continens *). — Gróugaldur og alle de saakaldte historiske Digte udgiøre dens anden Deel, som udkommer i indeværende Aar; ligesom og Hávamál, Völuspá og Gróttasaungr ere bestemte til tredie Deel, saa at det hele Værk, heelt igiennem forsynet med latinsk Oversættelse, oplysende Anmærkninger og forklarende Register over alle forekommende Ord, de ældste vort Stammesprog kan opvise, sammenlignede med de fleste beslægtede Sprogarter, kan ventes at udkomme ved den arnemagnæ-

*) Allerede 8 Aar i Forveien (1777) havde nu værende Etatsraad og Geheime-Archivar Thorkelin udgivet Vafþrúdnismál med latinsk Oversættelse, hvilket Digt saaledes blev det første af de eddiske, som kom for Lyset ved en kritisk Bearbeidelse.

anske Commissions Omsorg og flere ædle Fædrelandsvenners Understøttelse.

Af den hele første Deel af dette Værk have vi en maadelig dansk Oversættelse af den ellers flittige og lærde Sproggrandsker Sandvig, under Titel: Forsøg til en Oversættelse af Sæmunds Edda, 8vo. 1ste Hefte. Khavn 1783, 2det Hefte 1785. Ogsaa haves af den en fri engelsk Oversættelse i skionne Vers (efter vor latinske) af Cottle, trykt i Dublin 1797. Flere af disse Digte (hvilke siden, ved ethvert især skulle nævnes) ere oversatte paa tydsk ved Gråter, og udkomne deels i hans nordische Blumen 1789, deels siden i Tidsskrifterne Bragur og Idunna und Hermode. De øvrige Oversættelser, som jeg kiender af denne Eddas ethiske og mythiske Digte skulle nævnes ved hvert især.

De fleste af Sæmunds Eddas saakaldte historiske Oder ere udgivne i Grundsproget, dog ikke uden mange Trykfeil, af Professor von der Hagen, under Titel: Lieder der ålteren oder Sämundischen Edda. Berlin 1812, — med en Indledning over den eddiske Litteratur og dens historiske Digtes Forbindelse med det tydske Niebelungen-Lied og andre gamle Sange af denne Art. Samme Mand har ogsaa begyndt at udgive en tydsk Oversættelse af disse eddiske Sange, med Anmærkninger 1815. Paa samme Tid udgive Brødrene Grimm de samme Sange i Grundsproget med tilføiet Over-

sættelse og Anmærkninger, hvoraf første Bind er udkommet under Titel: Lieder der ältern Edda. Aus der Handschrift herausgegeben und erklärt durch die Brüder Grimm. Berlin 1815. 8vo. Naturligviis fortiener den kiøbenhavnske Udgave langt at foretrækkes begge disse fremmede, skiøndt de ikke ere uden Fortieneste, især med Hensyn til de i Noterne forekommende Bemærkninger, vedkommende Tydsklands Oldsager og gamle Sprog. I Henseende til Textens Correcthed og Oversættelsens Rigtighed synes Grimmernes at være den bedste af de tydske.

Det er bleven meget omtvistet, hvorfor denne Samling af gamle nordiske Digte har faaet Navn af Sæmunds Edda. Længe herskede den urigtige Mening, at den var forfattet af den berømte Islænder Sæmund Sigfussen, kaldet hinn fródi eller den Lærde, hvis udførlige Levnetsbeskrivelse paa Latin, ved Arne Magnussen, staaer foran den kiøbenhavnske Udgave af Værket. En anden kortere indeholdes i Finni Johannæi Historia ecclesiastica Islandiæ, T. I. pag. 198-202. Sæmund var født omtrent 1054, 56 eller 57, altsaa kun rummelig 50 Aar efter det Lovbud, som paabød Christendommens Indførelse i Island, saa at mange hemmelige Hedninger eller christnede Yndere af de fra Hedendommen levnede mythiske Sange maae have levet i hans Tid, og kunnet giøre ham bekiendt med de Oldtidsqvad, som hans fordomsfrie Aand har dre-

vet ham til at forevige. Sin Ungdom tilbragte han med Reiser og Studeringer i Tydskland og Frankrige, efter nogle endog i Italien. Hans Landsmand John Ögmundsen, siden Biskop til Holum i Island og efter Døden optaget i de Helliges Tal, traf ham paa sin Reise til Rom, og tog ham med sig tilbage til Island. Derefter blev vor Sæmund Præst til Odde, hvor han underviste mange Ynglinge i nyttig Lærdom. Han døde 77 Aar gammel, og efterlod sig et Værk om Norges og Islands Historie, som nu er næsten ganske tabt. Urigtig tilskrives ham af Nogle de saakaldte Odde-Annaler. Ligeledes berette Islændernes ældgamle Sagn, at han har forfattet, sammenskrevet eller samlet den efter ham opkaldte Sæmunds Edda, hvorfor Arngrim Jonsen i et Brev til Ole Worm *) meddeler et gammelt skriftligt Vidnesbyrd, som udtrykkelig beretter, at Sæmund har skrevet eller begyndt at samle (samit) Edda, som siden blev fortsat eller forøget af Snorre Sturlesen.

Det er uden for al Tvivl, at Sæmund Frode ikke er Forfatter til de allerfleste Digte i denne Edda; dette viser deres som oftest fuldkommen hedenske Aand, deres forskiellige Indhold, Stiil og poetiske Værd, saa og de Benævnelser, flere af dem have, f. Ex. Atlamál og Atlaqvida, som nævnes efter Grænland, et Fylke i det gamle Norge. Dog er det muligt, at Sæmund selv er Forfatter

*) Epistolæ Wormianæ. T. I. pag. 329.

til det christelige Digt Solens Sang, og meget sandsynligt, at han har samlet eller optegnet de fleste af Digtene, enten efter ældre enkelte Afskrifter, eller og efter mundtlig Overlevering, og at han paa samme Maade har ført i Pennen efter andres Fraſagn, endog hvor de vare hinanden modstridende, de prosaiske Fortællinger som udfylde de tabte Digtes eller digteriske Brudstykkers Sted, hvilken samvittighedsfulde Methode især bestyrker disse litteraire Mindesmærkers høie Alder. Det forekommer mig ei usandsynligt, at Sæmund paa sine Reiser i Tydskland kan have samlet og oversat nogle af Digtene om Volsunger, Budlunger, Giukunger og Niflunger, efter ældgamle tydske Originaler, maaskee de Sange om Forfædrenes Heltebedrifter, som Carl den Store lod samle, men som menes nu at være aldeles tabte. Dog er det derimod vist, at flere af de eddiske Digte over samme Gienstande have været bekiendte og siungne her i Norden før Sæmunds Dage; det vise de forommeldte Titler paa tvende af de længste blandt dem, (Atlamál og Atlaqvida) og den Bemærkning, som gjøres udtrykkelig i de prosaiske Anmærkninger, at de Tydske fortælle Sigurd Fafnisbanes Død anderledes end Digteren. Hvorom alting er, saa ere de eddiske Sange over disse Æmner langt ældre end det tydske Niebelungenlied, Heldenbuch og de øvrige til samme Fabelkreds hørende Sange, endog efter de kyndigste tydske Lærdes egen Tilstaaelse.

Fra denne Edda er:

II.) Den Yngre saakaldte prosaiske eller Snorres Edda ganske forskiellig. Ved dette Skrift pleier man især at forstaae det, som indeholdes i de tre Hoved-Codices paa Pergament, man i nyere Tider har havt af Værket, nemlig; α) den kiøbenhavnske kongelige, som menes at være bleven borte ved Flytning i Anledning af Christiansborgs Brand 1794; men haves dog endnu i enkelte nøiagtige Afskrifter. Formodentlig er den skreven først eller midt i det 14de Aarhundrede. β) Den Wormske, der synes at være skreven først eller midt i det 15de Aarhundrede, og er endnu paa Universitets-Bibliotheket; deri ere enkelte Papirsblade indskudte for at erstatte andre Bortkomne. γ) Den Upsalske i Sverrige, hvoraf en nøiagtig Afskrift haves her i Universitetets Bogsamling. Den menes at være skrevet først i det 14de Aarhundrede. Desuden har man flere gode gamle Papirs-Codices, der indeholde enkelte Stykker, som ikke haves i nogen af de tre andre. I nyere Tider er alt dette — undtagen den upsalske Codex, der for det meste (efter et troværdigt Øienvidnes, Prof. Nyerups Beretning) er af samme Indhold som de kiøbenhavnske, kun noget forkortet — bleven sammendraget i et eddisk Corpus af John Olafsen fra Grunnavik, og forsynet med latinsk Oversættelse, hvilket store Værk, som giemmes i den arnemagnæanske Samling, dog ikke er i saadan Stand, at det kan udgives uden en ny nøiagtig Re-

vision. Ogsaa har Suhm ladet den wormske Codex afskrive og forøge med Tillæg og Varianter efter den kongelige og andre. Dette smukke Haandskrift findes nu i det store kongelige Bibliothek.

Denne Edda kan inddeles i fem Hoveddele:

A.) Mythiske Fortællinger angaaende oldnordisk Cosmogonie og Theogonie (Verdens og Gudernes Tilblivelse) Gudernes, Jætternes og Dæmonernes Bedrifter, deres og Verdens Undergang m. m. De kaldes af nogle Dæmisøgur (o: Exempelfortællinger), et Navn som først er tillagt dem i nyere Tider. De inddeles atter i: 1) Gylfaginning (efter Nyerups Oversættelse: Hvorledes Gylfe blev skuffet) eller Hárs Lygi (Hars eller Odins Logn). Anledningen til disse Benævnelser er den, at en Kong Gylfe, som regierede i Sverrige førend Aserne bemægtigede sig det, giorde en Reise til deres Hovedstad (det europæiske) Asgard, hvor Odin eller den eddiske Treenighed (Hár Jafnhár og Þridi o: den høie, lige høie og tredie) underrettede ham om Religionens Hemmeligheder, Gudernes og Verdens Skiebne. Paa samme Maade er Indernes fornemste historiske Religionsbog Sambhavam eller Puranam indrettet, da en Konge udfritter deri en Person Payshee, fød af Alfaders (Parabrahmas) uendelige Viisdomsaand, om Verdens Skabelse og Menneskeslægtens ældste Begivenheder *).

*) Paulini a St. Bartholomæo systema Brahmanicum. Romæ 1791. pag. 61.

2) Bragarædur eller Brages Taler, hvori denne Gud fortæller Jætten og Søguden Ægir Gudinden Idunns Bortførelse med de deraf fulgte Begivenheder, samt Poesiens Oprindelse. Det første Æmne er alvorlig bearbeidet af Herder, og det sidste comisk af Baggesen *). Til Brages Taler høre ogsaa Fortællingerne om Thors og Hrungners Kamp, og om Thors Reise til Geirrødargard (Jøtunheims Hovedstad) besiunget i et episk Digt af Oehlenschläger **).

Hertil kunne og regnes de Fortællinger, som findes adspredte i den næstfølgende Afdeling Kénningar, nemlig for at forklare Guldets og Krigens Benævnelser. Disse bestaae fornemmelig i Beretninger om det gamle Scandinaviens og Tydskelands Helte, Kong Frode og Rolf Krage, Hogni og Hedin i Danmark, Kong Helge i Norge, Adils i Sverrig, Sigurd Fafnisbane med de øvrige Volsunger, Giukunger, Niflunger og Budlunger i Tydskland, hvis Begivenheder optage det største Rum i den ældre Eddas historiske Digte.

B.) Kénningar eller poetiske Benævnelser, Betegnelser og Omskrivninger, hvorom danske Læsere, som ikke kunne studere dem i Grundsproget, kunne søge en temmelig fuldstændig Underretning i (den yngre) John Olaffens kronede Priisskrift om Nor-

*) I hans Ungdomsarbeider, 1ste Deel.
**) Thors Reise til Jothunheim i hans nordiske Digte. Khavn 1807.

dens gamle Digtekonst. Khavn 1786. 4to. S. 95 til 118. Saavel disse Benævnelser, som de mythiske Fortællinger, ere heelt igiennem oplyste og bekræftede med de gamle Skialdes Vers, tagne baade af de mythiske Digte i den ældre Edda, og andre af samme Art, som nu ellers vare ganske tabte. Saaledes findes der den hele mærkværdige Grotte-Sang, der ellers undertiden pleier at regnes til den ældre Edda, og de særdeles mærkværdige, ligeledes af Skule Thorlacius udgivne Brudstykker af Thiodolf den Hvinverskes Haustlaung om Thors og Hrungners Kamp, et Fragment af Eilif Gudrunarsens Eredigt til Guden Thor, Thorsdrápa kaldet, om hans Reise til Geirrodargard, og et af Brage den Gamles Eredigt om Kong Ragnar Lodbrog, handlende om Heroerne (Gudrun Giukedatters Sønners) Hamders og Sørles Fald i Jormunreks eller Ermanariks Slot, samt et andet Fragment af samme Qvad om Hognes og Hedins Kamp — ligesom og flere mindre af forskiellige, nu ellers forkomne, hedenske Digte til Gudernes, især Thors Berømmelse.

Et Skrift som fuldkommen svarer i sin Indretning til de egentlige Kenningar have Inderne i deres Amarasinha, hvoraf Paolino de St. Bartholomæo har oversat og udgivet den første Afdeling om Himmelens, Solens og Stiernernes poetiske Benævnelser i Sanskrit Sproget, samt i øvrigt givet mange Prøver deraf om Gudernes Navne

m. m. i hans Systema Brahmanicum, trykt i Rom, 4to. 1791.

C.) En Afhandling om det islandske Alphabet og Skrift, saavel med Runer, som med latinsk-gothiske Bogstaver.

D.) En anden om grammaticalske, rhetoriske og poetiske Figurer.

E.) Metrik eller Prosodie, kaldet Háttalykill eller Versarternes Nøgle, hvortil Exemplerne ere for det meste tagne af Snorre Sturlesens trende Æredigte til Kong Hakon den Gamle i Norge og hans Svigerson Hertug Skule.

De fleste Islændere inddele denne Edda under andre Benævnelser saaledes; 1) Den egentlige Snorra-Edda, nemlig Fortællingerne eller Dæmisögur og Benævnelserne eller Kenníngar, 2) Skálda o: Digtekonst eller Digteres Bog, som nu efter de fleste bestaaer af de tvende grammaticalske Afhandlinger; dog ville Nogle, som det synes med Grund, at Kenníngar skulle regnes med til Skálda, og Andre, at dette Navn bør tillægges enkelte af disse Hovedstykker.

Endnu maa vi ommelde en berygtet Fortale til denne Edda, som findes foran den wormske Codex (den yngste af de tre Hoved-Membraner). Den handler om Menneskeslægtens Frafald fra den sande Tro til Afguderi, om den græske Mythologie og Asernes formeentlige Oprindelse fra lille Asien og Troja m. m. — som siensynlig ikke er af Skriftets

første Forfatter; men af en senere Samler, sandsynlig en catholsk Geistlig, som derved har villet betage den følgende Fremstilling af hedenske Mythers al skadelig Indflydelse paa svage Sicele, især da man dengang ikke havde noget saadant skrevet System over Landets da herskende Religion i dets eget Sprog. I det mindste kan Snorre ikke have havt nogen Deel i hiint maadelige Produkt, som staaer i aabenbar Modsigelse med hans sundere og sandere Beretninger i Ynglinga Saga. Det meste af denne Fortale mangler baade i vor kongelige og i den upsalske Codex. Dog har baade den kongelige og den Wormske bag efter Brages Taler et indskudt isoleret Stykke, hvori urimelige Sammenligninger anstilles mellem Aserne og Trojanerne, imellem Trojas og Verdens Undergang m. m.; — men det samme Stykke mangler ganske i den upsalske Membran, der synes at være den ældste. Saavel dette som Fortalen ere da vistnok utidige Fostre af fordærvet Munkelærdom, som ikke besad rigtige Begreber om Beliggenheden af det gamle Asgard; men var bleven smittet af Frankers og Britters Indbildninger om Herkomst fra de berømte Trojaner, og deres Hiemstad lille Asien, hvorfor Munkene ikke betænkte sig paa at omdøbe det til Asgard, trods Snorres og hans Forgængeres historiske Undersøgelser af ældgamle nordiske Folkesagn og Sange, og derpaa byggede utvetydige Beretninger.

Endelig findes og, som Tillæg til den wormske Codex en mærkelig Levning af et gammelt Digt, Rigsþáttr eller Rigsmál. Det skildrer Fyrsters, Bønders og Trælles eller Livegnes Stammer, som Kaster af forskiellig Oprindelse, og afgiver et høistmærkværdigt Bidrag til Kundskab om vore hedenske Forfædres Sæder og Levemaade. Det er oversat efter Ordene af Sandvig, bag ved hans Sæmunds Edda, (hvor Originalen ogsaa findes) ligesom og i skiønne Herametre af Abrahamson, saaledes indrykket i Prof. Nyerups statistisk-historiske Skildring af Danmarks ældre og nyere Tilstand. 1ste Bind. (Kh. 1803).

Af det hele vidtløftige Værk (den yngre Edda) haves ikke endnu nogen fuldstændig Udgave eller Oversættelse. Peder Hansen Resen skylde vi den første, som udkom i Kiøbenhavn 1665, 4to. Deri indeholdes de fleste af Fortællingerne udrevne af deres rette Orden og Sammenhæng; men inddeelte paa en ny Maade, hvortil ere føiede ufuldstændige Tillæg af de saakaldte Kénningar eller de poetiske Benævnelser, med nogle faa af de tilhørende Viser, omsatte i Form af en Ordbog. De latinske Oversættelser ere af to islandske Præster Magnus Olaffen og Stephen Olaffen, samt den berømte Historiograph Thormod Torfæus. Den hele Udgave er yderlig slet, og især ubrugbar, forsaavidt Grundteksten angaaer. — Ogsaa er den islandske Text af Fortællingerne udgivet, om muligt endnu slettere, efter den upsalske Codex, ved

Göranson 1754, med tilføiet svensk og latinsk Oversættelse. En ny smagfuld Oversættelse paa Dansk af de mythiske Fortællinger, dog med Udeladelse af dem, som handle om Heroerne, og især behandle de samme Æmner, som den saakaldte historiske Deel af den ældre Edda, er udgivet af Nyerup under Titel: Edda eller Scandinavernes hedenske Gudelære. Khavn 1808. Efter denne Oversættelse har Rühs forfærdiget en tydsk, udkommen i Leipzig 1812. Før havde man Jac. Schimmelmanns slette Oversættelse i samme Sprog (Stettin) 1777. Mallets, formedelst Erichsens Deeltagelse, langt bedre Franske udkom i Kiøbenhavn 1756, igien oversat paa Engelsk ved Percy i hans Northern Antiqvities, 2det Bind, 1770. Deraf er atter et Udtog indført i Buttlers Horæ biblicæ, London 1807, og samme Aar er en polsk Oversættelse af Edda (formodentlig ogsaa efter Mallet), udkommen i Witna.

Endnu have vi tilbage at undersøge, hvorfor dette Værk kaldes Snorres Edda, og af hvem det virkelig er forfattet. Foran i den upsalske Pergaments-Codex bevidnes, at den berømte Forfatter til Heimskringla eller de norske Kongers Historie, Snorre Sturlesen — Laugmand paa Island i Republikens sidste Tid, født 1178, død 1241 — ogsaa har forfattet (samlet) denne Edda, nemlig, eftersom det hedder i bemeldte Paategning — der, saavidt skiønnes kan, skal være af samme Haand som

det øvrige Skrift *) — „Fortællingerne om Ymir og Aserne, Skriftet om det poetiske Sprog og Tingenes Benævnelser, og de Exempler paa Versearter, hvilke han havde digtet til Kong Hakons og Hertug Skules Ære." Den knappe Plads har, da dette er skrevet for at udfylde et bart Rum efter Haandskriftets Fuldførelse, ei tilladt at anføre Bemærkninger om Forfatteren til Fortalen og de senere grammaticalske Tillæg. Paategningens Forfatter synes at have villet tilkiendegive ved den, hvilke Dele af Bogen vare forfattede af den berømte Snorre, hvis Stamtavle ogsaa findes i samme Codex; det øvrige har Afskriveren anseet som en Hovedværket tillagt Commentar. Det forommeldte ypperlige Fragment af en Membran i den arnæmagnæanske Samling No. 748 (4to), der synes at være skrevet først i det 14de Aarhundrede tilegner Snorre ogsaa Kenníngar, som er en Fortsættelse af de mythiske Fortællinger, hvilke han da formodentlig ogsaa har optegnet. Det tilforn omtalte gamle, af Arngrim citerede skriftlige Vidnesbyrd melder, at Snorre har fuldendt den Edda, som Sæmund havde begyndt at skrive eller samle. Endelig berette islandske Aarbøger, (de saakaldte Annales breviores) at han har sammensat (samsett) Edda, samt mange andre Lærdomsbøger og Historier **).

*) See P. E. Müller l. c S. 56. Nyerups Afh. i Scand. Litt. Selsk. Skr. 1807. 2 B. S. 166.

**) S. Finni Johannæi Hist. eccl. Isl. T. I. pag 204.

Disse Vidnesbyrd kunne dog ei hiemle Snorre Deel i andet af denne Edda, end de mythiske Fortællinger (Dæmisögúr) og Tingenes poetiske Benævnelser, (Kénníngar) samt de i Metriken anførte Vers, da Skálda eller Tractaten om Grammatiken og Figurerne medfører, at den er forfattet af Olaf Thordarsen, kaldet Hvítaskáld, Laugmand i Island, død Aar 1259. Ogsaa bevidnes dette udtrykkelig af den foranførte gamle Membran. Samme mærkværdige Pergamentsblade vise og, at de før have tilhørt en stor Bog, som har indeholdt Stykker af Værker, hvilke man nu i Almindelighed betragter som ganske forskiellige, nemlig baade den ældre og yngre Edda. Herved bestyrkes hiin Beretning om Sæmunds Edda's Fortsættelse ved Snorre. Den sidstnævnte har vel foroget den ældre Samling af Hedenoldsdigte, som han havde forskaffet sig af Sæmunds Efterladenskaber, med et prosaisk System over den hele nordiske Mythologie, efter en Form som Traditionen, eller maaskee endog ældgamle nu tabte Digte hiemlede. Da dette Skrift egentlig var at anse som et Tillæg til de Oldtidsqvad, hvis Forklaring, eller maaskee endog paa sine Steder fuldkomne Omskrivning, det indeholdt, behovede ei mange Steder af dem at indføres. I Kénníngar citeres mange mythiske Digte fra Hedenold, som nu ere aldeles forkomne paa de os saaledes opbevarede ubetydelige Fragmenter nær; dog have de været til paa den Tid, da den yngre Edda blev skrevet, og det

samme Tilfælde har da vel og havt Sted med flere nu tabte Digte, som have ligget til Grund for nogle af de eddiske Fortællinger.

De benævnte eddiske Samleres og Forfatteres Familieforhold give og den største Grund til at formode Rigtigheden af de nysanførte Vidnesbyrd. Sæmund Frode efterlod tvende Sønner sine store litteraire Samlinger og endeel af sin Lærdom. Fra hans Søn Lopt gik de over til dennes Søn Jon Loptsen, udmærket ved Videnskabelighed, Klogskab, Ædelmod og Rigdom. Han ægtede en naturlig Datter af Kong Magnus Barfod i Norge og døde Aar 1197. Snorre Sturlesen var hans Fosterson fra sit 3die til 19de eller 20 Aldersaar, og opholdt sig endnu nogen Tid efter Jons Død paa Odde hos hans Søn, sin Fostbroder Sæmund. I denne lange Tid erhvervede han ved Jon Loptsens Underviisning og herlige Bogsamling den Smag og Lærdom, som have giort hans Navn udødeligt. Jons Son, Sæmund, var vel den rigeste Mand i Island paa den Tid, men omtales ei i Historien som Dyrker eller Ynder af Lærdom. Det er derfor høist sandsynligt, at Snorre, som selv ogsaa var rig og stedse gjorde sig Umage for at erhverve, lade afskrive og selv skrive Bøger, har enten da han første Gang tog bort fra Odde, eller og da han siden, i sin Manddoms og høieste Velmagtsdage reiste derhen paa ny efter Sæmunds Død, og efter hans Sønners Begiering for

at dele hans Bo mellem dem *), benyttet sig af Sæmunds eller hans Sønners Venskab for sig, men Ligegyldighed for Videnskaber, til at komme i Besiddelse af hans efter Sæmund Frode og Jon Loptsen arvede betydelige Bogsamling, hvoriblandt de berømte Hedenoldsdigte, maaskee indførte i en Bog, hvis Levninger vi kalde Sæmunds Edda, hvad enten dette Navn er givet den af Snorre, fordi de vare først samlede paa eller bekomne af ham fra Herregaarden Odde (ligesom Ordet Bredda kommer af Broddr) eller den enten da eller siden er bleven kaldet saa af Odr Digt Fornuft, (ligesom Sledi kommer af Slod) eller og ligefrem Edda, Oldemoder, formedelst Qvadenes store Alde, maaskee og deres fortrinlige Opbevarelse af gamle Koner, som først pleiede at lære Børnene slige Oldtidssagn og Sange.

Denne Samling har da Snorre forøget med sit mythologiske System og poetiske Benævnelser — og hele Værket er tilsidst bleven fortsat og sluttet af hans forommeldte Broderson Olaf Thordarsen, som blev tildeels opdraget og underviist i boglige Konster af Snorre selv, og var ham stedse kiær og hengiven. Heraf er det saare forklarligt, at Skalda's Forfatter roser Snorre, og har valgt hans Digte til Exempler for sine Regler.

Have Sæmunds og Snorres Edda, som man maa formode af det anførte, engang udgiort et og det samme Værk, et fuldstændigt oldnordisk Cor-

*) Sturlunga Saga. 4 B. 36 Cap.

pûs poeseos — er det ei underligt, at dets tvende Hoveddele, hvilke man nu anseer for to ganske forskiellige Bøger, bære det samme Navn. De mange politiske og physiske Revolutioner i Island efter Olaf Thordarsens Dage, kunde let foranledige en Skilsmisse mellem hiint store Værks tvende Hoveddele, hvoraf en, navnlig Sæmunds Edda, synes at være kommet os til Hænde meget formindsket og beskadiget; men den anden, eller saakaldte Snorres Edda derimod beriget af vankundige Afskrivere med den smagløse Fortale og flere Interpolationer af samme Suurdei, hvilke indpodede Udvækster dog lettelig kiendes af det kritiske Øie.

Uagtet den ethisk-mythiske Deel af den ældre Edda egentlig er Hovedgienstanden for disse Forelæsninger, ere foranførte Bemærkninger over den yngre dog ikke overflødige, da det i det følgende bliver nødvendigt, jævnlig at sammenholde dens Beretninger med de ældre eddiske Digtes Indhold.

For at denne Indledning ikke skal blive alt for vidtloftig, maa jeg i øvrigt henvise de af mine Læsere, som maatte attraae nærmere Kundskab om Eddaerne og deres Litteratur, saavel til selve Originalværkerne, som til tvende fortræffelige nydanske Skrifter, der begge have været mine Veiledere ved den litterariske Deel af disse Undersøgelser, nemlig: Nyerups Afhandling om Edda (i Scand. Litt. Selsk. Skrifter for 1807. 2 B.) og Müllers om Asalærens og den yngre Eddas Ægthed

i samme Selskabs-Skrifter for 1810, ogsaa oversat paa Tydsk ved Sander, Khavn 1811 — hvormed og kunne jævnføres Nyerups hist. stat. Skildring af Danmarks ældre og nyere Tilstand, 2det Bind; Sammes Udsigt over Nordens ældste Poesie og dens Litteratur *); samt Müller über den Ursprung und Verfall der isländischen Historiographie, nebst einem Anhange über die Nationalität der altnordischen Gedichte — übersezt von Sander. Kopenh. 1813 — hvortil Originalen er oplæst i det Kgl. danske Videnskabers-Selskab.

*) Udgivet som et Program til hans og Rahbeks Forelæsninger over Danmarks nyere poetiske Litteratur, Kbh. 1798.

Jakob Macdonalds Reise igiennem Danmark 1808 og 1809.

(Fortsættelse.)

Aalborg. „Denne Stads Beliggenhed er aldeles ikke ubehagelig, skiondt den ligger vel lavt, og det omliggende Land er alt for bart og savner Gierder. Den har sit Navn af en liden Flod *), der

*) Denne Etymologie er vel neppe grundet.

strømmer igiennem den. Byen er gammel, og i det Hele ilde bygget for at være Hovedstaden i en betydelig Provinds; men dog har den endeel gode Huse og meget rummelige Pakhuse. Dens Handel var engang betydelig; men nu er denne ødelagt ved Følgerne af den nærværende Krig, naar man undtager det, som beroer paa Caperiernes usikkre Fordele. Folkemængden beløber sig til meget nær 6000 Indbyggere, hvoraf en Tiendedeel er Jøder, og nogle af disse meget betydelige Kiøbmænd. — Sproget, som i Almindelighed tales, er dansk, men Folk af Stand og Opdragelse tale alle Tydsk, ja næsten Enhver af Middelstanden besidder denne Færdighed; Faa tale Engelsk og Fransk."

D. 9. Decbr. „En engelsk Fregat, the Crescent, paa 36 Kanoner og med en Besætning af 274 Mand, er strandet Natten til den 5te paa Kysten ved Lønstrup, 30 eller 40 Miil norden for denne By, og Capitainen, Hr. Temple, tre Lieutenanter, otte Cadetter og den anden Lieutenant ved Søsoldaterne med 220 Mand og 5er Fruentimre have fundet deres Grav i Bølgerne. Den første Lieutenant ved Marinerne, Styrmanden, fire Cadetter og omtrent 50 Matroser og Søsoldater ere ankomne hertil i den ynkværdigste Tilstand, man kan tænke sig. Nogle af disse Mænd havde hverken Hat paa Hovedet, eller Skoe paa Fødderne; nogle havde kun een Støvle eller een Sko, nogle deres egne Trøier, andre Trøier eller Kioler, som de danske Bønder eller

Soldater af Medlidenhed havde laant dem; Alle saae de magre, usle og indsvundne ud. Man kunde forestille sig, at een af deres nærværende Bevogtere var ligesaa før, som fire af dem, og at et halvt Dusin Danske kunde jage den hele Flok af halvtredsindstyve Mand ud i Søen. Jeg tilstaaer, jeg følte mig meget ydmyget og krænket ved dette Syn. Alle Aalborgs Indbyggere vare i Gaderne, da Fangerne drog igiennem Byen, og til deres Ære maa det siges, at ikke en eneste yttrede noget haardt Ord eller tillod sig nogen uædel Anmærkning; dette er endnu saa meget mere berømmeligt, da de Danske ere i høi Grad forbittrede imod os efter Kiøbenhavns Bombardement og Tabet af deres Flaade. De reddede Søfolk rose Alle, i de mest taknemmelige Udtryk, Indbyggernes Opførsel imod dem, og nævne to Præster, Hr. Brandt og Hr. Jermin, som have behandlet dem med al mulig Velvillie og Venskabelighed. *)

Havnen her er aldeles tilfrossen siden den 3die Dec., og Folkene fortælle mig, at det samme er Tilfældet langs med Kysterne af Norge, Sverrige og de danske Øer. Frosten har begyndt en Maaned tidligere end sædvanligt, og det med en Strenghed, hvis Lige ikke har været i de sidste hundrede Aar. Reaumurs Thermometer stod Klokken to i

*) Forfatterens Beskrivelse over Fregattens Stranding og de sørgelige Optrin, derved forefaldt, maa for Rummets Skyld udelades.

Morges paa 12 Grader under Frysepunktet, og i fri Luft paa den nordlige Side af Huset viste det 16 Graders Kulde. Isen er allerede paa mange Steder fra 8 til 14 Tommer tyk, og over Liimfiorden, som her har salt Vand og en stærk Strøm, kiører man med læssede Vogne fra alle Sider. Kulden er stærkere, end jeg nogensinde har prøvet den paa de brittiske Øer.

Livets Nødvendigheder ere her i det dobbelte af deres sædvanlige Priis, og der er meget liden Forskiel paa Priserne her og i London; ja naar vi sammenligne Tingenes sande Værdi, ere Priserne i Aalborg uimodsigeligen høiere end i Englands Hovedstad. Kiød koster fra 6 til 9 Pence Pundet, Brødet er sikkert dyrere her, end i London, men jeg kan ikke bestemt angive Prisen; en Gaas koster 7 Shillings og 6 Pence; Høns, som ere daarlige og neppe at faae, 2 Shillings og 4 Pence Stykket, og en lille tranet Vildand 1 Shilling og 6 Pence *). Klæder, Linned, Papir, Bøger, Læder, alle Slags Tøier til Fruentimmer- og Mandfolkedragter ere i det mindste 80 Procent dyrere her, end i London, naar man endog vilde forudsætte, at de kunde faaes ligesaa gode, som der, hvilket er meget langt fra at være Tilfældet. Det er derfor virkelig latterligt at høre

*) En Pence gialdt tilforn to Skilling dansk, og en Shilling 24 Skilling. Forf. har formodentlig beregnet Priserne uden Hensyn til den daværende Pengecours.

Folk, som burde have bedre Forstand, paastaae, at Danmark vil snart kunne forsyne sig selv med Manufacturvare, og trives ligesaa vel uden Forbindelse med Storbrittanien, som det hidtil har giort.

Jeg har været ved adskillige Baller og Aftenselskaber her i Byen, og har i det Hele moret mig ret vel. Det er sandt, man savner her noget Conversation med Fruentimre, og følgelig en af de største Behageligheder i dannede Selskabskredse; men de aalborgske Damer, skiøndt hverken saa smukke eller saa elegante, som de engelske, hverken saa færdige i deres eget eller i fremmede Sprog, som deres Landsmændinder i Siælland, eller som de tydske og svenske Damer, ere dog artige og oprømte, og bære megen Omsorg for deres huuslige Sysler. Der anvendes ikke saameget paa deres Opdragelse her, som i mange andre nordiske Lande; og heri maa man søge Aarsagen til, at de fattes det fine Væsen og de lette Manerer, der saa fortrinligen udmærke det smukke Kiøn i England, Sverrige, Tydskland og Frankrige. — Fruentimmernes Dragt i de lavere Folkeclasser ere saa utækkelig, som man vel kan tænke sig den, og synes at være opfunden for at giøre deres Yndigheder saa uskadelige og utillokkende, som muligt. De ere ikke blot indhyllede, men i egentlig Forstand indpiinte eller indskruede, fra Hofterne til Næsen, i utallige Lag af Klæder og Lintøi, og vise sig nedenfor Bæltestedet i en frygtelig Tykkelse. De mest fortryllende Dele af den qvindelige Skabning, Dine,

Læber, Hage, Hals og Barm ere paa det omhyggeligste bedækkede, og den sidste er, fra Barndommen af indtil den sildige Alderdom, saa sammentrykket med stive Bindsler, som trækkes tæt under Armene, at Følgerne af Skriftens Ord: „Hvo, der saae paa en Qvinde," ɔc. aldrig kunne indtræffe i Jylland. Hvorledes Børnene opfødes og opammes, er mig ubegribeligt; thi den bestandige Trykning paa de omtalte Dele af Legemet kan ikke andet end hindre Blodets og Vædskernes frie Omløb, som er saa væsentlig nødvendig baade for Moderens og Barnets Sundhed.

Mændene klæde sig langt bedre og nettere; men Træskoe af en plump og ubeqvem Form bæres alt for almindeligen, skiøndt de umuligen kunne passe saa vel til Jyllands tørre og sandige Jordbund, som Læderskoe. — Det er en ofte gientaget Bemærkning, at de egne Sædvaner, Dragter og Redskaber, som bruges i forskiellige Lande og hos forskiellige Folkefærd skulle grunde sig paa deres virkelige Beqvemhed paa ethvert Sted, hvor de ere indførte; men jeg maa tilstaae, saavidt min Erfaring naaer, er jeg af en modsat Mening. Det er neppe saameget Fornuft, som Tilfælde, Capricer og Indfald, der i Almindelighed give den første Anledning til særegne Landskabs-Skikke, og saadanne Skikke vedligeholde sig derefter ved Vanen. Jeg kunde nævne mange Exempler paa urimelige, eller endog skadelige Egenheder af denne Art i Europa. Hvortil de umaade-

lig tunge og kostbare Turbaner, som Folket i det europæiske Tyrki og i Grækenland bærer, hvis Vægt nedtynger deres Hoved og bøier deres Hals og Skuldre under en brændende Solhede? Hvor uendelig mere passende og bequemme ere Spaniernes og Chinesernes lette, bredskyggede Hatte? Hvor svag en Beskyttelse mod Regn og Storme i det urolige Clima finder den skotske Høilænder i sin lille Hue? Og, for ikke at gaae videre end til den jydske Halvø, eller blot til denne Stad, hvor megen physisk Kraft ødes ikke paa at bære de plumpe Træsko (i det mindste af ser Punds Vægt)*), som her bruges til Fodtøi? — Til alle mine Indvendinger i den Henseende, svarer man ikke andet, end „at de ere varme, og faaes for godt Kiøb." Hvad det første angaaer, da har jeg ved Prøver og Undersøgelser erfaret, at denne Egenskab ikke saameget tilhører Træskoene, som den er en Virkning af det Arbeide, som det koster at bære dem, og som er saa besværligt, at selv den raskeste Dreng ikke kan gaae tre (engelske) Miil i Timen, eller giøre en Dagreise paa tyve Miil i Træskoe. De have derfor givet de Indfødte en saa slæbende og ujævn Andegang, at Officererne, som ere satte til at exercere Nørrejyllands Infanterie-Regimenter klage bitterlig over det Møisommelige i denne Forretning. Endog efterat deres Folk have faaet Skoe

*) Her overdriver Forf. enten, i sin Iver mod Træskoene, eller han regner efter en anden Vægt, end den danske.

og Støvler paa af sædvanlig Form, beholde de endnu deres gamle Vane at sætte Fødderne overkors, og der behøves mange Aars Øvelse for at faae dem til at aflægge denne. Med Hensyn til Billigheden, da koste Træskoe henimod to Shillings Parret, ofte brækkes de efter faa Dage; sielden vare de et halvt Aar; men om man endog fandt, at de vare bedre Kiøb end Læder, hvor stort er da ikke Tabet af Tid, Arbeide, Styrke, Behændighed, som deres Brug medfører? — Man kan maaskee for en stor Deel tilskrive dem den almindelige Langsomhed, der viser sig i alle disse Folks Foretagender.

Der er ingen Manufacturer af Betydenhed i denne Stad, naar man undtager nogle Hatte- og Handskefabriker. En Mand, der har været nogle Aar i England, har anlagt en Strømpefabrik i Nærheden af Byen, der synes at love god Fremgang; skiøndt han klager meget over Arbeidets Dyrhed og over Langsomhed og Dorskhed hos Arbeiderne. Jeg skulde nævne denne Mand, om jeg havde hans Tilladelse dertil, da han har viist en udmærket Godhed og uegennyttig Velgiørenhed imod det overblevne Mandskab af den strandede Fregat, under deres Ophold her i Byen. — En betydelig Mængde Korn, især Rug og Havre, udskibes til de danske Øer og til Norge fra Aalborgs Havn, hvorfra aarligen fem til sex hundrede Skibe udklareredes. Denne er Stadens vigtigste Handel. For en Uges Tid siden bleve endeel Kornskibe med megen Besvær isede ud af Hav-

nen, for at gaae til Norge; men mere end de halve af dem bleve tagne af vore Krydsere ved Skagen og sendte til Gothenborg. Efterretningen om dette Tab udbredte megen Bestyrtelse i Byen, da de fleste Skibe slet ikke vare assurerede, og af de øvrige kun Ladningens halve Værdi. Dog har denne Tildragelse ikke virket nogen Forandring i den humane Behandling, som de engelske Krigsfanger nyde; ja Ingen af Indbyggerne taler engang om den for dem saa ubehagelige Hændelse, med mindre man giør dem noget Spørgsmaal desangaaende. Dette er i Sandhed baade skiønt og fornuftigt; ja der gives Lande, hvor den offentlige Stemme ikke ved en saadan Leilighed vilde blive saa rolig." (Uddrag fra p. 51—85 i 1. Deel.)

Agerbrug, Qvægavl, ɔc. i Aalborg Stift. — „Da jeg nylig en Morgen giorde en Vandring omkring Byen, mødte jeg en Landmand, hvis Dragt og Kioretoi syntes fortrinligere, end de sædvanlige jydske Bønders, og gav mig i Snak med ham. Han havde den skotske Banffshire-Accent saa fuldkommen, som om han for faa Dage siden var kommen fra Cullen. Jeg tiltalte ham derfor i det skotske Lavlands Sprog, og han svarede mig deri med synlig Fornøielse. Hans Fader var for fyrgetyve Aar siden kommen til dette Land, og lever nu som Godseier i Siælland; Sønnen har giftet sig med et jydsk Fruentimmer, og synes at staae sig meget vel. Hans Landeiendom ligger halvfierde Miil sydøstlig fra Aal-

borg, og skiøndt den ikke frembyder noget særdeles udmærket Agerbrug, er den dog værd at see. En Herre i hans Nabolag har forsøgt at indføre det skotske Jordbrug og skotske Arbeidere, og det med temmelig Fremgang; men baade han og Manden fra Banffshire klage meget over Dorskhed og indgroede Fordomme hos Folkene i denne Egn.

Brakfrugter og Foderurter dyrkes kun lidet, naar man undtager Kartofler, hvis Dyrkning Aar for Aar mere udbreder sig; heller ikke kan man ved hine vente sig nogen Fremgang eller Fordeel, saalænge Landet vedbliver, som nu, at ligge uhegnet, som en aaben Fælled, til Græsning for Enhver, saasnart Sæden er af Marken. At drage Vandgrøfter og at vande Jorden, hvilke begge Dele kunde anvendes til overordentlig Fordeel, er næsten aldeles ubekiendt. Det almindelige Jordbrug, i Stedet for Vexeldrift med Brakfrugter, Kornsæd og Hvile, er at tvinge een Høst af Rug, Byg, Havre eller Kartofler, efter den anden af Jorden, saalænge den har Kræfter til at give to Fold af en Udsæd, der strøes tyndt over en umaadelig stor Jordflade, og indtil den bliver et reent caput mortuum, da man lader den ligge udyrket i flere Aar, for at komme til Kræfter igien saa godt den kan. Lidt Mergel (Lime) hvoraf Jylland har Overflødighed, bruges nu og da til Giødning; men Jordbunden er i Almindelighed for let, varm og sandet til at kunne med Nytte modtage dette pirrende Middel. Blandinger af Mos, Mergel og

Giødning var det eneste Kiendemærke paa forbedret Agerdyrkning, som jeg lagde Mærke til paa min Vei ud til Hr. Ogilvy's Gaard, og det kun paa en halv Snees Steder; skiondt hele Strækningen af halvfierde Miil fremviser et dyrket og vel befolket Land. Den store Mangel her i Landet, uden hvis Afhielp intet væsentligt nogensinde kan skee til Jordbrugets Forbedring, er Mangel paa Hegn. — Jorderne ere forholdsviis i liden Værdi; man seer derfor mest paa at have et stort Areal, som man tilsaaer med den største Sparsomhed, med Hensyn til Udsæden.

En god Anordning følges over hele Jylland, den nemlig, der sigter til at standse og forekomme Sandflugten. Klittetag (Arundo arenaria L.) er det ikke allene strengt forbudet at ødelægge; men den dyrkes ogsaa med stor Omhyggelighed, baade ved at saaes og udplantes, i alle Districter, hvor Sandflugt finder Sted. Andre Sandværters *) Dyrkning opmuntres ogsaa; og ingen Ko- eller Faare-Folde (cow-folds), der ere saa ødelæggende i de skotske Hebrider, ere her tilladte at anlægges paa en saadan Grund.

Hos Bønderne vidner Alt om god Forfatning og Velstand, lige indtil Børnenes trivelige Udseende, og Hestenes Fedme og glindsende Hud. Med Hensyn til de sidste, drages megen Omsorg af Embedsmænd og Øvrighed for at forekomme, at ikke smaa eller daarlige Hingster skulle fordærve Landets Hesterace, hvilket ogsaa er en Gienstand for flere kongelige Anord-

*) Jvf. Walker's Hebrides. Vol. I. p. 370. 71.

ninger. Siden jeg kom til Jylland har jeg endnu ikke seet, hvad man med Rette kunde kalde en slet Hest. Deres almindelige Høide er fra 13 til 15 Palmer (hands), og det er stærke, vel byggede, haardføre Dyr, overordentlig kraftfulde til at trække og skikkede til alt svært Arbeide, skiøndt mere passende til at gaae for Vogn, end til at bære Sadelen. De ligne i Skabning meget den gode Suffolkske Race (Suffolk punches kaldet), og Prisen paa Stykket er i Almindelighed fra 18 til 30 Pund Sterling. Saa megen Omsorg bærer Regieringen for at overholde de velgiørende Anordninger for Hesteavlen, at jeg ikke paa min hele 70 Mils Reise fra Skagen hertil har seet en eneste Hest af slet Skabning eller mindre end 13 Palmer høi, skiøndt jeg dagligen seer flere hundrede Bondervogne, hver med to Heste, som føre Korn hertil, der skal udskibes til Norge for Regieringens Regning.

Agerdyrkningsredskaberne staae saa uendelig langt under de brittiske, og i Særdeleshed dem, som bruges i Skotland og det nordlige England, at de ikke fortiene at omtales. Enhver Vogn i Danmark har fire Hiul; Fadingen bestaaer i en smal Kasse fra syv til ni Fod lang, tre Fod bred oventil og femten eller sexten Tommer bred i Bunden; enhver saadan Bondevogn til to Heste rummer omtrent Halvdelen af det, der rummes paa en engelsk Eenspændervogn. Naar Læsset er saa tungt, at to Heste ikke vel kunne trave dermed (thi her trave de altid, ja undertiden gallopere, enten der er Læs paa Vognen, eller

ikke), spænder Kudsken tre eller fire Heste i een Linie for Vognen, og lader dem trænge sig igiennem de snevre Veie saa godt de kan. Det er, i Forbigaaende, en gammel Vane, saaledes at spænde Heste sammen for en Vogn, i flere af Europas og Østens Lande. Den giver et Beviis mere, om det behøvedes, paa det jeg alt har anmærket, at mange Skikke, skiøndt de i Almindelighed følges og med Haardnakkenhed overholdes, dog hverken ere grundede i Fornuft, Gavnlighed eller Bequemhed. For en Mand, som er vant til at see den forbedrede Maade, hvorpaa man i England anvender Lastdyrenes Kræfter, er det et sørgeligt Syn at see, hvorledes disse ædle og misbrugte Dyr her maa slæbe og trække til modsatte Sider med en ilde styret Kraft. Vilde man imidlertid forsøge paa at forklare en Jyde eller Brandenborger Urimeligheden i at fordømme en Hest til at trække paa denne Maade, da Hestene, naar de spændes efter Længden eller en efter den anden, trække bequemmere og i det mindste med en tredie Deel mere Kraft: saa maa man vente sig, enten at blive udleet, eller at høre den gamle Vise: „I har eders Skik, og vi har vores, som vi har arvet efter vore Forfædre, og den tænke vi er den bedste. Aldrig har vi spændt vore Heste en efter den anden, eller to foran to; saaledes ville de ikke gaae, og vi ere ikke saa daarlige, at vi skulde giøre et saa latterligt Forsøg.“ Taler man til Herremændene, i den Tanke, at disse kunde virke ved deres Indflydelse paa Bønderne eller ved deres eget

Exempel til en bedre Behandling af Hestene, svare de i ligesaa barnagtige Udtryk som Bønderne. De forsikkre, at de hundrede Gange have sagt Bønderne, hvor taabeligt de handle i at spænde deres Heste fire eller sex ved Siden af hverandre; men at disse forhærdede Mennesker intet ville høre om at forandre denne Skik; ja at de ikke engang kunne faae deres egne Folk til at kiøre eller ploie paa en fornuftigere Maade.

Spanske Faar har man indført i denne Provinds, og finder hist og her smaa Flokke deraf; men det forekommer mig, som om de ere udartede ved at holdes slet; thi Ulden paa dem, jeg hat undersøgt, er meget ringere, end nogen Merinos-Uld, jeg hidtil har seet, og Dyrene selv ere smaa og stygge. Ulden af disse Faar synes heller ikke at blive rigtig anvendt i denne Provinds; thi Klædet, man her faaer, er slet og dog overmaade dyrt. Da jeg havde mistet mine Klæder paa Skibet, var jeg i den Nødvendighed, at maatte kiøbe nogle faa Klædningsstykker her i Byen. Naar jeg endog beregner, at man tog noget mere af mig, end den sædvanlige Priis, hvilket er Tilfældet med enhver Fremmed overalt paa Fastlandet, saa var Prisen dog høist overdreven. Klæde, som ikke vilde finde Kiøber i nogen Stad eller Landsby i England, kostede mig omtrent 20 Shillings en Alen (yard), og Skrædderen tog en Trediedeel mere for hans slette Arbeide, end jeg nogensinde betalte i Bondstreet eller St. James til Londons bedste Skrædderе.

De oprindelig jydske Faar ere en liden haardfør Race, liig de hvidhovedede skotske. Den sandige Jordbund, og den ringe Føde, de maa leve af, forringer sienspynligen deres Kiød og Uld, som begge ere af maadelig Beskaffenhed. Koerne ere derimod i Almindelighed ypperlige til at malke; de kunde med Fordeel indføres, og ere ogsaa virkelig indførte i tilgrændsende Lande. De ere næsten Alle brændte (branded) *) og ligne i mere end een Henseende vor Lancaster-Race. Man tager, saavidt jeg har kunnet erfare, ikke Hensyn til Tyrenes Horn, Skabning eller Race. Baade Koer og Faar føder man Vinteren over med lidt Havre og Hakkelse, blandet med Enghø. En fed Ko er om Vinteren en Sieldenhed i Nørrejylland, som i denne Aarstid sparsomt forsynes med Oxekiød fra Slesvig og Holsteen. Smørret, som her frembringes, er godt og overordentlig velsmagende; men Osten er uden Sammenligning den sletteste, jeg nogentid har seet. Engelsk og hollandsk Ost ere derfor i høi Priis, i Forhold til andre Huusholdningsartikler. — Bønderne tilvirke selv grovt Klæde (Vadmel) til Huusbehov. Ligesom vore Høilændere eller Indbyggerne i Wales, elske de meget prunkende, stribede og brogede Tøier, og i Særdeleshed den blaae, røde og gule Farve.

Jeg har hørt endeel Klager over, at mange Bønder maa under den nærværende Krig forlade deres Jordbrug og andre Sysler, og tiene i Armeen; men Folket er roligt og finder sig deri. De ere alle

*) Meningen af dette Forfs. Udtryk indseer jeg ikke ret.

af den Mening, at Krigen med England var uundgaaelig, og troe fast, at vi begyndte den allene for at tage deres Flaade i Besiddelse, og beholde for os selv de danske Skibe og Eiendomme, som enten ere folgte eller endnu under Beslag i vore Havne. Derfor betragte de os Alle uden Undtagelse som Rovere, og pleie ikke sielden uden Omstændigheder at kalde os saaledes, uden Hensyn til, om vi tage en saadan Compliment ilde op, eller ikke.

Priserne paa Arbeide ere meget høie. Almindelige Dagleiere eller Arbeidsfolk fortiene to Shillings om Dagen, Haandværksfolk ofte fire eller fem Shillings, ja Tømmermænd endog sex til syv Shillings daglig. Dette er saameget mere overraskende, da den almindelige Mand, naar man undtager de faa Tydske, der ere bosatte her, neppe udretter to Trediedele af det, som en engelsk Arbeider i al Mag vilde gjøre paa en Dag.

Jyderne ere ingen smuk Folkestamme; dog ere Mændene høie, og see taalelig godt ud, men have i Almindelighed indadbøiede Knæ og smekkre Lemmer. Det smukke Kiøn (som det vel kan kaldes med Hensyn til Haar og Ansigtsfarve, hvis Hvidhed næsten er overdreven) er forholdsviis ikke saa vakkert, som Mændene. Unge og midaldrende Piger, saavelsom gamle Koner, bære alle den samme Dragt; saa at det fordrer noget mere Opmærksomhed, end maaskee en ugalant Reisende vil gjøre sig den Umage at anvende, naar man skal skielne imellem et Fruentimmer paa

60 Aar og et paa sexten. — Efter det jeg har sagt om dem, er det ret og billigt at tilsøie, at jeg har fundet dem overordentlig godmodige og høflige. Aldrig forekom mig et eneste Exempel paa Hang til Arrighed, Trættekiærhed eller Ondskab; og skulde man endog finde, at de savne de udvortes og personlige Tillokkelser, hvorved det smukke Kiøn i Almindelighed udmærker sig, synes de derimod at besidde mere væsentlige og agtværdige Fortrin, en ægte qvindelig Blidhed i Opførsel og et mildt, sagtmodigt Gemyt." (1 D. S. 88—114.)

(Efterat have beromt saavel den commanderende General Bardenfleth og de danske Officierer i Aalborg, som denne Stads Indbyggere, for den høist velvillige, humane og godmodige Maade, hvorpaa de i enhver Henseende behandlede de engelske Krigsfanger, og efterat have sagt om de første, at de erklærede, heri at efterkomme deres Monarks Villie, „da ingen Mand i Nationen besad en mere virksom Velvillighed, end Han":*) tilsøier Forfatteren følgende:)

Jeg besøgte det Huus, hvor Matroserne og Søsoldaterne fra Fregatten the Crescent, tilligemed endeel andre engelske og svenske Krigsfanger vare indsluttede, og det glæder mig at kunne sige, at deres Tilstand var saa behagelig, som den efter Rimelighed kunde ventes. De havde varme Værelser, anstændige, reenlige Senge, og Tilladelse til at gaae ud til visse Tider, ledsagede af en Vagt. Til deres daglige Under-

*) For that no man in the nation possessed more active benevolence than himself.

holdning var tilstaaet enhver simpel Mand otte Pence Sterling, og enhver Skibscapitain, samt enhver af de ringere Officierer fra et Krigsskib tre Gange saameget."

(Ved denne Leilighed yttrer Forf. sin Misfornøielse over de, efter hans Formening „falske og fornærmelige" Efterretninger, som han fandt overalt udbredte, om de danske Krigsfangers Behandling i England og Sverrige; at man lod dem lide Mangel, ved Trudsler og slet Behandling søgte at tvinge dem til at tage Tieneste hos Fienderne, m. m. Alle Forfatterens Exclamationer over saa „afskyelige Bagvaskelser" (abominable calumnies) vidne dog kun om hans nationale Partiskhed, da hans Beviis for det Modsatte kun bestaaer i et "as I am convinced." Alt for mange og for vel bekræftede Kiendsgierninger have lagt for Dagen, at den Behandling, danske Krigsfanger i England, hvoraf de fleste vare blevne det paa en Maade, som aldrig nogen Folkeret billiger, om ikke altid og allevegne, dog hyppigen maatte finde sig i, ikke just i Historien vil flette noget Blad i den ellers i mange Henseender ædelmodige brittiske Nations Hæderskrands. Men Forf. kunde i nogen Maade have Ret i at antage det Modsatte, saalænge man blot grundede sit Udsagn paa Rygter og Breve, hvoraf han, efter Sigende, ingen fik at see. Det var ønskeligt for Efterverdenen, at upartiske Efterretninger herom vare komne, eller endnu maatte komme for Lyset; og det vilde da vise sig, om en Dansk kunde give Britterne det samme Vidnesbyrd, som en aldeles ikke for Danmark indtagen Englænder midt under Krigen har givet den danske Regiering og det danske Folk.)

[fortsættes.]

Om Digteren Ingemann og hans Værker.

(De episke Digte.)

(Fortsættelse.)

De sorte Riddere, et romantisk Epos i ni Sange.

Naar en Digter foretager sig at forfatte et Epos, da maa enten Emnet tages af den episke Tid, der, saaledes som vi ovenfor have viist, ligger til Grund i de forskiellige Nationers episke Digte, eller ogsaa maa Digtet være en Efterligning af disse. Exempel paa det første er Oehlenschlägers Helge (hvor den selvskabte Form gior en ypperlig Virkning) og paa det sidste Wielands Oberon (hvor ellers det selvskabte Stof ingen god Virkning gior). Da Hr. Ingemann derfor besluttede at digte et romantisk Epos, valgte han meget rigtigen Middelalderens Riddertid til Gienstand for sin Behandling, og fra denne Side kan Intet være at indvende; men da Ideen i det Hele desuagtet ikke er opfattet fra den romantiske Synspunkt, eller Behandlingen udført i den romantiske Tidsalders og Poesies Aand: saa maa vi dog aldeles benegte, at Digtet, de sorte Riddere, med Rette kan kaldes et romantisk Epos *).

*) Disse Ords Udmærkelse er ingenlunde foretaget, fordi vi dermed mene at sige noget ret Stort eller

Romantikens Grundidee, Kiærligheden, er i dette Digt forjaget fra alle Hierter, og hvor den synes at fremtræde, kaldes den en ureen, bedøvende, jordisk Lyst, som det er Enhvers Pligt at underkue paa alle Maader, ifald han vil seire over det Onde og blive værdig til at arve Guds Rige. Ridderaand besiæler ikke Heltene, der kun fremtræde som tomme Skyggebilleder, uden Siæl og Legeme, der med besynderlig, alt for logisk Færdighed holde lange Taler om hvad de skulle forestille, og hvad Forfatteren har tænkt sig ved at lade dem træde op i Digtet. Man kan derfor maaskee sige, at Intet udtrykker kortere og tydeligere dette hele Digts Charakteer end Theobalds Ord S. 127:

Uhørt, og endnu mindre fordi vi dermed aldeles ville fraskrive Hr. Ingemann Genie, hvis Tilværelse inden sine Grændser vi jo tydeligen og taknemmeligen tilforn have erkiendt; men ene og allene for paa det alvorligste at indprente Læseren, at den første Halvdeel af det, som her meddeles, kun angaaer det hele Værk, de sorte Riddere, som romantisk Digt, og som Epos, og at han derfor stedse vil nærme sig til det Standpunkt, hvorfra vi have betragtet Digtet (og som vi naturligviis holde for den rigtigste), jo mere han under disse almindelige Betragtninger søger at glemme de enkelte Dele, som for sig bestaaende Heelheder. Om disse og det poetiske Værd, som kan tillægges endeel af samme, skal det forundne siges i Slutningen af denne Bedømmelse.

„Jeg maler skionne Billeder i Vandet,
Som slettes ud, før jeg dem har fuldendt;
Som paa en øde Ø, min Siæl er strandet,
Men Himmelluen er dog ei udbrændt;
Og hvad jeg hisset saae i Fødelandet,
Jeg skimter her forvirret og forvendt:
Min Anelse jeg mægter ei udtale,
Min Længsel kan jeg kun i Bølgen male.
Af Skyer har jeg Drømmeverdner vævet,
Men intet Sædekorn paa Jorden saaet,
Som, naar jeg engang selv er faret heden,
Kan spire frugtbart op for Evigheden."

Dette Skygge- eller Skyagtige hos de fleste Personer har den slemme Følge, at de overnaturlige Væsener, f. Ex. Ridderaanden, baade i Tale og Adfærd fuldkommen ligne hine. Enkelte af de mindre vigtige Personer, som ei ere indgribende i Hovedhandlingen, give vel adskillige Tegn paa Liv og Charakteer; men de ere dog temmelig svage. (Saadanne ere Kong Artus og Dronning Ella.) Den romantiske Fylde, som blomstrende Kraft og Heltemod og en øm, trofast Kiærlighed frembringe i alle virkelig romantiske Digte, er her slet intet Spor af, og den Interesse og høie Betydning, som det Underfulde og Overnaturlige stedse har, naar det poetisk anvendes, er her reent forsvundet bag Allegoriens Dunster. Grunden til dette Særsyn maa søges først og fremmest i Hr. Ingemanns Mangel paa en kraftfuld, skabende Phantasie og paa objectiv Anskuelse. Thi en Digters Phanta-

ſie maa ligne et ſtort magiſk Speil, i hvilket han formaaer at fremkalde den ganſke Verdens utallige Mangfoldighed, og ikke et lidet Kabinetsſpeil, der blot reflecterer Billedet af det ſkiønne Anſigt, ſom ſtiller ſig hen for det. Men Hr. Ingemann ſynes blot at have modtaget et beſtemt, tilmaalt Qvantum af Phantaſie, der, ſom vi tilforn have ſeet, virkeligen kan pryde mangen et ſkiønt lille Digt, iſær af lyriſk Art; men ſom ikke forſlaaer, naar det ſkal anvendes til ſaa ſtore epiſke Compoſitioner ſom denne. Det mindſte Gran Carmin er tilſtrækkeligt for at ſkildre et Billede i Miniatur, men vil man dermed male rødmende Møer i Ridderſalen, eller bluſſende Helte i Kampens Hede, da rækker det ikke langt. Det bekiendte delphiſke Orakelſprog gielder ei allene for Menneſket og Philoſophen, men ogſaa, og maaſkee allermeſt, for Konſtneren.

Den anden væſentlige Grund til denne ſtore Mangel maa ſøges i den uheldige Lyſt til Allegorie, der ogſaa her ganſke har draget Hr. Ingemann med ſig. Om han for Reſten først beſluttede hiſtoriſk at fremſtille Viduvelts Tildragelſer og Bedrifter, og ſiden hændelſesviis fandt, at en høiere Betydning deri kunde lægges, eller om han valgte dette Stof, for i ſamme at indklæde ſine Speculationer, er os her ligegyldigt. At Digtet indeholder en heel Mængde Allegorier, er ſoleklart; og at Læſeren mange Gange føler dette, er ligeſaa viſt, ſom at baade Stof og Form i ethvert epiſk Digt maa lide mere eller mindre Vold,

naar det skal lade sig indpresse i Allegoriens trangere Klædebon. Heller ikke er det af stor Vigtighed, at udfinde — som vi forresten anse for vist — om denne Allegorisering virkelig er Aarsag til de Hovedfeil i Fremstillingen og Charakterernes Valg og Udvikling, vi nu skulle paaanke. Det er os nok, at vi troe at have fundet dem.

Alle Hovedpersoner staae nemlig uden mindste aandelig Frihed, uden mindste Charakteerskildring, Hierte, Vid eller Lidenskab, med eet Ord, uden menneskelig Natur. De faa Handlinger, de synes at foretage sig, ere ikke saameget Resultatet af noget Motiv i deres individuelle Natur, som de ere Slutninger, Digteren uddrager af det Begreb, de skulle personificere. Disse Handlinger ere derfor næsten alle vilkaarlige, eller ogsaa træde de paa en egen Maade ganske i Baggrunden, saaledes at man egentlig ikke seer Handlingen, men snarere ligesom Tanken, der skulde frembringe den, og Digteren, som tænkte den. Træder endelig Handlingen frem, som hos Artus, saa skildres den med en Mangel paa Liv og Fremstillingsgave, der grændser meget nær til Inertie. Kommer nu engang Digteren tilsyne, da giver han os næsten stedse tør Beskrivelse istedetfor livfuldt Maleri. Tale Personerne (og deres Taler indtage den største Deel af Bogen), saa fremsætte de en Række af Tanker over deres Sindelag o: deres Bestemmelse her i Digtet, og deres Betydning som allegoriske

Figurer. Aldrig udvikles noget Individuelt, Charakteristisk; næsten Alt fremsiges i een Tone, lige koldt, lige vidtløftigt; og ikke sielden taber Meningen sig i hele Vers af klangfulde Ord, meget ofte i et intetsigende Udsagn, eller en intet beskrivende Beskrivelse. (Beviser herpaa skulle nedenfor anføres). Digterens Subjectivitet stikker allevegne frem, og dens Domme recitere Personerne for Læseren. — Heraf bliver Følgen, at slet ingen levende Interesse vækkes for alle disse; thi vi anse dem knap for Væsener af vor egen Art, og den luftige, ætheriske Natur, den nihilistiske Tendents, de alle have tilfælleds, kan hverken fængsle vor Opmærksomhed, røre vor Følelse eller nære vor Phantasies Spil. Digteren bevæger sig i en Sphære, der ingen Berøringspunkter har med vor Natur. Alt naturligt er forsvundet, og den tomme Mulighed svæver høit over vor Isse. Træffende charakteriseres dette poetiske Uvæsen af Jean Paul i hans Mesterværk: Vorschule der Aesthetik, 2. Udg. 1ste Deel S. 8. „Med lige Anlæg vil endog Naturens slaviske Efterskriver give os mere end den regelløse Maler, som maler Aetheren i Aetheren med Aether. Geniet udmærker sig just derved, at det seer Naturen rigere og fuldstændigere, ligesom Mennesket fra det halv blinde, halv døve Dyr. Med ethvert Genie bliver en ny Natur skabt for os, i det at det endnu mere afslører den gamle. Alle digteriske Fremstillinger, som een Tid efter den anden beundrer, udmærke sig ved

ny sandselig Individualitet og Opfatning. — Derfor er det nødvendigt, at det dunkle Liv tiener til Underlag for Digterens rene, giennemsigtige Glas; først da kan han afspeile Verden." Herved kan endnu anføres et andet Sted i 3 D. S. 764: „Kun paa Individuationens faste Stamme flagrer Idealets Blomster; uden Jord gives der ingen Høide og ingen Dybde, ingen Himmel og intet Helvede" o. s. v.

Af den ovenfor anførte Mangel ved Digtet følger, at man ikke i nogen Anskuelse kan opfatte den Idee, enhver Charakteer skal udtrykke. Man maa derfor, under Læsningen af de sorte Riddere, ikke vente at træffe nogen Person, hvis Bekiendtskab man engang har giort, men stedse have i Hovedet den Tankekiæde, den indvortes Forandring i Tro og Forsæt, Personen hidtil i Digtet har udviklet, og det Begreb, som den i hele Allegorien skal fremstille. Vi erfare derfor ikke ved Slutningen af Digtet de forskiellige Charakterers endelige Skiebne, men paa en Maade kun det, der manglede for at afrunde og fuldstændiggiøre dem. Og da man saaledes ikke kan tage levende Deel i Fortællingens Gang, giøres al mulig aandelig Activitet umulig, og i dennes Sted fordres endog en upoetisk, phantasiløs Anstrengelse, der trætter under Læsningen, og efterlader den ubehageligste Tomhed i Siælen. Thi selv de religiøse Ideer, der udvikles, ere temmelig almindelige, og kunne derfor ene interessere ved en mangfoldig Forbindelse med de

handlende Personer, og ved at udvikle sig og bevise deres Sandhed og Kraft i disses Idrætter og Skiebne. Men at dette ikke kan skee i de sorte Riddere, vil man let indsee af det Foregaaende. Desuden pege de ikke engang hen til Charaktererne i Digtet, men meget mere til en vis begrændset Deel i Tiden (og ved flere Yttringer i Slutningen har Digteren betegnet den nys forløbne). Dog ere de ikke indesluttede i en saadan Deels Begivenheder, eller lede til dens endelige Maal; men Fortællingen begynder i et vilkaarligt Tidsrum, Personer fra de forskielligste Tider optræde, som Personificeringer af de forskielligste Epocher i den menneskelige Udviklings Historie, og disse forenes nu ved det ledende Begreb om Digterens (poetisk uheldige) Kiærlighed, der skal føre til den skildrede Tids Frelse. Troede Digteren, at det Romantiske laae heri, da feilede han. Tidens og Rummets endelige Skranker ere Intet for Phantasien: dette er vel den romantiske Poesies Grundsætning; men at troe, den evige Tids nødvendige, gradvise Aabenbarelse i de endelige Momenter kan sammenblandes i eet af disse, er en slem Forvildelse, der unegtelig opstaaer, naar Reflexionen, uden at styres af en begeistrende Idee, vil omfatte dennes Indhold. Have vi ikke været heldige nok i at fremsætte denne sidste almindelige Dom saa fatteligt, at enhver Læser strax indseer vor Mening, da haabe vi, ved den nærmere Udvikling af Allegoriens Betydning, at kunne bortrydde det Utydelige. For at kunne

bestemme denne Betydning er det nødvendigt, at give en Udsigt over Digtets historiske Indhold, og denne fordrer nogen Udførlighed, om den skal give et fuldstændigt Begreb om det Hele.

Den unge Ridder Viduvelt, erfarer af sin Moder, at hans Fader, Helten uden Lige, var draget bort, kort før hans Fødsel, opfordret ved en hellig Ed til at stride for Jorsal. Faderens Navn var en Hemmelighed, og han havde kun efterladt sig sit Sværd, Oværnebider, og sit Demantskiold. Den unge Helt drager ud for at opsøge ham, og medtager til dette Tog hans Vaaben, et Bælte til Værn imod Trylleri og Gangeren: Løveman. Bedstefaderen raader ham at gaae til Kong Artus. I Helvedskoven befrier han en ung Pige, Seraphine, fra tolv Troldkæmpers Vold. Hun var ved en usynlig Magt røvet fra Thorkild, en Ridder fra det runde Bord, en Cimbrer af Fødsel, som drog Verden om til Christendoms og Uskylds Frelse.

„Ja hvo der paa hans Liv og Idræt agted,
Var uvis om han selv ei stod i Pagt
Med høi're Væsner; at han stolt foragted
Al Tant, som over Hverdagssind har Magt,
Og Livet fra et høi're Punkt betragted,
Det saae man vel." — — (S. 19.)

I Grækenland, hvor hun var opdraget i Konstens gamle Tro, men dog havde modtaget Daab og Sacramente, var hun kommen til ham. Bedøvet laae han nu i Skoven; med eet seer han Ravneborg, Troldenes Opholdsted, i lys Lue. Disse

havde overvældet, forvildet og nedstyrtet i Afgrunden en hellig Mø, som her vilde grundet det første Kloster:

„Hvor Kiærligheden, reen som den randt ud
Fra Ætherhimlen, kunde sig bevare,
Og derfra lige reen til Gud hiemfare." (S. 23.)

Af Harme over denne Forsmædelse,

„Hun svor, ei hist i Himlen at indtræde,
For hellig *) hun blandt — Engle kunde qvæde."
(S. 24.)

Og den gamle Ridder hendes Fader (Ridderaanden), svor en rædsom Ed:

„Naar ingen Trold paa Jorden mere dvæled,
Først da han vilde bede Gud om Fred;
Saalænge vilde han, af Hævn besiælet,
Hver giftig Magt paa Jorderig bekæmpe." (S. 25)

Med ham stode de sorte Riddere i Forbund, som hver Midienat droge ud at kæmpe mod de onde Aander. — Thorkild havde her i Skoven mødt Datteren, just i et Øieblik, da han fortvivlede, da

„Han saae kun — Vanvid i Guds store Rige." (S. 29)

da han sidste Gang stred Kampen

„Mod den forfængelige Grublersands." (S. 30.)

Hun pegede hen paa Seirens Palmekrands,

„Som over Jesu Grav den Fromme vinker," (S. 31)

og lovede Thorkild, at hvis han drog til Christi Grav,

„Saa skulde Kraften, som hans Aand forførte
Til fredløs Tvivlen, vorde stille Tro." (S. 32)

*) I Versene udmærkes kun, hvad Digteren har udmærket.

Nu kommer hun atter til ham, trøster ham, og lover ham Ende paa sin møisomme Kamp:

„Kan Gud endnu en hellig Uskyld finde,
Som offrer Himlen Jordens Kiærlighed;
Kan Tro og Kraft de Onde overvinde,
— Saa kan os Naaden løse af vor Ed."
(S. 34)

Hun fører ham til Faderen under Jorden, som spaaer ham alle Tegnene paa den Tid, da det Onde skal seire, og som vi ogsaa siden atter finde i de enkelte Træk i Fortællingens Gang. Thorkild forlader ham; da seer han en deilig Qvinde komme seilende igiennem Luften i en Baad.

„Det var en Mø fra Morgenrødens Zoner,
Som nu Europa saae for første Gang.
Balfora var den Skiønnes Navn — Hun frygted
For sine Landsmænds vilde Kiærlighed,
Og derfor var hun paa et Luftskib flygtet,
— En nyopfundet konstig Sieldenhed. —
Til Ridderskabet alt sit Haab hun satte,
Og til den ædle, milde Christendom;
Hun bragde ikke med sig andre Skatte,
End Skiønhed og en Siæl, uskyldig from;
Saa stod hun der, den yndige Forladte,
Og saae sig i en fremmed Verden om,
Hun barnlig sig for Thorkild gav tilkiende,
Og bad ham følge og beskytte hende." (S. 44)

Nu træde atter Viduvelt og Seraphine frem, og hun fortæller ham hendes græske Fødsel, og om hendes anden Fader Thorkild, med hvem hun drog baade i Syd og Nord, hvor

„Hun lyttede til Skotlands Homerider,
Og hørte Volas Qvad om Asers Tider." (S. 48)

I det samme overfaldes han af en Ridder, som vil røve Seraphine; men under Kampen bortriver Trolden Pystrich hende, fører hende til et Slot af Guld og Ædelstene, hvor han i Thorkilds Skikkelse, og fremtryllende for hende et Billede af den gamle græske, skotske og nordiske Hedenold, fristet hende til at frasige Christi Lære, som kiælen og svag. Thi, siger han:

„Du her nu seer at Intet ganske døer,
Det gamle Liv har her sig aabenbaret,
Det laae nedsiunken under Tidens Slør;
Men Konstens Haand dets Forhæng kan bortdrage
Og kalde det henfarne Liv tilbage. (S. 63)

Det øvrige om Materiens Erkiendelse, Kraftens ene Dobbelthed og flere Sidehug til de nye Philosopher, om Aand og Form, anseer hun som Fortryllelser (S. 70). Hun seer tydelig den gamle græske Old med sine herlige, mythologiske Scener, og hun vakler som Sivet, da Dværgen nu foreskiller hende Alt som skabt af Phantasien:

„Vi kan os ved det skiønne Tant dog fryde,
Imedens vi os selv i Værket nyde." (S. 73)

„Men pludselig et Lys randt op for hende," (S. 75) Hun korser sig, flygter og kommer til en lang Trappe, hvor hun stiger ned af hundrede Trin.

„Da over hende sig en Kirke hvalte.
(Den stod end fra de første christne Tider
I Jorden skiult og utilgængelig.

Af Fielde hegnet trindt paa alle Sider,
For Evigheden bygt urokkelig:
Mens Soel og Maane over Jorden glider,
Mens Slægter vexle, Tid fortærer sig,
Mens Elementer styrte hvad de virke,
Staaer uomstyrtelig den skiulte Kirke."

Dernæst høre vi om Ridderen, som fegtede med Viduvelt, at han hed Rød, den lastefuldeste Ridder, som nogensinde levede, og at han havde frarøvet en gammel Eremit Salomons Ring, hvormed han nu fuldførte sine Helvedsgierninger. — Løveman kaster ham til Jorden; han kiøber sit Liv for Ringen,

Hvis Glands i Heltens Øie sig mon male,

og forsvinder. Viduvelt træffer en gammel Kone, som siger ham, Seraphine er uden Fare, hvorpaa han begiver sig til Kong Artus Hof. Paa Veien træffer han Theobald, (her gjøres vi bekiendt med den sidste af Hovedpersonerne) en Troubadour, philosopherer med ham fra S. 84—91 om deres heel forskiellige Meninger og Bestemmelse, bliver enig med ham, da han siger:

„Thi een er Kraften, som os fremad tvinger,
Og sælleds Krandsen, som vi stræbe mod,
Hvad enten jeg med Qvad den til mig bringer,
Hvad heller du den naaer med Sværdets Od;"

og skienker ham som Venskabspant den erobrede Ring.

I Begyndelsen af tredie Sang erfare vi, at Balsora er kommen i Kloster, og at Viduvelt, optaget ved Artus runde Bord — da han havde ubeskadiget besteget den saakaldte Kongestol, hvor kun den

rene Uskyldighed, (saa lød Sagnet) kunde hvile, og fordi hans Demantskiold var heel vel bekiendt — nu her ved Artus's Hof engang drømmer om et brændende Træ, hvorfra en Fugl fløi op, og om Balsora, under Form af et kiært Barndoms Drømmebilled. Kort efter kommer en Jomfru fra Ungerland og fordrer Hielp hos Artus for sit ulykkalige Fædreland. Under Skildringen af Ulykkerne: Brand, forførende Toner, Troldes Magt og Fortrylling, siger hun,

„Paa Tænkefrihed raabte Kiedets Slave,
Oplysning nævnles Tidens nye Aand."

og tilkiendegiver tydeligen nok den hele allegoriske Betydning. Da hun fordrer en kydsk Helt (o: en Helt som aldrig har elsket), udkaares Viduvelt til Landets Frelse, og iler bort med hende. Paa Veien udøver han nogle Heltegierninger imod Kæmper, og sender blandt andet en Konge til Artus som Fange, der havde ladet Theobald drukne. Denne var nemlig kommet til hans Hof, efter at have vanket planløs om i nogen Tid (S. 128). Paa denne Vandring brast engang hans Harpe.

„Da sprang — o Under — fra Karfunkelringen
En liden Genius og slog med Vingen." (S. 129)
„Og see! — imellem tvende Kæmpefielde
En dyb og bundløs Afgrund aabned sig,
Den skiuled konstig han med tynde Fielle,
Saa at den blev en Harpesangbund liig." (S. 130)

Derimellem spændte han uhyre Strænge, dannende en Trylleharpe, svævede imellem disse og slog

dem, saa de frembragte bævende et Ocean af Vellyd,

„Og toned i uhørte Melodier
De underfulde Verdensharmonier." (S. 130)

Theobald føler her Echo af Stemmen i hans Indre; og Genien lover ham Kraft til at udtrykke den, naar han stedse vil erindre at lovsynge,

„Ham, som tilkommer Magten, Riget—Gud (S. 135)

Vel hang Nattergalen stille paa en Qvist og saae paa den største Streng, der ene ingen Lyd frembragte; men Genien giver ham Haab om, at den skal tone med, naar han kun ikke forsager, og farer tilbage i Ringen.

Vi vende atter tilbage til Ridder Rød, der med Blod har forskrevet sig til Pystrich, og til Giengield faaet en Onyrstav, hvormed han kan kalde Troldehæren til Hielp. Just som han er ifærd med at begaae en Niddingsdaad, møder Ridderaanden ham, forjager hans Troldesværm, men forsvinder i det samme ved den gryende Morgenstund. Rods Hest: Hiortefod, styrter med ham, og han føres ind i St. Peders Kloster, hvor Balsora helbreder ham. Men Rød føler intet ved hendes menneskekiærlige Behandling, og ved Pystrichs Hielp fører han hende bort til Troldenes Borg i Ungerland. Paa Veien fare de forbi Jomfruen og Viduvelt. Han gienkiender øieblikkeligen sine Drømmes Engel, og Balsora synes at see St. Peder, paa et helligt Maleri i Klosteret, som hun tilbad, i fuld Rustning. Viduvelt

forfølger Rod, men uden for Borgen maa han standse. Trylleriet bedaarer Viduvelt for Øieblikket; han kaster sit Belte, hører ikke Jomfruens og hendes Genius's Raab, er nær ved at fortabes, men mærker i det samme, at Løveman brænder; han forlader den, vender om, faaer sit Belte af den lille Genius og iler med Jomfruen til det eneste uantændte Slot, hvor Dronningen opholdt sig. Han aner her sin Moders Død, som virkelig var indtruffen.

Den femte Sang begynder med Fortællingen herom, og vi erfare ved samme Leilighed at Viduvelts Fader, paa Grund af en gammel Spaadom, efter hvilken den, som seirede over Kongen, hans Morfader, skulde ægte hans Moder, Kongens Datter, ved en „konstig Elskovsdrik tillavet af Urter sankede ved Maaneskin, med Midnatsdug befugtede, og begavede med Kræfter, som beherskede Sands og Sind" var bleven bedaaret til at ægte hende, og at han, angrende denne Synd, var ilet bort som Pilgrim. —— Men Theobald var ikke omkommet, han optoges af Havfruerne, og førtes til deres Dronnings, Lymphias prægtige Borg. Hun giver ham Haab om, her at finde „nye Toner," som kunde forenes med hans.

„Thi hvor den store Harmonie skal være,
Der alle sammensmelte maae,
De, som udbrede sig i Himlens Sphære,
Og de, som giennem Havets Grundvold gaae;
Thi viid: det Dybe skal det Høie bære;
Det største Skib kan ei paa Fladen staae,

Det dybt maa vandre, hvis det høit skal svinge
I Storm og Sky mod Stiernerne sin Vinge."
(S. 217)

Hun slutter med at love ham, at han engang paa Jorden skal erfare, hvad Navnet er paa den ene Tone, Philomele stirrer paa, hvorpaa han forlader hende. Fortryllende Toner, fra Pystrichs Rige, søge at forlede ham; men han modstaaer Fristelsen og træder med eet, giennem det aabnede Field, ind i Kirken, hvor Seraphine havde opholdt sig for at angre og bøde for hendes Svaghed.

„I Eensomheden hendes Aand sig hæved
Paa Harpetoner til en evig Vei;
Og Striden i det unge Bryst ophørte,
Naar hun den fundne Davidsharpe rørte.

Thi Kiærlighedens Engel Strengen stemte,
Og helligt den i Helligdommen lød:
Hvad dybest hun udi sit Hierte giemte,
Harmonisk luttret giennem Strengen flød:
— — — — og evigt Liv forjætted
Den dybe Tone, som al Strid udslettet." *) (S. 239)

Denne samme Tone havde ledet Theobalds Gang; han træder ind i Løncapellet, seer Seraphine, og kaster sig til Jorden, da han troer hun er Madonna. Men i det samme taler Seraphine; Theobald gienkiender den længe savnede Tone, og Seraphine den Lysets Engel, der var forsvunden for hende. Hun tilsiger ham hos Gud en Løn for hans Kiærlighed,

*) En dyb Sandhed, som bekræfter den Dom, vi i det Foregaaende have fældet.

den hun, som jordisk Pige, ei kunde give ham; men sværger i Himlens Rige at ville elske ham, hvorpaa:

„— — — Haand i Haand de stege
Til Jorden op med Sang og Harpeklang:
Da af Karsunklen Genien udsprang. —
De fulgte Englen glad paa Bierg, i Dale,
Og klar blev dem Naturens mørke Tale." (S. 245)

De droge nu i den vide Verden, thi Kiærligheden vilde ingen Hvile tage. Men endskiondt Theobald offrede Seraphine sin udelte Kiærlighed, saa fordrede hun dog Frihed til at elske Konsten og Naturen, Himmelen, Jorden, Gud og Mennesket; thi

„Hun stedse flygtede for Fængselsmuren
Eensidigheden, som hun kaldte det,
Naar Væsnerne sig saadan sammenlænke,
At de sig selv kun elske, føle, tænke;
Men veeg tilbage hvergang Skialden nærmed
Alvorlig sig og fordrede en Ed,
Om evig trofast Kiærlighed i Livet —
En saadan havde hun ham aldrig givet." (S. 249)

Paa deres Vandring komme de over en Hede, hvor Thorkild pludseligen farer dem forbi. Seraphine blegner, Theobald føler en besynderlig Angest over sig, og savner — Ringen. Denne snapper Pystrich i en Ravns Skikkelse, lokker den forfølgende Seraphine stedse længere bort fra Theobald, indtil Flammerne i Ungerland omringe hende og drive hende ind i Troldenes Borg, hvor hun i et underjordisk Fængsel samles med Balsora. Herved synes den

onde Hær næsten at have faaet Overhaand. Thi, standse det falske Tonespil,

„Det kunde kun de store Harmonier,
Som laae forborgne i Naturens Skiød,
Som afbrudt toned søde Melodier,
Hvergang en sielden Genius blev fød,
Men som forenet taug, som Himlen tier." (S. 273)

Ridder Rods Seier over Balsora og Seraphine stod nu ene tilbage, men derom mistvivlede han selv;

„Thi et Klenod betryggede dem begge;
Det laae ei blot i Hiertets Helligdom:
Et helligt Kors Balsora hos sig skiulte,
Madonnas Billed Seraphine fulgte." (S. 285)

Imidlertid

„Ei Viduvelt i Ungerland forsømte
Sin store Id." (S. 290)

Han træffer paa den til en Hiort forvandlede Konge, som han følger; Hiorten styrter sig i en Kilde og Kongen stiger op af den. Han beskriver for Viduvelt hans og Landets store Lidelser, opmuntrer denne, og byder ham ved Midnat at gaae til Troldeborgen, da skal han møde de sorte Riddere, som kæmpe i Forening med de Døde. Viduvelt begiver sig paa Veien. Han møder Theobald, som forfølger Ravnen; grebet af en skyldfri Haand, maa Pystrich forlade Hammen, og underretter nu begge Heltene at deres Tilbedte — Damer? — skulle dræbes af Ridder Rod til Midnat, og at han har kastet Ringen i Havet. Forgieves søger han at blende dem ved sin Tale, og flygter bort som en Slange, da han

ved et Hug af den ophidsede Viduvelt er befriet for Theobalds Magt. De fortsatte nu samlede deres Tog, og udenfor Trylleslottet see de de sorte Riddere (som her optræde første Gang):

„Fra alle Verdens Hiørner kom de bolde,
Forunderlige Mænd, hvis Rygte han
Tidt havde studset ved: med sorte Skiolde,
Paa Gangere, som trodsed Staal og Brand,
Til sorten Fane de dem maatte holde,
Som bares af den største Riddersmand,
Et Øie havde seet: han selsomt rangled
Med Knoklerne, som Kiød og Blod han mangled."
(S. 315)

Med Ridderaanden fulgte Pigen og Thorkild; begge Heltene følge dem. Nu begynde Troldene den sidste fortvivlede Kamp, tre Gange slaaes de sorte Riddere tilbage, fierde Gang trænge de ind: men nu aabner sig for dem en stor Grube. Ridderaanden styrter sig derned, de forreste Riddere følge ham, og over de faldne Brødre drager Hæren ind i Slottet. Rod, som forgieves har vildet dræbe de to Jomfruer, forfølges af Thorkild; men denne saares dødelig af ham, hvorpaa han undflyer. Viduvelt dræber Kæmpetrolden ved, i sit Demantskiold, at vise ham hans Væsens Rædsel. Nu kommer Balsora ilende ham imøde; thi Lænken maatte springe saasnart Uhyret faldt, og de ile udaf den synkende Borg. Fortryllelsen ophører over det ganske Land. En Sø sluger hele Trylleslottet, og i denne seer Viduvelt og

Balsora, Theobald og Seraphine komme svømmende; de naae Strandbredden, og:

„Haand i Haand de vandre
At søge, hvad de savned, med hverandre." (S. 335)

Da Viduvelt saaledes seer sin Ven ved Maalet, han kæmpede for at naae, anraaber han de „hulde Væsener i det Høie," at de ogsaa skulle lade ham fuldende sin Gierning. Han griber Balsoras Haand og tilstaaer hende sin Kiærlighed. Men hun forstaaer ham ei. „Nu opluer Viduvelts Følelse vildere, (thi før havde han i stille Fryd beskued den rene Uskyld i sin Skionhedsglands), han bæver, brænder, isner og gruer" og fører hende til sit Hierte. Balsora modstaaer hans Bønner og siger ham, at kun hist paa Bierget, „hvor Evighedens stille Blomster groe, vil hun bygge en Hytte for dem begge," hvorpaa hun forsvinder.—Viduvelt træffer i det samme den døende Thorkild og erfarer, at det er hans Fader. Han iler til sit Rige, hvor Rød, hiemført af Loveman, havde bemægtiget sig Thronen, for at grunde et Diævlemonarkie over den ganske Jord. Folket gienkiender Viduvelt; Rød gaaer ham imøde til Kamp, men Gangeren slaaer ham til Jorden, saa han sønderknuses. Thi:

„For Helteværd hans Blod ei skulde rinde." (S. 354)

Viduvelt sammenkalder de hundrede overvundne Konger; thi

„Et Fredens Tempel vilde han nu grunde,
Paa Gruset af det Verdensdespotie,

Som onde Magter stifted; men hvorlunde
Var Freden mulig uden Harmonie?" (S. 355)

Derfor indbød han alle Jordens Vise og Barder til samme Fest;

„Thi kappes skulde de om at udfinde
Den Harmonie, hvorfor al Strid maa svinde."
(S. 356)

Theobald havde imidlertid ikke naaet Maalet. Tonerne taug og han savnede sin Ring. Men Lymphia bringer ham den, Genien fører ham til Tryllеharpen; nu hører han „alle Melodier hensmelte i „de store Harmonier. — Nu Ridderaanden var „en Seraph vorden, som svævede usynlig over Jor„den. Og jublende i Morgendæmringsstunden ind„vandred Thorkild til sin Salighed; og Dødning„brudens Taare var udrunden; hun fulgte ham ud„løst nu af sin Ed; thi Gud en hellig Ufkyld havde „fundet, som offred Himlen Jordens Kiærlighed." Balsora forblev kun kort i Klosteret. Engang ved Midnat forlod hun det, besteg en gammel Ruin, og som hun stod der indhyllet i et straalende Klædebon, forsvandt hun pludseligen. Ingen var værdig til at see hendes Forklaring, uden en Pilgrim — og denne Pilgrim var Viduvelt, der havde indsat den vise Artus paa den af ham forladte Throne. Een Nat hvert Aar i samme Stund, seer man en Lilie lyse paa Muren, hvor Balsora forklaredes, og den næste Aarsdag, da Aetherlilien viste sig, og den velbekiendte Stemme hørtes fra Ruinen, som den i Drømme vankende Pilgrim hver Nat havde besøgt, forsvandt

han, og „aldrig meer han blev i Dalen seet," og „svøbt i lange Pilgrimsklæder" han vandrede didhen „hvor Etherlilien sig mod Himlen hæved." Theobald og Seraphine „lykkalige nu vandred over „Jorden, med Ungdomsliv, og Lyst og Harpeklang; „og lige froe i Syden som i Norden, de aanded „Siælen ud i Jubelsang, og Kiærligheden „var en Cherub vorden, som rosenstrøe= „de Geniussens Gang!"

Dette Afrids, haabe vi, kan give de af vore Læsere, der ikke have giennemlæst og giennemtænkt de sorte Riddere, en tydelig Forestilling om Planen og Fortællingens Gang, saaledes at vi, ved at sammenligne dem med Allegorien, kunne naae det endelige Resultat af disse almindelige Betragtninger.

Den høiere Tankegang, som ligger til Grund for denne historiske Indklædning er følgende: For at frelse den Jord, der var falden saa dybt, at Troldene kunde dræbe den hellige Mø, der vilde stifte det første Kloster, maatte Kraften fra Norden, Thorkild, forene sig med det Bedste, der endnu var tilbage: den Uovervindelige Konges Datter. Men selv denne Kraft maatte, naar en bedre Tid ved denne Seier skulde forberedes, luttres ved Christi guddommelige Lære, dannes ved den herlige, græske Konst og Smag, og begeistres af en hellig Sangers Toner om den Almægtige. Derfor maatte ikke allene Thorkild vandre til Jorsal, og paa Veien finde

Seraphine; men derfor maatte Balsora, en uskyldig Naturens Mø, offre sin jordiske Kiærlighed, og kalde den himmelske tilbage til Jorden; og derfor maatte Viduvelt, Fosteret af denne seirende Kraft, begeistres til sin Daad af Kiærlighed til den rene Mø. Endvidere maatte Seraphine, den poetiske Oldtid, inden at Kiærligheden til hende kunde begeistre Theobald til at gribe de store Harmonier, prøve og luttre sin sandselige Natur under den onde Aands, Pystrichs Fristelse, og den faldne Verdens Tillokkelse under Angrebene af dennes Slave, den af blinde Lyster ene styrede Sandselighed, Ridder Rød. Først da kunde Fred vende tilbage paa Jorden, først da kunde de falske Toner, onde Lysters fortryllende Tillokkelse, døves.

Denne meget smukt philosophisk og poetisk udtænkte Plan er det just at vi mene, Digteren har været uheldig med at indklæde, og da Feilen saaledes ligger ved den inderste Rod, er det en simpel Følge, at det Hele er af os anseet for at være mislykket.

Thi den hele sammentrængte Tanke svævede ikke for Digteren som en begeistrende, ledende Idee, hvilken Læseren først maatte ane, siden mere og mere begribe, og tilsidst opfatte med samme Klarhed, som den stod for Digteren. Den var ligesom udstykket i visse Dele, der hver for sig udtryktes, hvis Betydning Læseren ikke selv paa engang udfandt, men efterhaanden maatte læse sig til, og hvis indbyrdes

Forbindelse han paa en logisk Vei maatte erkiende ved at gaae ud fra Dødningbrudens Spaadom i første Sang, som den øverste Sætning. Da saaledes Læserens Phantasie betoges den største Deel af sit Spillerum, og Digtets Nydelse næsten ganske reduceredes til Forstandens gradvise Erkiendelse: saa er det let at begribe, hvorledes den Mangel af Frihed og poetisk Farve og Liv, vi i Begyndelsen meente at have fundet hos de handlende Personer, kunde indfinde sig. I Almindelighed have vi allerede tilforn forklaret det Misforhold, der opstaaer imellem det poetisk charakteristiske og de Begreber, der skulle omfatte Ideen, samt det Falske, der ligger i den Indklædning, et saadant Misforhold nødvendigen fører med sig. Et andet Misforhold er det imellem Allegoriens og Indklædningens Omfang. Thi ved Begrebernes Sammenhæng bestemmes Personernes og Handlingernes Omfang ene efter disse. Mangfoldighed i Handlingerne kan ikke finde Sted, da den vilde overskride Begrebets Grændser. Den maa derfor ene yttre sig i Hovedtankens Udvikling. Men dette seer man, leder reent bort fra individuel Følelse og phantasifuld Begeistring, og fremkalder kun de lange reflecterende Taler og Samtaler, vi tilforn have omtalt. Derfor er det Omrids, vi have søgt at give af de sorte Riddere, ikke et sammentrængt Udtog af Begivenhederne, men det hele Indhold, der tiener til Allegoriens Indklædning. — Disse almindelige Domme over Allegorien og den historiske Indklædning

skulle vi søge at oplyse ved at analysere et Par af de vigtigste Personers Tænke- og Handlemaade, og tilsidst slutte med nogle Bemærkninger over den egentlige Plan i Allegorien.

Vi begynde med Viduvelt. Da han udtrykker Kraften i al sin Reenhed, der er et fuldkommen reelt Begreb, og da han tillige ikke er underkastet saa noie Bestemmelser eller Forandringer, som de fleste andre Personer, saa besidder han af alle de allegoriske Personer den meste Individualitet, og, endskiondt denne vel mangler poetisk Mangfoldighed, saa fremtræder han dog kun faa Steder som blot allegorisk Begreb. Men alligevel kan Læseren ikke videre feste nogen Idee til hans personlige Charakteer. Neppe vil Nogen sige, at Viduvelt er en kraftfuld eller ufkyldig ædel Charakteer, men kun at han skal udtrykke begge disse. Hans Handlinger foretages ei ved nogen Kraftyttring af ham selv; Digteren har lagt en for Troldene uimodstaaelig Magt i disse, at han saa godt som ubevidst overvinder alle sine Modstandere. — S. 18 befrier han Seraphine fra 12 Trolde „ved at true med Qværnebider." S. 79 springer Loveman paa Ryggen af Ridder Rød og hans Hest, kaster begge om, og sparer saaledes Viduvelt al videre Umage. S. 108 optages han hos Artus paa Grund af hans Demantskiold. S. 328 dræber han den største af Kæmpetroldene blot ved at fremholde sit Demantskiold, hvori denne seer sit eget Væsens Rædsel. — S. 172 Yttrer hans

Reenhed og Kraft sig paa den selvstændigste Maade, i det han modstaaer Troldenes fortryllende Spil; men det Poetiske falder for en stor Deel bort, da vi kun erfare denne Modstand, som en indvortes Beslutning, opvakt ved det udvortes Indtryk, han modtager, ved at see sin Gangers Man i lys Lue. Selv den underfulde Prøve han giennemgaaer (S. 82) ved at sidde ubeskadiget paa den Stol, om hvilken Sagnet sagde,

„At Ingen kunde nærme sig til den,
Hvis Dyd og Uskyld nogen Lid var strandet:

viser ham ikke engang fra nogen ret personlig Side; thi deels er Viduvelt her fuldkommen passiv, deels taber Prøven meget i Betydning ved den vilkaarlige Tilfældighed, hvormed den fuldbyrdes; og deels finder Læseren lidet Behag i den hele Idee, naar han kommer under Veir med, at Viduvelts Dyd og Uskyld derfor ingensinde kunde siges at være strandet, fordi han ingensinde havde elsket. — Altsaa, slutte vi med fuldkommen Consequents, er dog den arme Blancas Uskyld strandet, siden hun elskede Enrico. I Sandhed! Digteren vilde nok være lidet tient med, at Tilskuerne betragtede hans første Elskerinde, som sligt et fortabt Væsen — og dog følger det logisk strengt af hans høieste Grundsætning, som den i de sorte Riddere er udtalt. Men saaledes gaaer det naar Reflexionen faaer Overhaand, og man digter efter Principer. Som Exempel paa de Steder, hvor Digteren behand-

ler det allegoriske Begreb istedetfor at lade Viduvelt tale eller handle, kan tiene: S. 89–90. Hans Samtale med Theobald. — S. 336 Hans Sammenkomst med Balsora, og hans Følelser og Tanker i denne Anledning.

Thorkild, der forestiller Troen, er ikke mere charakteristisk end Viduvelt. Det eneste Sted hvor denne Tro reent yttrer sig, er i hans Tale: S. 28–32, der for Resten er en reen Udvikling af den almindelige Tankegang i en troende Sjæls Vaklen, uden Individualitet eller Objectivitet; og som derfor mere er Deduction af Thorkilds allegoriske Grundbegreb, end Fremstilling af hans charakteristiske Tænkemaade. Tilfældet (S. 43) fører derfor ogsaa Balsora just til ham, der ene, blandt alle Digtets Riddere kunde have Evne og Villie til at føre hende lige til Klosteret (S. 96). Den meget smukke og opbyggelige Tale, Thorkild her holder for Balsora, er en Fremstilling af Digterens religiøse Ideer; men ingenlunde charakteristisk for Thorkild, som den, der har grebet Troen paa den Uudforskelige, da han kun saae Vanvid i Guds store Rige (S. 29).

Hvad Balsora angaaer, da er hun i egentligste Forstand ene og allene Allegorie. Da alt ægte Menneskeligt er udelukt af det Begreb, hun personificerer, saa er det en simpel Følge, at hun ingen Charakteer kan siges at have. Hun foretager heller ikke en eneste Handling i det hele Digt; men er en ganske passiv Person. De

Yttringer af Liv og Tilværelse, hun giver, ere reen aandelige; de ere derfor ikke engang hendes Yttringer, forsaavidt som disse af simple Mennesker allene kunne realiseres under sandselig Form; men snarere Digterens Fortælling om hendes Tanker og Følelser. Urimeligt er det, at Balsora, den sig ubevidste Tro, skal give S. 100 det kloge Svar til Thorkild. Selv hendes Legemes Bevægelse igiennem Rummet iværksættes af Thorkild, Ridder Rød og Viduvelt. To Gange desuden, i Ungerland (S. 340), og paa Ridderborgens Ruin (S. 325) forsvinder hun pludseligen, og kun eengang (S. 161), da hun træffer den saarede Ridder Rød, „vandrer hun selv ud i „Østens Rosenskiær, da Cellen syntes hende trang, og „lummer efter en lang forvirrende Drøm."

En Analyse af Theobalds og Seraphines langt mangfoldigere Charakterer, tilligemed Ridder Rods, vilde, hvor interessant den end kunde være, og hvor megen Leilighed den end kunde byde, fremfor de tre Omtaltes, til at sammenligne Allegoriens Misforhold til den historiske Indklædning, dog blive alt for vidtløftig til her at foretages, da den indeslutter saa godt som det hele Digts Indhold. Vi skulle derfor blot fremhæve nogle Steder, hvor Allegoriens Opløsning træder istedetfor Charakterens Udvikling. I Almindelighed kan bemærkes, at, da der med disse tre sidste Charakterer foregaaer langt flere Sindsforandringer, end med de første; saa findes der ogsaa i deres Historie flere, og meget længere Udviklinger af

deres havte Tanker, og af den Maade, hvorpaa de forlode den ene Sielens Tilstand efter den anden. Disse Personernes Sindelag, Tanker og Følelser er det Digteren giør os bekiendte med, og da de, ifølge disse, ikke foretage nogen fri eller charakteristisk Handling, men blot forandre eller modificere deres Indre, saa nødes man til ikke at tænke paa Personen eller Menneskет, men paa det Begreb, der i sig omfatter og udtrykker denne Kiæde af Tanker. Man føler ikke, sværmer ikke, phantaserer ikke med Digteren eller Charaktererne; men man tænker med dem. Derfor kan man i det høieste sige, at Hovedtanken i Theobald, Seraphine eller Ridder Rød er denne eller hiin; men om deres Aand og Hierte, Charakteer eller Lidenskaber, veed man ikke et Ord at fremføre. Den frie Nydelse af Digtet, og den dermed forbundne Selvvirksomhed af de aandelige Activiteter, behøve vi vel knap at bemærke, giøres herved umulig. Man erfarer og lærer, trættes ved den eensidige, bestandige Reciperen, og da man ikke kan sætte nogen aandelig Activitet imod denne Passivitet, kiedes man. Exempler paa de her omtalte Udviklinger af Sindelag og Tænkemaade findes (S. 20—21). Pystrichs lange, forførende Tale til Seraphine, (S. 59—74) udviser paa det allertydeligste, at hun slet ingen Person er; den første Deel indeholder uforenelige Begreber (hvorom mere siden), der for en enkelt Person vare ganske ufattelige, og den anden, (fra S. 66) et Slags Angreb paa en misforstaaet Naturens

Philosophie, fremstiller for Seraphine et Billede af Pystrichs dybe Kundskaber, men som knap nogen Pige vilde finde stor Attraa efter at besidde, — og altsaa heel vanskeligen skulde kunde forføres af. — I Theobalds Samtale med Viduvelt (S. 84—91) taler ogsaa Hr. Ingemann i hines Navne. Vi gjøre saaledes nøie Bekiendtskab med en Digter, eller rettere med hans Meninger og Reflexioner over Konst og Philosophie, men ikke med Troubadouren Theobald. — Videre kunne vi anføre (S. 124—29), om Theobald som Digter, og hvad der vakte ham til at gribe Harpens Strænge. (S. 139—152), (S. 231—239), (S. 249—257). Af mindre Allegorier ville vi blot nævne den meget uheldige S. 113 om Tænkefrihed og Oplysning.

Foruden dette Misforhold imellem Historien og Allegorien have vi endnu følgende Mangler ved Planen overhovedet at paaanke. 1) Den første og væsentlige Fordring til Forbindelsen af Troen og Kraften, for at det store Maal, det Ondes Undergang, kan opnaaes, opfyldes ved Svig; thi det er ved en Elskovsdrik, at Dronning Ella vinder Thorkilds Hierte og Haand. 2) Katastrofens Afgiørelse ved Viduvelt og Theobald beroer paa et Ordspil; thi Ordet Harmonie tages baade, som den evige Overeensstemmelse imellem de rene Toner i Trylleharpen, der fordrive Troldenes falske Spil, og tillige som den Fredens Rolighed, Viduvelt søgte at bringe tilveie, ved Sammenkaldelsen af alle Konger, Vise

og Digtere. 3) Heltinden Balsora indbringes i Handlingen paa en vilkaarlig, og man kan vel sige urimelig Maade, nemlig seilende fra Morgenlandet til Ridderskabets Lande paa en nys opfunden Sieldenhed af et Luftskib — en Forbindelse imellem det Overnaturlige, eller snarere Unaturlige, og en Opfindelse fra den allernyeste Tid, som er intet mindre end poetisk (ei at tale om, at Digteren kommer alt for let til den), da den ophæver sig selv, og river os ud af enhver digtet Verden. 4) Den for Theobald og for hele Handlingens Opløsning saa vigtige Ring, er ved Argelist o: Tyveri (see S. 78) kommen i Ridder Rods Hænder, og Viduvelt forlanger den, fordi „dens Glands sig maled i hans Øie." Atter tvende vilkaarlige Bestemmelser. 5) Balsora offrer aldeles Intet, endskiøndt Spaadommen omtaler et saare stort Offer, da hun kun elsker et Phantasiebillede, og ikke „forstaaer" hvad Viduvelt taler til hende om Kiærlighed. 6) Seraphines Frelse fra Pystrichs Vold, (det Ondes Fristelse) ind i Religionens Favn antydes ganske upassende ved et Ordspil imellem den under Jorden skiulte Kirke, hun kommer ned i, og det theologiske Udtryk: den usynlige Kirke. 7) Den besynderlige Sammenblanding af flere Tiders Epocher i eet Udviklings-Moment er ikke allene upoetisk, men ogsaa uphilosophisk. Digteren kan nemlig gierne sammensætte Personer og Begivenheder fra de forskielligste Tider, og lade dem alle styre til et Maal,

der virkeligen eengang i Tiden har været, eller kan haabes at ville blive en Gienstand for alle eller en Mængde Kræfters forenede Anstrengelse; men saa maa nødvendigviis disse Begivenheder og Personer kun beholde Aanden af deres Tid, men ikke giøre Fordring paa, eller endnu mindre yttre, nogen factisk, endnu varende Forbindelse med denne deres Tid. Dette troe vi saaledes at kunne anvende paa de sorte Riddere. Handlingen og dens Udvikling henføres nemlig til følgende factiske Tidspunkter: Den nærværende Tid (see Ridderaandens Tale, Branden i Ungerland, de ødelæggende Dæmoner, Oplysning og Tænkefrihed, Luftseiladsen,) Riddertiden, de første Klosteres Anlæggelse, den græske, nordiske og skotske Oldtid, og endeligen, den — almindeligen — fingerede Tid: en fordærvet Menneskeslægts Periode. Disse sættes nu i den ovenfor udviklede, og af Digtet uddragne Forbindelse, men staae dog stedse i saa bestemte Forhold til deres Plads i Tidernes Række, at deres hele Fremtræden i Digtet endog er grundet paa denne. Den sidste Aarsag til den hele Masse af Feil er unegteligen den, at selve disse Tiders Begreber i Reflexionen sammenknyttes, istedetfor at deres Idee skulde lede en, for sig bestaaende, og paa en historisk Grund hvilende, Sammenknytning af Begivenheder, til dens forønskede Opløsning.

Hermed slutte vi de almindelige Betragtninger over de sorte Riddere, som et romantisk og som et episk Digt, og gaae over til at betragte de enkelte

Dele, der, som Poesie i Almindelighed, og det især lyrisk, fortiene Opmærksomhed. — At bedømme eller charakterisere enhver af disse, tillader Rummet ikke, og desuden vilde det maaskee trætte Læserne. Vi maa derfor lade os noie med at nævne dem, og ved Leilighed anføre den Grund der bestemte os hertil, eller ogsaa nogle Linier af det omhandlede Sted.

Prologen er, som man kunde vente, lykkedes Digteren særdeles vel. Den udtaler meget skiønt hans blide, ædle og hengivne Subjectivitet; en inderlig Følelse, og en forunderlig phantasiefuld Mystik sætte Sindet, under Læsningen, i en meget behagelig og forventningsfuld Stemning.

Blandt de lyriske Stykker, hvor Digterens rene Subjectivitet poetisk fremtræder, troe vi især at burde nævne: Ridderaandens Spaadom (S. 37—39) Digterens Følelse for Religionens Høihed og det Gudes uendelige Kraft og Værd begeistrede ham, intet Hensyn til Allegorien eller noget moralsk Begreb forstyrrede her Ideens Aabenbarelse. — Hedenskabet og Christendommen, som optræde for Seraphines Blik (S. 71—72). Den gamle, græske Verdens muntre Liv er ret naivt skildret, og Christendommens himmelske Mythologie fremstillet med Phantasie. — Theobalds Forsvar for at Digteren ogsaa handler (S. 87—88). F. Ex.

Og naar han stille, drømmende sig hviler,
Tro derfor ei at han er ørkeslos! — —
Er Tanken da ei Siælens Handlinger?

Og tykkes de maaskee dig derfor mindre,
Fordi de virkes stille i det Indre?

Lymphias Spaadom til Theobald (S. 218—220) hvor skiønt siges her:

Thi længe Dybet maa det Skiønne giemme,
Og længe Bølgen sang om Hellas Kyst,
Før Havets Skum var en Gudinde vorden,
Som vandrede til — Himlen over — Jorden.

Sand Phantasie hersker i det sidste Vers, S. 293, og i Fortællingen om Rods Død, (S. 354—55). Ret behagelige ere ogsaa flere Beskrivelser at læse, som den over Balsoras Ankomst, (S. 43) over Genien, som udsprang af Karfunkelringen, over den underjordiske Kirke og Lymphias Slot.

Men da dog disse anførte Steder ere de vigtigste af dem, i hvilke ægte poetisk Aand aabenbarer sig i en dertil svarende Form, saa troe vi os dog befoiede til i det Hele at erklære Digtets ydre Form for upoetisk. Thi den Sprogpragt, man saa ofte roser hos dette Digt, er jo dog, i poetisk Henseende, af ingen betydelig Værdi, naar den blot er Pragt, og ikke Indklædning for kiærnefuld Poesie, Sprogets egentlige Aand. At Versene klinge, er jo ogsaa, hvad Poesien angaaer, uvæsentligt, og først, naar de høiere Fordringer ere tilfredsstillede, kan dette Fortrin fortiene Omtale. Sandt er det imidlertid, at Sproget i de sorte Riddere, i det Hele taget, er særdeles reent og velklingende. Det fylder under Oplæsningen af mange Steder Øret med behagelige Melodier, og det indeholder en saadan Mangfoldighed

af Udtryk og Vendinger, at man vel kan tillægge det en vis Slags Idealitet, som Form, for sig betragtet. Men denne Idealitet i Formen udbreder en saadan Almindelighed over Stoffet, at Sproget derved taber det Charakteristiske og rette Udtryksfulde. Alt siges og fortælles i samme Stiil, samme Tone, og denne Eensformighed frembringer ofte en trættende Monotonie. I de ovenfor omtalte Udviklinger af det allegoriske Begreb, og i mange lange Repliker, er især denne Sprogets umiskiendelige Reenhed og Velklang tydelig. Men Benævnelsen skiønt kan Sproget i de sorte Riddere dog ikke fortiene, da dertil ei allene udfordres mere Charakteristik og Phantasie, men tillige, hvad der er det vanskeligste at opnaae, en Identitet med Stoffet, det indeholder, som først giør Sproget virkelig udtryksfuldt. Mangen sand og rigtig Tanke er her værdigen fremsat, mangen poetisk Vending heldigen anvendt; men intet træffende Udtryk eller Billede griber Læserens hele Siæl; han reflecterer koldt over Digterens udmærkede Færdighed, men han henrives sielden eller aldrig af nogen begeistrende Genialitet. At mange smukke Ord, naar de altfor hyppigen sammendynges, ofte fortrænge næsten al Mening, sees ogsaa Exempler paa i dette Digt (S. 82. V. 3. L. 3—6), (S. 128. V. 3), (S. 200. V. 3). Paa den anden Side vilde det ikke være vanskeligt at anføre en stor Mængde Exempler paa Mangel af Phantasie, eller paa Mathed i Udtrykket, der ligne dem som findes;

S. 116. Vort sidste Haab er paa en Yngling strandet.
S. 121. — — — — Kongen vidste ikke
Hvorledes han var faren — — — —
S. 280. Thi med Balsora havde han ei drevet
Det videre end — — — —

men vi frygte for at trætte Læserne ved en udførlig Drøftelse af de mindre væsentlige Ting, og slutte derfor med en Bemærkning angaaende Versemaalet i Almindelighed, anvendt paa nærværende Digt. Slette Vers bør man dadle hos en Digter, men deraf følger ingenlunde, at de gode skulle saa ubetinget roses, som det skeer i den danske Litteraturtidende 1815, S. 345. Det er enhver Digters ubetingede Pligt, at forfatte gode Vers. Opfylder han den, da har han giort sin Skyldighed, men heller ikke mere. Kun da fortiener han Roes, naar han først efter en Kamp med udvortes Hindringer har naaet sit Formaal. Men hvor betydelige disse Hindringer vare for Hr. J., er det vanskeligt at bestemme. Saameget kan vel imidlertid siges, at Oehlenschlägers Bearbeidelser af det samme Versemaal, og-især den mangfoldige Uddannelse af vort Sprog ved denne og andre Digtere, maatte være Hr. J. til ikke liden Hielp. Man betænke blot hvor usigelig meget Sproget vandt i den, i poetisk Henseende magre, saakaldte gyldne Periode, som rettest derefter benævnedes Sprogforbedringsperioden! Hvorfor vi dog ingenlunde ville frakiende Digteren hans udmærkede Færdighed og Lethed i Versebygningen, men yttre blot vor Forundring over,

at en Digter, der saa vel veed at behandle timede Vers, ikke rober noget Øre for Hexametrets Tonefald. (S. bl. a. Digtene, 2 D. S. 52—55; Procne S. 67—69).

Anmærkninger

til Recensionen over de sorte Riddere i Litteraturtiden for 1815. No. 21. 22.

S. 321. At sammenligne Forholdet imellem Comoedien og Tragoedien med det imellem det comiske og det af Recensenten saakaldte alvorlige Heltedigt, er falskt. Det comiske Heltedigt er slet intet andet, og kan, efter Heltedigtets Natur, intet andet være end en Parodie paa det sande. Dette vil kunne sees af Indledningen om det egentlige Epos.

S. 325. Rec. mener, at Baggesens Parthenais, med Voss's Luise og Göthes Herman og Dorothea, kan udgiøre en episk Trilogie. Om det ogsaa for Resten var giørligt at anvende Ordet: Trilogie paa episke Værker, saa maatte det i al Fald ikke skee paa saa vilkaarlige Grunde, som de, hvorefter disse tre Digte ere sammenstillede. Der finder en uadskillelig Forening Sted imellem de 3 Tragoedier, hvoraf den æschyliske — den eneste bekiendte — Trilogie bestaaer, saaledes at den ene ei tilfulde forstaaes uden den anden. Dette er aldeles ikke Tilfældet med hine tre episke Digtninger.

S. 326. Findes en synderlig Bemærkning over, at Hr. Ingemann, ved Forfattelsen af de sorte Riddere, har givet os et Epos af den Art, (de fem andre Arter havde vi tilforn) som vi netop savnede, nemlig den

ariostiske. — I Sandhed! man skulde have vanskeligt ved at finde Berøringspunkter imellem Orlando furioso og de sorte Riddere. — Bemærkningen vidner om Recensentens Udueligbed til de historiske Betragtninger, der maa gaae forud for enhver æsthetisk Undersøgelse. Endvidere maa man billigen spørge, om da alle Nationer saaledes nødvendigviis skulle have sex Arter af Epopeer, forskiellige med Hensyn til „Tendents, Maneer, Aand, Værdi (!) og Versemaal?"

S. 328. Har Rec. uden skarpsindig Adskillelse eller nogen Fuldstændighed og Sammenhæng opregnet nogle af de Sandheder, der ere grundede i Digtets Indhold. Havde han mere efterforsket deres poetiske Værd, saa vilde maaskee ikke „den Glands," hvori de ere indklædte, saa ganske have blendet hans Øine.

S. 329. Hvorvidt en allegorisk Tendents kan forenes med den historiske Interesse, troe vi tilstrækkeligen at have opklaret, og derved giendrevet Alt hvad her, saa usammenhængende, tales om „Allegoriens Traad," „Raisonnement" „Naturens store Typos" og „Menneskets Mikrokosmos." — Skulde man ikke fristes til at troe, man her hørte en eller anden af hine „Moderecensenter," som vor Rec. har saa stærkt Had til, eller endog een af de saakaldte „Horndrenge," som han ridderligen lover Baggesen, at holde borte fra det danske Parnas (Litt. Tid. 1815. S. 741. 42). Naar desuden Hr. J. besad den „store og beundringsværdige Færdighed" i at skildre „Menneskets Mikrokosmos," hvorfra reiser sig da vel den Mangel i Charakteerskildringerne, som Rec. umiddelbar derefter tillægger ham?

S. 331. Falskt er det, naar Rec. troer, at Hr. J. „har tilstoppet sig den rige Kilde til Frygt og

Medlidenhed, som den jordiske Kiærlighed aabner Lidenskabernes Skildrer;" thi den har aldrig rundet hos Digteren af noget naturligt Væld, og desuden gaaer jo hele Digtet ud paa at bevise netop denne jordiske Kiærligheds forvildende og eensidige Formaal!

S. 334. Rec. skulde ikke beklaget den arme Seraphine saameget, fordi hun fastede i tre Dage! Den hele Fasten var kun en Phantasie, en hellig Indbildning, hvilket sees af et Vers S. 238.

„Saaledes havde hun i Kirken levet,
Alt trende Maaneder, og savned ei
Den Næring, som Naturen stedse kræved';
Skiondt i sin Slummer hun fornam det ei."

Denne lille Modsigelse havde det just passet sig for Recensenten, at giøre opmærksom paa.

S. 337. 38. Den lange Episode om Nødvendigheden for en Digter, at reise til catholske og sydlige Lande m. m., tæller Rec. blandt sine almindelige Bemærkninger over de forte Riddere. Vi regne den til de almindelige Beviser paa hans stærke Hang til en overfladelig, unyttig Snakkesomhed, og hvis han over denne glemmer paa den ene Side, hvad han paa den anden har sagt, maa man ikke være altfor notieregnende med ham. Her beviser han først, at det er gavnligt, ja nødvendigt for en Digter at besøge catholske Lande, siden at det er ganske unødvendigt, da der gives Mennesker „her saavelsom andensteds," og da den store Shakspeare aldrig var uden for Brittanien. Da Rec. anfører Oehlenschlägers Correggio, som et Mønster paa „italisk Sanddruhed," der ene skal være opnaaet ved Besøg i sydlige Lande,

kunde man vel spørge ham, om denne da mindre findes i Romeo og Julie? — ligesom og, hvoraf han har lært, at Shakespears Sæder vare i den Grad eccentriske, at han behøver at advare Hr. J. om ei at træde i hans Fodspor?

S. 339. Findes hos Rec. atter Noget om en „Tendents," nemlig til Obscurantisme (i Anledning af den uheldige Allegorie om Tænkefrihed og Oplysning), der er meget lidt opbyggeligt. Det Hele kan reduceres til den meget fine Bemærkning: at her ei forstaaes den sande, men den falske, af nogle vantroe Franskmænd udklækkede Oplysning.

S. 343. En ganske upassende Sammenligning, er den, som Rec. gior imellem Rosens og Sommerfuglens Samtaler i de sorte Riddere, og Naturdialogerne i Aladdin, som de her kaldes. Paa otte Sider er hist udstrakt, hvad der kunde siges paa een; Samtalen mangler derfor al Mangfoldighed, foruden Phantasie og Individualitet. Hr. J. har ei vist den Evne at kunne objectivere sig i Mennesker, vanskeligere vil han derfor gisre det i Naturgienstande, der ere langt enfoldigere.

S. 345. Vittigheden her, at de sorte Riddere ei have mere at gisre, end Fyrsten i Ifflands Stykker, er slet ikke paa sit Sted; thi hvorvel de ikke fremtræde meget, saa dreier sig dog det hele Digt om deres Tilværelse og dennes Formaal.

(Fortsættes.)

Nogle Bemærkninger om det, man kalder Tro,

af

Æ. Tryde,
Sognepræst i Glumsoe og Bavelse.

End ikke naar vore Tanker blive indenfor Endelighedens Sphære, kunne vi i ethvert Tilfælde og om enhver Gienstand erholde en fuldkommen klar og bestemt Indsigt; men maae heel ofte lade os veilede af en dunklere Yttring af vor Kiendeevne, som vi ikke kunne tillægge noget høiere Navn, end Følelse, indvortes Sands. Den Overbeviisning, som heraf opstaaer, kan ofte være meget fast, være grundet, som det synes os, i vort Væsens Inderste, i det, der er os det Helligste og Dyrebareste; men med klare Grunde bevise dens Rigtighed for Forstanden, kunne vi ikke: vi kalde denne Overbeviisning Tro. Maae vi indrømme, at vor Følelse allerede indenfor denne Sphære omfatter mere og indtrænger dybere, end den klare Erkiendelsesevne, da finder dette endnu mere

Sted, naar vi nærme os Grændsen imellem det Endelige og Uendelige, naar vi ville opsøge det Synliges Udgang fra det Usynlige, det Punkt, hvori Slutningernes lange Kiæde omsider skal befæstes, den Enhed, hvori enhver Strid skal endes og Alt opløses til Harmonie. Thi tage vi endog vort Fornuftvæsen i sin høieste Potents, som Evne til Ideer, og nævne vi igien den høieste af disse, hvori de alle opgaae og forsvinde, Ideen om det Absolute, hvorlidet formaae vi dog at tænke denne i sin hele Fylde? Hvor forvirredes ikke Tankerne selv for store Grandskere, naar de ligesom vilde forsøge at udtømme den? Hvor uklar bliver den ei selv, saasnart den tages for mere, end et blot formelt Begreb?

Men synes end ethvert Forsøg af den endelige Fornuft paa at omfatte den uendelige i sine Begreber, nødvendigen at maatte mislykkes, bliver end den Bestræbelse at ville bygge et Videnskabs-System, der fremstillede den absolute Eenhed og det Heles Forbindelse med denne, kun alt for ofte til blot Dialectik, eller til et Spil med tomme Formler *):

*) Af saadanne mislykkede Forsøg ligger os vel nu den dristige Schellings nærmest; men i det vi erklære os utilfredsstillede ved dette, bør vi ikke glemme de mange enkelte, dybe, klare, træffende Blik, han sendte ind i det Forborgne; ikke glemme, at han bragte Speculationen tilbage til en Bane, den ikke længe havde betraadt, paa hvilken vi mere, end paa nogen anden kunne haabe at gjøre sikkre, skiøndt

nogle Blik ind i det Uendeliges Væsen synes vi dog ikke at kunne frakiende den menneskelige Fornuft — saadanne ere vore, Fornuften tildeels medfødte, Ideer — heller ikke en Evne til at kunne, i det mindste tildeels, hæve sig over Endelighedens Indskrænkning, og ligesom med Selvbevidsthed nærme sig det store Middelpunkt; i det mindste synes dette at ligge til Grund for Philosophiens Stræben. Men hvo af alle Dødelige har vel endnu fuldendt Vandringen til hiin inderste Helligdom og viist os Veien sikker og lige? Mere af det Uendelige, end vi kunne vide og begribe, synes vi dog at kunne ane og ved den indre Sands fatte og føle; vi have en Overbeviisning om de Ting, som ikke kunne sees, en Tro, der forbinder sig med vor Viden, der udfylder det, som ellers vilde være øde og tomt i vor Siæl. Dog før vi undersøge Troens Væsen, som en Erkiendelse af det Uendelige, betragte vi den først i en lavere Sphære.

neppe saa hurtige Skridt, som han havde formodet. Eller skulde han have Uret, naar han selv i Anledning af en Recensent, der havde yttret, at han ikke ansaae Naturphilosophiens Sag for den bedste, svarer: jeg ikke heller, men for den eneste rette, d. e. den Maade at philosophere paa, som ene bringer til Maalet. (See Darlegung des wahren Verhältnisses der Naturphilosophie.) Vi tale her om denne Philosophies Principer, ikke om dens mange enkelte Udskeielser.

Saa lidet finde vi her hiin klarere Erkiendelse, vi kalde Fornuftindsigt, modsat den dunklere, vi kalde Tro, at det ei allene i mange Tilfælde er umuligt at trække den fine Grændselinie, som betegner Overgangen fra den ene til den anden; men de kunne endog heel vel bestaae ved Siden af hinanden, giennemtrænge og bekræfte hinanden. Ved vor Tro, vor indre Sands, eller Følelse modtage vi Forestillinger, føle deres indre Sammenhæng og Overeensstemmelse med vort Væsen, fornemme deres Stadfæstelse i vore dybeste og inderligste Følelser, have en naturlig, ligesom umiddelbar Fornemmelse af det Sande, der synes at beroe paa vort Væsens Sammenhæng og Identitet med det Hele; thi naar det er det ene og samme Væsen, der i den store Mangfoldighed aabenbarer sig, maa der ogsaa mellem Alt være Slægtskab og Forbindelse, og det Ene kan da ei være aldeles fremmedt og ubegribeligt for det Andet. Men denne utydeligere Fornemmelse eller Jagttagelse stræber vort Væsen at forstaae og begribe ved at reflectere over sig selv, og i klare, bestemte Ord og Begreber at udsige sin indre Fornemmelse. Tro, Antagelse af hvad den indre Fornemmelse siger, gaaer derfor nødvendigen forud for Forstandens Reflection, som giver os vor Viden, og derfor siger Jacobi*), at vi ere fødte i Troen, og Andre f. Ex.

*) Briefe über Spinoza.

Fries *), at Troen, og ikke vor Viden, udgiør vor Overbeviisnings Middelpunkt. Men ligesom vor indvortes Sands eller Følelse kan være vildledet eller forvirret, og saaledes give os en urigtig Tro, som ved en grundig og sand Reflection kan berigtiges: saa kan det ogsaa skee, at Forstanden, naar den ei formaaer at danne klare og fuldkommen tilsvarende Begreber for det, Følelsen udsiger, tager sin Tilflugt til dialectisk Kunst, og giver os en falsk Viden, som modsiges af vor indre Følelse og som Troen forkaster. Tro og Viden kunne derfor indbyrdes bekræfte og berigtige hinanden, og den ene ophæver eller udelukker ikke den anden.

Men ligesom den dunklere Erkiendelse, vi kalde Tro, naar Gienstanden ligger indenfor Endelighedens Sphære, ved Forstandens Reflection kan gaae over til den klarere, vi kalde Viden; saaledes kan den og, naar Gienstanden er det Uendelige selv, hæves fra en mindre til en større Klarhed, som vi kan kalde intellectuel Anskuelse. Vi betiene os her af et Udtryk, der vel har fundet megen Mod-

*) Tradition, Mysticismus und gesunde Logik, i Daubs og Creuzers Studien, 6ter Bd. Men naar denne Forfatter holder for, at vore Ideer ere kun negative Forestillinger, hvorved vi forsøge at ophæve de Indskrænkninger, der vedhænge Forstandsbegreberne, og dog vil at disse skal udfylde Troens Gebeet: da maae vi finde denne Paastand baade modsigende og urigtig.

sigelse; men som dog Flere, der have talt om Aandens Yttringer, have brugt, og som for ikke længe siden er taget i Forsvar af en af de ypperste Tænkere *): vi tage det ikke i nogen mystisk eller sværmerisk Betydning; men troe at kunne giøre det klart, hvad vi dermed ville betegne.

Naar vi henvende vor Betragtning til det Usynlige og Uendelige, der er det Synliges og Endeliges sidste Grund, da ophører aldeles den Erkiendelsesmaade, hvorved vi ellers forskaffe os Indsigt, som gaaer gradviis frem ved at adskille, forbinde, sammenligne, udlede. Vor Erkiendelse, om den skal være nogen, maa da være umiddelbar; den maa ikke heller opfatte det Uendelige som noget Deelt og Adsplittet; thi da forvandles det i Forstandens Forestillinger og gaaer over i Endelighedens Former. At vi have en saadan umiddelbar Bevidsthed om noget Høiere, indrømme ogsaa de Fleste; og at Forstanden giver os intet Begreb, hvori vi heelt og udeelt kunne fatte dette, saaledes som det i Bevidstheden forekommer, tilstaaes vel ligesaa villigen. — Men denne umiddelbare, i vort Indre sig forefindende Bevidsthed om noget Høiere, der ikke er fremkommet ved Forstandens Reflection og ikke kunde fremkomme ved denne, fordi Forstanden, saalænge dens Slutninger og Domme skulle have Sikkerhed og Værd, ikke kan gaae ud af sin egen Natur, der bestaaer i intet at forudsætte, uden det, som er begrebet og beviist, Skridt for Skridt at

*) Jacobi von den göttlichen Dingen, erste Beylage.

udlede det Ene af det Andet — skulde denne Bevidsthed ikke ogsaa ved sig selv, og ei ved Reflection af Forstanden, kunne hæve sig til en høiere Klarhed, til en levende Følelse af vort Væsens Forbindelse med dette Høiere, til en klar Fornemmelse af dets Væren og Virken overalt, hvor det Ædle og Skiønne træder frem, i vort eget Indre og i Naturen udenfor os? Erfare vi ikke, at denne indre Bevidsthed om et Høiere kan blive os saa klar, at vi kunne giøre dets Magt, Kraft og Herlighed, dets Fremtræden og Virken anskuelig for os selv og andre, der, hvor det viser sig, skiøndt vi intet kunne lære eller sige herom i Almindelighed, netop fordi det ligger udenfor den Sphære, hvor Forstanden kan give os almindelige Udtryk og Begreber? Denne større Klarhed, hvortil vor Tro paa det Guddommelige, eller den paa vor indre Følelse grundede Erkiendelse af dette, kan gaae over, er det vi kalde intellectuel Anskuelse. Den fremkommer ved Siælens Receptivitet for det Guddommeliges Indvirken paa Gemyttet: den kan ikke fremkaldes ved nogen virkelig Operation af Tænkekraften. At bevare Sindet reent, kiærlighedsfuldt, fromt og hengivent, er Alt hvad Mennesket kan giøre for at berede Veien for det Guddommeliges Erkiendelse af den indre Følelse, og kun for saavidt, som Siælen er sig denne Erkiendelse bevidst, kan den i dette Tilfælde siges at reflectere over sig selv.

Vil man ogsaa kalde denne Erkiendelse en Fornuftindsigt, da er denne Benævnelse vel ikke urigtig, naar man ved Fornuft forstaaer vort hele aandelige Væsens Kiendeevne; men vil man paastaae, at denne Tro, eller umiddelbare Bevidsthed om det Høiere, hverken er mere eller mindre, end den samme umiddelbare Erkiendelse af noget Uafhængigt og Selvstændigt, der, som en nødvendig Forudsætning, antages at maatte ligge til Grund for enhver sammenhængende, det er videnskabelig Fremstilling af vor Viden: da have vi derved adskilligt at bemærke. Det er vel saa, at ogsaa vor Viden i sit sidste Led maa slutte sig til noget umiddelbart Vist, der har Visheden i sig selv og ikke grunder den paa noget Høiere; men dette umiddelbar Visse maa, naar det skal træde i organisk Forbindelse med vor Viden, som et sammenhængende System, søges og findes paa en anden Maade, end den Erkiendelse af noget Høiere, der er grundet paa den indvortes Følelse *). Fremgangsmaaden i de philosophiske

*) Fichte, i sin Videnskabslære og i Indledningen til denne i philosophisches Journal, og Schelling i System des transscendentalen Idealismus, have til fuldkomneste Evidents bevist, at ikkun intellectuel Anskuelse kunde afgive det høieste Princip for vor Viden; men i det de hefte denne til det ene Factum: Jegets rene Selvbevidsthed, hvoraf de forsøge at udlede vor Tænknings hele System, vise de og hvorledes Videnskaben bygger paa en anden Grundvold, end Troen.

Systemer vidner tydeligt herom, og Nødvendigheden i at søge et andet Princip for vor Viden, bliver og indlysende naar man overveier, at Troens Erkiendelse, skiøndt vis og sikker i Henseende til et Noget, dog er ubestemt og forskiellig i Henseende til Maaden, hvorpaa dette forestilles og erkiendes; ja da Troens Erkiendelse altid beroer paa subjective Forestillinger, maa den nødvendigen uden et objectivt Foreningspunkt, som vi snart nøiere komme til at betragte, dele sig i en uendelig Mangfoldighed og Forskiellighed *); men dette objective Foreningspunkt vil og kan Videnskaben ikke underkaste sig.

Men en Tro — saa vil den gamle Indvending lyde — der grunder sig blot paa den indvortes Følelse, der, som vi selv indrømme, efter sin Natur ikke kan være ganske den samme hos forskiellige Subjecter, der ikke hos alle er lige klar, hvorledes kan den have Sikkerhed og Tilforladelighed? — I hvor grundet end denne Indvending synes, frygte vi dog ikke for at møde den. Hvad det angaaer, at den

*) Troen, betragtet i sin Subjectivitet uden Hensyn til dens nødvendige Forbindelse med dette objective Foreningspunkt, Aabenbaringen, ligger til Grund for hvad Schleiermacher har foredraget i sin Bog: Reden über die Religion; men den Mangel af Heelhed og tilfredsstillende Kraft, som vi vil see nødvendig at maatte findes hos Troen, naar den er uden hiin Forbindelse, ville vel de fleste Læsere finde ogsaa at vedhænge disse Schleiermachers ellers skarpsindige, dybttænkte Betragtninger.

paa indvortes Følelse grundede Tro ikke altid findes lige klar, og at den hos forskiellige Individer kan være forskiellig, da træffer denne Indvending os ikke her, fordi vi fra det nærværende Standpunkt ikke paastaae, at visse Individers Tro er den udelukkende rigtige; men kun at Troen paa det Høiere eller Guddommelige i Almindelighed, eller den paa indre Følelse grundede Overbeviisning herom, kan have Vished og Tilforladelighed, og at vi have ubedragelige Kriterier paa denne Vished. Med Fader Kant *) antage vi vel, at den rette Prøvesteen for vor subjective Overtydning (Fürwahrhalten), om den er Overbeviisning eller allene Overtalelse, maa være Forsøget, at meddele den til andre, da der, naar dette lykkes os, er i det mindste Formodning om, at Grunden til de forskiellige Individers Overeensstemmelse heri maa være objectiv. Og naar vi nu indsee, hvorledes vor Tro paa det Guddommelige hænger nøie og inderligt sammen med det Ædelste og Høieste i vort Væsen; naar de Følelser og Tanker, der udgiøre dette vort Væsens inderste Grund, der ligesom bære vor hele Tilværelse, Følelserne og Forestillingerne af det Sande, Gode og Skiønne, ere uadskillige fra Troen paa noget Evigt og Uendeligt; naar vor Bevidsthed i sit Inderste nødvendigen slutter sig hertil: da er vor Tro mere, end noget, vi blot ønske og haabe; den er noget, vi leve

*) Kritik der reinen Vernunft, vom Wissen, Glauben und Meinen.

og føle i os selv, er den umiddelbare Følelse af vort Liv i Gud; den er, som Jacobi saa skiønt siger, det visseste af Alt, det, hvoraf vor egen Tilværelse træder frem. Vi see at hiin Prøvesteen her anvendes paa en Gienstand, der er den for ædel og fiin; thi denne Tro er ikke en Overtydning, som vi behøve at meddele Andre; den er os alle medfødt, den udvikler sig nødvendigen med vort Væsen, den er uadskillelig fra dette. Man indvende ei, at der gives dem, der negte at have denne Tro, negte Gud og det Guddommeliges Tilværelse. Der er desværre meget, som kan bevæge Mennesket til at fornegte Gud; men derfor kunne vi ikke med nogen Grund paastaae, at Bevidstheden om ham er aldeles udslettet. Der er intet af Alt, hvad Menneskene kalde Vist og Sandt, som jo har været benegtet og omtvivlet; men saalidet Scepticismen, hvormed Gudsfornegtelse vel kan siges at være identisk, lader sig modsige, fordi den intet lader gielde, saa let og klart modsiger den sig selv.

Men endskiøndt Troen paa det Guddommelige, som fremstaaer umiddelbar af den indre Følelse, har Sandhed og Realitet, er oplysende og begeistrende, saa ligger det dog i dens Natur, at den ikke kan være fyldestgiørende. Thi netop fordi Følelsen synes uudtømmelig i Fylde og Udstrækning, fordi vi ved den synes paa en Maade at sammensmelte med det Uendelige selv, fordi den intet fast og bestemt giver os, finde vi heller ikke ved den en rolig

Tilfredsstillelse. Det hører i egentlig Forstand til vor Aands Existents, at den i bestemte Forestillinger og Begreber fastholder, hvad vi føle og fornemme, og Bestræbelsen herfor er uvilkaarlig hos os. Dog ofte føle vi dette vanskeligt, naar vor Siæl er stærkt bevæget, naar vort Bryst hæves af dyb og inderlig Følelse; vi mærke da, naar vi med Ord forsøge at udtrykke, hvad det er vi ane og føle, at det, der skulde udsiges, ei er udtømt, at vi ingen fuldkommen tilsvarende Forestillinger og Udtryk kunne finde. Denne Vanskelighed, ja Umulighed erkiende vi især, hvor det er det uendelige Væsen selv, hvis Væren og Virken vi synes at ane og føle. Endskiøndt derfor vor, paa den indre Følelse grundede Overbeviisning om det Guddommelige er levende og inderlig, ja er den dybe, ligesom i det evige Væsen selv grundfæstede Rod, hvorigiennem Aandens ædlere og bedre Evner inddrage Liv og Næring, endskiøndt den er uudtømmelig i Fylde, Haab og Forventning, finde vi dog ved den allene ingen Ro eller Hvile. For at gribe, fastholde hvad vi fornemme i Aandens Indre, have Philosopher og Digtere vaaget i mangen hellig Time. Mange klare Blik ind i det Forborgne forundtes Tænkerne, og høit hævede Digteren sig paa Begeistringens Vinger; men de Ideer, Forestillinger og Udtryk, hvori enhver følte sin Anelse og Forventning opgaae i Klarhed og tilfredsstillende Fuldendelse, fandt endnu Ingen. De Ideer og Forestillinger, der svarede til, hvad Aanden hos alle de Ædle og

Gode følte, men ikke formaaede at udsige, kunde ikke fremkomme hos Nogen, der selv kun var et Led i det store Hele, der var bundet til et enkelt Punkt i Tiden og Rummet. Ganske at opløfte Aanden over dette, aldeles at nedbryde de Grændser, Endeligheden opreiste for denne, formaaede Ingen. — Kun fra den Ene, hos hvem det Middelpunkt er, hvori alt det Adskilte, Modsatte, Stridende forenes, kunde hine Ideer og Forestillinger udgaae, der optoge og forenede i sig alle de Enkeltes hellige Anelser og Forventninger, der indeholdt den Opløsning paa Livets Gaader, som Menneskene selv søgte ved deres egen Fornuft, til alle Tider og i de forskielligste Retninger; men end ikke fandt, fordi enhver, der fremstod som de andres Veiviser, kun fremstillede en Erkiendelse, der var fattet fra et vist Standpunkt, som ikke var Middelpunktet, ikke det eneste rette.

Hvad Menneskene i al Evighed ei kunde finde, gav Gud i sit aabenbarede Ord. — Vi tage her Ordet Aabenbaring i sin naturlige Betydning, som en Act af Guddommen, hvorved denne træder objectiv frem. Endskiøndt nu en saadan Aabenbaring nødvendig forudsætter en subjectiv Erkiendelse, hvortil den kan henføres, hvoraf den kan modtages og fattes, da dens Antagelse af Fornuften uden dette ei engang er tænkelig, saa erholder dog vor Tro paa det Evige og Usynlige først ved Aabenbaringens Annammelse den Klarhed, Bestemthed og Fasthed, som den maa have for at give os Beroligelse. Derfor er

Troen i sin sneverste og egentligste Betydning visseligen en Antagelse af visse bestemte Forestillinger om det Synliges og Forgængeliges Sammenhæng og Forbindelse med noget Usynligt og Evigt, er med eet Ord: Troen paa en aabenbaret Lære.

En Aabenbarings Nødvendighed, ei allene for visse Mennesker og visse Tider, men ubetinget og for alle, synes af det Anførte, om man indrømmer dets Rigtighed, at være indlysende. Dens Mulighed beroer paa det absolute og uendelige Væsens Forhold til det Endelige, paa Forbindelsen imellem den guddommelige Fornuft og den menneskelige, betingede og indskrænkede; men da den endelige Fornufts Tilværelse ikke engang er tænkelig uden Forudsætning af denne Forbindelse med og Oprindelse af en uendelig, saa er og en Aabenbarings Mulighed uimodsigelig. Dens virkelige Tilværelse godtgiøres, naar vi vise, at der er en Lære om det Guddommelige, der ei allene til en vis Tid og for et vist Folk, men for alle Mennesker, til enhver Tid er tilfredsstillende. Dette Beviis vil man indvende, kan ei allene ikke føres med Strenghed, fordi kun en meget ufuldstændig Induction blev mulig; men ikke engang med Sandsynlighed, fordi der har været mange, som negtede den aabenbarede Læres tilfredsstillende Kraft. Men da vor Tænkning her angaaer noget, der ligger udenfor den egentlige Videnskabeligheds Sphære, nemlig vor Tro, eller den umiddelbare Bevidsthed om det Guddommelige, saa træffer os ikke enhver Indvending,

som vilde ramme os, om vi stode inden for Videnskabens Skranker.

Just fordi det her angaaer en umiddelbar Fornemmelse, som enhver maa søge hos sig selv, som den Ene ikke kan give den Anden, kan vi kun søge at opvække denne; men ikke som ved videnskabelige Demonstrationer tvinge nogen til en bestemt Erkiendelse, og endskiøndt vi egentligen intet kunne svare den, som bestemt frasiger sig en saadan Fornemmelse af det Høiere, bringes vi dog derved ligesaalidet til at vakle, som den Tonekyndige til at tvivle om Tonernes Harmonie, fordi der ere Enkelte, som Naturen negtede Øre for denne, eller hos hvem tilfældige, uheldige Omstændigheder forvirrede den rigtige, naturlige Sands. At den aabenbarede Lære er sand, derom føler hver troende Christen sig overbeviist, ikke fordi han kan demonstrere dens Lærdommes Rigtighed; men fordi han føler deres Overeensstemmelse med sit Væsens inderligste Trang, finder dem saa synderligen stadfæstede af sine høieste og helligste Tanker og Følelser. De himmelske klare Ord træffe den dunkle, aldrig tilfulde forstaaede Grund i Menneskets Indre, finde der Gienlyd og Svar, og røre Aanden i sit inderste Væsen. Og fordi den Overbeviisning, som herved fremkaldes, fremstaaer af det Dybeste og Inderste hos Mennesket, maa den være fast og urokkelig; fordi den udrinder fra det i mit Væsen, jeg mere, end alt andet kan kalde mit eget, ville Tvivl og Indvendinger ikke let kunne berøve mig den.

Vist nok kan den Erkiendelse, vi af Guds Aabenbaring erholde, ikke kaldes en Videnskab om det Guddommelige; thi en saadan, hvorved vi kunde overse det Hele og alle de enkelte Ting i deres Forbindelse med dette, hvorved vi ligesom giennemskuede Guddommens Væsen og den hele Skabning, saa at Alt laae klart for vort Blik, og Intet i sin Aarsag og Virken var skiult eller dunkelt — men en saadan Videnskab er det sidste Maal for alle videnskabelige Bestræbelser — vilde være meget forskiellig fra den Erkiendelse, vi af Aabenbaringen erholde.

Ja, end ikke en Viden, der kunde tiene som Fundament, eller afgive Principerne for en Videnskab i egentlig Forstand, er denne Erkiendelse; thi en selvstændig Videnskab maa ikke bygges paa en Grundvold, den selv ikke lægger, og Betingelserne for dens mulige Erholdelse maae ligge indenfor de menneskelige Aandsevners Omfang; men den Kundskab, som den aabenbarede Lære giver os, var ingen Grundvold, Mennesket selv lagde, og en saadan staaer det heller ikke i hans egen Magt at erholde. Vel træder vor, paa den indre Følelse grundede Erkiendelse af det Guddommelige, ved Antagelse af Aabenbaringens Lære, ud af den Dunkelhed og Ubestemthed, der vedhænger Følelsens Fornemmelser, og finder i Aabenbaringens Ideer og Forestillinger Udtrykket for disse, saa at vor Tro, selvstændig og fast, er uafhængig af al menneskelig Videnskab; dog derfor er den ikke selv nogen

Viden og adskiller sig bestemt derfra, som en fortsat Betragtning bestandig klarere lærer os.

Men er den Erkiendelse af det Guddommelige, vi af Aabenbaringen erholde, ikke Viden, men Tro — blind er denne Tro derfor ikke, bør og skal den ikke være. Vi kunne ei allene giøre os selv Regnskab, hvorfor vi troe; men og for hvad vi troe, om vi end undertiden kun for den indre Følelse, og ikke for den, blot endelige Forhold begribende Forstand kunne forklare det Forhold til den Uendelige, som er os aabenbaret. Blind maatte derimod Troen kaldes, naar vor Overbeviisning om de aabenbarede Lærdommes Sandhed allene grundede sig paa vor Overtydning om de Miraklers Virkelighed, hvorved de bekræftedes som aabenbarede; thi da var det ikkun det Overnaturlige i Bekiendtgiørelsesmaaden, ikke de bekiendtgiorte Lærdommes indtrængende, træffende, overbevisende Kraft, der fremkaldte vor Overtydning. Men de aabenbarede Troeslærdomme kunne visseligen modtage Bekræftelse i vort Indvortes, kunne blive klare og indlysende for vor Siæl. De staae i Forbindelse med vor Naturs inderste Trang, angaae netop hvad der hører til vort Væsens Fred og Salighed, røre, vække, forbinde sig med Tankerne og Følelserne i vor egen Siæl. Det er ingen Lære stridende mod vor Aands egne Tanker og Følelser, som vi kun høre med Bestyrtelse og Forundring, uden med den at føle Slægtskab og Forbindelse; men et Viisdoms Dyb, der aabner sig for os og optager forunderligen i sig al

vor Tanke, Tro og Forventning, i hvilket vi med salig Følelse og hellig Undren tabe os.

Det er vist, at jo mere vor Aand modnes og vore Evner udvikle sig, med jo større Fylde af Tanker og Følelser vi gaae til Overveielsen af de aabenbarede Lærdomme: desto klarere blive disse, desto tydeligere see vi, hvor dybt indgribende de ere, hvor omfattende Alt, endog det Høieste, hvortil vor Tanke kan hæve sig. Ere end ikke alle Aabenbaringens Lærdomme os lige klare, da erkiende vi dog deres uadskillelige Sammenhæng og ane deres Vigtighed og Værd. At bringe Erkiendelsen af Religionens Lærdomme til den muligste Klarhed, at høre efter hvorledes Aanden i os, naar Guds Ord indtrænge i det Dybeste og Inderligste, svarer Ja og Amen: dette er hver Christens Pligt, og dertil, og ei til allene at foredrage Troeslærdommen, bør Religionslærerens Bestræbelser sigte. Hvorledes Foredraget, naar denne Hensigt skal opnaaes, ei maa spille overfladeligt paa det menneskelige Gemyt med Tanker og Følelser, heller ikke demonstrere paa den philosopherende Fornufts Viis, der bevæger sig i en anden Sphære; men sænke sig med stille Betragtning i Sielens Indre, derpaa have vi til forskiellige Tider havt flere, om end ikke talrige Exempler.

At giøre sig Forestilling om, hvilken Anskuelse af det Guddommelige, der vilde blive den menneskelige Aand til Deel, naar alle den aabenbarede Religions Lærdomme bleve os klare og indlysende, er vel ligesaa umuligt, som at forestille sig, hvad de forklarede Aan-

der see; men da denne Anskuelse dog allerede begynder her, kunne vi indsee, hvor ganske forskiellig den i sin Form og Oprindelse er fra den, som den menneskelige Aand ved egen Grandskning erholder. Den findes ikke ved vore egne Bestræbelser, først efter fuldbragte dybsindige Undersøgelser; men fremstiller sig for os, som noget, vel Ingen haver seet eller hørt, men som vi dog alle nødvendigen maae gienkiende og forstaae, naar vi besinde os paa og ihukomme vort inderste Liv og Væsen — noget, der bekræftes ei ved Beviser, som ere hentede langt borte og vidt udførte; men ved saadanne, der ere os alle nær, ved Tanker og Følelser, enhver gienfinder hos sig, og hvorom han vidner: det er Tanker tagne af mit eget Hierte. Den fremstaaer ei ved at begynde fra det Mangfoldige, Adskilte, Stridende, opsøgende Eenheden, hvor Alt forbindes og hvor Striden ophører; men det ene Væsen, hvorfra al Mangfoldighed er udgangen, aabenbarer sig og vi erkiende vort Sammenhæng med dette, at vi have Livet af Gud, og at det, som er det inderste Væsen i Alt, er det samme som lever i os.

Men en fuldkommen klar Erkiendelse af alle Aabenbaringens Lærdomme er umulig for Mennesket i dets nærværende Tilstand. Mennesket er nu engang traadt ud af den Uskyldighedens Tilstand, hvor den klare, indvortes, umiddelbare Følelse af Livet i Gud var det nok: det har villet smage Kundskabens Frugt paa Godt og Ondt, og maa fortære den bittersøde uendelige Frugt ind-

til Kiærnen, før det erholder Eenhed i sin Erkiendelse. Det vil med Selvbevidsthed erkiende; og maa derfor have Kundskaben i sig, paa menneskelig Viis sammensat og stykkeviis. Det finder sig ikke tilfredsstillet ved at kunne sige: det er mig aabenbaret af Gud; men det vil lægge til: jeg veed det ogsaa af mig selv. — Hvorledes vi end forestille os Syndefaldet, hvis hele dybe, forunderlige Betydning den menneskelige Forstand ikke har begrebet: maae vi dog derved tænke os Menneskets Forhold til Guddommen forandret. Mennesket blev udrevet af den første, umiddelbare, salige, ved Siælens Reenhed og Uskyldighed saa inderlige og nære Forbindelse med Gud; og den hellige Skrift, ligesom enhver dybere Eftertanke, lærer udtrykkelig, at Syndefaldet bestod ei allene i en anden Retning af Villien, men ogsaa af Kiendeevnen. Endskiøndt nu Mennesket, der, overgivet til sin egen vildsomme, uvisse Tænkning, ikkun giennem usigelig Forvirring kunde naae Sandheden, vederfaredes Naade af Gud, i det han vedblev at aabenbare sig for det; endskiøndt Troen paa denne Guds Aabenbaring blev det eneste Baand, der til mange Tider knyttede de ved deres egne Vildfarelser fortabte til det evige Væsen og bevarede dem fra Undergang: saa blev dog Aabenbaringen selv, fra hiin Stund, ikkun en Aabenbaring for Faldne. Da Aandens klare, uskyldige, salige Liv var forstyrret, blev ogsaa Guds umiddelbare Aabenbaring for denne fordunklet, og Evnen til at fatte

den svækket, og Læren om Faldet, og om Forsoningens store Værk blev Aabenbaringens Hovedlærdom, hvortil der heelt igiennem toges Hensyn, hvortil Alt knyttedes; men denne Lære forudsætter en høiere, en inderligere Forening med Gud, hvorfra vi nu ere udelukkede, men som ingen Dødelig mere tænker sig klart.

Hvorledes den menneskelige Aands Evner vilde blevet udviklede om Faldet, eller Adskillelsen fra Gud ei var skeet, kan ingen med Klarhed forestille sig; men at det nu ikkun paa den sædvanlige Tænksomheds Vei kan skee, indsee vi Alle, og kun i Forhold til deres Udvikling blive Aabenbaringens Lærdomme os indlysende. Thi hvorvel vi paa en ganske anden Maade erholde Udvidelse af vore Indsigter ved disse, end ved videnskabelig Tænkning, saa er det dog ikke af en sløv Siæl med slumrende, eller lidet opvakte Evner, at Aabenbaringen kan annammes; men af et uindtaget, reent, klart, barnligt stemt Sind, der aabner for dens Modtagelse alle Siælens Kræfter og Evner, og jo mangfoldigere, høiere og dybere dens Tanker og Følelser ere, jo større indvortes Lys vil og Aabenbaringen have, jo inderligere og stærkere vil Troen vorde. Fra dette Synspunkt er det klart, hvorledes der skal dømmes om Oplysningen, naar dette Udtryk bruges om de Bestræbelser for Tænksomhedens Opvækkelse, der ofte ere ligesaa ubilligen forhaanede, som overdrevent anpriste; thi kan det ikke benegtes, at Aabenbaringen for den

Uforstandige er en lukket Bog, ere disse Bestræbelser, i Menneskets nærværende Tilstand, den nødvendige Betingelse for dens Gavnlighed.

Men herfra kunne vi ledes til et andet Spørgsmaal, om videnskabelige Bestræbelsers Værd i Almindelighed, der synes vanskeligere at afgjøre. Ikke den blotte Erkiendelse af noget Uafhængigt og Evigt, der ligger til Grund for det Afhængende og Forgængelige er Maalet for disse; men de ville ogsaa bestemme denne Erkiendelse paa en vis Maade, fatte den under en vis Idee. Som vi allerede ovenfor have bemærket, sigte de til at grunde en selvstændig Erkiendelse, hvorved vi ei allene skulde indsee de enkelte Tings indbyrdes Sammenhæng, og hvorledes det ene udledes af det andet; men og alle de enkelte Tings Forening i eet Princip, der er det Første og det Sidste i det Hele, saa at vi giennemskuede Universum, begreb dets Oprindelse og Udvikling af sig selv, som dets Fuldendelse og Selvstændighed i sig selv, hvorved vi omfattede det Skabende og det Skabte, og indtrængte til Erkiendelsen af Gud i hans hellige Væren og Virken. Vilde man indvende, at dette Begreb om Videnskabelighed ei er det rette, at man for sine Bestræbelser i denne Henseende ei foresætter sig saa høit et Maal, da forglemme man ikke, at vi ei her skulle see hen til de enkelte Videnskabeligheds Grene, paa hvilke denne Definition vist nok ikke passer; men til den Fore-

ning af dem alle, hvori de maa tænkes, naar enhver af dem skal have sin rette Betydning.

Ligesom enhver enkelt Kundskabsgreen, naar den bringes i videnskabelig Form, reduceres til visse Principer og modtager en vis Selvstændighed, saa forholder det sig og med den Oversigt og Giennemskuen af dem alle, hvorved vi ville forbinde de Enkelte til et Heelt, som vi i alle dets Dele overse og begribe. Ingen Videnskabsdyrker kan derfor sige, at hiin omfattende, selvstændige Anskuelse ei er hans Attraa; thi det, som ligger til Grund for al Videnskabelighed, er denne Stræben at bringe Alt til Enhed, og af denne Enhed og Tingenes eget Væsen at kunne udlede Alt. Vi have ligeledes ovenfor bemærket, at Videnskaben i denne Betydning maa have sin sidste Grund i sig selv og ikke hvile paa Forudsætning af noget Høiere, der ikke kan vides, men troes. Var Tro Videnskabens Grundvold, og en Tro i sin klareste og egentligste Betydning, Tro paa hvad Gud aabenbarede Mennesket: da var Videnskaben afhængig af denne Tro, maatte gaae ud fra den, som fra sit Princip, bestandigen tage Hensyn hertil og blev ikke længer selvstændig; men med Grund har man bemærket, at det, at berøve Videnskaberne deres Selvstændighed for at bringe dem i Harmonie med Religionen, vilde omtrent være et ligesaa fortvivlet Middel, som at berøve Mennesket sin Frihed, for at det skulde handle moralsk.

At Videnskabelighed, som en Stræben efter en saadan selvstændig Viden, kan synes at være i Strid med den religiøse Tro, der bestaaer i en umiddelbar Erkiendelse, og virkelig under visse Omstændigheder være det, indsee vi let. Og dog kan Bestræbelsen efter videnskabeligen at erkiende det Evige og Guddommelige umuligen i og for sig selv være ugudelig og syndig, ja den maa endog nødvendigen træde frem i enhver ædlere Aand, hvis Tænksomhed er vækket. For at forklare Menneskets Drift og Trang i denne Henseende, vil det maaskee ikke være saa lang en Omvei, som det muligen kan synes, ogsaa her at gaae tilbage til hiin mærkelige Katastrophe, Syndefaldet *). Den hellige Beretning synes at forestille os dette, som en forsætlig Udtræden af den ubevidste Uskyldighed, som en Beslutning til at attraae en klarere Erkiendelse, end den, hvorved Menneskene hidtil beskuede Tingene, en Erkiendelse, hvorved disse ei mere forestilledes i deres Eenhed, men i en Adskil-

*) Nogle ville maaskee finde, at jeg udleder for meget af den hellige Fortælling, eller lægger mere deri, end den uindtagne Grandskning finder; men naar man er fast overbeviist om, at hiin synderlige og store Forandring i Menneskets oprindelige Natur er foregaaet, indseer jeg ikke andet, end at man ogsaa overalt, i at forklare dets nærværende Natur, Trang og Tilbøieligheder, maa tage Hensyn hertil, og jeg spørger enhver, som har tænkt over det Ondes, det er Syndens Oprindelse, om han paa noget Sted har fundet Vink og Oplysninger, som de her gives.

kelse af Ondt og Godt, en saadan, som Slangen falskelig foregav at være lig Guds. Men Slangen bedrog Eva: for den evige Fornuft er ingen Strid, ingen Modsætning, for den menneskelige synes derimod Alt i Strid og Adskillelse. Den første Synd medbragte Syndens Straf, den Forvirring og Strid, hvori Tingene viste sig i Menneskets Forestilling, og som opkom imellem hans egne Tilbøieligheder. Videnskab er Forsøg paa at ende denne tilsyneladende Strid, fremkaldt og vedligeholdt ved Troen paa det Ædle og Sande, der vedbliver i vort Inderste, uagtet alle de mislykkede Forsøg, og siger bestandigen: det er, som Du søger, endskiøndt det skiuler sig for Dine Øine. At denne Bestræbelse heller ikke altid er uden Frugt, veed enhver, der har blot noget Kiendskab til Videnskaberne; at den ofte lønner med høi og salig Fryd, naar vi opdage en høiere Sammenhæng og Harmonie, har vel enhver prøvet, der har dyrket disse med naturligt Kald og Hiertets Reenhed. Syndig, ugudelig bliver Videnskaben først da, naar den endelige Fornuft troer sine til et uendeligt Maal sigtende Bestræbelser fuldendte, antager sine Undersøgelser at være sluttede, paastaaer at have fuldstændigen oplyst og i sit inderste Væsen begrebet det Heles sidste og høieste Grund; thi da tillægger den sig et Værd, en Fuldstændighed, som den ikke har, og søger ligesom at binde det Evige og Uendelige i en endelig, ufuldkommen Form.

Hvad Ingen af Jordens Vise formaaede — at give Menneſket en Overbeviisning, hvorved det vinder Fred i ſit Indre, endſkiondt Striden ſynes uophørligen at vedvare i det Udvortes, og at forlige det med Gud — dette ſkete ved Guds Aabenbaring i Jeſu Chriſto, der længe forhen ved andre Aabenbarelſer var antydet og forberedt. Intet Folk paa Jorden har været aldeles uden Aabenbaring fra Gud: hvor forvanſket og ukiendelig denne end ofte var, nogle Ord, nogle Lyd bleve dog tilbage af hvad Gud i de første Dage havde talet til Menneſkene; men i Jeſu Chriſto traadte det Guddommeliges Aabenbarelſe frem i ſit klareſte Lys; og det inderligſte Liv, den høieſte Kiærlighed og Salighed kiender Ingen, uden den troende Chriſten. Hellas, tildeels ogſaa Latien, har i ſine Philoſophers, Digteres, Konſtneres Værker fremſtillet os Mønſtre, der ſynes ſaa uopnaaelige, ſom uopnaaede. Ingen fordomsfri Tænkende vil negte, at en ſaa harmoniſk Udvikling af Siælens Evner finde vi i ingen Tidsalder, ſom i diſſes meſt blomſtrende; men i Siælsopløftelſe, i dyb Følelſe og ſtore Anelſer have chriſtelige Viſe og Sangere et Fortrin, ſom man vel ikke vil negte dem, i hvor langt de end i Henſeende til det Heles Fuldendelſe ſtaae tilbage for hine.

Men denne Tro paa Guds aabenbarede Ord, ikke ſom blot hiſtoriſk Tro, men ſom en levende, kraftig, Siæl og Legeme giennemtrængende Følelſe, er den allene en Gave, ſom Gud af ſin Naade giver Menneſkene, eller kan Menneſket ſelv forſkaffe ſig den

ved at henvende sit Sind til det guddommelige Ord? — Det er bekiendt, hvor ofte og omhyggeligt den ærværdige Luther indskærpede det første, og hvor tidt han i sine Skrifter kommer tilbage til denne Lærdom *). Da Troen er en umiddelbar Erkiendelse, bliver det ingensinde muligt, fuldkomment at forklare den i dens inderste Væsen og Oprindelse, ikke heller lader bestemte Regler sig foreskrive for denne, som for den øvrige Tænknings Operationer, da hvad der i den foregaaer, skeer os selv tildeels ubevidst. Men vi have ovenfor seet, at den naturlige, fra Menneskets ædlere Væsen uadskillelige Tro paa noget Evigt og Guddommeligt, allene i Aabenbaringens Lære finder de Ideer og Forestillinger, hvorved den erholder den Klarhed og Bestemthed, som Troen maa have for at give os Tilfredsstillelse; og da disse af Ingen, uden Gud, kunde aabenbares Menneskene, saa er det klart, at en inderlig Hengivelse, en Forsagen af alle egne Meninger, en Opgiven af Alt, hvad som ikke stemmer overeens dermed, udfordres af os. Dette forlangte Jesus selv, og Beviser herfor finde vi paa mange Steder i den hellige Skrift. Endskiøndt heller ikke dette kan finde Sted, uden en vis Villiesyttring hos

*) Omstændeligt ere hans Tanker herom fremsatte i hans Disputation „von dem eingegossenen und erlangten Glauben," und Erklårung dieser Disputation, der findes i den 18de Tome i Walchs Udgave af Luthers Skrifter.

Menneſket, i det vi hengive os for Indvirkningen af det guddommelige Ords Kraft, saa kunne vi dog derfor ikke ſiges at blive ſalige ved vort eget Værk, eller at tage Troen, saaledes ſom den vis og klar findes i den troende Christens Siæl, af os ſelv. Uden-tvivl forſtaaes Luthers Meninger herom allene rigtigt, ved at betragtes i den beſtemte Modſætning til den papiſtiſke Lære, hvori de fremtraadte.

Ved at ſlutte diſſe Bemærkninger være det tilladt, for at forebygge Mistydning at tilføie, at endſkiøndt den i ſenere Tid hyppige Omhandling af Spørgsmaalet om Forſkiellen imellem Tro og Viden, har været den nærmeſte Anledning til diſſe Bemærkninger, saa er Forfatteren dog langt fra den Indbildning, her fyldeſtgiørende at have beſvaret det. Dertil kiender han dets Vanſkelighed og indviklede Forbindelſe med mange andre Gienſtande alt for vel. Kun at man i Afgiørelſen af dette Spørgsmaal maatte gaae dybere, end det ſyntes ham i Almindelighed at være ſkeet, var det han med diſſe Linier vilde viſe.

Scener i Neapel

af

Fru Conferentsraadinde **Brun**, født **Münter**.

Rom og Neapel.

d. 5. Sept. 1809.

Du veed, o Elskte, hvad for en dobbelt Smerte der fortærede mit Liv! Syg paa Legeme og Siæl ilede jeg med mit elskede Barn til Parthenopes lægende, glædeaandende Himmel. Vi reiste hurtig, som de, der vilde glemme og løsrive sig fra sig selv! Adskilte fra vor Augusta, der, liig et kiærligt Forsyn, omgav os begge Svage med trofast Omhu; forladte af vor faderlige Ven, hvis Beskyttelse vi med Smerte savnede, prøvede vi, liig eensomme Duer med frygtsomme Vinger, at styrte os i den uhyre Kyststads brusende vulkaniske Liv; søgende for Øieblikket Adspredelse og Bedøvelse; ikke endnu helbredede nok til blot at kunne ønske os den saliggiørende Drik af Lethe: Ro ved Naturens Barm. I Forgaars Morges vare vi endnu i Rom, i vore ædle Venners Selskab, i Humboldts skiønne Bolig paa den pinzianske Høi; da saae jeg den første Solstraale forgylde Korset paa St. Peters Kuppel, medens de lette Morgendunster forekom mig som det Slør, Aartusinder kaste over Verdenshistoriens mest ophøiede Skueplads. Hvilken Contrast, Rom og Neapel! Det er den forbigangne og nærværende Tid, fremstillede i det mest træffende Billede; hist i

det ophøiet stille Rom taler Alt til Eftindringen, og Mnemosyne svæver med sagte Stemme over de ærværdige Ruiner af den høieste jordiske Storhed. De pontinske Sumpe, giennemskaarne af deres dunkle, hvilende og dovne Canaler, i hvis ubevægede Vand mørke Skove kaste dæmpede Skygger, forekom mig som stygiske og acherontiske Dyb. Den tause Liris blev hilset som en stilleglidende Lethe. Paa hiin Side af denne aabne sig de Saliges Boliger: letskyggende Elmetræer, festligt forbundne til Glædes-Løvhytter ved omvindende Ranker; en mildere blidere Luft, et klarere Fierne. Det forekommer dig, som om her, som Virgil saa skiønt synger det: „en egen Himmel hvælver sig, og egne Stierner lyse;" og du hensynker i halvvaagne Drømme, hurtigt henrevet, og kun vaagnet ved den neapolitanske Menneskemasses Brusen. Her er Alt det Nærværende, det dig nær omsværmende, livmylrende Nærværende. Stræben efter Øieblikkets Nydelse — ingen Tanke hverken frem eller tilbage: Du er der! Men hvorhen er Skiønheden flygtet, Skiønheden, som ved sine milde Love forener den forbigangne, nærværende og tilkommende Tid? hvorhen? — Hvor uædel er Stilen i disse Bygninger, hvor svære disse Kupler, der synes at trykke den rene Luft, og ikke at hæve sig i den! Hvor smagløse disse Kirker! — Den, der saae Rom og Florenz, forekommer Neapel i den første halve Time som en stor Flekke, hvor mange rige Folk have bosat sig for den deilige Egns Skyld; og først i Gaden Toledo

bliver den til en Stad. Hvilken mylrende Befolkning; Himmel, hvilken Larm! Hvor løber, render, iler dog Alt imellem hinanden. — Hvad driver dem? hvorhen, hvorfra, hvortil denne ubændige Jil? De ville erhverve for at nyde. Her vandre ikke langsomt og med alvorlige Blik de majestætiske Qvinder, som i den romerske Corso eller i Almuesqvarterne af Trastevere, hvor de, med skiønne Børn paa Armene, synes liig Madonner. Hvor fattige ere derimod ikke her Omridsene af de qvindelige Skabninger; hvor brune, tørre og solbrændte ere de. Om Skiønhed hos den qvindelige Deel af Folket er her ikke Tale; men hvorhen skal man flye for disse ofte vanskabte Skikkelser, som, knap bedækkede med Pialter, vrimle under denne lysende Himmel? — Paa een Gang aabner sig Piazza reale — Vesuv, Molo, Havkysten af Sorrento og Capri lade sig tilsyne; Skiønheden aabenbarer sig! — Den søge du ikke her, min Veninde, i den besiælede Natur. Den boer paa Posilippos smilende Høie; den dannede Vulkanens jævntstigende Linier, den var det, som med dristigt legende Haand udtungede disse Bredder, rundede den yndefulde Havbugt, og som endnu i Bølgernes Klang toner med de fabelagtige Sireners Stemme.

Contraster imellem 1796 og 1809. — Vesuv.

Alt i Rom havde vi hørt, at Vesuv havde udkastet Ild, og vi ilede at opsøge dens Top ved Molo di

Gaeta; det forekom os, som om en Røgstøtte steg op af Crateret. Jeg havde kun seet Vulkanen i dyb Slummer, og du kan let tænke dig, med hvilken spændt Forventning jeg iagttog hvert af Gigantens Aandedrag. Ved Capua gik jeg udenfor Porten op paa en af de smaa Høie, hvor ved klart Veir Udsigten er fortryllende. Om Natten havde det regnet stærkt — blendende hvide Skydækker laae lagviis over det lykkelige Campaniens nedskraanende Sletter, og af de tætte Skyer hævede sig Biergtoppe og Fieldtinder, hvilke jeg for.største Delen gienkiendte, thi i Dag for 13 Aar siden ankom jeg, min Gerhardine, fra Neapel til de romerske, som i Dag fra Rom til de campaniske Sletter; jeg tog ogsaa ind i det samme Værtshuus (alle crocelli), som ligger tæt ved Havet. Men hvo har bygget mig dette store Huus ligefor Øinene, der betager mig Udsigten mod Posilippos mildt krummede Kyst? — Det var Kong Ferdinand af Neapel og Sicilien, som nu kun er det Sidste, der havde ladet sig bygge denne elegante Pavillon, og anlagt den lille Have omkring den for at forlyste sig med Fiskeri. Pavillonen er alt udplyndret, staaer tom og forfalder. Men ligesom Ida, den nys ankomne, er forbauset over Larmen, saaledes er jeg det over Stilheden her ved Havet. — Hist er Gaadens Løsning. Der ligger imellem Cap Minerva og Capris takkede Klipper to Fregatter, den eneste Levning af den neapolitanske Somagt; de skulde rigtig nok være Havnens Beskiærmere, men forgiæves krydse de paa den

ene Side af Den, medens Havbeherskerne paa den anden lade deres vingede Rovskibe omstreife ved Kysterne og opsnappe Alt, endog Fiskerbaade. For tre Uger siden var det Napoleons Fest, Staden var illumineret, i og om Villa reale, hiin herlige Spadseregang ved Havet, sammentrængte sig den smukke Verden, og al Neapels Glands var der concentreret; da begyndte der at regne Bomber ned; ogsaa Englænderne vilde tage Deel i Festen. Man siger, at Ildkuglerne faldt lige indtil i de høie Soldatercaserner i Pizzo falcone. — Endnu gloder Jord, Hav og Himmel; du kan endnu ikke gaae ud paa min Balcon, ikke berusе dig i denne Fylde af Skionhed, endnu ikke i lange Drag indaande denne vederqvægende Soluft; Solen nedsender glodende Pile. —

Sildigere vandre vi hen til vor elskede Veninde Caroline, Enke efter den store Filangieri. Hun modtager os med tro Kiærlighed; men hvor ere de hulde Drenge, som uadskillelige blomstrede ved den ædle Moders Side? O lad dem komme, at jeg med egen Kiærlighed, med min Broders Kiærlighed for deres forklarede Fader *) kan slutte dem i mine Arme. Hvor blive de af, Carl og Robert? „Robert er udei Forretninger." — I Forretninger? — og

*) H. H. Hr. Biskop Münter, var en fortrolig Ven af Filangieri, og har oversat Tomasis Mindeskrift over denne berømte Forfatter, i 7de Deel af den tydske Oversættelse af Filangieris Værk over Lovgivningen. (Overs. Anmærkn.)

Carl? — „Ak, ham gaae vi hen at besøge, han er syg af Følgerne af farlige, slet lægede Saar."

O min Gerhardine, hvilke Tidsstrømme ere rullede forbi og nedstyrtede i den hensvundne Tids Afgrund, siden jeg forlod disse Bredder! Hist salig, uskyldig, smilende Barndom — nu ved Liv og Lidelser tidlig prøvet og saaret Ungdom. Hvad have ikke alt disse Ynglinge, hvilke jeg for 13 Aar siden saae som huldtsmilende Drenge, oplevet og giennemlevet! Aarhundreder af Erfaring hvile i deres unge Bryst.

Jeg brændte af Begierlighed efter at see dem begge igien, især Carl, den ældste, om hvem vi i Genf, fra Paris havde hørt saameget af Bonstetten, som forbinder saamegen Sieleadel og Storhed, Forstand og Kundskaber, med Løvemod og den mest indtagende Godhed. Vor tydske Læge, den redelige Meyer, kom for at afhente os, medens vor Veninde med en Moders Iil haster til den syge Søn. Ak, da sagde han os, at denne Moderhiertets tilbedte Yndling svævede i nær, maaskee uundgaaelig Dødsfare; at man holder en snigende Feber, som nu i 11 Maaneder fortærer hans Livskraft for en almindelig; og vi skulle forberede h e n d e paa det skrækkeligste, og bevæge h a m til større Forsigtighed. Altsaa flyede vi forgieves for Smerten; den ventede os ogsaa her. — D e n allene holder Livets de snelle Gangere i Tøilen; d e n satte Skielstene mellem Livet og Døden *).

*) Den her omtalte Carl Filangieri fegtede som neapolitansk General under Murat mod Østerrigerne,

Vi vandrede dybsindigt tilbage giennem Skumringen langs ad den krumme Strandbred. Over min Venindes Lidelser havde jeg glemt Bierget. Pludselig flammer høit i Luften den dunkelt brændende Lue; thi neppe skielnede man Vesuvs i Dunster indhyllede Omrids. Hvert Øieblik opluede stærkere den matskinnende Fakkel, liig et blegt, Uheld forkyndende, natligt Meteor! Tæt under Krateret nedstyrter en Ildkatarakt af Askekeglens skraa Side, og nedbølger langsomt deelt i to Arme, i Retningen mellem Portici og Torre del greco; dog endnu kun giennem vide Lavaørkener. Men Gigantens aabne Svælg aander gloende Dunster mod Himlen, hvilke ved det hvert Øieblik tiltagende Mørke stedse gløde stærkere. Og dette Syn, som bemægtiger sig vor hele Tænke- og Seekraft, aflokker Neapels Beboere neppe et flygtigt Blik *), og Indvaanerne af Portici og Torre del greco slumre roligt paa den gamle Ildgrav og mellem endnu dampende Ruiner, medens Helvede giærer over og under dem. For otte Dage siden steg Vulkanens Ildstøtte høit i Luften, og man venter hver Dag paa ny at see den stige efter den stærke Regn. Vulkanen, tænker

blev meget farlig saaret i Slaget ved Tolentino d. 2den Mai 1815; men dog helbredet.

*) Chiamav'il cielo e intorno vi si gira
Mostrandovi le sue bellezze eterne,
E l'occhio vestro pur a terra mira.
Dante Purgatorio.

jeg, vil neppe give mig Lov til at sove, om ogsaa min flemme Hoste giorde det.

Følgende Morgen tidlig.

Hosten og mit ophidsede Blod, hvis Følge og Virkning den var, giorde mig Sengen til den hellige Laurentii Rist. Jeg forlod den, indhyllede mig i min Reisekappe og satte mig paa min Balcon. Ved Midnat havde det regnet stærkt, nu kunde Klokken være tre. Dybt Mørke rugede over Jorden, men Bierget flammede stærkere, og den om Dagen hvidgraae Dampsky svævede glødende over det aabne Svælg; men Himlens Dyb var indhyllet i et reent mørkeblaat Natslør og funklede med tusinde Stierner, Havet stille og speilglat, og de høie Luestrømme afspeilede sig dæmrende langt hen ad Bølgerne. Bag Bierget glimtede blege Lyn uden Torden, og dets mørke Skikkelse viste sig magisk og frygtelig paa den oplyste Natgrund. Intet Secund lignede det andet; snart hvidguult, snart brunligtglødende, snart som Kulild flammede og luede det i Ovnens Munding, der har aabnet sig til Siden under Crateret paa Askekeglens Væg. Ogsaa Lavabækkenes Ild blev snart oppustet, ligesom af den høie Ovns indvendige Blæsebælge, snart syntes de at slukkes, og da foer pludselig Flammer i Veiret af dem. Endnu er Eruptionen kun svag, men vi stole paa Guds Bistand, og selv en smule Jordskiælv var os ikke ukiærkomment. „Man maa have lidt af Alting, i denne Verden," sagde en Kone, Moder og Søster til fire Cretins, i Wallis — altsaa ogsaa lidt

Jordskiælv, som jo dog desuden Cratere di Napoli's Indvaanere ikke bekymre sig noget om!

Lige over Biergets Crater, høit fra Himlen nedskuende i de jordiske Helvedflammer, svævede Sirius med sit rene, lig en grønlig Diamant funklende Urlys. Hvor ophøiet var denne Contrast, mellem den hellige, evigt stille lysende Sol, og den dunkle, sig selv fortærende jordiske Lue. Ak, hist paa hiint uhyre Sollegeme lue ogsaa der mørke jordiske Vulkaner op af Afgrundens Dyb og af dens tænkende og følende Beboeres Bryst? Rase ogsaa der Erobrere og sukke der, forstummende og i Støvet nedbøiede, de fængslede Nationer? — Tabende mig i disse Tanker, henrandt ubemærket for mig de natlige Timer; da gryede det første Morgenskiær bag Vesuvs Ryg, over Crateret steg den rustfarvede Dampsky, og jeg saae ind i det aabnede Ildsted, af hvilket hvidgule Flammer brød frem.

Neapel laae endnu i dyb Morgenslummer; ligeover for mig paa Balustraden langs med Havbredden sov ubekymrede Skarer af Lazzaroner, som havde tilbragt Natten der. Paa Havet, omkring Castel del uovo's Fieldgrund glede Fiskerbaadene, endnu væbnede med Fyrrefaklens lokkende Glands. — Endnu gienspeilede Golfen den dunkelglødende Dampsky, Lavastrømmene og Sirius; Morgenstiernen stod op og alt flammede Aurora dybt bag Bierget. Jeg var qvæget af den kølige, milde Natteluft og de ophøiede Tanker. Min Seng var bleven til et forfriskende

Mosleie, og jeg sov sødt til høit op paa Morgenstunden. Lev vel, Elskede!

Aftenscener.

Den 21de. I Haven ved Kong Ferdinands Fiskerpavillon, lige over for min Bolig.

Hvo kan udtale eder, Parthenope's Tryllerier? Svævende Skionhed, du, som enhver Dagens, enhver Nattens Time smykker med ny Ynde! — Solen daler, bag Posilipo's jævnt skraanende Rygning, i grønladent Guldskiær; en let omskyet Glands dukker ned i de speilende Bølger. Jeg iler fra mit Huus, tværs over via victoria, bag ved Castellet dell' uovo, hvor den lille skyggefulde Have paa Terrassen for ved det zierlige Huus strækker sig langs med Stranden. Livfuldt bruse Bølgerne frem over Strandklipperne; blødt ruller den hvide Skum over en sortladen Tuf- og Lava-Grund op imod Landet, og den fugtede Alga dufter behageligt ved den reenlige Strandbred. Men Bølgernes Brusen bliver med hvert Øieblik sagtere, og det er ligesom en usynlig Guddomshaand bredte et usigelig mildt farvet Rosenslør ud over den vestlige Himmels Hvælving. Grønladent Guld bølger ned ad Rosensløret, og jeg saae det aldrig, uden her, saaledes at giennemvæve den blaalige Luft. Rosensløret strækker sig stedse mere og mere i Høiden; i dets Afglands sende alle Strandbredder paa ny den sunkne Sol et Eftersmiil, og endnu engang rødme Capri's og Cap Minerva's skarpe Klipper. Et svagt Lysglimt bæver, et Echo liigt, rundt om Vesuvs

Rand. Nu tie efterhaanden alle Naturens Toner, Havet er speilblankt; men høit fremglimter, endnu indhyllet i hvidladne Dunster, Biergets Fakkel — halv anet, tilsløret, som den hendøende Lue i et af Lidenskab udtømt Hierte. Men høit over Vandene svæver Maanen, og udgyder et grønladent Sølvlys, der i en skiælvende Glandsstøtte fra Bølgerne strømmer mig i Møde.

D. 24de. I Dag er Maanen fuld, og ved den er hiin trylleriisk rørende Skiønhed afrundet i en Cyklus af Ynde og Pragt. Hvor herlig stiger den op over Biergets dampende Crater, og forstørret, men omtaaget af Dampen, stræber den frem af den jordiske Brand, renser sig i Ætheren, og svæver derpaa, forklaret og forklarende, frit hen ad Himmelhvælvingen, i sin fulde Lysglands! Under den fordunkles Bierget, og Havbugten oplyses; Naturen tier — Jord og Hav lytte i hellig Taushed — og kun Menneskene hist nede larme og skrige, og føle ikke denne Aftentimes høie Festlighed. Der ruller en Strøm af Vogne raslende frem og tilbage ved Strandbredden, i den største Tryghed — et kraftigt Ildpust af den halv slumrende Titan, derpaa et Vindstød, som blæste den dødsvangre Sky hen over Neapel, og lod den udryste sin Askeregn: og en lang Søvn, Glemselens Søvn, begravede den brusende Vrimmel. —

Silde om Aftenen, paa Balconen. Hvor langt rigere er Soldalingens Farvepragt her, end selv i Rom, hvor meget længere varer her Aftenrøden, og det hulde

Dæmringslys, som følger den! Nu vandrer Maanen alt længe giennem Himmelens Dyb, og endnu luer hist bag Posilipo's Rygning en glødende hesperisk Rødme frem af det dunkle Grønne, lig en vestlig Aurora.

Den hellige Januars Høstfest. d. 15de September.

Jeg kommer tilbage fra Cathedralkirken, hiertelig lidt tilfredsstillet. Da vi kom der, stod en Præst (thi Erkebiskoppen var syg) paa Høialteret i den største Nød, svedende af Angest, "non l'ha valuto fare ancora, il santo," hviskede nogle Qvinder til mig, "andante pure a vedere *)!" — og venlig, som Italienerne altid ere, hialp man os op paa Alteret, hvor den arme Præst endnu bestandig stod, ængstelig dreiende og vendende den hemmelighedsfulde Flaske. Alt var det en Time efter Middag, og Folkets lydelige Murren hørtes fra alle den store Kirkes Gange. Endelig, just som Trængselen omkring Alteret tabte sig noget, og Mange gik utaalmodigen bort, udraabte Præsten: det er skeet! (il miracolo e fatto) og fuld af Vrede og Harme over at Helgenen ikke havde villet giøre Miraklet og saa længe lod ham blive i sin Nød, vendte han sig strax til os med Flasken, hvori den hellige Masse befandt sig, af hvilken aldeles intet var flydende, stødte den til mine Læ-

*) Den Hellige har ikke villet giøre det endnu. — Gaaer selv hen at see det!

ber, for at kysses, saaledes to Gange til Judas Læber og til de Utallige, der vare mere andægtige, end vi. Det er i det Hele et gaadefuldt Hocuspocus med denne det hellige Blods Overgang i flydende Tilstand; og det bliver endog for dem, i hvis Hænder og for hvis Øine Underværket skeer, en Hemmelighed.

Legenden om Forvandlingen, som foregaaer med den ærværdige Biskop af Benevento's Blod, er ældgammel; den hellige Januarius, blev halshugget under Diocletians Regiering i Pozzuolo, efter at man, som Legenden lyder, forgieves havde søgt at dræbe ham ved at kaste ham i en gloende Ovn og for vilde Dyr (289, eller efter Andre 305). Den Masse, der gielder for St. Januars Blod, skal alt i det siette eller syvende Aarhundrede være kommen, ikke fra Pozzuoli, men fra Benevent, til Neapel. I Aaret 1783 opholdt en vis ung, meget videbegierlig, lærd Reisende sig her i Staden. Dengang var just den ædle Filangieri's (Faderens) Farbroder Erkebiskop i Neapel; og den unge Fremmede haabede, ved hans fortrolige Forbindelse med dennes Familie, at kunne kaste et Blik bag Forhænget, der skiuler Hemmeligheden for alle profane Øine. Men Erkebiskoppen, en oplyst, venlig Mand, sagde ham Følgende: „Jeg var, da jeg tiltraadte mit Embede, ikke mindre nysgierrig end De, min Ven, efter at erfare, paa hvilken Maade, og hvorved Miraklet vilde skee. Men, jeg har alt længe været Erkebiskop i Neapel, jeg bærer to Gange om Aaret den Helliges Blod op paa Alteret —

og Miraklet skeer eller skeer ikke, skeer hastigt eller langsomt, tutto come piace al Santo (Alt, som det behager den Hellige); uden at min indvortes Utaalmodighed, naar jeg stundom i hele Timer maa holde Flasken med den hemmelighedsfulde Masse i Haanden, imedens den rasende Pøbel truer, hyler og skielder rundt omkring mig, det allermindste har kunnet røre Parthenopes Skytshelgen."

Man troede fordum, at Blodets Overgang i flydende Tilstand beroede paa, at man nærmede det til en Büste af St. Januarius, der skulde være støbt af hemmelighedsfuldt sammensmeltede Metaller, og virkelig bliver denne Büste, der giemmer Reliquierne af Januars Hoved, altid bragt tilligemed Blodet paa Alteret *). — Hvor mange fornuftige Folk have vel

*) En anden Büste af St. Januarius, som giemmes i Capucinerkirken i Pozzuoli, skal være forfærdiget af en samtidig Konstner, efter Bestilling af den fromme Matrone, der opsamlede den halshuggede Helgens Blod paa Retterstedet, og giemte det i en lille Flaske, som nu er indsluttet i en større. Denne Kirke skal være bygget paa samme Sted, hvor Henrettelsen skete. — Meget er skrevet om dette foregivne Underværk; men intet vidtloftigere, end et Værk i to Quartbind: De sanguine redivivo D. Januarii, af Pater Joh. Dom. Putignano. Neapel 1723—25. Adskillige have, som bekiendt, opfundet Compositioner, hvorved det saakaldte Januarii Blod og Forvandlingen med samme kan eftergiøres, bl. a. en bekiendt Chemiker og Apotheker Neumann i Berlin 1733. (Bibl. Germanique 1734. T. 29. p. 195.) (Anm. af Overs.)

kunnet føle en Fristelse til at sønderbryde Flasken, der indslutter den mørkerøde Masse, som meget ligner størknet Blod. Den ovennævnte Biskop har Opløsningen af den sig i hans Hænder stedse fornyende Gaade næsten bragt til at tabe Taalmodigheden. — Vil Du vide endnu mere? I Capucinerkirken i Pozzuoli giemmes en Steen, hvorpaa endnu findes Pletter af det hellige Blod; bliver Blodet i Neapel flydende, da blive ogsaa disse Pletter fugtige! Ja end mere, Kongen af Spanien besad en Deel af det hellige Blod, (hvilket altsaa først i senere Tider, da Spanierne beherskede Neapel, er bleven deelt); og i det Øieblik, da Underværket skete i Neapel, foregik det ogsaa i Madrid; og omvendt, var den Hellige altid ogsaa her ubevægelig, naar han var det hist. Det er sikkert, at man i samme Øieblik har afsendt Courerer fra Madrid og fra Neapel, for at bekræfte den underfulde Tildragelse; og paa disse Facta troe her endog mange fornuftige Folk. Men jeg maa tale med Historikeren M. D., som tvivler om al Historie.

Digter-Drikken, en oldnordisk Mythe, med tilhørende Forklaring

ved

Finn Magnussen, Professor.

Følgende mythologiske Undersøgelse er uddraget af Forfatterens Forelæsninger over den ældre Eddas mythiske og ethiske Digte, hvis Indledning er aftrykt i Athenes Januarhefte. Egentlig udgier den en speciel Forerindring til den 3die Afdeling af Hávamál eller den Høies Sang, som ogsaa findes aftrykt her i dansk Oversættelse med tilhørende Anmærkninger.

(III.) Et Brudstykke, som det synes, af et ellers tabt mythisk Digt, indeholdende en Fortælling, i Odins Navn, om den Maade, hvorpaa han bekom Digternes Drik eller Poesiens Gave.

Forerindring.

Dette lille Stykke bliver os især mærkværdigt derved, at vi ellers ikke havde noget Digt i den ældre Edda over samme Emne. Derimod haves temmelig vidtløftige Fortællinger derom i den yngre, nemlig i Bragés Samtaler, som findes oversatte i Nyerups Edda S. 107—112. Det tillades mig at meddele her et Uddrag deraf. *)

*) Denne Mythe, saaledes som den fremstilles i den yngre Edda, ligger til Grund for Baggesens bekiendte komiske Fortælling Poesiens Oprindelse.

„Aserne eller Guderne førte Krig med de saakaldte Vaner (ommeldte af Snorre i Ynglinga Saga, som et historisk Folk, men her vistnok et Slags Dæmoner eller Elementaraander). – Ved Fredsslutningen spyttede begge Parter i et Kar, af hvilket Fredsmærke Aserne skabte en Mand ved Navn Qvá sir, der blev saa viis, at ingen kunde spørge ham om nogen Ting, han jo vidste Rede til. Han foer vide om Land for at undervise Menneskene. Paa disse Reiser kom han til tvende Dverge, Fialar og Galar, som dræbte ham, og lod hans Blod rinde i tvende Kar Son og Bodn, og i en Kiedel kaldet Odrærir (Fornuft- eller Digtbevæger) eller Odreyrir (den tætte, ikke lække). De blandede Honning i Blodet, hvoraf kom saa herlig en Miød, at hvo der drikker deraf bliver Digter og Viismand. Dvergene berettede Aserne, at Qvasir var druknet i Viisdom, fordi der Ingen var saa klog, at han kunde udspørge ham nok. Siden dræbte disse Dverge med Svig Jætten Gylling med hans Kone; men hans Broder Suttung spurgte dette, greb Dvergene, førte dem ud paa Søen og satte dem paa et omflydt Skiær. De bade Suttung skaane deres Liv, og bød ham til Forlig i Mandebod den herlige Miød, hvilket og blev antaget. Suttung tog Miøden hiem med sig, og giemte den paa et Sted som kaldtes Hvítbiörg (Hvidbierg). Hans Datter Gunlød satte han til at tage Vare paa den. Odin fik nys om, at den kostelige Drik var i Suttungs

Eie, og udtænkte snart en Maade, hvorpaa han ved List kunde komme i Besiddelse deraf."

„Odin drog da hiemme fra og kom til et Sted, hvor 9 Trælle gik og slog Hø. Han spurgte dem om han skulde hvæsse deres Leer. De takkede for Tilbudet. Han tog da en Hvæssesten af sit Bælte og skærpede Leerne. De syntes at Leerne nu bed meget bedre og vilde kiøbe Stenen. Han svarede: hvo der vilde kiøbe den, skulde give hvad billigt var. Alle sagde, at de vilde kiøbe den, den ene heller end den anden. Han kastede da Stenen op i Luften og da alle vilde gribe, kom de saaledes i Slagsmaal, at de omkom hinanden med deres Jern."

„Odin søgte Natteherberg hos en Jette, der hed Bauge, Broder til Suttung. Bauge beklagede sine Omstændigheder, da hans ni Trælle havde dræbt hinanden, og han vidste nu ikke, hvor han skulde faae Arbeidere fra. Odin kaldte sig Bølverk. Han tilbød at paatage sig de ni Mænds Arbeide for Bauge, imod at denne skaffede ham en Drik af Suttungs Miød. Bauge svarede: det stod ikke til ham, da Suttung vilde have den allene. Men han vilde følge med ham derhen, og forsøge paa, om de kunde faae den. Om Sommeren udrettede Bølverk de 9 Mænds Arbeide; men da Vinteren kom, forlangte han sin Løn af Bauge. Da begav de sig begge til Suttung. Bauge beretter sin Broder hvad han havde lovet Bølverk; men Suttung afslog reent deres Begiæring. Bølverk talte da til Bauge om at forsøge ved en

eller anden List at faae fat paa Mioden. Bauge var dermed tilfreds."

„Bølverk tager derpaa en Naver frem som hed Rate, og beder Bauge giennembore Bierget, hvis Naveren var skarp nok. Bauge begyndte at bore, og sagde, at det var giennemboret. Men Bølverk blæste i Naverhullet, og da Spaanerne derved droge ud imod ham, mærkede han, at Bauge vilde bedrage ham. Han forlangte da, at Bauge skulde bore heelt igiennem. — Bauge borede atter, og da Bølværk nu blæste, fløi Spaanerne ud til den anden Side."

„Bølverk omskabte sig nu i en Slanges Skikkelse og krøb igiennem Hullet. Bauge stak efter ham med Naveren, dog uden at ramme ham."

„Bølverk drog derhen, hvor Gunlød var og laae hos hende i tre Nætter. Hun tillod ham da at drikke tre Gange af Mioden. I den første Drik drak han hele Odreire ud, i den anden Bodn og i den tredie Son, saa at han havde al Mioden. Derefter forvandlede han sig i Ørneliknelse og fløi bort i største Hast. Da Suttung saae Ørnens Flugt, tog han sin Ørneham, og fløi efter den. Aserne, da de saae Odin komme, satte Kar udi Gaarden. Men i den store Forlegenhed, da Suttung var nær ved ham, spildte han noget deraf i Skarnet, hvilket da ingen brød sig om, saa at hvo der vilde, kunde tage det. Det kalde vi de slette Digteres Lod."

„Suttungs Miød gav Odin til Aserne og alle gode Digtere. Dette er Oprindelsen til at vi kalde Poesie Odins Fangst eller Fund, eller Drik, eller Asernes Gave og Drik." —

Efter saaledes at have fremsat denne Fortælling med Snorres og Nyerups Ord, vil jeg forsøge en Forklaring (saavidt jeg veed den første) over den anførte Mythe om Poesiens Oprindelse.

At physiske Ideer ligge til Grund for den ældste nordiske Mythologie, der tildeels er forandret og anderledes anvendt i Tidens Længde ved Menneskedyrkelse, er tydeligt nok. Dette synes mig og især at være Tilfældet med Qvasirs Blod, hvorved Digternes Drik, Vinen og andre begeistrende Safter, oprindelig menes.

Vore Forfædre have, medens de opholdt sig i de kaukasiske Egne, kiendt tre Slags begeistrende eller berusende Drikke, Viin, Miød og Øl.

Ordet Viin synes at være kommet til Europa lige fra det kaukasiske Viinland Georgien, hvor det kaldes Gwyno. Af det latinske Sprog er dette Ord vistnok ikke bleven indført der. Ordet Miød (hos de gamle Nordboere Miødr, i Dativ Midi) nedstammer og fra de samme Egne, da det hedder i Zendsproget (en Green af det gamle mediske eller persiske) Medo, maaskee af det sanskritske Modhu Honning, som i de kaukasisk-asiske Tungemaal kaldes Mud og Mit. — Ved Ordene Miødr, have og vore Forfædre undertiden betegnet Viin, som hos

Grækerne heed μεθυ, hvilket Ord mulig i Begyndelsen egentlig har betegnet den søde Miod. I de kaukasiske Asers Sprog kaldes Ølet endnu Brug, hvoraf maaskee det islandske Brugg, det danske Brygning, brygge o. s. v.

Skiondt Øl næsten ikke kiendes af de fleste østerlandske Folk, brygges det dog til største Fuldkommenhed af Aserne i Kaukasus, ligesom her af de i Norden indtrængte, saa at den bekiendte russiske Statsminister Potemkin fandt større Smag i denne kaukasiske Drik, end i den engelske Porter, og derfor lod forskrive Bryggere fra hine fierne Egne. Da de dog ikke kunde brygge det ligesaa godt i Petersborg som hiemme, gav man Vandet Skyld derfor. Man lod altsaa Vandet hente fra Osseternes Fielde til Ruslands Hovedstad, men det her bryggede Øl naaede endnu ikke det hiembryggedes Kræfter. Denne Begivenhed minder om det herlige Øl, Erobreren Odin lovede sine kiække Krigere efter Døden i Valhall, til Løn for deres her paa Jorden udstandne Besværligheder.

Saaledes bliver det vel ikke urimeligt at udlede Navnet paa Poesiens og Veltalenhedens anden asiske Gud Brage fra det kaukasisk-tscherkessiske Braga, Øl, (sandsynlig beslægtet med de gamle Gallers Brake, det kymriske Brag, Malt o. s. v.) Af begge har maaskee det saakaldte Bragebæger (Bragarfull), der var det største eller fornemste, som tømtes i vore hedenske Giæstebude, sit Navn. Stærke Drikkes Brug har til alle Tider været anbefalet Digterne,

som frembringende Begeistring og Veltalenhed. Denne deres Indflydelse har maattet bringe raae Mennesker paa den Tanke, at Digtergaven virkelig meddeeltes ved deres Virkninger. Samme Oprindelse har da ogsaa Mythen om Qvasers Blod. Hans Navn Qvásir betyder i nyere Islandsk besværligt Aandedræt, af Verbum at qvasa, udmatte, trætte, stønne — og den derved betegnede mythiske Person er efter min Mening intet andet end Viinrankens, maaskee og tillige de øvrige berusende Planters Genius eller Symbol. Asafolkets Vise have da digtet: at disse Planter eller deres Aand vare fremkomne af de forligte Naturguddommes (Kuldens og Hedens Frembringeres) Spyt, eller de befrugtende Vædsker, som de meente at udgiøre hine saftige Planters Grundstof. Regn, Dug, Honningdug o. s. v. have de sammenlignet med Luftgudernes Spyt, som de og maaskee især troede at gienkiende saavel i de modne Druer og den raae Honning, som i Vinens, Miødens og Ølets giærende Vædsker. En mærkelig hertil hørende hedensk Legende er den af Hálfssaga, at en norsk Dronnings Øl ikke kunde blive godt, førend Guden Odin havde spyttet deri. Hovedet ansaae de Gamle for Forstandens Sæde. Ogsaa komme Vers, som man siger, ud af Hovedet, og gaae igiennem Munden, hvilket man da og har digtet om deres formeentlige første Stof. Hos de gamle nordiske Digtere, gialdt den samme Sætning, som Kanne har tillagt de østerlandske og græske: „Ideen kiender ingen Delicatesse

og vælger det Billede helst, som udtrykker den stærkest; i det store Naturſystem har Alt lige Værd, og intet er foragteligt." *) — Enhver kiender Vinens endnu almindelige Benævnelse Drueblod, og den Lighed denne ædle Drik, ligesom ogsaa tildeels Miod og Øl have med naturligt Blod og andre dyriske Safter. Vore Skalde kaldte derfor hine Plantevædsker Qvasirs Blod. — Saaledes beretter og Zendaveſta, Perſernes ældgamle Religionsbog, at Druerne fremkom af Blodet af det hellige Dyr Abudad, myrdet af Mørkets første Ahriman, ligesom Osiris, Ægypternes Bachus, reves ihiel af den onde Typhon, Grækernes Adonis (fra hvis Blod Roſerne opſtode) af et Vildsviin o. ſ. v. Ægypterne antoge og Vinens blodige Oprindelse; de digtede at Viinranken er opſtaaet af de ved Solen fældede Titaners Blod, der saaledes indeholdtes i Druen **). Fremdeles finde vi i vor Digtning, at Dvergene (de Dæmoner som meentes at boe i Klipper, Stene og Muld eller Jord) dræbte den vise Qvasir, og giemte hans Blod i deres mørke Boliger; men at Jætterne, de underjordiske Hulers større og mægtigere Beboere, ranede det fra Dvergene og forvarede det dybt under Jorden. Ved Jætter, sorte Alfer

*) Allgemeine Mythologie 1815. S. 274.

**) Plutarch (om Isis) efter Eudoxus, Platos Samtidige. (S. Görres Mythengesch. der asiat. Welt. S. 385.)

og Dverge (eller Ellefolk og Underjordiske) forstaaer vor Mythologie, ligesaavel som Grækers, Persers og Inders, Afgrundens, Jordens og Mørkets Naturguddomme eller Elementaraander — hvorimod alle hine Systemer regne Himmelens, Solens og Lysets Aander eller Væsener til de høiere og bedre Guder. Til disse hørte hos Aserne den ældste Odin, Himmelens, Luftens og undertiden Solens Guddom. — Han er det, som i denne Mythe fordriver ved sit Skin og Varme Mørkets og Frostens Jætter, hvis golde udyrkede Jordsmon kun frembragte Hø; gjennemtrænger den haarde Klippe med Solstraalen, (Naveren Rate, som efter Navnet veed at finde Vei) varmer og befrugter den saftige Jord under Navnet Gunlød, og fremavler saaledes den ædle Drue, hvis Blod begeistrer Digterne. — Lignende Ideer har Novalis-Hardenberg yttret, dog uden Hensyn til vor Mythe, i en Sang, bekiendt ved Oehlenschlägers Fordanskning:

Paa grønne, varme Bierge fødes
Den Gud, som bringer Himlen mild,
Hans Blik af Solen venligt mødes,
At den kan skienke ham sin Ild.

Ham Vaaren glædefuld undfanger,
Sødt svulmer op det spæde Skiød,
Og naar i Høsten Frugten pranger,
Da springer frem den Glut saa rød.

En anden tydsk Digter, Langbein, synger og saaledes om Vinen:

Den Wein erzog die Sonn' und er kann sagen:
Ich bin dein Sohn, Natur!

Denne Mening synes mig at ligge tydelig i den ældgamle asiatisk-nordiske Fortælling. Alle dens smaa Omstændigheder kunne vel ikke nu forklares rigtigen; dog troer jeg, at de tre forskiellige Kar som indeholdt Digterdrikken, betyde de tre, Forfædrene bekiendte Arter af stærke Drikke, Viin, Miød og Øl, især da Navnet paa Karret Son, hvoraf Odin drak sidst og altsaa gav først fra sig, kan tænkes at være beslægtet med de kaukasiske Afers og deres Nabofolks San (ſan), hos dem et almindeligt Navn paa Viin. Stedsnavnet Hvítbiørg (det hvide eller lyse skionne Bierg) betegner maaskee et Viinbierg, hvis det ei ligefrem betyder et Field, belagt med Snee og Is, der forsvinde for Solens Varme og give Plads for ædle Frugter, fremkaldte af dens oplivende Virkninger. — Den underjordiske Nymphe Gunlød betegner, som jeg før har bemærket, enten Jorden selv eller især dens frugtbare Egenskab. Navnet tilkiendegiver et qvindeligt Væsen, som lokker eller ophidser til Strid. Nærende Planter og stærke Drikke give Legemet Styrke og Sindet Hidsighed; af begges Forening opstaae krigerske Tilbøieligheder, og den deraf følgende legemlige Kamp. Ellers antager vor Mythologie, at Odin var Jordens Ægtemand. Saaledes var Himmelen (Ουρανος, Ζευς) hos Grækerne Mand til Jorden (Γη, efter nogle ogsaa i samme Bemærkning Ηρη). Samme Ideer vare herskende hos

næsten alle os bekiendte gamle Folk, ligesom endnu hos Inderne, da man antog at Luften, Solen og tildeels andre Himmellegemer udgod en befrugtende Kraft over Jorden, hvorved Vexterne fremavledes. Heraf adskillige frivole, men høitagtede Sindbilleder, f. Ex. Phallus hos Ægypter og Græker, Lingam hos Inderne o. s. v., som ei heller have været ukiendte i det gamle Norden. — Af Jorden meente man og, at Mennesker og Dyr vare oprindelig komne. — Saaledes kom vel de asiske Nordboer til at ansee Odin, Jordens formeentlige Mand for Alfader, alle Tings Frembringer, og da have de under dette Navn dyrket Himmelen selv som høieste Gud, ligesom Scyther og Perser giorde før, Chineserne endnu. Selv blandt Christne er det ikke usædvanligt at høre den sande Gud betegnes ved Navnet Himmel, saa at hans virkelige Tilbedelse synes tildeels at have været skiult under de ældste saakaldte hedenske Folkeslags formeentlige Uranolatrie.

Digterdrikken fremkom efter vor Mythe af en Hule, ligesom Grækernes Bacchus blev opdraget paa et saadant Sted, og næret med Honning (formodentlig som Mjødens Opfinder). — Ligesom Odin her forvandlede sig til en Slange, og saaledes trængte giennem Naverhullet ind i Klippen, for at bemægtige sig Digterdrikken, fortælle Grækerne og, at en Viinranke er ved et Underværk af Bacchus bleven forvandlet til en Slange; ogsaa vare Slangerne helligede til denne Viingud. Da Odin, som Solen eller

den varmende Luft, har faaet Drikken, det er at sige fremavlet de den ydende Værter, flyver han bort paa Vindens Vinger, eller, som Digteren udtrykker sig, i en Orns Skikkelse, og den forladte Gunlød eller Jorden sørger mod Vintertiden over hans pludselige Hedenfart (ligesom den syriske Venus over Adonis's Bortgang i den selvsamme Betydning) *). Jætten Suttung (Surtung eller den sorte), denne Afgrundens og Mørkets Hersker, sætter efter Guden som Vinterstormen i en anden Orneham, men naaer ikke Asgard, eller Himmelen, og Digterdrikken er reddet, for og at meddeles Menneskene. Fortællingens Slutning tilkiendegiver vel: at blot de gode Digtere begeistres af Vinens ædle Aand, hvorimod de slette kun naae dens jordiske Dele, der igien spildes i Skarnet; Riimsmedene kunne vel give et Vers Form, Fødder, o. s. v.; men Liv og Aand kunne de ikke give det, thi Digterdrikkens himmelske Deel faldt aldrig i deres Lod. Lignende Ideer ligge vistnok til Grund for den Grækernes Digtning, at Bacchus var baade Fader til Chariterne, disse Sangens og Glædens yndige Gudinder, og til Methe, Silens Hustru, den vilde sandselige Drukkenskab **). I øvrigt synes det at være upaatvivleligt, at vor Odin, som Vinens og de øvrige begeistrende Drikkes Gud, ligesaavel menes i denne Egenskab ved Solen, som Ægypternes Osiris, Græ-

*) Macrob. Sat. 1. 21.

**) S. Pomeys und Hagers Einleitung in die Göttergeschichte. S. 228. Creuzers Symbolik 1, 589.

kernes Bacchus eller Dionysos, samt Indernes Schiva eller Deva-nisha, af hvilke de tvende sidste afbildes med et Bæger i den ene Haand, ligesom Ossian skildrer Odin under Navnet Cruthloda.

Ligesom den eddiske Digter lader Qvaser reise omkring i Verden for at undervise Folkene, ligesom Odin selv var Landenes Erobrer og Folkenes Lærer tillige, have de ægyptiske, græske og indiske Digtere fortalt det samme om deres Sol- og Viinguder (Osiris, Dionysos og Schiva). — Med Viinavl og Agerdyrkning opkom og tiltog Menneskeslægtens Cultur. — Glædesdrikkene begeistrede Digtere og Talere; saaledes tillagdes Bacchus, Silen og Bacchantinderne Spaadomsgaven, og saaledes blev efter min Mening Apol som Solens Guddom, altsaa i Grunden den samme som Bacchus (med hvis Navn Dionysos han undertiden kaldtes), tillige Digternes Fader. Derfor synger og Oehlenschläger efter Novales om Viinguden:

At overalt om ham med Glæde
Sig sætte hans Disciple ned,
Og tusind glade Tunger qvæde
Ham deres Lak og Kiærlighed.

Som gyldne Liders Aand han viser
Sig allenstund den Digter god,
Som sødt i luedrukne Viser
Besynger Druens Rosenblod.

En Deel af den foranførte eddiske Fortælling er maaskee i Hedendommens senere Tider bleven hen-

ført til Heroen Odin, som med sine Asiater bekrigede Nordens ældre endnu raaere Indvaanere, der ogsaa kaldtes Jætter og Dverge, og vandt fra dem store Landstrækninger, før allene brugte til Hoavl, men siden forædlede til Agerdyrkning og Biavl, hvorved Korn og begeistrende Drikke (at sige Øl og Miød) frembragtes i Overflod. — Dog synes det ældgamle Brudstykke i Havamál ikke at sigte hertil, men til den ældre Mythe. Det lyder saaledes:

Jeg hiemsøgte den gamle Jætte,
Nu er jeg kommen tilbage,
Lidet fik jeg tiende der;
Kun med mange Ord
Naaede jeg min Hensigt
I Suttungs Sale.

Anm. Ved Jætten Suttungs Sale menes den underjordiske Hule, hvori Odin fik Digternes Drik. Ved de mange Ord menes hans Virksomhed for at tilveiebringe Drikken, og undslippe fra den Fare, som truede ham i Afgrunden. Allegorisk menes vel her Solens eller den lune Lufts Virksomhed, for at opvarme og samle Jordens nærende Safter til Vækternes Fremkomst. Saaledes digtede Grækerne og andre hedenske Vise om Sphærernes Musik, det skabende virksomme Ord o. s. v.

Gunlod mig gav
Paa gylden Stol
En Drik af den herlige Miød;
Ond Løn lod jeg hende
Have igien,

For trofast Elskov
For brændende Kiærlighed.

Anm. Gunløds gyldne Stol betegner vel det meget Guld som giemmes i Jordens Skiød. Den slette Løn, hun fik for sin Elskov, er Odins hastige Bortgang, og Ranet af de herlige Vædsker, hvilke hun skulde bevogte for sin Fader Suttung, den sorte Jætte, Afgrundens Herre.

Rate's Mund lod jeg
Fange Rum
Og Klipper gnave;
Over og under
Stode Jætters Veie,
Saa satte jeg mit Hoved i Vove.

Anm. Rate var, som formeldt, Odins Jordbor. Jeg troer, at Solstraalen menes derved. Jætters Veie betyde de underjordiske Gange og Huler, samt de overjordiske Fielde, hvor Jætterne pleiede at boe og fare. Mange gamle hedenske Folk meente, at Solen havde ved Vinter-Solhvervs Tider, en svær Kamp at udstaae med Mørkets og Afgrundens onde Aander; deraf de gamle Nordboers og andre Folkeslags Frygt ved dens Bortgang og Glæde ved dens Tilbagekomst. (Jfr. Ezech. 8, 14; Creutzers Symbolik, 2 Th. S. 86. og Fragmenterne af Pytheas's Reise i Norden.)

Velkiøbt Skionhed
Har jeg vel nydt,
Faa Ting mangle den Vise,
Thi Odreirer

Er nu opkommen
Til Menneskers jordiske Bolig.

Anm. Litr (Skionhed) kan og oversættes Form, Farve; maaskee menes her den skionfarvede Drik, eller og den Forandring af Skikkelser, som hialp Odin paa dette Eventyr. Odreirer er, som formeldt, den store Kiedel, der indeholdt Digterdrikken.

Tvivl har jeg om,
At jeg var end sluppet,
Fra Jætters Gaarde,
Havde ei Gunlød hiulpet
Den gode Qvinde,
Hvem jeg lagde Arm over.

Anm. Den frugtbare Jord, Odins Veninde, har reddet ham fra de onde Jætters Efterstræbelser, enten ved at skiule ham, eller ved at styrke ham ved den herlige Drik.

Næste Dag
Gik Frost-Jætter
At spørge om den Høies Tilstand,
I den Høies Hall;
Om Bolverk de spurgte,
Om han var blandt Guderne kommen,
Eller Suttung havde omkommet ham.

Anm. Vore Forfædre havde forskiellige Benævnelser paa Jætter, især disse: Jotnar (Jætter), Thussar (Thyrser) vistnok et beslægtet Ord med Navnene paa de skythiske Folk Agathyrser, Thyrsageter o. fl. Risar (Riser) store Folk, hvilket Ord ogsaa findes i Kæmpeviserne; Bergriser (Biergriser). Hrimthursar (Riim- eller Frost-Jætter) vare i

mythisk Forstand Kuldens og Frostens Dæmoner, i historisk: kolde Fieldes vilde Beboere. Bølverk (den Uheld eller Sorg virkende) var et Navn, som vi af Snorres Edda see, at Odin paatog sig paa denne Reise. Da Odin (den Høie) er i mythisk Forstand Himlen, Luften eller Solen, saa betyder den høies Hall vel paa dette Sted Himmelhvælvingen eller Athmosphæren. Da Frostjætterne erfare, at han alt er kommen tilbage, udbryde de i følgende Klage, som ender Fragmentet.

Ed ved Ringen (o: en hellig Ed)
Tvær jeg Odin har svoret,
Hvi skulde man hans Løfter troe!
Suttung sveget
Har han Drikken fra
Og bragt Gunlød til Graad.

Anm. Baugeid betyder her maaskee Baugaeid: en Eed, som Odin havde aflagt til den forommeldte Jætte Bauge. Nordboernes ældste Templer vare ellers hellige Steenkredse, undertiden kaldte Ringe, saa det er muligt, at en Ed aflagt paa et saadant Sted kunde kaldes Ring-Ed. Ellers var det ogsaa de hedenske Nordboers Skik at sværge ved en hellig Ring, som forvaredes i Templerne.

Til dette samme Brudstykke synes og disse i første Afdeling (af Havámál) indførte tvende Stropher at høre:

Glemsels Heire heder den
Som over Gilder svæver,
Han stiæler Folks Forstand;
Ved den Fugls Fiædre
Jeg fængslet blev,
I Gunleds Gaard.

Drukken jeg blev
Og fordrukken,
Hos den vise Jætte;
Saa er Drik bedst,
At hver bekommer
Sin Fornuft tilbage.

Heri indeholdes den Digtning, at Odin, beruset af den megen stærke Drik, og saaledes fængslet ved en ond Genius, har havt ondt ved at komme bort fra Jætten Suttungs Hule. — I flere gamle Myther bindes Solen eller Aarets Gud af Jætterne. Paphlagonierne troede, at deres Gud var fængslet om Vinteren, men befriedes igien om Sommeren *). Bacchus blev forestillet i Erythræ og paa Chios som bunden med Vidier. Fordi han befries igien, tillægges ham, efter Nogles Mening, Binavnene ελευθερίος, λυσιος, λυαιος, liber pater o. s. v., og saavel Saturnalierne som Nordboens Jul vare hans, Sol- og Viingudens, Frihedsfest. Lithauerne, der dyrkede Solen, foregave at den fordum var nogle Maaneder borte, da en mægtig Konge havde ind-

*) Kanne l. c. 267.

sluttet den i sin Borg, men at Himmeltegnene befriede den igien *).

Efterskrift.

Først efter at jeg var færdig med en dansk Oversættelse og Bearbeidelse af hele Hávamál, blev jeg opmærksom paa, at Gråter har (i hans nordiske Blumen 1789) fortydsket saavel denne Afdeling af Hávamál, som et andet Brudstykke deraf (om Odins Frieri til Rinde) under Titel: „zwey entdeckte Lieder." Denne fortiente Lærde, der først hialp Nordens gamle Litteratur til fortient Anseelse blandt vore germaniske Brødre ved skionne Oversættelser og dybsindige Forklaringer, har og først indseet, at disse to Stykker ei egentlig hørte til den Samling af ældgamle Gnomer og Sententser, som vi kalde Havámál, ligesom han og har bemærket: at dette Stykke (som han kalder Gunløda) handlede især om Poesiens Oprindelse efter de nordiske Myther. Ellers giver hans Bearbeidelse af disse Fragmenter, hvorved han har maattet lægge den eneste, men ubrugbare Udgave til Grund — mig ingen Anledning til at forandre noget i min Oversættelse eller Forklaring af samme.

*) Rudbeck Atlant. T. 2. pag. 434. efter Æneas Sylvius.

Drøm og Virkelighed.

Nattens Aander.

Giennem natlige Vind
Paa den ſuſende Sky,
Giennem Maaneſkin,
Ride Drømmene hen,
Vanke hid, vanke did paa den bævende Strand;
Uden Orden og Baand,
Nu et Bierg, nu en Flod,
Nu et rislende Væld;
Nu i ſorten Jord
Følge Siælen vi ned;
Nu til Aandernes Land,
Til det friſke Liv,
Der let flagrer hen
Med et Purpurſkiær
Paa den brogede Vinge.

Ynglingen.

See Maanen hiſt, og Nattens Stiernekrands,
Hvis Straaler alle ſigte paa mit Øie,
Jeg fatter ei de vilde Luftens Lys,
Der ſvæve hid og did, ſom Giøgleſkiær,
Og ei forbinde ſig til noget Heelt,

Hvor kan jeg tænke, hvad jeg neppe skimter?
Der er en Mening, veed jeg, dog i Alt.

Nattens Aander.

Hvad er heelt, hvad er Alt?
Hvad er Menneskets Liv?
Slukker Een sig i Død,
Aabner Een sine Blade for Lyset.
Hvor er Meningen vel?
Kan Du grandske den ud?
Kun en Drøm er Din Grandsken,
En Drøm er Du selv.
Dine Tanker er vævede
Af Skyer og Dunst.
Kun med Regnbueskiær
I den flygtige Sol
Maler vildt Du Dit Liv,
Stræber skiælvende frem,
Tumler om uden Rast,
I din magiske Ring,
Kun en Gaade dig selv,
Uforstaaet af Andre.

Ynglingen.

Let Phantasien er, som Havets Bølger,
Der bæve frygtsomt ved et ringe Steenkast,
Og boltre sig, lilig Slanger, om hverandre;

Som skiælvende de flye i store Ringe,
Saa hefter ogsaa Tanke sig til Tanke,
Udklækket ofte af et ringe Fnug,
Der driver vildt, ustadigt om i Luften.
— Nu hvisler Vinden i de brudte Løv,
Og pidsker Skyerne med stærke Vinger,
Mens Maanen ruller i den blanke Sø,
Der svæver hist og nævnes Himmelblaaet;
Strax vaagner op den indre Nat paa Ny,
Forstanden døer, og alle Mørkets Børn
Og alle Drømme bryde deres Fængsel.

Nattens Aander.

Bag hvert Løv, bag hver Sky
Boer en drømmende Aand;
Du seer Legemet kun.
Kast din Tyngde bort!
Bliv en Skygge, som vi!
Bliv et luftigt Spil
Paa en hengangen Tid!
Af en Taage er sprungen
Dit flygtige Liv.
Nu er Sol gaaet ned,
Nu er Farverne slukt.
Bliv en Taage igien,
Da en Vinge vi hefte

Til svævende Krop.
Paa den skyhvide Hest
Traver Dødningen fort.
Over Issen rulle
De flygtige Syn,
Bæve hen
Som naar Stiernerne glimte paa Snee,
Som naar Maanen danser paa Bølgernes Top,
Som naar Ild ruller hen i de natlige Nordlys.

Ynglingen.

Saa selsomt boltrer sig den hvide Sky
Og veires hen, og hviner fælt i Luften,
Mens Træet strækker ud sin sorte Stang,
Og Grenen truer som en Bøddelexe.
Er Livet vorden da en blodig Flamme,
Der beiler til sin egen Undergang,
Og rasende fortærer selv sin Kraft?
— Hvor skulde jeg nu flye, hvis al Naturen
Omspændtes atter af den gamle Død?
Hvis Tiden fik paa engang atter Lyst
At knuse og fortære sine Børn?
Siig, vilde du mig frelse store Stierne,
Der funkler som en Rose hist i Krandsen?
Forgik Du ikke med den mørke Jord?

Nei, Noget er der dybt i Barmen end,
Der strider kiækt mod Døden, og jeg føler
At dette Noget er med dig beslægtet.

Kiærlighedens Aand

fra Aftenstiernen.

Min Snekke sig vugger i blaalige Fierne,
I Æthren jeg seiler saa trygt og saa gierne,
Og gynger mig dristig paa Fuldmaanens Buer,
Og røver den listig de straalende Luer,
Og svøber mig sagte i Blomsternes Klokker,
Og sidder i Stiernernes guldgule Lokker.
Hesperos elsker af alle jeg mest,
Der flammer saa venlig i Øst og i Vest,
Og vanker i Æthren saa straalende rolig,
I den har jeg bygget min natlige Bolig.

Ynglingen.

O! atter vaagner Livet i mit Hierte,
O! atter fandt jeg Tanken i min Siæl,
Der om mit eget Selv mig huldt forvisser,
Og slynger fast mig som et varigt Led
I Krandsen hist, den ingen Magt kan bryde.
Forgiæves truer os den gamle Nat,
Den ligger bunden dog med stærke Kiæder,
Og hyler vildt i Skyen som en Ulv,

Og kryber skiælvende i sorte Skiul,
Naar Kiærlighedens Sommerstraale blinker.

Kiærlighedens Aand.

I Jordlivets Taager min Straale er mat,
Kun som en Drøm tør den syssle ved Nat.
Naar du er vaagen, du skuer mig ikke;
Men naar sig lukke de mødige Blikke,
Sagte paa lustige Snekke jeg kommer,
Let som en Fugl giennem Vaar, giennem Sommer.
Vil Du mig fange, jeg flygtende bæver,
Regnbuen zittrer og smiler og svæver,
Dandser paa Vandene, let som en Aand,
Aldrig omfavnet af udstrakte Haand.

Ynglingen.

Ak vil Du atter flygte, skiønne Himmelbue?
Du store Stierne med det lyse Blik,
Siig, vil du atter skiule dig bag Høien?
Ak, vil du dale, som en taaget Dunst,
Et blegt Gespenst, en Lygtemand fra Mosen?
Der slukker sig ved Dagens første Straale,
Og styrter sig i Helveds røde Ild,
Naar først med vilde græsselige Miner
Den Vandreren har qvalt i dyben Kær.

Nattens Aander.

Seer du hisset funkler
Den gamle Saturn,
Med et blygraat Skiær,
Med en Ring om sit Haar.
Det er Dunster og Luft,
Alle Stiernerne hist
Ere Lygtemænd kun,
Dukke op, dukke ned
I det natlige Hav
Med et ildrødt Hoved,
Med Tungen i Glød.

Ynglingen.

Ak, saare dunkel vorder nu Naturen,
Og Stiernen straaler i en døsig Damp,
Som om den fældte store tunge Taarer.
Giv Dig tilfreds engang, du skionne Stierne,
Og vær ei meer bedrøvet for min Tvivl!
Den er forsvunden, den er længst forsvunden,
Jeg troer ei meer den hæse Spotterrøst.
Hvad var da jeg, hvis du var ikke til?
Du er jo Siælen i mit hele Liv,
Du er jo Livet i min hele Daad,
Du er den Daad, jeg stedse tragted efter.

Saa lad dig fange da, mit Hiertes Længsel!
Og græd ei mere — dog jeg sværmer vel,
Hvad Graad jeg kaldte, var kun Aftenduggen.

Kiærlighedens Aand.

Gierne jeg kom, o! jeg kom jo saa gierne,
Ak, men jeg ruller saa langt i det Fierne,
Dog en beslægtet Aand skal du møde,
Troer du, da skal ved dit Hierte den gløde.
Kun til den Troende smiler jeg varm,
Vee dig, om Tvivlen du giemmer i Barm!
Da maa i Taage min Stierne dig true,
Straalerne, der nu mit Hoved omlue,
Vorde da rædsomme, bugtede Slanger,
Fylde Dig Hiertet med Angst og med Anger,
Klamre om Barmen sig hvislende, kolde;
Susende komme da Midnattens Trolde,
Pidske med Nelder, med Tiorn og med Green,
Pidske Dig Kiødet af marvløse Been.

Aftenstiernen daler.

Og klog jeg saae dig staae med Miner blide,
Og let du fængslede mit vilde Sind.
Før alle Ønsker søgte kun det Vide,
Til Himlen strøbte de som Nattens Vind;
Paa lette Skygger lysted' dem at ride,

For hvad der leved, var de alle blind.
Nu see de klart først, nu du har dem bundet,
Nu sin Betydning først har Livet fundet.

Og dobbelt milde Nattens Stierner tindre,
Og dobbelt skion er Dagen i sin Ild,
Den matte Frygt jeg kan nu knapt erindre,
At Alt var kun et taaget Gisgleſpil;
Jeg bær dig kraftig i mit varme Indre,
Jeg veed nu hvad jeg ønsker, hvad jeg vil,
Til al Naturen har jeg fundet Nøglen,
For Livets Straale svinder Dødens Gisglen.

Vel forhen saae jeg Straalerne sig sanke,
Og anede det kraftigskionne Baand.
Jeg saae en hellig Ild i Alting vanke,
Og bøied dybt mig for Naturens Haand;
Men Kiærligheden ene var en Tanke,
Undfangen af den videlystne Aand,
Mit Hierte spotted' med hvad Aanden lænkte:
Du lærte mig at føle hvad jeg tænkte!

C. Hauch.

Litteratur.

Ludlams Hule, Syngespil af Adam Oehlenschläger. Kiobenhavn 1814.

Det er en almindeligen antaget Mening, at en grundig, æsthetisk Kritik kan bidrage meget til Smagens Forbedring og Udbredelse; ja Mange formene endog, at den med Tiden, ved en kiærlig Erkiendelse af det sande Fortræffelige, ved retfærdig Strenghed i at forkaste det Middelmaadige og Slette, og ved videnskabelig Klarhed i Fremstillingen skulde kunne have Indflydelse paa selve de producerende Digtere og Konstnere; og de fremføre, som umiskiendelige Beviser paa denne Paastand, de ved Winkelmann og Lessing, i den tydske Litteratur, frembragte Revolutioner. Unegtelig synes ogsaa meget at tale for denne Mening, saa at man, om man endog ikke antager den i sit hele Omfang, dog kunde giøre analoge Slutninger med Hensyn til vor Litteratur. Den Mangel hos os paa philosophisk Aand og Dannelse, der indtil de seneste Tider har yttret sine skadelige Følger, forhindrede saa godt som al sand æsthetisk Kritik, da denne dog i det væsentlige er grundet paa videnskabelige Principer og philosophisk Anskuelse. Deraf fulgte ei allene, at det Slette ikke revsedes tilbørligen; men tillige, hvad der var ligesaa slemt, at det Godes og Fortræffeliges Værd ikke fremstilledes i sin nye eiendommelige Betyd-

ning, eller med Fynd og Klarhed utaltes i abstracte, almindelige Betragtninger.

Men da Forfatteren dog aldeles ikke, som visse andre, føler meget fristende i at sysselsætte sig med „Futuribilia", saa vil han heller ikke her søge at udfinde hvilke „Misviisninger, Skiær, Uroligheder blandt Mandskabet" o. s. v., o. s. v., der kunde været undgaaede, ifald en ægte Kritik havde ledsaget den store, eenfoldige Ewald, under Uddannelsen af hans Genie og af hans Fædrelands Poesie, havde sat Dæmninger for den Oversvømmelse, der i den gyldne Periode qvalte saa mangen Spire, og derved lært Mængden med Maade at prise det eneste, som svømmede oven paa, det vittige Hoved, Jens Baggesen. Kun dette være det ham tilladt at giøre opmærksom paa, at ifald en hiertelig Velkomst og en sand Vurdering af Oehlenschlägers udødelige Fortienester af hans Fædreland og dets Litteratur, igiennem en ægte Kritik, saa at sige havde lært Folket at forstaae ham, og at fastholde de nye og herlige Ideer, han vakte, saa havde sikkerligen ikke denne kraftige, livfulde Aand ogsaa bukket under i Trængselens fælleds Tid, og først givet os de to smaa indenlandske Konstflidprodukter, (der just fordi de frembragtes ved Konstflid, og ikke med Konst, ei vare ham værdige,) eller siden ladet de to romantiske Digte: Hugo von Rheinberg og Røverborgen, udgaae i den ufuldendte materialistiske Form, som en senere Behandling maa-

skeet vel kan hæve til en renere Idealitet, men hvis Erindring den dog vanskeligen vil kunne udslette. — I Helge staaer Digteren atter i sin fulde poetiske Kraft: dette nordiske Epos er digtet med en udeelt Kiærlighed til Konsten, og i den reneste Anskuelse af den tragiske Skiebne, der raadede over Frodes Slægt; hvorfor vi ogsaa haabe for vist, at det østerlandske Digt af Oehlenschläger, Rygtet har lovet os om føie Tid at komme i Besiddelse af, som det i Indhold og Charakteer maa udgiøre en Modsætning til Helge, i poetisk Aand og Formens Fuldendthed skal blive dets værdige Sidestykke.

At Forfatteren just har valgt Ludlams Hule til den første Gienstand for sine Betragtninger, er vel tildeels skeet af Grunde, der for ham vare subjectiv bestemmende; men da det dog ikke vil interessere Læseren at blive bekiendt med disse, forbigaaes de saameget mere som det for denne er tilstrækkeligt, at Stykket netop i denne Tid opføres paa Skuepladsen, og en Recension saaledes passer sig til Dagens Orden.

Da man i Kritiken over et Digterværk, hvilket man i det Hele taget ikke anseer for noget fuldkomment Konstproduct, nødvendigen maa begynde med at udhæve det mindre Gode fra det Bedre, saa giøre vi her den første Bemærkning, at Ludlams Hule, kun kan kaldes et dramatisk Digt, men ikke et Drama, da dets Natur er ganske episk, og da de Fortrin, der udmærke det som Theaterstykke ere ganske theatralske, men kun lidet dramatiske.

Men inden vi kunne udvikle og bevise denne Sætning, maa vi søge at gienkalde i Læserens Erindring det hele Stykkes Indhold, som derfor her gives saa sammentrængt som muligt, og naturligviis uden alt poetisk Smykke, men blot fremstillet i sin indre Sammenhæng.

Ved Grændsen imellem England og Skotland, paa Sir Harry Turners Gods, i det sidste Land, laae en Hule, der havde Navn af Moder Ludlams Hule. Denne Qvinde, en Aand, sagdes her at have sit Ophold i en Marmorbrønd. Hendes Magt bestod i at laane enhver hvad han forlangte, og at straffe Skyldneren med Døden, naar han ei til rette Tid bragte det Laante tilbage. Naturligviis havde Almuen megen Frygt, især om Helligaften, for et saadant underfuldt Sted, og Expositionsscenen i Stykket begynder derfor meget passende og charakteristisk med, at William, en Landmands Søn, og Dick, en Bondekarl, komme St. Hans Aften forbi Hulen. Den sidste tør ei gaae forbi, og fortæller William, for ogsaa at afholde ham, om Moder Ludlams Kraft i et Exempel om en straffet Skyldner. William, som dadler ham for sin Feighed, faaer dog Lyst til at prøve om dette Sagn vil gaae i Opfyldelse, og da han just gaaer til sin Elskede for at tage Afsked, fordi han i den tilstundende Nat skal være med at storme en Skandse, Britten har opkastet, saa forlanger han et Sværd, som ogsaa strax under høitidelige Toner opstiger af Brønden. — I et gothisk Værelse paa Ridderborgen, med et Stueuhr, see vi derpaa

Sir Harry og hans Søsterdatter Clara; han lykønsker sin Borg over den store Glæde, hendes Nærværelse udbreder, men dadler hende siden, fordi han bliver en Yttring vaer af hendes Kiærlighed til William, hvorpaa hun forlader ham. Hans Tiener, den gamle Tom, fortæller nu at Clara har spurgt ham, hvo den gamle hvide Kone vel kunde være, som hun saa ofte mødte, og at hun altsaa var indviet i Borgens Hemmeligheder. Sir Harry trøster sig med, at det maaskee kunde være ret lykkeligt, og gaaer til Sengs, da det er silde paa Aftenen. Clara kommer igien, nedhisser, efter Williams givne Tegn, en Rebstige fra Borgens Vindue, og William stiger ind til hende for at tage Afsked. Noget efter klavrer ogsaa Dick ind af Vinduet, og minder William om at følge ham. Denne modtager af Clara en Lok af hendes Haar og et Skulderbaand til sit Sværd, og tager Afsked. Klara giemmer Rebstigen og udtrykker i en Sang ved Harpen sin Kiærlighed og Sorgen, som Williams Fare forvolder hende. Den hvide Kone gaaer forbi paa Gangen, og kommer ind til Clara, som, uden at see i hende et Gienfærd, erfarer af hende, at hun er en født Turner, og hedder ogsaa Clara. Hun klager over sin sorrigfulde Omvanken og stevner Clara, der yttrer Længsel efter at erfare noget om deres gamle Slægts Hændelser til næste Midnat i Ridderssalen. Clara spiller for hende det sidste Vers af den nys siungne Sang, om Ro i Graven, men da Klokken just slaaer tolv, flygter hun plud-

seligen. Man hører strax efter de bortdragende Biergskotters Musik, og derfor troer Klara, at denne bortskrækkede hende; hun iler til sit Værelse for at sige William endnu et Farvel. — Scenen forestiller nu Landeveien forbi Ridderborgen; Biergskotterne nærme sig og synge en Afskedssang, hvori Sir Harry, Clara og Tom tage Deel. Clara nedkaster fra Vinduet en Blomsterkrands paa William. — Anden Act forestiller Robins, Williams Faders Huus. Fanny, hans Kone, synger en Vuggesang for Datteren, den lille Betty, og viser ham Barnets rolige Søvn; men paa hans vrantne Svar mærker hun hans Mismod, udspørger ham, og erfarer endeligen, at han oftere har laant Penge af Ludlam, spillet dem bort, sat Huset i Pant, og at han nu er hende skyldig fire hundrede Kroner, som skulle betales næste Dag, men har kun det Halve af denne Sum. Den arme Fanny beslutter at gaae til Ridderborgen, for at laane de manglende Penge, endskiondt hun veed, at Sir Harry hader dem for Williams Skyld. — Vi see nu et Værelse paa Ridderborgen, hvor Sir John Bull, en gammel Ven af Sir Harry, en fed Englænder, fuld af Humor og Phlegma, sidder og spiser. Hans Ærinde var at frie til Miß Klara; men da hun intet Svar vilde give ham selv, forlader hun Værelset med sin Onkel. Imidlertid kommer Fanny; Englænderen afviser hende først; men da han erfarer, at det kun angaaer halvandet hundrede Kroner, kaster han hende en Pung, fyldt med Kroner i For-

klædet, og viser hende bort i godmodig Ergrelse over, at hun forstyrrer ham. Nu kommer Sir Harry og fortæller ham, at Clara slet ingen Lyst har til at gifte sig, John Bull bliver stødt, giver sin Ven Brødkurven til Clara, som om det nu var ham, der ei vilde have hende, og reiser bort i Ergrelse. Sir Harry aftaler med Tom, da han har tilladt Clara at gaae i Riddersalen, at de ville være paa rede Haand med alle Borgens Folk, for om det behøvedes, strax at kunne ile hende til Hielp. I Begyndelsen af tredie Act sidder Robin udenfor sit Huus og venter Fanny; men ulykkeligviis kommer en gammel lystig Soldaterkammerat af ham, George, der gienkalder hos ham Erindringen om de svundne glade Dage. George foreslaaer ham at kaste Tærninger om hundrede Kroner, og den ulykkelige Robin taber alle sine. I sin Fortvivlelse vil han med Sværdet tvinge George til at give dem tilbage, men saares af denne, som derpaa forlader ham ligesaa lystig, som han kom. I denne Tilstand træffer Fanny sin Mand og fører ham ind i Huset. — I fierde Act beslutter Fanny selv at gaae til Ludlams Hule med de tohundrede Kroner, hun fik af J. Bull, og nogle faa Kostbarheder. I Mellemrummet til vi atter træffe hende ved Hulen, føres vi ind i Borgens gamle, gothiske, hvælvede Riddersal, hvor der staaer et gammelt Ibenholts Bord med Manuscripter og Pergamentsruller. Clara kommer ind, treffer paa Bordet og læser Balladen om Fru Clara,

det hvide Gienfærd paa det gamle Blackstone. En sagte Musik ledsager hendes Recit. Hun erfarer her, at Fitz Owen dræbte Fru Claras Ægtemand nede ved Havet, men at han ogsaa snart efter bragte hende af Dage: at Kisten bag Alteret kun er fyldt med Gruus og Steen, men at Fru Clara hver Nat maa vandre om, og at hun, i den Hule, hvor hun første Gang satte sin Boler Stævne:

Maa give hver, som give bod,
Men straffe strax med beske Død
Den dvælende Betaler;

samt at hun først frelses, naar en reen uskyldig Mø af hendes Slægt vil tage hende i sin Varetægt. Clara læser det sidste med stigende Følelse, Tonerne tiltage i Forfærdelse og Høitidelighed; i det samme staaer den hvide Kone for hende, og siger selv den sidste Linie af Balladen: „Da faaer hun Ro i Graven." Gienfærdet underretter hende om, at det ligger under Gulvet i en trang Tinkiste, bønfalder Clara om at blive begravet i Christenjord, og synker ned i Gulvet. I det samme kommer Sir Harry med Huusfolkene og Borgcapellanen. Der roges med Rogelse og synges et Absolutionschor. Clara ledes bort efter at hun er kommen sig af sin Forfærdelse. I femte Act sees Ludlams Hule. Det er lige i Daggryet. Fanny bringer Pengene og de andre Sager, og lægger dem i Hulen. Ludlam lader sig tilsyne og fordrer Robins Blod, i Fald ei de fire

hundrede Kroner betales ved Solens Opgang, da Fanny kun bringer de halve Penge, og forgiæves tilbyder sit eget Liv; men i det samme høres et Choral udenfor og en høitidelig Ligbegiængelse gaaer over Skuepladsen forbi Hulen. Ludlam bliver siddende, uden at nogen mærker hende. Da Toget er forbi og Kisten sænkes i Graven, hæver Ludlam sig til Himlen og Hulen lukker sig. Fanny flygter for Kogleriet. Efter nogle Minuters Taushed komme Biergskotterne med Egelov i Hielmene over Skuepladsen. Denne forvandles nu til en landlig Egn uden for en Bondehytte, hvor Sir John Bull har tilbragt Natten, da hans Hest ei kunde gaae længere, hos Sara Nickels, Dicks Moder: han kommer ud af Huset og rager i et slemt Kiævleri med hende om det usle Leie, Bevertningen, o. s. v. I det samme kommer Dick hiem, belæsset med erobrede Hielme, Skiolde, Spyd, Kasseroller og Potter; han forsøger at give sin Moder et Billede paa Stormløbningen ved at knuse en stor Potte med en Landse, giør nogle Narrestreger med John Bull: denne rider bort, og Dick seer nu, at Biergskotternes Trop kommer fra den ene Side og det tilbagevendende Ligfølge fra den anden. Sir Oliver, Troppernes Anfører, slaaer i Kongens Navn William til Ridder, hvorpaa Sir Harry forener ham med Clara. Alle gaae nu bort til Borgen, undtagen William og Clara, der gaae til Ludlams Hule med Sværdet. Denne sees nu atter til Slutningen; Robin kommer

med Lægen; og forbauses, da Hulen er lukket; han er nær ved at fortvivle, da han troer sin Kone og sit Barn fortryllede ved Ludlams Hævn, men i det samme ile begge disse tilligemed William og Clara i hans Arme. Hulen aabner sig atter, og tre Genier synge ved et Altar Ludlams sidste Gravsang; Choret nærmer sig nu under Janitscharmusik, danner en Gruppe med de nærværende Hovedpersoner, og synger til Slutning:

Den truende Nat med sin Skygge forsvinder,
Og Morgenen smiler med rødmende Kinder,
Thi Østen sit Purpur har tændt.
Sig Sangfuglen svinger fornøiet fra Reden!
Indbildningen viger for Virkeligheden —
Og Drømmen er endt!

Allerede den Omstændighed, at Digteren har sammensmeltet to Eventyr, det om den hvide Kone og det om Moder Ludlam, der ere to ganske forskiellige overnaturlige Væsner, (thi ogsaa i den poetiske Aandeverden gives der charakteristiske Arter) i een Fabel, frembringer ingen heldig Virkning. Den hvide Kone er et Gienfærd, men Moder Ludlam er et af de Væsener, Overtroen saa mange Steder satte til Naturens underordnede Beherskere. Den første er en menneskelig Aand — (ψυχη και πνευμα); den anden en Naturgeist — (ψυχη). Den første er løst fra sit Legeme, og troes som en tilsyneladende Skikkelse at vanke om: den anden kommer sielden eller aldrig tilsyne, og skeer dette, saa er det stedse i legemlig Form, oftest som en ung smuk Pige, eller en gammel graa-

hærdet Mand. Den første er kun ved Erindringen om sit Levnet som Menneske, eller ved en og anden syndig Handling eller ulykkelig Skiebne bundet til den nærværende Virkelighed, fra hvilken den som oftest, (ligesom her skeer) er bestemt at frelses ved en Uskyldigs Haand, eller naar een eller anden betydningsfuld Spaadom gaaer i Opfyldelse; den anden er i sin hele Existents bundet til Naturen og sit Opholdssted, og synes næsten altid at være munter og glad. Tiden er for den intet, forsaavidt som denne er intet for den evige Natur og dens Kræfter, hvilke Aanden personificerer, og en slig Aand troes derfor heller ikke at være underkastet Alderens Forandringer. Denne uforenelige Forskiel imellem den hvide Kone og Moder Ludlam udtrykke ogsaa deres Tale, see: Pag. 128.

Gienfærdet.

Clara! Frygter Du
En luftig, let, en ulykkalig Skygge?
O skienk mig atter Ro!
Begrav de trætte Been!
Her ligger jeg, med Strikker sammensnørt;
Mit Hoved skiændigt bundet ned
Mod Hælene. Tinkisten er saa trang!
Begrav i Christenjord Din Stammemoder.

P. 139. (cf. 129. L. 6.)

Ludlam.

Vi elske Born, vi Kildens, Flodens Aander.
Jeg vil opdrage hende til en Havfrue. — —
Smukt vil hun synge for Dig, mangt et Qvel,
Ved salten Strand. Du vil gienkiende Betty,
Om Aftenen under Grædepilens Grene;

Men — hun vil stirre følesløs paa Dig,
Thi Havets kolde Mø har ingen Siæl.

Vanskeligen vil man finde noget Exempel i Middelalderens Overtro, hvor saaledes afdøde Menneskers Gienfærd tillagdes baade en dobbelt Natur, der i det Grundvæsentlige var forskiellig, og tillige en dobbelt Maade at virke paa. Det høieste var stedse, at de kom tilsyne under flere Skikkelser; men aldrig hørte man, at nogen Underjordisk optoges i Himlen.

Iøvrigt vilde det desuden være høitideligere og betydningsfuldere, om ei allene Clara, men ogsaa alle Tilskuerne: „aldrig mere saae den hvide Kone," efter at hun er sunken i Graven. Liigbegiængelsen foretages strax efter, og den ulykkelige Aand venter med Længsel paa sin Forløsning; i denne vigtige Stund burde Forventningen ene fængsle den. Ja det støder al menneskelig Følelse, at den samme Aand, efter et saa tragisk Optrin, skal være et mechanisk Redskab i Naturens Haand! Og da unegtelig det ringeste Ord, end sige en Handling, af en Aand, dramatisk fremstillet, bør være betydningsfuldt; da det ogsaa har en dyb, i Menneskets Natur, grundet Aarsag, at man paa slige Aabenbarelser maa være meget sparsom, og allermest i et Drama: saa havde det maaskee været mere høitideligt og theatralsk, om den hvide Kone blot i Riddersalen havde aabenbaret sig, eller i det mindste, ifald hun for Tilskuernes Øine skulde stævne Miss Clara til Riddersalen, dog havde giort dette paa et mindre besøgt og oplyst Sted.

Man kalde ikke dette Smaating! Med Aander er det saa sin egen Sag. De elske den mørke, tause Nat, og Menneskene glemme Alt over Vanen.

Da fremdeles den hvide Kones Forløsning skal være Formaalet for det hele Digt, ifald det skal fortiene Navn af Drama, saa deler denne hendes Dobbelthed Stykket i to Dele, der kun ere forenede derved, at William modtager et Sværd af Ludlam, og at han er Robins Søn. Men denne Forening er vilkaarlig, og den har ingen Indflydelse paa Begivenhedernes Gang. Clara og William staae med den hvide Kone paa den ene Side, ligesom Fanny og Robin paa den anden med Moder Ludlam. Til disse to Grupper slutte sig alle andre Personer i Digtet. Men de have ingen Berøringspunkter med hverandre: ja! de see og tale ei engang med hinanden førend lige ved Slutningen, hvor de komme sammen uden for Hulen. Allerede denne Tohed er til Hinder for Personernes dramatiske Forbindelse. Men den episke Natur er desuden ogsaa grundet i de nøiere og mere individuelle Forbindelser, saa at kun faa Charakteerudviklinger, Beslutninger eller Yttringer af Friheden ere at træffe. Vi skulle nærmere undersøge dette Punct. Den Handling, hvorved Clara forløser den hvide Kone, kan enten være ubevidst eller bevidst. Skulde den være ubevidst, saa maa hun ei vide, at hun træffer hende i Ridderſalen; men hun maa af andre Grunde vove sig derind, og netop derved vise, at hun er den, som Skiebnen bestemte til

Gienfærdets Frelse. Men denne Forbindelse vilde dog være ganske episk, og saa godt som ingen dramatisk Interesse begrunde. Skal Forløsningen derimod være grundet deri, at Clara tager den hvide Kone i sin Varetægt, saa burde denne Mildhed hos Clara været langt mere udhævet, og ikke saaledes blot i Forbigaaende bemærkes: det maatte sees og høres, hvorledes det var grundet i hendes Charakteer, at hun beskyttede Gienfærdet; thi en saadan reen objectiv Fremstilling er just Væsenet i den dramatiske Interesse. Var Handlingen bevidst, saa maatte den vel yttre sig i Opfyldelsen af Aandens Forlangende, som her skeer med Begravelsen; men Claras Beslutning at lade den begrave, maatte være mere eiendommelig just for hende, end for Andre, da det ellers synes at enhver, som Tilfældet førte i Riddersalen, og som hørte denne Bøn, af sædvanlig menneskelig Barmhiertighed vilde gjøre det samme. Men Stykket er og bør være grundet paa, at netop Clara, og ingen anden opfylder denne Bøn. De faa andre Steder, hvor Clara fremtræder, er det ganske episk; thi at hun negter at ægte Sir John Bull, er vel en virkelig Handling; men deels foregaaer det i en Episode, og deels har det aldeles ingen Indflydelse paa Handlingens Gang i det Hele.

Med hendes Elsker forholder det sig i det væsentlige paa samme Maade. At han forlanger et Sværd af Ludlam er en skion og betydningsfuld Intimation; men endskiøndt der unegteligen fordredes Mod til,

saa blander sig dog en Lyst til at prøve Sandheden af Dicks Fortælling om Hulen med i Bevæggrunden, hvorved, med Hensyn til, at det ingen videre Virkning tillægges, Handlingen betages den største Deel af det egentlig Dramatiske. Og denne er dog hans eneste Handling; thi at der fortælles, at han var den første paa Skandsen, og at han derfor slaaes til Ridder for Tilskuernes Øine, er aldeles ikke dramatisk; det sidste kunde i det høieste tillægges nogen theatralsk Effect. Thi hvorledes og hvorved Elskeren gior sig værdig til at faae sin Tilbedtes Haand, hører netop til det Væsentligste i en dramatisk Fremstilling af denne Art. Imidlertid havde det ikke skadet Handlingen i det Hele, at hans Daad saaledes stod i Baggrunden, ifald han paa den anden Side var sat i Forbindelse med den hvide Kone, og havde, som Claras Elsker, deeltaget i hiins Forløsning, dog saaledes, at Clara selv var den egentlig Handlende. Sir Harry udvikler ikke større dramatisk Charakteer. At han tillader Clara at gaae i Riddersalen fortælles kun, og at han forener hende med William, da han er bleven Ridder, er saa at sige en psychologisk Mechanisme, da han selv har erklæret, at Williams Stand var det eneste der kunde hindre hans Forbindelse med sin Elskede (see Pag. 16). Hans Fremtræden i Riddersalen og i Scenen med John Bull er episk, ikke dramatisk, reen menneskelig, men ikke charakteristisk.

Vi komme nu til den anden Deel af Stykket. De tre Hovedpersoner heri Robin, Fanny og George, ere unegtelig langt bedre dramatiske Charakterer end de foregaaende; de udvikle ogsaa i det enkelte langt mere Individualitet. Vi troe derfor og, at især denne Deel kunde ved mindst Forandring allene bearbeides til et selvstændigt Drama. Robins Situation, hvor han første Gang fremtræder, hans Bekiendelse for Fanny og dennes Forsøg at skaffe Hielp, dets lykkelige Udfald paa den ene Side, og Robins gamle Spillesyge, der paa den anden Side atter tilintetgiør denne sidste Frelse ere ægte dramatiske. Men denne sammenhængende Handlings Forening med det øvrige Stykke er reen episk, og Opløsningen af Knuden med Hensyn hertil vilkaarlig; thi William er ingenlunde noget levende dramatisk Baand imellem Clara og hans Forældre, da den Omstændighed, at han er Robins Søn, med Hensyn til denne, ingen Indflydelse har, og, med Hensyn til ham selv, er en Vanskelighed, der blot løseligen omtales, men som ei lægger nogen hindrende Virkning i Veien, eller truer med nogen Fare.

Denne Mangel af Charakteristik giør, at hverken Læser eller Tilskuer have fortrinlig Interesse for nogen Person. Dobbeltheden hos den hvide Kone betager hende enhver udeelt Interesse, man kunde have for det ulykkelige Gienfærd. Da det elskende Par først fremtræder, henvendes Opmærksomheden vel paa dem, og man anseer den hvide Kone som et skiønt Middel, hvormed deres Forening vil blive knyttet,

men Clara belønnes ikke, fordi hun frelste hende; thi denne Frelse er i hendes Skiebne af slet ingen Indflydelse. Robin og Fanny og deres særskilte Begivenheder drage snart Interessen til sig, og i den fortræffelige Scene med George bringes Enhver til at glemme alle de andre. Men da Knuden i denne Deel ei opløses paa en skion Maade, enten ved en forsonende menneskelig Daad (som her ved Fannys Opoffrelse) eller ved det Overnaturliges belønnende eller resignerende Indvirkning — thi den løses egentligen ved noget ganske Uvedkommende, nemlig ved Claras Lyst til at læse de gamle Skrifter om hendes Forfædres Bedrifter (see Pag. 36) — saa taber sig snart Interessen for disse Personer. I streng Forstand er derfor George den eneste Charakteer, som stedse beholder Interesse; thi skiondt Sir John Bull (dog kun i en Episode) i den første Scene med Clara har megen dramatisk Interesse, saa taber han den dog i Scenen siden efter med Sara. Ingen af Personerne er udentvivl ellers bedre lykkedes Digteren, end netop Sir John Bull i Scenerne med Clara og Fanny. Hans Humor er ægte humoristisk, hans engelske Phlegma ypperligen truffet og hans hele comiske Tilsnit, fra Digterens Side, ligesaa afrundet og glat, som Hr. Doctor Ryges uforlignelige Maske i denne Rolle. Scenen derimod med Sara er ganske uvedkommende og overflødig, og i den siden efter med Dick er han, saavelsom denne, en ganske snurrig Person, Digteren lader sige og giøre flere Løier, som

vel i et dramatisk Marionetdigt kunde have et passende Hiem; men som paa Theatret altid bør være fremmede. Til det Uvedkommende hører ogsaa Dick. Hans Fortrolighed med William nedsætter snarere denne end den hæver ham, da han, fra første Færd, bør i alle Henseender vise sig værdig til at elskes af en Dame i Ridderborgen. Dicks comiske Charakteer er vel flere Steder godt vedligeholdt, men oftere fremtræder dog Digterens Indfald, som lægges ham i Munden, saa at de ikke passe for Theatret, hvor vi med skiellig Grund fordre reen objectiv Digtning, og ikke kunne lade os nøie med en dramatisk Form, som Indklædning for et subjectivt Spil imellem Forstand og Phantasie; der jo for Resten paa sit Sted har afgiort poetisk Værd. I den første Scene og i Afskedsscenen imellem William og Clara er Dick reen comisk: i den sidste findes tillige de vittigste Indfald af Digteren: i Scenen, hvor William slaaes til Ridder er han overflødig, og i den med hans Moder Sara og Sir John Bull er det blotte Løier og Pudseerligheder, han siger og foretager sig, som vel i et muntert Lag af Venner kunne siges, eller af en Mimiker med Casortis Frihed og Genialitet foretages, men som paa Theatret synes at være under Skuespillets Værdighed. Den største Glæde som Dick egentlig giør Tilskuerne fremfor Læserne, er at han har givet Componisten Anledning til at anbringe en Terzet, om hvilken man vel

kunde fristes til at sige, at det er den første, der er hørt paa vort Skueplads *).

Lægen er vel ikke overflødig, men dog kunde gierne hans lange Samtale med Fanny i Begyndelsen af fierde Act været borte uden mindste Tab for Handlingen i det Hele.

Ifald man indrømmer disse Bemærkningers Sandhed over Stykkets Mangel paa dramatisk Sammenhæng og Interesse, ved hvilken alligevel en behagelig episk Natur, og Værdi som dramatisk Digtning overhovedet, meget vel kunne være, og i dette Tilfælde for en Deel ere forenede, saa vil man ogsaa indsee, at det som under Fremstillingen skal fængsle Opmærksomheden er fornemmeligen det Theatralske, og under Læsningen fornemmeligen de enkelte poetiske Steder. Til hiint hører først og fremmest Scenen i Ridderſalen med Clara, Gienfærdet og de siden efter tililende Borgens Folk, hvilken i imponerende Høitidelighed og reen uaffecteret theatralsk Virkning fortiener en meget høi Rang. Det Rædselfulde i den store, skumle, i femten Aar ubesøgte Ridderſal, den skrækkelige Udaad, Balladen forkynder, Gienfærdets ynkelige Jammer og Bøn, og den pludselige Nedsynken i Graven giør den skiønneste

*) Vi kunne ikke undlade, ved denne bequemme Leilighed, at giøre Hr. Rind opmærksom paa, hvor meget Scenen vil vinde ved, at han under denne Terzet tilsidesætter den comiske Rolle, hvilket uden mindste Skade for Handlingen kan skee, da den ellers, til ubodelig Skade for enhver Musikelsker, forstyrrer ham den kosteligste Nydelse.

Modsætning til Choret af Sir Harry og hans Folk, og den smagfulde, herligt belyste Gruppe med Borgcapellanen i Midten. Og nu de underfulde, inderligt rørende, og fortræffeligen udførte Harmonier, der ledsage den hele Scene! I Sandhed, et Optrin der søger sin Mage! Hertil hører endvidere den sidste Scene imellem Ludlam og Fanny, Ligbegiængelsen med Choret forbi dens Gienfærd, som begraves i Kisten. — Troppeafdelingen som flere Gange kommer tilsyne, er venteligen indført for at giøre Forestillingen om Williams Bravour i Krigen mere levende; men den synes, naar man fradrager det Musicalske, ingen betydelig Virkning at giøre. Til de dramatiske Scener hører fornemmeligen den imellem George og Robin, Expositionsscenen, og John Bulls to første Scener med Clara og Fanny. Første Scene i anden Act imellem Fanny og Robin er vel dramatisk, men for langt udstrakt.

Tiden hvori Stykket hensættes, er vel Digteren ingenlunde pligtig med ængstelig Nøiagtighed at angive, men naar Data i Digtet angive een bestemt Tid, saa maa denne i det væsentlige vedligeholdes. Nu er her sienspynligen Riddertiden, ved den titomtalte gamle Borg, Borgcapellanen, Ridderslaget og flere homogene Bestemmelser og Udtryk, bestemt til Stykkets Periode, og Digteren burde derfor uden Tvivl have udeladt de oftere omtalte Kanoner, Kugler, Bombardement og Biergskotteuniformen, der stedse minde om Nutiden og let hæve Illusio-

nen, saameget mere som det havde været en let Sag. Heller ikke synes de Skiolde, Hielme og Spyd, som Dick har erobret ret at passe til disse Ting, eller endnu mindre til det moderne Feltapparat af Kasseroller, Potter og Stegespid. John Bull burde ikke tale om, at hans Lommeuhr (en ganske ny Opfindelse) stod, heller ikke burde han vel fremvise en Guinee *). Den trykte Almanak kunde vel ogsaa være borte. Desuden kunde vel Landeveien (S. 39) ikke løbe saa lige tæt forbi en ældgammel Ridderborgs Vinduer, om den man næsten maa formode, at den laae paa et Field eller andet ophøiet Sted (see S. 17). Mange ville vel ansee Anførelsen af disse smaa Skiødesløsheder for Haarkløveri. Men naar man betænker, at de alle skulle synligen fremstilles, og ikke blot læses i en dramatiseret Fortælling, og at de forekomme i et Stykke, der ligesom giør Overgangen fra en mindre genialsk og mindre correct Periode hos Digteren, ja næsten henhører til denne selv, saa troe vi, at dette skal være en retfærdiggiørende Grund for vor Nøiagtighed i at udpille dem.

Af enkelte poetiske Steder findes naturligviis en Mængde, den store Digter aldeles værdige;

*) Thi ihvorvel de ældste Guineer med Elephanterne paa ere fra det femtende Aarhundrede, saa tænker man dog her strax paa de engelske Kiøbmænd og vore Tiders Guineer.

Hær henhøre hertil flere af de indstrøede Romancer og Ballader, om hvilke vi ere forvissede, at Text og Musik skulle snart giøre dem til sande Folkesange, hævede over Modens korte Forkiærlighed. Vi nævne de vigtigste: Claras Sang S. 31. Choret S. 39, 40. Fannys Sang S. 45. En rørende og høitidelig Duet S. 87. En ypperlig Drikkevise S. 97. Claras fortræffelige Sang om de gamle Fædres svundne Vælde S. 120, og hendes begeistrede Udsagn om hendes og Williams forestaaende Lykke S. 122. En ligesaa skiøn Ballade om den hvide Kone S. 124. Gienfærdets ynkmodige Bøn til Clara om Frelse S. 128. Ludlams Forslag til Fanny at omskabe hendes Datter til Havfrue S. 139. Robins fortvivlede Udbrud ved at see Hulen tillukt S. 166.

Hvad nu endeligen den materialistiske Form angaaer, som vi i Begyndelsen omtalte, da finder den unegtelig slet ikke Sted i den Grad i Ludlams Hule, at denne i saa Henseende kunde sammenlignes med Hugo eller Røverborgen; men da den dog bærer Præg af at være skrevet i samme Periode, og da dens Charakterer aabenbar have taget Skade ved, at enkelte Steder endnu ere underkastede en slig Form, have vi ikke taget i Betænkning her at omtale og korteligen charakterisere denne. Et af de store Fortrin, der udmærker Digterens Poesie fremfor alle hans Forgængeres er hans levende Anskuelse af Naturen og hans rige Phantasie i at opfatte og fremstille dennes utallige Gienstande. Den skylde vi i hans dramatiske Værker,

indtil Hugo, den harmoniske Dialogens Form, i hvilken deilige poetiske Billeder afverle i behagelig Mangfoldighed med kraftfulde klare Tanker og ædle Udbrud af Hiertets reneste Følelser. I disse Farver bryde sig paa det frappanteste Charakterernes i alle Retninger udkastede Straaler. Just i dette selvstændige, mægtige Sprog udtalte sig saa ofte den store Aand, der følte, at hans Villie var urokkelig, og i Følelsen af denne Frihed overlod sig tryg til en høiere Styrelse. Fra disse herlige Ord og Tanker, Sjælens rette Handlinger, var det stedse, at den sande dramatiske Interesse udgik. Derfor er selv i Faruk paa en skion Maade denne Tankens Klarhed forenet med en østerlandsk Phantasies blendende Varme. Men hiin Sprogets og Dialogens Harmonie er med eet forsvunden i Hugo og Røverborgen — thi Kanarifuglen og Ærlighed varer længst kunne ikke ansees som nogen Slags Overgang. Phantasien danner i hine to Digte ikke nogen blot Form for en høiere ideel Gehalt; men dens Billeder søge ligesom at bestaae ved sig selv; de ere ikke Variationer paa et charakteristisk Udsagn som Grundthema, men de ere lutter Themaer, der alle ville være det første; de komme dernæst saa hyppigen oven paa hinanden, at de deels fortrænge det Ideelles Aabenbarelse i Tanker, Følelser og betegnende Ord, deels svæve saavidt omkring, da de ved Nyhed og Mangfoldighed maa søge at frappere, at de enten blive ufattelige, eller trætte Læserens Phantasie, der ene sættes i Beskiæftigelse, imedens de andre Sjæleevner reent hvile. Disse Billeder tabe derfor ofte den største Deel af deres Betydning og gaae over til et ideeløst Phantasiespils Fostre. Denne Mangel paa ideel Gehalt kan kun erstattes ved at sammendynge Mængde af Realitet, hvis Fylde dog kun er tilsyneladende, da den skiuler sin Tomhed bag et blændende Skiær. En saadan Maade at phantasere paa, fortrænger i Grunden al Poesie, og den maa derfor og-

saa ophæve den dramatiske Charakteristik og den rene Objectivitet. Enhver, som vi have været saa heldige at gjøre os forstaaelige for, vil dette være tilstrækkeligt for at sande vor Paastand; Andre have vi allerede sagt meget for meget. Exempler kunne ikke gives paa en saa total Bemærkning, uden en Commentar, som langt vilde overskride disse Blades Rum. I Ludlams Hule findes nu vel ikke denne hyppige Lyst til at male med istedetfor efter Naturen, og man kan derfor ikke ligefrem sige, at den besidder denne materialistiske Form. Men der findes dog mange Steder i Dialogen en Poetiseren med Billeder, der, uagtet de for sig kunne være baade passende og betydende, derved, at de mangle noget foregaaende Ideellere at referere sig til, og ikke blot idealisere Charakteren, men snarere ene og allene skulle afgive dens væsentlige Træk, dog intet Indtryk efterlade sig, ingen Idee vække, ingen skarp Individualitet afskære. I Tragoedien Hagbarth og Signe, synes endnu en Kamp at finde Sted med en, dog seirende, Tilbagevenden til den gamle klare Rolighed, den gamle rene, ophøiede Anskuelse, i hvilken vi dog troe saa grandt at gienkiende disse en flygtig Phantasies tunge Fostre, at vi udentvivl ikke feile, naar vi giette, at denne Tragedie, omendskiøndt udkommen efter Helge, dog heel eller i det mindste for størstedelen, er forfattet og udført førend dette Digt. — Hvad der for Resten kan have bevirket hos Digteren, at han saaledes i en vis Periode slappede Tøilerne for sin Phantasie, er reent umuligt at deducere og udentvivl alt for vanskeligt til at giættes, hvor tillokkende Haabet end kunde være om at see et Glimt af selve Mysteriernes Offerlue. Glædeligt er det i hvert Fald, at vi have sikkre Tegn paa, at denne Tid er udrunden. Maaskee var det en Kamp, Digterens Genius endnu havde at bestaae med alle Stores og Godes hemmelige Forfølgere: Kampen er endt, det er vist: og Romanzerne i Helge ere evige

Seiersſange, dem mange Menneſkealdere ſkulle høre paa danſke Læber, efterat forlængſt de ſkurrende Toner, hvormed Avinds høse Stemme vilde bedøve de Svage, ere forſvundne i Luften, efterat man for længe-ſiden har glemt den latterlige Hovmodighed, hvormed hiin Fattige i Aanden søgte at forblinde den lettroende Mængde, ved at opføre et tomt og pralende Marionetſpil med den bedſte Himlens Gave, hine hellige Tegn for det uudtalelige Evige, der lever i vort Indre, med Folkets Palladium: Sproget.

Hvad endeligen dette dramatiſke Digts Indretning for Skuepladſen ſom Syngeſtykke angaaer, da bør denne roſes, for ſaavidt ſom den paa en ſmuk og naturlig Maade har givet Hr. Weyſe Leilighed til at componere ikke mindre end otte Melodier, alle ſærdeles genialſke, ſom man kunde vente det af denne ſtore Konſtner, men blandt hvilke dog uden tvivl den førſte, ſom George ſynger, Claras Sang ved Harpen og Vuggeſangen fortiene den øverſte Plads; men for ſaavidt dadles, ſom den ikke har tilladt ham mere end een Terzet, ſlet ingen Qvartetter eller Qvintetter, Finalet i førſte Act — maaſkee — undtaget, der vel kunde benyttes paa ſaadan Maade, ifald Componiſten havde fundet det paſſende. Videre at tale Noget om det Paſſende i Sangens Anvendelſe, hvad Stykket i det Hele angaaer tillader Rummet ikke, da det abſolut maatte grundes paa en hiſtoriſk Fremſtilling af Operaens og Operettens Oprindelſe. Kun ſaa meget ville vi endnu anmærke angaaende det Techniſke, at Verſene ere bedre end dem i Røverborgen, ſom der da ogſaa iſær til Melodier udfordres correcte og ſoneriſke Vers.

'o—

Surturhulen og Sneefields-Jøkel.

Fragmenter af en Reise giennem Island

af

Ebenezer Henderson.

(Oversat af Engelsk efter Forfatterens Haandskrift.)

Hiin Nordhavets mærkværdige Ø, „Ihukommelsens vældigste Tempel," den nordiske Sagas og Digtekonsts Fostermoder, som „altid en Marv af Ild udvikled af skinnende Jisfrugt", glimrer endnu, skiøndt sukkende under Tidernes og Polarkuldens Tryk, med sin høie Natur og fit aandfulde Folk, som en ædel Chrystal i Danmarks Krone; og den har ogsaa i den seneste Tid vundet mange tænkende og videlystne Mænds Opmærksomhed. Medens Handel og Krig førte Britternes Skibe op under dens sneedækte Jøkler, lokkede den underfulde Natur og det gamle nordiske, i sin Reenhed bevarede Stammefolk og Stammesprog danske og brittiske Grandskere til at bereise Islands øste beskrevne, og dog endnu tildeels lidet kiendte Kyster, Fielde, Bierge, Dale og Ørkener. Vor Rask drog derhen for at befæste sin Lærdom i Nordens gamle Tungemaal; Britterne Mackenzie og Hooker giennemreiste, ligesom tidligere deres Landsmand, den ædle Banks, en Deel af Landet,

og beskrev hvad de havde lært at kiende af Øens Naturbeskaffenhed og dens Indbyggeres Vilkaar; det brittiske Bibelselskab, om hvis ædle Formaal og Virksomhed tilforn er meddeelt Underretning i dette Maanedsskrift, sendte en tro og nidkiær Tiener til det fierne Land, for at uddele Oplaget af den hellige Skrift, som det til Bedste for Islænderne havde besørget trykket i deres Sprog. Denne Mand Præsten Hr. Henderson, giennemreiste i to Sommere (1814 og 1815) Island i alle Retninger, fandt saare meget Mærkværdigt baade i Naturens Rige og i den menneskelige Verden; og hvad han saae, erfarede og lærte, har han med Liv og Sandruhed skildret i en Bog om Island, der udkommer i hans Fædreland. Hans Venskab for Udgiveren har tilladt denne, at berige Athene med de herefter følgende Beskrivelser over to af Islands interessanteste og mest charakteristiske Steder; og Udg. vil blot tilføie det Ønske, at Originalen ei maa have tabt formeget i Oversættelsen.

Surturhulen.

Vi forlode Gilsbacka lidt før Midnat (d. 20de Jul. 1815), ledsagede af Præsten Hr. Jonson, og fortsatte vor Færd i en østlig Retning*). Af og til drog vi uden om den graae Lava (Grà hraun), eller krydsede dens fremragende Grene, indtil vi vare komne forbi de to sidste Gaarde, da vi igien gik over Elven

*) Forfatterens Ledsagere paa denne Vandring vare De Herrer Thomsen og Brorson fra Hertugdømmet Slesvig.

Nordlingafliot, og betraadte den vidt udstrakte Ødemark eller Ørken, bekiendt under Navn af Arnarvatnsheidi. Omtrent Klokken to naaede vi atter vore Folk, paa en lille grøn Plet, Hellisfitiar kaldet, just som de vare i Færd med at aflæsse Hestene, og vi gav os da uden Ophold til at slaae vore Telte op, hvilket vi iværksatte med megen Vanskelighed oven paa en hvælvet Lavahøi.

Da vi havde sovet nogle faa Timer paa dette Sted, gave vi os ud til Fods, for at undersøge den mærkværdige Surturshule (Surtshellir), som laae i en Fierdedeel Miils Afstand, ret Østen for Pladsen, hvor vi havde teltet. Den hele Egn fremstillede intet andet for Synet, end den mest uordentlige Lava, som man kan forestille sig, snart liggende i faste og jævne Masser, snart sønderrevet og brusten i tusinde Stykker. Ildstrømmen har siensynligen havt sit Udspring fra Bald-Jøkul, en Afdeling af den store Isbiergkiæde, der strækker sig næsten hundrede Mile *) tværs over Landet fra Syd til Nord. Efterat den var flydt forbi en vidt fremragende Kant af Fieldet Eiriks Gnypa, har den spredet sig i en Strækning af mere end fire Miil, forstyrret Nordlingafliot's Løb, opfyldt den hele Dal, og reist sig i en betydelig Høide ved Siderne af de nærliggende Bierge.

*) Her regnes overalt efter engelske Mile paa 5280 Fod.

En liden Fodsti, frembragt af dem, som Nysgierrighed har drevet til at besøge Hulen, ledede os til Stedet, hvor vi fandt en Varde, eller en Steendynge opreist paa en Lavahøi, og tienende til et Mærketegn. Da vi vare komne til denne Plads, steg vi ned i en vid Kløft, dannet ved Indstyrtningen af Lavaskorpen, og nu aabnede sig midt for os det rædsomme Gab af Mørkhedens Bolig, hvis Maal er omtrent 40 Fod i Høiden til 50 i Breden; hvilket Maal Hulen beholder i mere end to Trediedele af dens Længde, som man ved nøiagtig Maalning har befundet at være 5034 Fod. Rundt omkring Indgangen fandt vi store Dynger af Stene, som ere nedfaldne fra Hvælvingen. Klavrende over disse, kom vi til en Forhøininng af frossen Snee, og steg ned til Randen af en lang Vanddam, hvis Bund bestod af Jis; men da Vandet var overordentlig koldt, og vilde have naaet os til midt op paa Livet, vendte vi tilbage i Haab om, at det skulde lykkes os at finde en bequemmere Aabning. Kun et kort Stykke Vei gik vi frem igiennem Lavaen, da vi kom til en anden stor Kløft, dannet paa lige Maade som den forrige, ved Hvælvingens Nedstyrtning; men da Væggene her havde nær ved 30 Fod i lodret Høide, og vi ikke havde taget Reb med os, saae vi ingen Mulighed i at stige ned paa dette Sted, og vandrede derfor videre frem for at søge et tredie. Efterat vi havde tilbragt en heel Time med frugtløse Eftersøgelser, vendte vi tilbage til den anden Aabning, hvor det

da lykkedes een af vort Selskab, mere forroven end de øvrige, at komme ned i Hulen, ved at hielpe sig med Hænder og Fødder ned ad de smaa Ujævnheder, som fandtes paa Klippevæggen. Vi andre fik nu ogsaa mere Mod og fulgte hans Spor, undtagen Præsten, som var temmelig før, og derfor ikke vovede at giøre Forsøget. Da han imidlertid var ligesaa begierlig som de øvrige efter at see Hulens Mærkværdigheder, vendte han tilbage til den første Aabning, og besluttede at vade igiennem det dybe Vand, endskiøndt han var den mindste af os Alle. Vi ønskede, om muligt, at befrie ham for dette besværlige Foretagende, og gik derfor ind i denne Deel af Hulen fra den indvendige Side, hvor vi da ogsaa vare saa heldige at opdage en Lavaskorpe, der strakte sig paa høire Side af Hulen langs hen ad dens Væg, og var netop bred nok til, at vor Ven kunde gaae paa den, imedens han saa godt han kunde holdt sig fast med Hænderne ved de Stalactiter og Ujævnheder i Lavaen, der fandtes ovenfor i Væggen.

En af vore Folk, der havde fulgt os lige til Stedet, kunde vi paa ingen Maade formaae til at ledsage os ind i Hulen. Aarsagen hertil var aabenbar ingen anden end den, at han ikke var fri for den samme Overtro, hvilken Hulen uden Tvivl skylder sit Navn. Det udgiorde en Artikel i de gamle Skandinavers Tro, at ved Enden af det nærværende Verdens-System skulde Surtur, Ildregionernes mørke Fyrste, drage frem fra Sønden og tænde hele Verden

i Brand *); og Islands ældste Indbyggere, da de først opdagede denne Hule og betragtede de forfærdende Spor af Ild og Brand, der omgive den, maatte let komme paa den Tanke, at en mere passende Bolig kunde ikke anvises Ildens mægtige Aand. **)

*) Herom hedder det Vòluspà:

Surtur fer sunnann
Med sviga lævi
Scin af sverdi
Sol valtiva
Griothiorg gnata
Enn givor rata
Troda halir helveg
Enn himin clofnar.

I Sandvigs Oversættelse:

Surtur kommer sydfra
Med svigfuld Lue.
Af Sværdet skinner
Valguders Sol.
Steenbierge knage,
Jetter ruse frem,
Folk Helvei træde,
Og Himmel kloves.

**) I Landnama-Saga berettes, at Hulen skal have sit Navn af en Jette, kaldet Surtur, som man troede, i ældgamle Tider havde opholdt sig der, og over hvem en Skiald, Thorvald, engang digtede et Hædersqvad, som han afsang i Hulens Aabning. (Jvf. Olavsens og Povelsens Reise, 1 D. S. 238, hvor der menes, at Hulens Navn kommer af surtur eller svartr, sort; og Sturlunga Saga 5 Bog C. 46.)

Vi tændte nu vore Fakler og gik ind i Hulen, som vi ogsaa paa dette Sted fandt opfyldt til en betydelig Høide med Snee, paa hiin Side af hvilken vi stødte paa en ganske ujævn Egn med store, kantede Lavastykker, der vare faldne ned fra Hulens Hvælving; saa at vi vare i bestandig Fare for at skære vore Been paa de skarpe Kanter, eller at snuble over de løse Stene og falde i Vandhullerne imellem dem. Heller ikke vare vi uden Frygt for at nye Lavamasser kunde løsne sig fra Hvælvingen og sønderknuse os.

Mørket her blev virkelig synligt, saa at vi med alt det Lys, som vore to store Blus kunde give, dog hindredes fra at besee saa nøie, som vi havde ønsket, de prægtige sorte vulcanske Stalactiter, hvormed den høie, rummelige Hvælving var behængt, eller Hulens Sider, der vare ligesom støbte i horizontal løbende, glasserede Striber, der synes at være dannede ved den flydende Strøm af smeltet Steen, medens dennes ydre Dele ere blevne afkølede ved at være udsatte for den atmosphæriske Luft. Efterat vi havde betragtet disse Naturens forunderlige Frembringelser, og ret som vi vilde til at fortsætte vor underjordiske Reise, opdagede vi en stor Udhuling, der fandtes i en temmelig Høide paa høire Side. Denne naaede vi med nogen Vanskelighed, og gik ind i den; men efterat vi havde vandret omtrent 80 Fod frem, blev Hvælvingen saa lav, at vi ikke uden den største Ubeqvemhed kunde gaae videre, hvorfor vi vendte om, og ved at begive os ind i en

endnu mindre Underafdeling naaede vi atter paa en ret bequem Vei den store Hule.

Her opdagede vi nu, næsten lige for os, paa den modsatte Side, Indgangen til to andre underjordiske Gange af en umaadelig Størrelse, hvilke vi strax erkiendte at være de Tilflugtssteder, hvor talrige Røverflokke i Oldtiden havde hentyet, og hvorom der tales i Dens gamle historiske Mindesmærker *). Da vi atter vare komne ned i den store Hule og vilde besee disse, maatte vi begynde med at bestige en naturlig Formuur af Lava, omtrent 10 Fod i lodret Høide fra Hulens Bund, og vi blev nu ved at gaae frem i Udhulingen bag samme; men vi havde ikke giort mange Skridt, før vi standsedes ved en lang Steenvold, omtrent tre Fod høi, synligen et Værk af Menneskehænder. Den havde en liden Dør eller Indgang omtrent i Midten, giennem hvilke vi passerede, efterat have betragtet en stor, cirkelrund Dynge af muldnende Been, for det meste af Faar og Oxer, men ogsaa nogle af Heste, hvilke Røverne have dræbt til deres Underholdning. Inden for den omtalte Vold var et Rum eller Værelse, omtrent 30 Fod langt og 15 bredt, hvis Gulv var bestrøet med

*) See i Særdeleshed Sturlunga Saga, V Bog 46 Cap., og Olaffens og Povelsens Reise 1ste D. S. 239, hvor ogsaa Holmverja Saga anføres, der melder noget om den Røverflok, som alt i det 10de Aarhundrede havde søgt Tilflugt i Surturhulen.

den allerfineste vulcanisk Sand, og formodes at have været benyttet til Sovested. Fra dette Sted trængte vi omtrent 40 Alen videre frem; men da vi fandt, at videre Fremskridt maatte kiøbes ved at vade gjennem iiskoldt Vand til over Knæerne, vendte vi om til Indgangen. Den hele Længde af denne Hule er henved 300 Fod, dens Høide ved Indgangen og et betydeligt Stykke længere frem er omtrent 18 og Breden 24 Fod. Hvælvingen er behængt med endnu skiønnere Drypsteen end de, som findes i den store Hule, og da de ere i endnu stærkere Grad glasserede, gienstraale de Lyset paa en saare pragtfuld Maade.

Efterat vi her havde betragtet Alt, hvad der syntes os Opmærksomhed værd, steg vi atter ned af Formuren, og fortsatte vor Vandring ind i den dybe Kløft, der endnu aabnede sit mørke Svælg for os. Vi bleve atter meget besværede med Steendynger, af hvilke mange syntes nyligen at være komne paa deres Plads; men efterat vi havde overvundet denne Vanskelighed, fremstillede der sig en endnu meget frygteligere Hindring for os — en lang Strækning af Vand, som det var uundgaaelig nødvendigt for os at gjennemvade, i Fald vi vilde naae til Hulens indre Ende. Vandet rakte os til Knæerne, og syntes os i Begyndelsen heel farligt, da vi frygtede for, at her maaskee kunde gives dybe Huller, hvori vi, inden vi saae os for, kunde styrte ned og komme i Livsfare; men vi fandt snart at Bunden var aldeles

ikke farlig, da den bestod af en jævn Is af overdentlig Tykkelse, over hvilken vi nu gik frem med usædvanlig Hurtighed. Den eneste ubehagelige Omstændighed, som herved mødte os, var Vandets yderst følelige Kulde. Henimod Stedet, hvor Isen ophørte, spærrede en bred Massa af Lava os nu og da Veien, og vi nødsagedes til at søge en skraa Vei til Siden. Efter at have vandret omtrent et Qvarteer fra den Tid, da vi forlode Formuren, ankom vi til en tredie Aabning i Hvælvingen; og Lysningen, som faldt igiennem denne, opdagede vi i en lang Afstand. Hulen aabner sig paa dette Sted i to Afdelinger, der adskilles fra hinanden ved en snever Mellemvæg af Lava; og ved den modsatte Ende af Aabningen, der næsten er halv fuld med Stene, fremstille sig to store Huulheder, af hvilke den paa høire Haand dog ikke gaaer længere end 20 Fod, hvorimod den anden er Fortsættelsen af den store Hule. Ikke saasnart havde vi forladt Dagslyset, før vi kom til et andet Vand, som vi maatte giennemvade; men fandt det mindre dybt, end de to foregaaende, da det allene naaede os til midt paa Benet. Vandet ombyttede vi derefter med en knudret, steenrig Egn, som igien gav Plads for et smukt, jævnt Lavagulv; og efterat vi havde vandret en lang Vei i Mørket uden at møde nogen Afbrydelse, kunde vi atter opdage et svagt Lysglimt, der nedsteg i det mørke Dyb igiennem det sidste Vindue eller den fierde Aabning i Hulens Hvælving. Vi fandt denne Aabning meget mindre end nogen af de foregaaende, og hvad der ikke

bragte os liden Glæde var den Opdagelse, at vi atter kunde komme op paa Jordens Overflade, uden mindste Vanskelighed, ved Aabningens nordre Side, ved hvilken Udvei vi kunde spare os den store Besværlighed, at vende tilbage til Hulens Indgang.

Vi begav os nu ind i Aabningen ved den modsatte Ende af Hulen, og næsten i et Øieblik fandt vi os indhyllede i et tykkere Mørke, end nogensinde tilforn; men traf hverken paa Vand eller Stene. Gulvet var bedækket et tykt Lag af Jis, og hældede saa brat, at da vi fandt det umuligt at staae paa vore Been, satte vi os ned, og lode os glide forover ved vore Legemers Vægt. Naar vi holdt Faklerne tæt til Isen kunde vi see, at den i en Tykkelse af 7 til 8 Fod var klar som Chrystal. Det varede ikke længe før vi naaede en Plet, hvis Herlighed rigeligen lønnede os for al vor Møie, og vilde have giort det, om vi endog havde reist hundrede Gange saa langt for at see det. Hulens Hvælving og dens Sider vare her prydede med de prægtigste Jischrystallisationer i alle optænkelige Skikkelser; af hvilke Mange i Lidenhed kappedes med de fineste Haar-Zeolither, imedens fra Jisgulvet Piller af samme Materie voxede frem i de mest forunderlige og phantastiske Former, der ikke allene fremstillede ligesom en uudtømmelig Mangfoldighed af prægtige Konstværker; men ogsaa efterlignede mange vel bekiendte Gienstande af den besiælede Natur. Mange af disse beundringsværdige Jisvæxter, der ligesom fremstillede et nyt Naturrige i Jordens mørke Skiød, vare

over to Fod høie, i Almindelighed tilspidsede i Enden, og henved to Fod tykke. Aldrig saae maaskee noget menneskeligt Øie et mere glimrende Syn, og vi havde vanskeligt ved at betage os den Tanke, at vi virkelig saae for vore Øine en af de Trylleſcener, som skildres i de østerlandske Feehistorier. Faklernes Lys giorde det især over al Maade fortryllende.

Efterat vi havde forladt dette udmærket skiønne Sted, vandrede vi langs med Siden af et dobbelt Islag, som var ganske glat, men tillige saa overordentlig skarpt paa Kanten, at vi ikke sielden vare i Fare for at skære os derpaa. Vi stødte nu paa en sumpig Deel af Hulen, som dog var fastere, end vi først ventede os; og da den var ganske jævn, og kun havde et umærkeligt hældende Fald, gik vi frem med betydelig Hurtighed. Paa engang opdagede vi nu den Pyramide af Lava, som er omtalt i Olaffens og Povelsens Reise, paa hvilken vi endnu fandt een af de to Sølvmynter, som disse Herrer havde nedlagt her i Aaret 1753. Da det var det danske Tiskillingsstykke, som fattedes, og ikke den halve Krone, er det klart, at det ei er bleven stiaalet, men er faldet ned iblandt Stenene, hvoraf Pyramiden er opreist. Paa den øvre Side af Halvkronen, som vi fandt liggende oven paa et fladt Stykke Lava, der tiente som Piedestal for Pyramidens Topsteen, var aftrykt et Segl i rødt Lak, forestillende to Hunde, som angribe et Pindsviin, med den Overskrift INDARNO med store latinske Bogstaver. Nedenunder stod et enkelt Bogstav; men da det

var noget udslettet, kunde vi ikke skielne, om det var et B eller E; men i al Fald var det Begyndelsesbogstavet til en af de ovennævnte Reisendes Dobenavn. Aftrykkene i Lak paa Stenen selv vare saa udslettede, at de ikke mere vare læselige. Da vi paa lige Maade havde aftrykt vore Signeter i Lak paa to danske Rigsorter og to Sexskillinger, lagde vi dem ned ved Siden af Halvkronen, og opreiste igien en og anden Deel af Pyramiden, som var falden ned. Ved dens Fod laae endnu noget af det Stykke Birketræ, som Olaffen og Povelsen have omtalt *). Det var ganske fugtigt; men syntes dog ikke at have undergaaet nogen væsentlig Forandring siden deres Tid, thi det behøvede endnu et lidet Tryk for at falde sammen til Støv.

Et betydeligt Stykke før vi kom til Pyramiden, begyndte Hulen at blive trangere, og efterat vi havde gaaet omtrent 400 Fod forbi Monumentet, kom vi til den indre Ende, hvor Tegn til to Underafdelinger viste sig; men disse vare aldeles tilstoppede med store Stykker Lava, hvoraf endeel vare faldne ned fra Hvælvingen, og de øvrige synes at være Lavaen i dens oprindelige Leie, men sprukken og sønderreven ved at være udsat for Luften.

Da vor Nysgierrighed nu tilfulde var tilfredsstillet, vendte vi tilbage til den sidste Aabning i Hvælvingen, giennem hvilken vi, efterat have tilbragt noget over fire Timer i Underverdenen, atter kom op

*) Reise giennem Island, 1ste D. S. 251.

paa Jordens Overflade; men fandt os nær ved at qvæles af Hede ved saa hastig en Overgang fra den kolde og mørke Hule til Dagens Lys, hvor Solstraalerne kastedes meget stærkt tilbage fra den glasserede Lava og den vulcaniske Sand omkring os. Det var en Forandring, ikke meget forskiellig fra den som det vilde være, pludselig at forflyttes fra en grønlandsk Vinter til Vestindiens Sommer. Da vi saae tværs over Lavastrømmen i Retning af Hulen, blev vi tydeligen vaer, at den strakte sig til Foden af et nærliggende Bierg, kaldet Strutur, hvor Lavaen, hindret fra at flyde længere frem, er bleven opdæmmet og afkølet, imedens nye Strømme fra Vulcanen have fortsat deres Løb ned igiennem Dalen til Hvidaaen.

Sneefields-Jøkel.

I Stappen (en Handelsplads tilhørende Hr. Hialtelin) blev jeg modtaget paa den venligste og mest giæstfrie Maade, og fandt en saa bequem Bolig, og saa god Bevertning, som om jeg havde været i Kiøbenhavn; skiøndt min brave Vert meget beklagede sin Hustrues Fraværelse, der havde tilbragt Vinteren i Kiøbenhavn, og endnu ikke var kommen tilbage. Foruden Vaaningshuset, som er bygget af Træ og vel indrettet, er der adskillige Varehuse, forenede med dette, og paa de nærmeste Klipper ligge endeel adspredte Hytter, beboede af Fiskere.

Da jeg vaagnede den næste Morgen, mødte mit Øie giennem Vinduerne i mit Værelse det stolte Syn af hiint ophøiede Værk af Skaberen — den uhyre Sneefields-Jøkel, som giver Sysselet sit Navn, og slutter den lange Kiæde af Bierge, hvis Strækning adskiller Halvøen i to lige Dele. Ofte havde jeg under mit Ophold i Reikiavig beundret dette Biergs majestætiske Syn; men nu hang det næsten lige over mit Hoved; enhver omgivende Gienstand syntes at forsvinde eller tabe sig under dets Umaadelighed, og da Luften var klar og reen, følte jeg den Beslutning mægtigen styrket, som jeg havde fattet den foregaaende Aften, at giøre et Forsøg paa at naae Jøkelens*) Top fra dette Sted. Hertil bestemtes jeg saa meget mere, da det kunde iværksættes uden noget Tab af Tid for Udførelsen af mit egentlige Formaal; efterdi det i ethvert Tilfælde blev nødvendigt for mig at tilbringe den 25de Mai i Stappen, for at lade mine Heste beslaae til Reisen over de ujævne, skarpe Lava-Egne, som vi den følgende Dag skulde gaae i Møde. Der var noget saa tillokkende og opmuntrende i Tanken paa dette Foretagende, at selv den gamle Provst G. Jonson sikkerligen vilde have fulgt os, om det ei havde været umuligt for ham at forlænge sit Ophold. Hans Plads blev da optaget af Hr. Hialtelin den yngre, der ogsaa forskaffede os tre Mænd, mere til Ledsagere, end til Veivisere, thi Ingen af disse, og heller

*) Jøkel (Jökul) er det almindelige Navn paa et Snee- eller Isbierg i Island.

ikke noget andet Menneske her paa Stedet, havde været høiere oppe paa Bierget, end til den bestandige Sneelinie. De fulgte os da, for at bære vore Levnetsmidler, og nogle faa Klædningsstykker, mere end de sædvanlige, som vi medtoge for Kuldens Skyld, og for at være os til Hielp i Tilfælde af Fare.

Da vort Forsæt blev bekiendt iblandt Folkene, som boe omkring Stedet, rystede Enhver paa Hovedet, og paastod, at det var aldeles umuligt at naae op til Toppen, imedens Nogle af dem syntes at ansee Forsøget derpaa, som en Virkning af fræk Forvovenhed. De betragte Bierget med en Art af overtroisk Ærefrygt, og finde det vanskeligt at udrydde den Tanke af deres Sicel, at det endnu beboes af Bardr, Jokelens beskiermende Guddom, der ei vil undlade at hevne sig paa Enhver, som har den Forvovenhed, at smitte med dødelig Aande den rene og ætherisk Atmosphære i hans høie Bolig.

Efterat have taget en god Frokost, og fuldkommen udrustet os for Dagens Reise, gave vi os ud fra Stappen, Klokken otte om Morgenen den 25. Mai, da Fahrenheits Thermometer viste paa 52 Grader i Skyggen. Vor Vei gik omtrent i Nordost, langs med Foden af Stappefield, et uordentligt Bierg, der fremrager fra Jokelens søndre Side, og bestaaer for den største Deel af Tuff og Lava i Basalt-Form, (columnar Lava). Talrige Huler, der aabne sig giennem Bierget, i Forening med dets øvrige udvortes Anseelse, bestemme tilstrækkeligen dets

vulcaniske Oprindelse. Paa venstre Haand havde vi en Lavastrøm, som vi adskillige Gange passerede, og drog nu op ad den lange Kløft, giennem hvilken Lavaen er flydt ned fra Jøkelen. Følgende dennes Strækning, paa hvilken vi vexelviis maatte overstige betydelige Masser af Snee og af ujævn, knudret Lava, kom vi omtrent Klokken ti til den sidste sorte Plet, vi kunde see, — et uhyre Stykke Lava, der reiste sig frem af Sneen, og hvorpaa vi hvilede os et Qvarteers Tid, for at vinde Kræfter til den tilbagestaaende, mere besværlige Deel af vor Fieldreise. Det, som hidtil allermest havde besværet os, var Sneens overordentlige Blødhed. Vi sank uophørlig ned i den indtil Knæerne, og skiøndt Hr. Hialtelin og jeg altid gik i Sporene, som vore tre Islændere havde giort, fandt vi Gangen dog næsten ligesaa besværlig, som om enhver af os havde gaaet sin egen Vei. Qvægsølvet var nu steget til 57 Grader, og den Høide, vi havde naaet, var endnu betydeligt under Jøkel-Halsen (Jökull-háls), eller den sneedækte Ryg, der forener Fieldet med Halvøens Biergkiæde.

Vi begyndte atter at stige. Sneens Overflade blev nu noget haardere, og skiøndt vi endnu sank for dybt ned, til at vi med nogen Bequemmelighed kunde fortsætte vor Vandring, lettedes dog denne Besværlighed noget ved Biergets jævnt opstigende Skraaning. Efter en halv Times Forløb blev denne imidlertid mere brat, og Bierget tilsidst saa steilt, at vi bleve nødsagede til at bestige det i skraaløbende Ret-

minger, og fandt det umuligt at gjøre mere end 30 eller 40 Skridt efter hverandre, uden at kaste os ned paa Sneen, for at styrke os ved et Øieblik Hvile. Mærkværdigt er det, at skiøndt vi altid følte os saa udtrættede, at vi meente, der vilde udfordres en betydelig Tid før vi kom til Kræfter igien, havde vi dog neppe ligget tre Minuter, før vi fandt os saa raske og muntre, som da vi begyndte vor Reise. Vi fandt nu de sorte Silketørklæder, som vi havde medtaget, meget nyttige, da Solstraalerne, der kastedes tilbage af de fine Iischrystaller paa Sneens Overflade, gjorde en smertelig Virkning paa Synet, og vilde upaatvivlelig have skadet vore Øine meget, om vi ikke havde brugt denne Forsigtighed. I nogen Tid mistede vi ganske Udsigten til Jokelens øvre Regioner; men da vi fortsatte vor møisomme Vandring, begyndte endelig den østligste Spids at komme til Syne, og forekom os ikke at være meget høit oven over os. Dog var det ikke før vi adskillige Gange havde fornyet vore Bestræbelser, at vi naaede dens sydlige Fod, da Klokken omtrent var eet. Denne Spids kaldes Trehiørning (Thrihyrning) af de tre mindre Toppe, hvori den er deelt, og som bestaae af frosne Steenmasser, der bæres af skiønne massive Iispiller, som have en høiglimrende grøn Farve, og paa det stærkeste tilbagekaste Solens Straaler. Her gjorde vi en Standsning paa henved en halv Time, for at nyde nogen Forfriskning, hvorefter vi fortsatte vor Vandring op til den midterste og høieste Top. Vor Op-

stigen blev nu meget lettere, ved Sneeskorpens større Fasthed, og Biergets jævnere Skraaning. Luften blev mere og mere reen, og Varmen aftog kiendeligen. Ved Trehiørning vår Thermometret falden til 36 Grader, og lidt høiere oppe stod det paa 33 Grader, skiøndt det var et giennemtrængende Solskin, og saa godt som ingen Vind var følelig. Hvad der ikke lidet foruroligede os paa denne Deel af vor Reise var, at en Taage begyndte at trække op rundt om Jøkelen i en betydelig Afstand neden under os, hvilken vi frygtede for skulde tiltage saameget, at den ikke blot vilde indskrænke vor Udsigt, men endog giøre vor Nedstigning baade vanskelig og farlig.

Vi begyndte nu ogsaa at blive bange for de farlige Rifter og Huulheder i Sneen, som foregaaende Reisende paa en saa frygtelig Maade have beskrevet; men bleve ikke lidet overraskede og glade ved at finde blot en eneste Sprække, der ikke syntes at strække sig i nogen betydelig Dybde, og var ikke mere end omtrent et Qvarteer bred. At vi her ikke fandt de ventede Iiskløfter, kan maaskee tilskrives den tidlige Aarstid, da Vintersneen, hvormed de vare blevne opfyldte, endnu laae usmeltet, og ingen nye Brud ved Nedstyrtningen af Sneemasser endnu havde fundet Sted. For denne Sags Skyld maa det altid være lettere at bestige Jøkelen, jo tidligere paa Aaret Reisen foretages; i hvorvel i dette Tilfælde maa Faren ogsaa være større, da mange af de gamle Kløfter blot for en Deel kunne være tilfygede, og før den Reisende seer

sig for, kan han synke giennem en bedragersk Overflade af Snee ned i en umaadelig, bundløs Afgrund. Omtrent Klokken tre lykkedes det os endeligen at naae Foden af Biergets høieste Top, da paa engang en ræddsom Styrtning aabnede sig ret under vore Fødder, hvis næsten lodrette Dybde vist udgiør over 2000 Fod, og fra hvis Rand man overskuer, paa forskiellige Steder af den dybe Sneedal der aabner sig neden under, lange og brede Revner, som løbe parallel med dens Sider. Nær Midten af dette forfærdelige Dyb blev vi vaer en stor kredsdannet Aabning, hvis Sider vare overtrukne med grøn Jis, og der syntes at være bleven dannet ved et Vandfald, nedstyrtet fra Kanten af den Sneebakke, hvorpaa vi stod, skiøndt vi ei kunde øine noget Tegn til Vand. Denne beundringsværdige Afgrund aabner sig imellem den mellemste og den vestligste af Jøkelens Spidser, og synes at strække sig henimod Biergets nordlige Rod *). Følgende Randen af den bratte Jisbrink, steg vi op ad den nordre Side af Jøkelspidsen; men efterat vi havde klavret indtil tre eller fire Alen fra den øverste Tind, standsedes vore videre Fremskridt ved en lodret Vold af Jispiller, der lignede de ovenfor omtalte, og

*) Turde man antage, at hine ældgamle eddiske Sange, hvori de scandinaviske Folkefærds ældste Mythер ere nedlagte, vare digtede paa Island, skulde man fristes til at troe, at Digterens Ginnunga-gap havde havt sit Natur-Forbillede i den her beskrevne Sneefield-Jøkelens uhyre Kløft.

aldeles omringede den øverste Top, fra hvilken vi dog ikke vare længere fiernede, end at vi ganske mageligt kunde naae derop med Enden af de Stænger eller lange Vandringsstave, som vi førte med os.

Vi dannede os her med vore Stokke et Sæde i Sneen, og satte os ned for at nyde et koldt Middagsmaaltid, der blev endnu koldere for Smagen, baade ved Tankerne, som den omgivende Scene frembragte hos os, og ved den virkelige Fornemmelse af Luftens Kulde, da Thermometret nu var sunket til 29° (tre Grader under Frysepunktet efter Fahrenheit.) Taagen, som deelviis omgav Jøkelen under vor Opstigen, havde nu leiret sig trindt om den, og hindrede os fra at beskue de lave Kyster og Havne omkring Fieldets Rod. Udsigten var desuagtet stor og vidtstrakt. Halvøens Bierge reiste sig for vort Syn giennem Taagekredsen; Farefiords hele Strækning var ganske synlig paa den søndre Kant, tilligemed de østlige og vestlige Skardsheidi-Bierge, Akkrafield og en Deel af Biergene i Gullbringu Syssel, Geitland's Jøkul og Vulcanen Skialdbreid; Biergene omkring Hekla traadte frem i Synskredsen paa Østkanten, imedens Breidefiord, bestrøet med en talløs Mængde af selsomt dannede Øer, strækker sig dybt ind i Landet fra Enden af den Biergkiæde, som deler Halvøen. Bardastrands og Isefiords Bierge indskrænkede Udsigten mod Nord, blandt hvilke Glauma- og Drauga-Jøkel skinnede i blendende Sneeglands. Udsigten mod Vesten begrændsedes allene ved vort Syns Ind-

skrænkning, og strakte sig sikkerlig indtil midtveis imellem Island og Grønland. Hvad der endnu forøgede Herligheden af denne vidtstrakte Udsigt, var det prægtige Skybælte, der omringede Jokelen, i det mindste 3000 Fod under os. Den atmosphæriske Luftstrom var paa denne Høide af 4572 Fod *) overordentlig reen, og de behagelige Følelser, som vaktes hos os ved Betragtningen over at vi, til Trods for vort eget Mishaab, havde naaet vort Maal, bidrog ikke lidet til at muntre og oplive vort Sind.

Ved at overskue et saa umaadelig stort Sneebierg, er det umuligt ikke at føle Kraften af disse Skriftens Ord, Jer. 18. 14: „Mon Sneen paa Libanon forlader Markens Klipper? eller mon de stærke koldt-flydende Vande nogensinde skulle udtørres?" — Meget mindre kan Han forlade sit Folk, eller ophøre at være dets Lyksaligheds Udspring, som er den Gamle af Dage, Evighedens Klippe, de levende Vandes Kilde, Barmhiertighedens Fader og Trøstens Gud. Enhver jordisk Ting skal omskiftes og forgaae; det hele Verdensalt skal engang fremstille Synet af almindelig Ødelæggelse: „Det skal blive gammelt, og det skal omskiftes, som et Klædemon; men Han bliver den samme, og hans Aar faae ingen Ende." Ps. 102. 27.

Da vi nu havde undersøgt Compasset, og

*) Efter Middeltallet af fire forskiellige Maalinger af danske Officierer er dette Biergets lodrette Høide over Havfladen.

fundet, at det var uden al Forvirring, begyndte vi at vende vore Fied tilbage, hvilke i Sneen havde efterladt sig saa dybe og kiendelige Spor, at der ikke var nogen Fare for, at vi skulde forfeile vor Vei. Vi fandt Nedgangen overmaade beqvem, og lidt over tre Timer, efterat vi havde forladt Jokelens Top, befandt vi os igien i Stappen, hvor Indbyggerne bod os hiertelig velkommen; men det var ikke før næste Morgen, at den almindelige Mand vilde troe vore Ledsageres Forsikkringer, at vi virkelig havde besteget Jokelens midterste Spids.

Brudstykker af en Afhandling om Historie og Oldkyndighed, især den nordiske *).

(skreven 1810.)

Ei blot at ville leve i det flygtige, forgængelige Øieblik, er en medfødt Drift hos Mennesket, vidnende om dets Samfund med Evighed; og var ei Erindringens hellige Skyggeverden og Fremtids dybe Anelse — hvad var da den gaadefulde Drøm, vi i Almindelig-

*) Disse ufuldendte Fragmenter ville ei gielde for mere. Findes deri en eller anden for sig bestaaende Idee, da finder Læseren vel og et-Sted, at sætte den, og tilgiver Mangelen paa Sammenhæng.

hed kalde Livet? — En Stræben efter at ville ligesom forlænge Tilværelsen i det Endelige driver Menneskene til at efterlade sig saadanne Værker paa Jorden, der skulle vidne for Efterkommerne om henrundne Tiders Liv, enten ved opreiste Mindesmærker, eller ved overleverede Sagn, hvoraf omsider den skrevne Krønike udgaaer. Disse Levninger af et forsvundet Liv paa Jorden beholde stedse for den aandelige Sands en Helighed, hvilken ikke deres blotte materielle Tilværelse, men deres symboliske Betydning, Henførelsen til det Høiere, Aandelige, giver dem. — Naar Historien opvikler den ældgamle Rulle for os; naar vi see den meer end halv fortæret af den nagende Orm, som intet modstaaer; naar vi føle bitter Smerte ved at sine kun Brudstykker der, hvor vi saa gierne vilde see det Hele, vi ane: da hviler dog vort Øie med inderligt Velbehag paa de enkelte, endnu uformørkede Pletter. Vi glædes, saa tidt vi ere i Stand til at læse nogle af de halvudslettede Skrifter; og de gamle, mørke Sagn, oplyste ved Erindringens og Fortællingens Fakler, trylle vort Øre, fængsle vor Sands og fylde vort Hierte med en underlig, navnløs, begeistrende Følelse. Ja dette er Historiens herlige Eneret, at den ikke er for nogen særskilt Stand eller Alder, men taler forstaaeligt til Alle; at dens Fortællinger, kun de ere rene og usminkede, finde Indgang hos Barnet, som hos Oldingen, hos Bonden bag Ploven, som hos Statsmanden i Fyrsternes Lønkammer. At beundre udmærket Daad, og det høiere

Livs synlige Udvikling hos Enkelte; at glædes ved det Godes Seier, og føle Smerte ved at see det gaae til Grunde: dette have alle Mennesker tilfælles, der ikke med Vold døve den indvortes Stemme — Naturens Gave til Alle.

Som ingen Jordplet er os kiærere end den, hvor vi først følte Tilværelsens Glæde — intet Land kiærere end det, hvor Livets Gaade begyndte at oprinde og udvikle sig for os — saa skienke vi heller ingen Historie saamegen Deeltagelse som den, i hvilken vi see vore Fædres Skygger, vakte af Gravens Søvn, vandre frem for vort Die, deres Daad, reddet fra Undergang, leve op paa ny, deres Aand aabenbare sig for os i sin eiendommelige Skikkelse. Her leve vi i en Verden, som hvor fiern og fremmed den end er, dog synes os vel bekiendt; snart blive vi fortrolige med de Væsener, som vi føle os knyttede til ved et underfuldt Baand. Ingen Gienstand er saa ringe, at den jo synes os vigtig, naar den oprandt inden for den yndede Kreds; ingen Sky er saa mørk, at vi jo søge at splitte den, for at det elskede Billede maatte vise sig for os i et klarere Lys.

Dog behøve vi ei at laane det gamle Nordens Historie noget pyntende Slør, vævet af Egenkiærlighed og national Forfængelighed, for at skaffe den almeen Deeltagelse. Den eier sit selvstændige Værd i sig selv. — Der var en Tid i Norden, da vore Fædres Aand følte sig med høiere Kraft, end i vor svagere, skiøndt mere udviklede Alder. Alt hvad der

aabenbarer sig af denne Tid, skiøndt omhyllet af Oldtids mørke Taager, har for vort Øie et herligt Syn, og rører et kraftfuldt Liv, der henrykker til Beundring, stundom vel ogsaa blender det uvante Øie. Alt for ofte maa vor Tidsalders forfinede og forkiælede Sands ræddes ved Synet af Fortids Vælde, af de store, energiske Former, hvori den, nedbrudt i Ruiner, træder frem i Historiens mørke Baggrund; da trækker den sig skye tilbage, og trøster sig ved en mere udvidet Synskreds, ved en rigere Mangfoldighed; eller den lukker Øiet for det Ædle i de svundne Tider, og seer blot Raaheden, hvilken den da søger at fremstille i en skarp og afstikkende Modsætning til vor Alders Cultur — ei anende, at Menneskehedens Fremskriden i det Hele kan være bygget paa Raahed, som paa Forfinelse. Ja selv hiin Raahed, med dens hele, grumme Haardhed, som med dens ærlige, trohiertige Diærvhed, har endog for det slebne Culturmenneske noget tiltrækkende, som han vel ved forstilt Foragt kan undertrykke; men som han ei kan fornegte, saa tidt han redeligen vil følge sit Hiertes Indskydelse og det Høieres dunkle Følelse. Denne siger os ofte, og oftere end vi ønske det, at de gamle Tider ogsaa havde deres Værd; den bringer os ikke sielden, midt under Erkiendelsen af Menneskehedens stigende Forædling, til at sukke efter Noget, som vi føle engang maa have været til, som vi trindt om os søge, og saare sielden finde.

Vi tye til Historien; i den beskue vi Afstøbningen af hiin nordiske Oldtids Liv, og uvilkaarligen fængsles vort Die. Længe maae vi dvæle ved et Syn, der giver vor Aand en herlig og kraftfuld Næring — uagtet vi snart opdage, at Billedet hverken er saa peent og glat afslebet, eller saa stadseligt og prunkende, som den nyere Tids — ja at vi vel heller ikke, naar vi vende Diet mod den ældgamle Fortid, finde det af saa kæmpemæssig og uhyre Storhed, eller saa rigelig prydet med konstige Smykker, som Orientens colossalske, med Hieroglypher bedækkede Obelisk — ei heller saa veldannet og ungdommelig skiønt, eller straalende med en saa ædel og høi Reenhed, som Grækenlands herlige Marmorbillede. At Nordens Fortid udgiør et ligesaa betydningsfuldt, som med Kraft og Selvstændighed fremtrædende Optrin i Historiens høie Skuespil: har man vel til en Tid villet benegte — af den simple Grund, at man ikke kiendte den, eller havde værdiget den nogen dybere Undersøgelse. Det synes som denne var forbeholdt vor nærværende Tidsalder, der vaklende og uenig med sig selv, aldrig kan naae en varig Form, men stræber at slutte sig snart til denne, snart til hiin svundne Old, som dens Ideal; der udmærker sig, ei saameget ved eiendommelig Storhed, som ved at ville optage fremmed, ved en almindelig, urolig Stræben efter at bringe alt det skiulte Herlige for Dagen, og ligesom drevet af en ængstelig Frygt at redde Alt, hvad fordums Dorskhed og Sandselöshed havde

ladet synke i Forglemmelse. At dette imidlertid endnu er langt fra at være den hele Tidsalders Aand — at det i de fleste Tilfælde mere synes at være en kraftfuld Bestræbelse af enkelte over Tiden ophøiede Mennesker, i hvilke det Herlige i Tidsalderen er sammentrængt, og som af al Magt virke imod den i Sandselighed nedsunkne Mængdes Ligegyldighed mod det høiere Livs Yttringer — vilde vel ikke falde vanskeligt at bevise.

Historien kunne vi ei betragte som Eenhed, uden at gaae ud fra Tiden, der er dens første Betingelse. Intet skeer uden i Tiden, Intet er til uden i Rummet, for al sandselig Beskuelse. Hvis vi da ei ville begynde bag fra, eller uden at have noget fast Punkt at holde os til, maae vi søge Historiens Udspring og Udvikling i Tiden; og kun de, der ere vante til at betragte Alt som endeligt, eller som splittede Dele uden Heelhed, ville finde det upassende, i Historiens Betragtning at gaae ud fra en philosophisk Eenhed. Naar vi erkiende, at intet enkelt Brudstykke af menneskelig Viden bestaaer eller har Værd i sig selv, men kun ved dets Forhold til Videnskabens Heelhed: kunne vi ei skienke hine vor Opmærksomhed og Deeltagelse, uden at vi stræbe at omfatte denne og trænge ind i dens Grundvæsen.

At Alt, hvad som har været, er og bliver, er et eneste udeleligt Heelt, hvorfra Intet nogensinde adskilles, eller (efter det almindelige Ud-

tryk) hvoraf Intet forgaaer — hvis Siæl er det evige Væsen, hvis uforgængelige Form er det Heles evige Liv, og hvis udvortes Aabenbaring er Tilværelsen — dette synes at være en af de Grundsandheder, hvorfra al menneskelig Videnskab maa gaae ud, og hvilken den dog i sig selv aldrig tilfulde fatter eller giennemskuer, saalidt som Stovgranet kan omfatte Jordkloden, eller Øiet giennemskue det umaalelige Himmelrum. Philosophiens Bestræbelser, naar den ikke indskrænker sig til at udlede og forklare enkelte Phænomener, men ved en fremskridende Syntheſis stiger mod Heelheden, kunne bringe os til den Eenhed, i hvilken det Evige, hvori vi ere og som er i os, ligesom Havet er i Vanddraaben, har præget sit Billede. Men selv dette Billede, om det end fylder vor Aand, kan ei tilfredsstille den unævnelige Anelse, ved hvilken vi, skiøndt i uendelig Fiernhed, stræbe at nærme os Væsenet selv. — Alt hvad som er den sandselige Beskuelse givet, er intet Heelt; men kun adskilte Dele eller Brudstykker. Men eftersom Livet er eet og udeleligt, saa er det heller ikke i disse Brudstykker, at vi see dets rette Væsen; og da Livet, hvorsomhelst det fremtræder, er heelt, og uendeligt i dets mindste Aabenbaring, som i det Skabtes Alt: saa er ogsaa dets Heelhed givet den menneskelige Aand i en høi og herlig Aabenbaring ved det evige Livs Idee eller Urbillede. I dette beskue vi ved Aandens Øie den uendelige Heelhed, hvoraf vi ved sandselig Forestilling kun tilegne os Brudstykker; og denne

Idee er det Høieste som i Jordlivet er givet Menneskет til Eie, eller til fuldendt indvortes Anskuelse; thi stige vi over denne mod det Evige selv, vel kunne vi da paa Straalernes Bane hæves høiere og høiere mod Lysets Sol — men dog bliver denne os stedse fiernet i grændselos Uendelighed. Livet, hvis udvortes Aabenbaring synes os saa klar og fattelig, bliver os stedse en dyb og hellig Hemmelighed, naar vi ville nærme os dets evige Kilde. Aldrig har Nogen endnu udgrundet dets inderste Væsen; vi føle det i vort Hiertes Dyb, og gaae vi udenfor os selv, da lære vi det i Skabningen, at det Guddommelige er Livets Kiærne, at det lever overalt i enhver dets Yttring, og at det jordiske Liv kun er en udvortes Aabenbaring af det himmelske — men Baandet, som holder begge sammen, Foreningens guddommelige Harmonie, opdages aldrig af det sandselige Øie, skiøndt vi paa tusinde Maader symbolisk stræbe at betegne den.

Fra en Liighed med sig selv, en indvortes Harmonie, der ophævede al Strid i Livet, ligesom al Modsætning af Viden og Væren, af det Subjective og Objective, er Menneskет gaaet ud, som fra dets oprindelige Tilstand. Hvorledes vi end forklare det Affald fra Eenheden, som gav Fornuften selvstændig Virksomhed, men ophævede den ubevidste Harmonie, hvori Menneskет levede og var ligesom eet med den udvortes Natur — saa vidner dog Livets evige Ideal om, at vort Maal er at stræbe fremad mod det Punkt, hvor Harmonien gienfindes, og det med Bevidsthed.

Om denne Tilstand, eller den oprindelige, er fuldkomnere, lade vi her uafgiort. At Menneskeslægten engang her i Livet vil naae den — er et Haab, som vel maa leve hos enhver, der seer et Maal, en høiere Bestemmelse for Slægten, som for Individet.

Imidlertid ere Livets Modsætninger derfor ikke mindre følelige, fordi de paa et høiere Standpunkt forsvinde i Identiteten. Livet bærer Evigheds Præg, og dets Heelhed og Eenhed er uforgængelig. Men saatidt vi, ledede af sandselig Beskuelse, adskille Formen fra Væsenet, nedstige fra Eenhedspunktet til den virkelige Verdens Differentser, og betragte det Individuelle i Livet — da synes det os, som intet var heelt og bestandigt, som Alt var underkastet en Deling og Omskiftning, hvorved enhver Gienstand, Sandselighed har at holde sig til, Tid efter Tid forsvinder, og som Forgængelighed var det eneste Indtryk, Livets Beskuelse efterlader sig. Nødvendigen ledes vi til at berøre denne Maade at betragte Livet paa, da ved dens udelukkende Opmærksomhed paa Sandseverdenens Phænomener, eller det Endeliges Forandringer, opstaaer en heel anden Synsmaade for Historiens Liv, end den, hvortil dybere Grandskning leder os. Hiin forsvinder tilligemed det Endeliges Skyggebilleder. Modsætningen af det Forgængelige og Uforgængelige ophører tilligemed den blot empiriske Betragtning af Livets Phænomener; og den endelige Tid opløser sig i en blot Negation, ligesom Taagerne,

der berøvede os Udsigt i den uendelige Ætherluft, henflyde og forsvinde for Morgensolens Straaler.

Det Evige eller Værende er ubetinget sig selv, det er sin egen Bekræftelse, og i hvad vi end udsige om det — saafremt vi ellers sige noget — da sige vi intet uden at det er. Da nu intet er uden denne Bekræftelse, saa følger heraf, at alt det, som er til eller er virkeligt, maa være i det Evige, og at dette er Væsenet, som præger sig i alle de Former, hvorom vi giennem Tilværelsen komme til nogen Kundskab. Den høieste af disse Former, eller den, som indbefatter alle andre, hvori alle ligesom opløses og hvorfra de atter udvælde, er Livet. Det er, efter menneskelig Betegningsmaade, Billedet eller Aftrykket af det Evige — et Billede, der ei er en blot ideal Form, men en Aabenbarelse af det Eviges Heelhed giennem Evighedens uendelige Baand. I det Heles Liv eller Universum er da det Evige, ved Uendeligheden af alle de Former, hvori det aabenbarer eller bekræfter sig selv. Intet Heelt kan være uden Enshed, eller Identitet imellem det selv og dets Mangfoldige, eller Delene. Disse ere vel i sig selv intet, dersom vi ei betragte dem som afhængige af den Enhed, der ophæver dem, og uden hvilken intet Virkeligt er; men de have, ved den Modsætning, som Betragtningen frembringer, et Slags Skin af Tilværelse, som vi kalde det endelige Liv.

Væren og Handlen ere eet i det Eviges Liv; ligesom Lys og Varme i Naturen. Uendelighed og Alhed opløses i Evighed, der indbefatter saavel det stedse tilværende, som det overalt nærværende Liv. Ved Reflexionen søge vi at ophæve Eenheden, for at omfatte Delene, som om de vare noget for sig bestaaende. Vi afsondre saaledes Uendelighed (i Rummet) fra Evighed (i Tiden). Uendelighed siges at være det, hvis Maal, udvidet til alle Sider, er ubegrændseligt eller uopnaaeligt, hvis Udstrækning eller Udvidelse er evig. Men Kundskab om det Uendelige er givet os, ei ved noget Begreb, men ved Anskuelse i Ideen. Da Forstanden aldrig kan blive færdig med dens Opløsninger og kun rykker frem fra Grændse til Grændse, fra Begreb til Begreb — maa den nødvendig tabe sig i det Uendelige, og hvad dens Analyse omfatter, bliver kun Brudstykker. Hvad man forestiller sig ved Begreber, er altid noget endeligt og begrændset. Men da vi i Forestillingen kunne vedblive, stedse at gaae videre uden for dens Grændse, kunne vi saaledes faae en Art sandselig Beskuelse af Uendelighed i Rummet, eller den Sandseform, hvorunder Uendelighed aabenbarer sig for os *). Let synes det at indsee, at

*) Der gives da en vis begrændset eller, om vi saa tør sige, materiel Uendelighed (ved Størrelse eller Tal) der ei er Alhed eller Formen for det Eviges Væren, men svarende til den endelige Tid. (Jvf. Treschows philos. Forsøg. S. 93.)

Rummet, tænkt for sig selv, ingen Virkelighed har; thi en blot Form, uden Væsenets Bekræftelse, er intet.

Een er det Eviges Aabenbarelse i Tilværelsen ved Livets Baand, og dettes Heelhed er udelelig. Tid er da i sig selv Evighed; som Maal for det Endelige, som Følge eller Successsion, er den ligesaa lidt virkelig som Rummet. — Naar vi tale om Tid, ei som noget i sig selv, men som en blot formal subjectiv Anskuelse af Sandseverdenen, der gior dennes Phænomener mulige, da er dette noget heel forskielligt fra den absolute eller virkelige Tid, eller den evige Tilværelses Form. Kun den første kan give os Begrebet om en endelig eller begrændset Tid; den sidste er i sig selv uendelig, eller eet med Evigheden. Vil man negte denne, og paastaae at Tiden i sig selv er intet uden en blot Tænkeform — da negter man derved ogsaa Tilværelsen, eller Livets evige Aabenbarelse. Saalidt vi kunne antage en Sandseverden uden endelig Tid — saalidt kan Universum existere uden Evighed. Tiden er da i sig selv et udeleligt Heelt, eller en Eenhed. Dens Dele ere kun vilkaarlige Grændser, som vi sætte i den, men som den ikke har i sig selv; og naar den virkelige Tid er Evigheden selv, da er den sandselige eller endelige Tid, efter Platos skionne Udtryk, Evighedens bevægelige Billede.

Tiderne ere følgelig ikke noget Væsentligt, ved sig selv bestaaende; men ikkun Tidens Maader. Det ligger i det Endeliges Natur, at leve i Modsætninger; det kan ingen Eenhed sætte, uden at opløse

den. I det vi afsondre det Reale i Tiden fra det Ideale, ved Modsætning af Væren og Handlen, der i det evige Liv ere eet, opstaaer Tidens Deling. Tilværelse, som fra det Ideale er gaaet over i det Reale, og som tænkes uden Handlen eller uden Liv, som en afsondret og paa en vis Maade sluttet Form -- kalde vi det Forbigangne eller Fortid (o: hvad som er for Tiden, tænkt som virkelig tilværende). Det blot Ideale i Tilværelsen, afsondret fra det Reale, fra virkelig Handlen, eller tænkt som dennes Mulighed, er det Blivende eller Tilkommende, Fremtiden. Vi sige at noget bliver til, naar det fra det Ideale gaaer over i det Virkelige, og dets Aabenbaring i Tilværelsen bliver en Gienstand for menneskelig Bevidsthed. Denne Overgang skeer ei i Rummet, i hvilket vi blot tænke os det Værende, men i Tiden, i hvilken, for den endelige Beskuelse, Alt bliver, og hvori vi vel stræbe at fastholde det Værende, men kun formaae det i Øieblikket. I det Evige er derimod ingen Tilbliven, thi det indbefatter ei allene alt Virkeligt, men ogsaa alt Muligt. Heller ei kan noget i det Evige tænkes som foregaaende eller forbigangent; thi om det kan allene siges at det er, og dets Væren er evig nærværende. Vi kalde Tilværende det, i hvilket vi erkiende Enheden af det Eviges Væren og det Endeliges Form. Naar denne Erkiendelse ophører ved Formens Omskiftning, eller naar det Evige aabenbarer sig under en anden Skikkelse, da kalde vi den tidligere Aaben-

barelse, eller den, der som saadan maa præge sig i Tidens sandselige Form, forbigangen.

Begge Tidsformer, det Forbigangnes og det Tilkommendes, tænkes som udelukkende hinanden, og dog sammenflydende i eet Punkt — Øieblikket. At ogsaa dette ved nøiere Beskuelse viser sig for os som deleligt i det Uendelige, hindrer os ei fra at tænke os i det noget Stadigt, fordi det egentlig er allene i Nutids Øieblik, at vi eie det evige Livs stedse fornyede Billede, ved hvis Beskuelse vi fatte Livets Eenhed. Det nærværende Øieblik er ligesom et Glimt i Tiden af Tilværelsens evige Lys — et Glimt, der synes os at ophøre og forsvinde; men kun for i næste Øieblik, sig selv lig, at vende tilbage.

Vi have seet, at det Eviges Liv er i sig selv ingen Forandring underkastet, at vi om det hverken kunne sige at det har været eller bliver, men kun at det er evig og overalt nærværende. Men dets Aabenbaring i Tilværelsen udvikler sig for den menneskelige Beskuelse i Tiden, og denne Udvikling, hvilken vi tænke os som fremskridende Handlen, er Historiens Indhold. Da Livet aabenbarer sig i Tilværelsens to store Grundformer, Natur og Menneske, saa deler ogsaa Historien sig i tvende Hovedslags, Naturens og Menneskets. Begge maae igien forene sig til en eneste Heelhed, og den egentlige Verdenshistorie er kun een, ligesom dens Aand, Livet, er een. Den indbefatter, som lige organiske Dele, Natur- og Menneske-Historie; men begges an-

skuelige Fremstilling som et uopløseligt Heelt er hidtil endnu kun forsøgt *). Hvorledes Menneskets Frihed virker paa Naturen, have vi dagligen for Die; hvorledes Naturens tilsyneladende Nødvendighed har virket i Historien og paa Menneskets Udvikling, (f. Ex. ved det vi kalde Clima, Himmelegn, Naturanlæg, Nationalcharakteer, o. s. v.) kunne vi ved en noget dybere historisk Grandskning lettelig opdage; og vi see det tydeligt, saa ofte vi i Historien betragte Nationernes Liv, som Individers.

Tiderne svinde; Livets Former omskiftes; i det Udvortes troe vi at see en Omskabning, som dog blot er en anden Aabenbarelse af det Blivende. I det Formen omskiftes eller gaaer over i en anden Skikkelse, efterlader den under dens langsomme Forsvinden enkelte Træk, der endnu efter Aartusinder kalder os det gamle Billede tilbage, som engang var besiælet af det Virkeliges Liv, men som Tidens Aand har nedsænket i den dybe Grav, hvori for det menneskelige Die Alt synker, hvad der ligger bag ved Dieblikket, der skiller Tilværelsen fra den ufødte Fremtid. Saa ere da vel de gamle Tider forsvundne, og aldrig træde de mere frem i Virkeligheds lyse Forgrund; men i deres henrullende Fart have de efterladt sig enkelte

*) Hos alle Oldtidens Nationer, som have eiendommelig Litteratur, finde vi i deres Cosmogonier og Mythologier saavel Natur- og Menneskehistorie sammensmeltede, som Poesie og Philosophie.

beskuelige Præg, som det tilkommer Historien at samle og forene.

Ingen Tidsalder, der eiede kraftfuldt Liv og var værd at leve, er tilintetgiort; hvor det Heles uforgængelige Liv engang har aabenbaret sig, der kan det vel synes at forsvinde; men det skeer kun for at fornyes i en yngre Skikkelse, og dets Præg i Historien udslettes aldrig. Hvad enten vi skue Fortiden, som et Heelt, der oplives af den evige Enhed, eller vi særskilt betragte de enkelte, overblevne Minder om det svundne Liv: saa kunne vi aldrig beskue den Tid, der ligger bag os, som død eller tilintetgiort. Have vi end ikke Mod eller Kraft til at trænge ind i det Indre af Fortids dybe, mørke Gravhvælving, hvor dens høie Skygger aabenbare sig for de Indviede: saa møde vi dog snart, naar vi vandre ad Veien, der fører did, Mindestene, som tale lydeligt til den Veifarende og fortælle ham, ofte i fremmede, selsomme, og stundom kun halv forstaaelige Toner, om en Alder, som har været, om hedengangne Slægter, om et fordums friskt og rørigt Ungdomsliv og dets Yttringer i Villie og Daad. Gamle Helte stige frem af Gravhøie, og kvæde om deres Manddom og Bedrifter; Lundene befolkes af Skygger, der synes vaagnede af den dybe Gravsøvn til et svagere Skyggeliv; Skikkelser aabenbare sig i de fierne Taager, og Saga tolker os deres gamle Tungemaal. Er alt dette Blendværk, og Foster af tomme Drømme? Kan det, som *har været*, endnu synes os at være? — Det er ikke

mere; men dets Skygge vandrer endnu synlig paa Jorden. De fierne, mørke Aarhundreder ere ikke nedstegne i Tidens Grav, uden at afpræge deres Aand i mangen et halv udslukt Spor, som for det af Sandselighed fængslede Øie er heel ukiendeligt eller uforstaaeligt; men som den i Historien Indviede veed at fatte og udtyde.

Et forunderligt og betydningsfuldt Syn er det at see, hvad der i slige eenlige og vidt omspredte Leyninger endnu lever af de for længe siden uddøde Tidsaldre. Ligesom synligt i Tid og Rum staaer et Billede af det Uforgængelige for vort undrende Øie. Det er Menneskers Værk vi see; men hvilke Menneskers? — Ingen af vor Slægt kiendes ved slig Gierning. Udslettet er som oftest Ophavsmændenes Navn; men hvad der fortiente at leve, har Tiden skaanet, og det er nedsteget til vore unge Dage fra den gamle, forsvundne Old. Ret som dens Aand endnu har villet dvæle paa Jorden i en Rad af mange Menneskealdre, efterat dens Tilværelse i Livet var ophørt, for ved hine synlige Billeder at minde Støvets Sønner om, at det Udvortes vel er uden Varighed, men Spor af det Uforgængelige aldrig skulle forsvinde — saaledes ere vel de gamle Tider, da de vare modne til Undergang, ældede og nedsunkne i hiin Grav, hvoraf i Tiden Intet mere opstaaer; men forinden have de reist sig Minder, for giennem dem at tale til de seneste Tidsaldre, at ei disse reent skulle tabe sig i Øieblikkets

Skyggebilleder; at de stundom ved de dybe, fremmede Toner skulle vækkes til at agte paa, hvad der hos Mennesket er Forgængeligt, og hvad der er Evigt. Hvis dette Sprog ikke altid er os lige fatteligt, da er det ei fordi det i sig selv er uforstaaeligt; men fordi vi enten skye Umagen ved at lære det; eller fordi vi lukke Øret for enhver Lyd, der klinger dybere og stærkere, end vor kiælne Alders Stemme; eller og fordi vi med daarlig Egensindighed ville lempe det gamle Sprog efter Nutids Tale, og synes at Alt er skurrende og ildelydende, der ikke er en Gienlyd af de Toner, vi pleie at høre omkring os.

Beskuelsen af ethvert Oldtidsminde knytter sig enten til den historiske Erindring om et vist enkelt Punkt i Tiden, en mærkværdig Mands Bedrift eller en mindeværdig Begivenhed: eller og den vækker den høiere, religiøse Følelse for Historie i Almindelighed, for Verdens og Tidernes Aand, der lever giennem alle Tidsalderes Omverling, og giennem Aarhundreders Gang vel aabenbarer sig under forskiellige Præg; men dog i Menneskeslægten forkynder en Eenhed og Heelhed, til hvilken de i Tiderne afsondrede Træk atter lade sig forene. — At der maa være noget Heelt, hvortil alle disse enkelte Phænomener, der i og for sig selv ere ganske uden Betydning, kunne knyttes: dette føler og indseer Enhver, som har fattet Historiens Aand og Væsen. Hvad vil Historiegrandskeren, der med uhyre Møie giennemsøger Archiver og Bibliothe-

ker, for at tilveiebringe et eneste Factum, der skriver et eget Skrift om et omtvistet Aarstal eller en uvis Dag — hvad vil han andet end opfriske et udslettet Træk i det store Hele? — thi uden dette var hans Møie en Daarlighed og hans Aar vare spildte. — Den Iver og Enthusiasme, hvormed en Oldgrandsker betragter og undersøger et eller andet enkelt Mindesmærke, en ofte i sig selv ganske ubetydelig Fortidslevning, finder Mængden ubegribelig eller endog latterlig. Hvorfor? — fordi dens Blik ikke trænge dybere, end til det sandselige, forgængelige Udvortes ved Tingen, fordi den intet Die har for Aanden, som deri boer, eller for den varige Heelhed, hvori hine Brudstykker optages; og med Rette fandt den Oldgrandskerens Iver og Begeistring daarlig og utidig, hvis den ikke gik ud paa noget Høiere, end Nysgierrighed, eller Samlelyst, eller Higen efter Anseelse ved en ufrugtbar Lærdom.

Vigtigt er det derfor ogsaa, at fremstille det archæologiske Studium i dets Heelhed, i dets fulde Omfang, dets Forbindelse med beslægtede Videnskaber, og Delenes indbyrdes Sammenhæng og giensidige Forhold; fordi det fornemmelig er af Mangel paa saadan giennemskuende og omfattende Indsigt, at Ukyndige fristes til at ansee meget for ubetydeligt, hvad de vilde erkiende for vigtigt, naar de ei blot saae og betragtede det isoleret. Vi kunne være forvissede om, at den største Deel af dem, som ringeagte Oldgrandskning og Gienstandene for dens Un-

dersøgelser, skylde deres Uvidenhed og Mangel paa Aandsdannelse denne Tænkemaade, og ansee det for Smaating, hvis Værd, som Reliquier af Tiden, de ikke have indvortes Sands for, eller hvis udvortes Form de ei have Øie til at fatte, og som de, af Mangel paa videnskabelig Indsigt, ei ere i Stand til at henføre andensteds, end blandt curieuse Ragerier.

Det er ei den døde Steen, eller det livløse Træ, som vi med Deeltagelse og Ærefrygt beskue — det er Aanden, hyllet i en sandselig Form, de forsvundne Tiders og Menneskeslægtens Aand, der taler giennem det legemlige Øie til vor indre Sands; det er Tidens levende Præg, som besiæler den døde Materie, og giennem denne fængsler vort Sind. Uendelig stærkere end ved den kolde Fortælling, den tørre Beskrivelse røres vi derfor ved Beskuelsen af Mindesmærkerne selv, i hvilke Præg af Fortiden, Erindringer om Forfædrene ere os bevarede; et høiere Liv oprinder for vort Øie, og det synes os, som et Tryllesiag pludselig af disse faa og sparsomme Brudstykker lader en ny og forunderlig Verden fremgaae, i hvis Beskuelse vi tabe os, og hvis Heelhed udvikler sig levende for vor Phantasie, der, vant til at dvæle ved Fortiden, let udfylder, hvad der mangler i de betydningsfulde Træk. Ogsaa derfor — om ei høiere Grunde, Agtelse for det Hellige i Tid og Historie bød det — maa det være vor Pligt, med samvittighedsfuld Omhu at vaage over Bevaringen af enhver charakte-

ristisk Oldtidslevning. Thi erkiende vi ikke, at disse have i sig selv et Værd og en Betydning, som ikke blot deres Alde, endnu mindre deres Sieldenhed og materielle Værdi eller Beskaffenhed, men Historien og Tidspræget give dem: hvortil da slig Omsorg? Hvi lade vi ikke kyndige Oldgrandskere beskrive og aftegne de Monumenter, vi anse for vigtige o: nyttige for historiske og antiquariske Undersøgelser — og overgive dem derefter roligen og ligegyldigen enten til en langsom Undergang ved Tiden, der ligesom af Ærefrygt skaaner dem, eller til en snar Ødelæggelse ved vindesyge Menneskers rovgierrige, besmittede Haand? — Thi unegtelig har jo for den blotte Oldgrandsker og for Enhver, som det kun er om det Udvortes, om Formen at giøre, Beskrivelser og Aftegninger af historiske Monumenter et ligesaa stort Værd, som Tingen selv; ja ofte maae de være hiin endnu vigtigere og mere kiærkomne, fordi han kan have dem til Brug, naar det lyster ham. Heri maa man da vel søge den eneste begribelige, men derfor ikke mere rimelige Grund til saadanne Yttringer af Lærde og Oldgrandskere, der forkynde Ligegyldighed ved Oldtidsminders Undergang, naar kun deres Erindring ved Beskrivelser og Tegninger er bevaret; thi man skulde ellers synes, at naar selv disse finde deres Bevaring overflødig, hvo skulde da vel ellers endnu tage sig af de gamle unyttige Sager, disse vore uoplyste Forfædres Helligdomme, som kun ere en Byrde for Jorden og en Plage for den stræbsomme Land-

mand, med det øvrige, hvad en dybere aandelig Sands er daarlig og sværmerisk nok til at kalde ærværdigt? — Men vist er det, at om ikke en høiere Aand, end den blot antiquariske besiæler et Studium, der synes de Fleste saa dødt og tørt og ufrugtbart; dersom ikke Religion, Historie, Poesie, Kiærlighed til Fædreland og alt det Hellige, give dets Gienstande et indvortes, uforgængeligt over den skrøbelige udvortes Form ophøiet Værd: da have neppe Nordens Oldgrandskere noget at fremvise blandt dets Fortidslevninger, der fortiente den møisomme Flid, eller den levende Enthusiasme. Her mangler det, som giver de antike Monumenter, de fleste Levninger fra Grækenlands og Roms, ja tildeels ogsaa, skiøndt i ringere Grad, fra Ægyptens og Indiens Fortid, et paa Formen, og de giennem den aabenbarede Konstideer berogende Værd, der er af en heel anden Art, end det historiske. Vore Runestene, Kæmpehøie, Steendysser, Jettestuer, Gravurner, Offerknive, vore Kirkebilleder, Liigstene, Indskrifter fra Middelalderen, og hvad Tiden ellers har levnet os til Minde om vore Forfædres Liv, er i Formskiønhed eller Konstværd ikke at ligne med græske Templer, romerske Mausolæer, etrusciske Vaser, herkulaniske Oldsager, Statuer, Gemmer, Basreliefs og Alt hvad det archæologiske Studium omfatter. Men erkiende vi ikke, at hine Ting maa være os ligesaa vigtige, ligesaa uundværlige og betydningsfulde for Nordens Historiker, der vil kaste et Blik tilbage i vor Fortid, som græske

og romerske Oldsager og Monumenter ere for den, der studerer den antike Verden: da maa vi først begynde med at skaffe os et Begreb om, hvad et Folk og hvad en Nationalhistorie er.

I Nordens Fortid have vi en dobbelt og meget forskiellig Skikkelse at betragte: Hedenold og den christnede Middelalder, hvorved dannes et Skillerum i den nordiske Archæologie imellem tvende Perioder, som vi nu, da Fortidens Afpræg i Historien er sluttet og Overgangen ukiendelig, finde skarpt begrændsede og adskildte fra hinanden. — Den egentlige nordiske Fortid er imidlertid den hedenske, der med fuld, eiendommelig Charakteer og Betydning, med en egen Mythologie, en mythisk og heroisk Tid, i Historien staaer jævnsides ved Ægypters, Inders, Persers og Grækeres Oldtid; denne er det egentlig, hvilken, som en sluttet Heelhed, er Nordens særegne, ublandede Eiendom. Ogsaa den nordiske Verden havde sin eiendommelige Aand og originale Cultur, som i Verdenshistorien fremtræder endnu før den nyere Tid var uddannet; Historien vidner om denne Aandscultur baade giennem de mythiske Digte og Sagn, giennem Skialdenes konstfulde Qvad og den hele rige Litratur, der selvstændigen oprandt og udviklede sig i det scandinaviske Norden, paa en Tid, da Barbariets Mørke hvilede over den største Deel af det øvrige Europa. Vi feile maaskee ikke meget, om vi sætte den nordiske Oldtid i Selvstændighed og eiendommelig Ud-

vikling ved Siden af den græske; i det mindste viser det sig tydeligen for Historiens Betragter, at ligesom alt det Herlige i den gamle Tid kan siges at være oprundet i Grækenland, eller at nedstamme fra Grækerne: saa var den nyere Tid i dens historiske eller politiske, for en Deel ogsaa i dens aandelige Udvikling, et Product af Nordens dybe Kraft, og dens Forening med Sydens varmere, mere spillende Liv. De saakaldte Folkevandringer, eller de store Omvæltninger i Europa, ved hvilke den gamle Verden blev omdannet til den nyere, og fra hvilke Middelalderen tager sin Begyndelse, ligge som en uhyre Kloft imellem den gamle og den nye Cultur; men Norden fremtræder i Historien selvstændigen isoleret baade før og efter hiin Omvæltningsepoke. Herfra udgik tildeels de Folkestrømme, der omstyrtede den gamle Verden og omdannede det sydlige Europa; og Norden blev sig selv liig, indtil den nye i Østen oprundne Sol var stegen høit nok paa Himlen, for at dens Straaler ogsaa kunde falde blandt dets fierne Isfielde — indtil Middelalderens Aand, egentlig dannet i Sydeuropa af nordiske Folkefærd, vandrede med Ridderaanden, Lehnsvæsenet, Hierarkiet og deres Følger fra Syden Nord paa; skiondt de dog aldrig reent kunde udslette det ældre Præg, eller forflytte den fremmede sydlige Cultur i fuld Blomstring til Norden. Ligesom den gamle haarde Kraft formildedes ved den nyere Læres blidere Aand, saa tabte den ogsaa efterhaanden mere og mere af sin energiske Selvstændighed; og det Eiendommelige

hos de nordiske Nationer blandede sig efterhaanden med laante Træk. Den egentlig nordiske Oldkyndighed standser derfor ved Overgangen fra den hedenske til den christelige Periode. I sin anden Hovedafdeling, der omfatter Middelalderen og Riddertiden, kan den i det mindste ikke holde sig saa reent og udelukkende til Norden, som i den første, da den største Deel af det, som denne Periode frembyder for Grandskeren af den nordiske Archæologie og Culturhistorie, ikke er eiendommeligt, men laant og indført fra andre Lande, og derved af langt mindre Interesse. Endelig med Catholicismens Undergang forsvinde de sidste Spor af en udrunden Fortid; Reformationen er derfor Grændseskiellet for den nordiske Archæologies anden Afdeling; den senere Tid overlader den til Stats- og Culturhistorien; de sildigere Mindesmærker, kiedede i en fremløbende Række til vort nærværende Liv, have vi Grund til at kalde egentlig historiske; og have de end stundom endnu noget poetisk ved sig, saa er det dog svagere og underordnet deres historiske Natur.

Nordens Guder.

De gamle Guder svandt, og deres Huus
Sank hen i Gruus,
Uddød er Fantasiens lyse Rige;
Den strenge Sandhed kold og nøgen staaer,
Mens Billedverdnens skionne Pragt forgaaer
Og alle Skialdens søde Drømme vige.

De høie Guder ride ei, som før,
Til Valhals Dør,
Og Heimdal vaager ei ved Bifrosts Bue;
De frække Børn af Jetters gamle Slægt
Ei frygte meer for Miølners tunge Vægt,
Og trodse Guders Hevn og Nastronds Lue.

Ei throner Asadrot paa Hlidskialfs Top,
Ei svæver op
Til Himminborg den Ravn, som Budskab bringer,
Skibladner gaaer ei meer paa Land og Sø,
Den ottefoded' Ganger maatte døe,
Og Jorden køles ei af Ørnens Vinger.

Før aged Thor paa Bifrost, Malmen klang
Og Gnister sprang
Fra Spandets Hov, saa Himlens Stierner lyste;

Han slog med Miolner i det haarde Field,
Det blev en Dal; han drak af Havets Vælb,
Og Havet sank, og Midgardsormen fnyste.

Men ikke blot den strenge Aukathor
Var kiendt i Nord,
Der blomstred og den blide Elskovs Lilie,
Den vilde Kæmper var ei kold, som Jis,
Ved Pigens ømme Suk steg Vanadis *)
Fra Folkvangs Sal og tolkede sin Villie.

Men rørte Helten ei den Skiønnes Bryst,
Til Elskovs Lyst
Den hulde Siofna boied hendes Hierte,
Og Snotra vogted hendes Fod for Fald;
Men Danneqvindens hæderfulde Kald
Den unge Brud af Varas Viisdom lærte.

Naar Haabet grumt den fromme Landmand sveg,
I Regn nedsteg
Den milde Frey og styred Brand og Tørke;
Skinfaxe med den gyldne Manke foer
Heimskringla rundt, udbredte Lys paa Jord,
Rimfaxe spredte Dug i Nattens Mørke.

*) Freia.

Og Moder Hertha laae i Ægirs Arm,
Ved Gudens Barm
Fortroligt omt den hulde Qvinde hviilte;
Marmendils Slot stod dybt paa Havets Bund,
Og Nøkken varsled tidt med sanddru Mund,
Om strenge Norner vredtes eller smiilte.

Det høie Field var ei et livløst Muld,
Det røde Guld
Gienstraalte underfuldt i Marmorsalen;
Og drøned frygteligt det hule Bierg,
Da ymted man om konsterfaren Dverg,
Der smeded Sværd og Brynier til Valen.

Til Kampen svæver paa Valfaders Bud
Valkyrien ud,
Og søger op den Helt, som Odin skatter,
Hun rører ved hans Pande med sit Spyd,
Da gaaer Einherien til Valhals Fryd
Og strider, falder og opvaagner atter.

Men Asabragi qvad ved Odins Bord
Om elskte Nord,
Og alle Nordens skinnende Bedrifter;
Og Saga tegned op for fierne Old
Vort Nordens Priis paa blanke Kobberskiold,
Paa Fieldets Væg og i de gamle Skrifter.

Og Skialden var en hellig Gud paa Jord,
Ved Kongers Bord
Han sang om Glæden, som Valhalla eier;
Naar Hilburs Børn de blanke Glavind svang,
Da gik han dristigt frem med Harpeklang
Og styred Heltens Fied til Kamp og Seier.

Hvor var du skion, o gyldne Old, som svandt,
Da Norden fandt
I sine Sønner sine Guder atter;
Da Skialden qvad med Bragis Røst paa Jord,
Da Kæmpen var en værdig Søn af Thor,
Og Pigen Freias himmelskionne Datter.

Den lumre Sydenvind fra kiælne Rom
Til Norden kom,
Og Vaaren svandt for Somrens qvalme Hede,
Den stærke Kæmper blev et taaligt Lam,
Og Ulven, hyllet ind i Faareham,
Drev Spot med Kongebud og Heltevrede.

Da svandt det bort, de rige Guders Chor,
Men høit i Nord,
Hvor Isen blinker paa de gamle Fielde,
Hvor Nordlys tindre paa det klare Blaa,
De fandt en Himmel, som skal evigt staae,
Som trodser Ragnarok' og Surturs Vælde.

Den hviler ei paa nogen jordisk Steen,
Men klar og reen
Den hæver sig i Phantasiens Lande;
Med Giallarhornet vaager Heimdal der,
At ingen Søn af Surtur kommer nær
Den vise Qvasers Blod og Mimers Vande.

Nu svæver kun til gamle Guders Hal
Den fromme Skiald,
Og drikker Suttungs Miød af gyldne Skaaler,
Og vanker om paa Idas grønne Muld,
Hvor Idun rækker ham sit Æbles Guld,
Der giennem Evigheders Mørke straaler.

Schaldemose.

Ines.

En Legende.

Den fromme Ines knæler i sin Celle
En Aftenstund, som vanligt, ned i Bøn,
Da aabnes skyndsomt Dørens sorte Fiæle;
Tre Mænd i Maske staae for Nonnen skiøn.

De gribe hende med vanhell'ge Hænder,
De vikle Sløret om den bange Mund;
Og fro med Fangen flux tilbagevender
Den tause Skare i den dunkle Lund.

Der ligger Baaden under tætte Grene,
Modtager sukkende det blege Rov.
Paa sorte Bølge svømmer den saa ene,
Forsvundet længst er Kysten med sin Skov.
Og som et Blad, i Havets Brænding slynget,
Hvor en Sanct-Hans-Orm nylig har sig sat,
Saa bliver Baaden over Bølgen gynget
Med Nonnen i den stormomsuste Nat.

Hun knæler trøstig paa de tynde Planker,
En Magdalene paa sin Kistes Bund,
Thi Krucifixet vorder hendes Anker,
Som fæster sig i Himlens fierne Grund.
„Hvo ikkun stadig lader Herren raade,
„Til Herren ene sætter al sin Lid,
„Ham frier han vel fra Sorg og vel fra Vaade,
„Fra nu og indtil evig, evig Tid."

Dog reiser Stormen sig med større Harme,
Fra Skyen drypper Bølgens hvide Fraad.
Den dybe Afgrund slynger sine Arme
I tusind Bugter om den usle Baad.

De tynde Planker kan ei meer modstande,
Den skiøre Kiøl er brudt i Svælgets Gab,
Alt sluges Baaden af de vrede Vande,
Og Boblen stiger fra den lukte Grav.

Men hvor det steile Vandbierg hisset hæver
Sit Hoved op mod Stiernen i det Blaae,
Et qvindligt Væsen henad Bølgen svæver
Med Rosenkrands og Nonnekaabe paa.
O! det er Ines, som paa Havet træder
Med Krucifixet i de Hænder smaa.
En himmelsk Straale sig om Korset spreder;
Paa Tornekronen friske Draaber staae.

Paa Krucifixet dvæler hendes Øie,
Hun seer ei efter Veien, hvor hun gaaer;
Thi Tanken er hos Jesus i det Høie,
For hendes Syn kun Korsets Martyr staaer.
Hun spørger ei: hvordan? og ei: hvorledes?
Vil vide ei: hvorfor? og ei: hvorved?
Thi et usynligt Teppe kan vel bredes
Af en almægtig Villie for vort Fied.

Alt vandrer hun ei meer paa Bølgens Rygge
Med aabne Grave stedse under Fod;
Hun træder ind i Egelundens Skygge,
Hvor Nonneklostrets Søsterskare stod.

Og Abbedissen, gammel, from tillige,
Fremhaster ydmyg, støttet til sin Stav,
Og kysser Panden paa den fromme Pige,
Som Troen frelste paa det vilde Hav.

Til Kirken vanker hen den hele Skare,
Og takker Herren for det store Værk.
„Han frelser vel fra Sorg og vel fra Fare;
„Thi han barmhiertig er som han er stærk:"
Saa toner lydt i Klosterkirkens Gange
Det fromme Chor i dyb Hengivenhed.
Stærkt aander Troen i de gamle Sange,
Og fylder Hiertets Længsler med sin Fred.

F.

Litteratur.

Om Ludvig Holberg, som Lystspildigter og om hans Lystspil. V. d K. L. Rahbek. Første Deel. Kiebenhavn 1815.

Det er en unegtelig Kiendsgierning, der visseligen langt mere har sin Grund i den, ved Hr. Professor Rahbek besørgede, velvalgte, correcte og med lærde Oplysninger og Efterretninger forsynede Udgave af Ludvig Holbergs udvalgte Skrifter, end i Modens Bydende, som Hr. Rahbek selv mener *), at en langt almindeligere, baade videnskabeligere og mere poetisk Sands, i det nye Aarhundrede hos os har yttret sig for vor udødelige Komikers aldrig tilfulde fattede eller udtømte Mesterværker. Dette Maanedskrift har ogsaa leveret flere interessante Bidrag for en tilkommende Charakteristik af Holberg, og nyligen har der en Forfatter, som med Kiærlighed til sin Digter forener grundigt Studium og ægte æsthetisk Sands, givet os to indledende, meget lovende Fragmenter over Holberg som Digter, hvis Efterfølgere Enhver, hvem Digteren er kiær og hans Minde helligt, med Længsel maa see imøde. Ethvert saadant Bidrag bør med Taknemmelighed modtages, hvor liden Deel det endog oplyser, naaa det blot er nyt, og grundet paa ægte æsthetiske Principer eller grundig Sagkund-

*) See Pag. 3 i nærværende Bog.

skab. At mange Ting derfor til Forberedelse maa behandles som Materialier, inden at Nogen (om han ogsaa opoffrede sit hele Studium til dette Arbeide, hvilket vel engang ikke var raadeligt) kan frembringe et sammenhængende, fuldstændigt Arbeide over Holbergs Charakteristik, vil vel Ingen negte, der er enig med os i at omfattende videnskabeligt Studium, historisk Betragtning, ægte æsthetisk Anskuelse og et klart Totaloverblik, foruden speciel Sagkundskab til alle Holbergiana, og de synderlige Tider i hvilke han digtede, i lige Grad udfordres, for at være dette Foretagende voxen.

Da derfor Hr. Rahbek, efterat have indlagt sig baade Ære og Fortieneste ved sin nys omtalte Udgave, som Frugterne af flere Decenniers Studium, forkyndte et Værk om Holberg og hans Lystspil, opstod en Art Frygt hos Forfatteren af disse Linier, for at et Arbeide, hvis Fortieneste kun vare meget *eensidige*, vilde komme tilsyne, da han af de omtalte Egenskaber hos Holbergs Betragter, kun troede Hr. Professor Rahbek i Besiddelse af den første og den sidste, men ligesaa meget berøvet de tre andre, som han excellerede i disse.

Frygten var, som vi haabe at kunne bevise, kun altfor grundet; thi naar vi i Korthed skulde angive en Dom over denne Bog *), og derved strax sætte

*) At første Deel af Værket recenseres, inden anden Deel er udkommen, kan vel Ingen finde ubilligt,

Læseren paa det Standpunkt vi ønske ham, saa er det denne: Bogen indeholder en stor Mængde gode og oplysende Supplementer, til hvad der i Udgaven er sagt om de enkelte Skuespil, tilligemed ikke faa fine Bemærkninger over de enkelte Charakterers Spil, Scenerne og disses Anlæg; men deels findes mange uvedkommende Ting anførte, fornemmeligen i Indledningen, deels er Charakteristiken af Holberg ufuldstændig, eensidig, fremsat i megen Uorden, og ganske uden Almindelighed og Totalitet, og de faa Steder, hvor æsthetiske Meninger eller Grundsætninger anføres, skeer det paa en uvidenskabelig Maade; ikke at tale om at flere af disse ere grundfalske.

For at motivere denne almindelige Dom skulle vi stykkeviis giennemgaae Indledningen, hvilket let lader sig giøre, da den kun bestaaer af usammenhængende Dele; dernæst omtale hvad der kunde være at bemærke i Anledning af Betragtningerne over de enkelte Skuespil, og slutte med et Par Ord om hvad der efter vor Formening bør afhandles i en Charakteristik af Holberg.

Den samme Lyst, som før, til at fortælle;

kan man her sige med Connetablen i Røverborgen: den samme Lyst til at tale med andre æsthetiske Dommeres Ord; den samme Lyst til uden Plan at ile fra

der betænker, at dens Indhold, som Forf. selv siger i Fortalen, er lutter særskilte Smaaafhandlinger, der uden mindste Uretfærdighed kunne bedømmes hver for sig.

det Ene til det Andet, den samme Lyst til at citere — for at citere — der charakteriserer Hr. Professor Rahbeks senere Arbeider, findes ogsaa her, til ubodelig Skade for det, som egentlig skulde charakteriseres: Holberg som Lystspildigter. Og da disse Forfatterens Yndlings-Tilbøieligheder netop i dette Skrift gjøre væsentlig Skade, anse vi det for passende nøiere at undersøge deres Virkning i det Enkelte, saameget mere, som man dog ingensteds endnu har nogen ordentlig Fremstilling af Hr. Rahbeks særegne Skrivemaade. Det vil desuden være nødvendigt, for fuldstændigen at kunne bevise den ovenfor fremsatte Dom om Indledningen. Efter en Begyndelse med at citere Cailhava og Laharpe om Moliere, tales Noget om de forskiellige Perioder i den theatralske Fremstilling af Holbergs Comoedier, om vore Musteder, Astrupper, Rossinger, Preislere, om et Vindstød, som engang adskilte Theater-Directionen, og om at Kotzebues Stierne synes at dale (hvori der for Resten indeholdes baade interessante Notizer og sande Domme); og derefter erklærer Forfatteren (S. 9), at han istedetfor at indlade sig videre herpaa, heller (altsaa var det ikke hans Mening i Førstningen?) vil gaae over til sit Hovedæmne, og, da Lystspillets Hovedbestanddele ere Charakteer, Handling og Sprog, undersøge Holbergs Værd fra enhver af disse tre Sider, og derpaa bygge den endelige Dom. Om Charakteer og Handling tales fra S. 9 til S. 55, om Sproget fra S. 55 til S. 120. Den endelige Dom gaaer fra S. 120 til S. 124.

Aristoteles's Definition paa Comoedien lægges til Grund, og der siges — da det jo staaer i Lessings Dramaturgie! — at hans Poetik er det grundigste og fuldstændigste om den dramatiske Digtkonst, vi endnu besidde. At vise udførligen, at hiin Definition hverken passer paa Aristophanes, Shakspeare, eller Gozzi: at det Latterlige først regnes til Lasterne, (da „kun" det Latterlige modsættes „alle Slags" Laster) men strax efter kaldes en Feil eller Lyde: at ikke Efterligning, men Fremstilling er Dramatikens Væsen: at ligesaa ofte Forhold *), og den Maade de fremstilles paa, som noget oprindelig Latterligt, begrunde den comiske Virkning: — at vise dette udførligen, sige vi, er her umuligt. Vi maa lade os nøie med at henvise til de faa Ord, som andensteds ere sagte i Anledning af dramatiske DigtesVæsen (nedenfor S. 376 o. f.). Dette Begreb om det Latterlige finder Hr. Professor Rahbek i alle Maader realiseret i Holbergs Comoedier, og efter denne Bemærkning begynder en Række af Betragtninger over Holbergs Charakterer og Handlinger. Men vi finde her aldeles intet Almindeligt eller Totalt udført: det Hele fra S. 9—55 bestaaer af usammenhængende, uden Orden paa hinanden følgende Be-

*) S. 29, hvor Hr. Professor Rahbek med Cailhava antager en Forskiel imellem det Comiske og Snurrige (plaisant), erkiendes netop denne Dobbelthed i det Latterliges Oprindelse.

tragtninger, der vel for sig kunne have deres Værd; men som intet betyde eller oplyse i den hele Charakteristik, da de alle staae ganske isolerede. Rummene imellem samme ere udfyldte med alskens uvedkommende Ting, der optage tregange saamegen Plads som Betragtningerne selv, og desuden vil man ved nøiere Eftersyn erfare, at en Deel af disse enkelte Betragtninger ere saa trivielle, at de passe paa alle gode Komikere ligesaa vel som paa Holberg.

Lange Rækker af tørre Exempler trætte og abstrahere, da der ofte ikkun er meget lidet, de kunne oplyse; en pinende Vilkaarlighed i Forbindelsen forjager Tankegangen, og gior det for ethvert tænkende Hoved til en reen Umulighed, at sætte sig ind i Hr. Rahbeks vidtomflagrende Idee-Associationer. Da hertil kommer en fuldkommen Mangel af Deduction og høiere Forbindelse, af Skarpsindighed og ledende Principer, af Liv og Fremstillingsgave, saa er det let at indsee, hvorledes denne første Deel af Bogen er af liden Nytte for den, som vil studere Holberg, trættende for den, som kiender ham, næsten umulig at arbeide sig igiennem for begge.

De ovenfor omtalte uvedkommende Ting ere mangeslags. Hveranden eller tredie Side findes en lang Citation af Johnson, Jacobs, Cailhava, Lessing ꝛc. S. 23. skal der til at tales om det Interessante i Holbergs Charakterer. Men allerede i den fierde Linie kommer Lessing og J. E. Schlegel Hr. Rahbek i Tankerne, og nu faae vi paa fire Sider Kritik og

Udtog af den sidstes Fortunatus, tilligemed Mendelsons Dom om samme. Det Interessante hører man intet om! Herpaa følger endeel om den Stundesløse (fra S. 23—32). Ved denne Leilighed (og slig Overgang forekommer mere end ti Gange) kastes et Blik paa to store Fortrin hos Holberg. Det andet af disse er hans mageløse vis comica. Men istedetfor at noget Positivt og omfattende herom bliver anført, begyndes med den Bemærkning, at Molieres Denouements ere under Holbergs, hvorpaa følger fra S. 36—46 en Oversættelse af Catastrophen i de lærde Damer, med en Bedømmelse, samt et kort Beviis for at den i Henrik og Pernille er bedre. Da Opløsningen er Lucies Slagsmaal med Henrik, omtales „ved denne Leilighed", de (S. 14) ei giendrevne A. W. Schlegelske Indvendinger. Fra S. 48 til 55 omtales da endeligen Holberg atter. Imod alle Holbergs Intrigers Mesterlighed kunde vel siges adskilligt, men det maa forbigaaes, da det vilde altfor meget gaae i det vidtløftige Enkelte. Det sidste om Holbergs saakaldte Feiltagelser (Qui pro Quos) er ret godt; men den tørre Opramsen af endeel Feiltagelser kunde vel have været ledsaget med mangen ny og fiin Bemærkning. De eneste Bemærkninger derfor, som kunne have Værdi, maa søges fra S. 11 til S. 23. Disse ere fornemmeligen (S. 12) om Rigdommen i Holbergs Charakteertegning; om Almeenheden (S. 13) og om hvorvidt det Væsentlige eller Uvæsentlige i dem afviger fra vor Tidsalder.

Men man seer dog, hvor lidet det er imod hvad der kunde siges om et saa rigt Emne. Ogsaa her findes et Par Anecdoter, der vel have Interesse, men ei oplyse stort den Gienstand, som betragtes.

Den anden Deel fra S. 55—120 handler om Sproget. Her giores rigtigen Forskiel imellem Sprog, Diction og Dialog. Sproget, siger Forfatteren, eller Skrivemaaden, er Tankernes Fremstilling med Hensyn til det Tungemaal, hvori der skrives. Da denne Deel langt mere er grundet paa philologisk Kundskab til vort Sprog, paa fiin Følelse for det Træffende og Forstandige i Diction og Dialog, og den ethvert Menneske meer eller mindre givne Sands for en ypperlig Digters Værd, end paa æsthetisk Dannelse i Særdeleshed, saa er det naturligt, at der her findes flere gode og træffende Bemærkninger, mere Nyt og Eiendommeligt. Holbergs Diction faaer sin fortiente Roes og Scenen med Collegium politicum analyseres heelt igiennem, ledsaget af mangen god Bemærkning; kun maa vi erindre, at den udmærkede Passelighed, Hr. Professor Rahbek finder i enhver nok saa liden Replik, vel er lidt overdreven. Saaledes gaaer det overmaade godt indtil S. 70; men her kommer en af de gamle Synder imod Logikens og den sunde Fornufts simpelste Regler. Hvor maadeligt det end skete, saa er dog engang Holbergs vis comica i denne Afhandling absolveret, og vi forundres ved her atter at træffe den anført og som

en Egenskab ved hans Diction; endskiondt det dog er umodsigeligt at vis comica, naar det endeligen skal have videnskabelig streng Betydning, som det aldrig kan fortiene, maa være en Evne hos Digteren, og hverken blot yttre sig i sine Denouements eller som en Egenskab ved Dictionen. Meningsløst er det aldeles, at anføre det som den første Kilde til Holbergs vis comica, at han veed at vælge og stille sine Personer saaledes, at de ikke kunne andet end føre en latterlig (o: lattervækkende) Samtale. Fra S. 71—108 forekommer atter, foruden en god Commentar over Barselstuens 2den Scene i 4de Act (S. 71—79), en af de sædvanlige Tankevandringer, men som forresten indeholder gode Bemærkninger. Hvad her siges om det satyriske og localpolemiske i Holbergs Vittigheder, og om disses Hovikhed eller Gemeenhed er overmaade godt. Fra S. 108 til 120 handles om Dialogen, men paa halvanden Side nær er det kun en Udsætning af Slutningsscenens Fortræffelighed i den Stundesløse. De andre halvanden Side handle om Cailhava og Diderot.

Hvad nu tilsidst den endelige Dom, fra S. 120—124 angaaer, da bestaaer dens Endelighed egentligen deri, at den, selv en isoleret Bemærkning, ender en usammenhængende Række af Bemærkninger, istedetfor at slutte en sammenhængende Kiæde af Betragtninger. Thi den handler om den gamle Strid om Holbergs eller Molieres Fortrin for hin-

anden. Hvad der siges er for Resten meget godt, og det er roesværdigt, at en saa stor Tilbeder af Holberg og saa stærk Foragter af A. W. Schlegel, indrømmer at denne dog nok har Ret, naar han siger, at Holbergs Udførelse gik for meget i det Brede.

Hermed slutte vi Bemærkningerne over Indledningen om Holberg som Lystspildigter. Hvor liden reel Interesse vi end troe, at denne Deel af den omhandlede Bog besidder, saa vil dog stedse, foruden de i denne Anmeldelse fremhævede æsthetisk gode Tanker, mange enkelte Efterretninger og litteraire Notitser beholde afgiort Værd inden deres Grændser. Men dette er dog intet imod de Fortrin, som Analysen af hvert af de enkelte Stykker er i Besiddelse af. For disse skylde vi Hr. Rahbek unegteligen megen Tak. Ingen er som han kyndig i Holbergiana, Ingen, har udentvivl, som han, studeret og atter studeret denne vor Digter i det Enkelte, og faa eller Ingen besidde hans uhyre Læsning i æsthetiske Værker, hvorfor det er meget naturligt, at Ingen vilde som han kunne levere et saa rigt Forraad af Materialier. Man vil saaledes let indsee, at Anmelderen umuligen kan og derfor heller ingenlunde vil forsøge at bedømme hver af disse Smaaafhandlinger, saaledes som han troede sig bøiet til at forfare med Charakteristiken i Indledningen. Den allerstørste Deel deraf, som bestaaer af historiske Notitser er desuden ikke skikket til at kriticeres, uden for

saavidt som nogen af dem skulde være urigtige. Men at dette knap er Tilfældet, bør man slutte af Hr. Rahbeks udmærkede Flid og Nøiagtighed, samt deraf, at han er i Besiddelse af selve Kilderne. Vi give derfor blot en kort Efterretning om hvilke Stykker de ere, her omhandles. Angaaende den politiske Kandestøber anføres endeel af Holbergs Meninger om denne, og om at hans Stykker efter 1748 atter kom paa Skuepladsen, samt mange Bemærkninger om Spillet, især Hermans. Et Udtog leveres af Paulis sieldne Omarbeidelse. Tilsidst følge Miscellanea, som efter ethvert af de andre Stykker. Ved den Vægelsindede anføres adskilligt om Destouches Vankelmodige, hvorpaa følger noget om de enkelte Rollers Udførelse. Om Jean de France anføres ligeledes endeel af Holbergs Epistler. Da der mangler næsten alle Traditioner om dette Stykkes Forestilling, saa giennemgaaes det Scene for Scene, baade med Frihed og Concinnitet. Miscellanea slutte dette saavelsom de øvrige Stykker. Hvad der fortælles om Gielstrups Fremstilling af Jeppe paa Bierget, tilligemed det litterariske, er ret interessant og Analysen af Handlingen i det Enkelte fortræffelig. De tre andre Afdelinger handle om Geert Westphaler i fem Acter, om samme Skuespil i een Act, og om den ellevte Juni. De indeholde alle tre mange artige og videværdige Efterretninger.

Endnu staaer tilbage, efter Rec.s yttrede Hensigt, at give et kort Udkast af Hovedtrækkene

i en Charakteristik af Holberg, som comisk og dramatisk Digter, saaledes som vi mene, at denne bør forfattes, og derved godtgiøre den Dom, at Hr. Professor Rahbeks er ufuldstændig, eensidig og uordentlig.

I at charakterisere enhver Digter, der har giort Epoche, er det nødvendigt, at man gaaer ud fra en historisk Beskuelse af den Tid, i hvilken han fremstod; thi først derved kan det blive klart fremstillet, hvad han lærte af sine Forgængere og hvad hans Genie skabte. Denne Fremgangsmaade vil saameget mere være nødvendig i at charakterisere Holberg, som han fremtraadte paa en Tid, da hans Komme aldeles ikke syntes forberedet, og da denne hans Fremtræden saa godt som ingen Steder finder sin Mage. Det er Enhver bekiendt, hvorledes Nationerne have deres poetiske og upoetiske Perioder. Historien lærer, at det deels ofte var den ydre Verdens Begivenheder, som vakte det slumrende Genie, deels vel ogsaa ligesom en usynlig Magt, der ved sit skabende Bliv af Intethedens Chaos hævede en mægtig Aand; men stedse synes alligevel en renere Anskuelse af Verdenslivet, luttret ved høiere og helligere Ideer om det Aandelige, at have begeistret en slig stor Siæl: stedse var det de saakaldte idealske Digtere, der afkastede de Lænker, Svaghed og Tidernes onde Aand paalagde Folkene. Og først naar atter disse vare vakte til et nyt Liv, naar det Uendeliges høie og evige Værd atter erkiendtes, naar rene Følelser og ufortrøden Anstrengelse atter havde udviklet Siælens Ev-

ner, først da syntes det frie Phantasiens Spil, den comiske Opfatten af det Reelles Endelighed og Intethed at kunne indtræde i Aandens almindelige Udvikling. Men at en saadan idealsk-poetisk Periode aldeles ikke gik forud for Holbergs Fremtræden, er jo bekiendt for Enhver. Som Indledning til Charakteristiken maatte altsaa komme en Fremstilling af disse Forhold, og hvorved det kunde blive muligt, at en stor comisk Digter i dem kunde fremstaae. Af denne Omstændighed maatte da tages Anledning tjl at charakterisere Holbergs comiske Genie i Almindelighed. Denne Undersøgelse vilde omtrent komme til at handle om: hvorvidt og hvoraf man kunde godtgiøre, at Holberg besad Phantasie i nogen betydelig Grad, samt, ifald dette var giørligt, hvorledes den da yttrede sig i hans Værker, og i hvad Forhold den overhovedet stod til hans Forstand, andre Siæleevner, og hans Dannelse: (Her var passende Leilighed til interessante Betragtninger over Plutus og Ulysses von Ithacia) fremdeles hvorvidt hans Værker kunde siges at besidde Idealitet, endskiøndt man ifølge det Foregaaende maatte negte, at deres Gienstande eller Forhold nogensinde vare idealske: hvorledes og hvorfor Kiærlighedsforholdet hos ham stedse er underordnet, uagtet det ofte er Centrum for Handlingen, og hvorfor det er fuldkommen upoetisk behandlet: om det subjective Vittige og Satyriske fremtræder i hans objective Fremstillinger: og endeligen hvorledes hans Vid, understøttet af en grundig, forstandig, alt giennemtræn-

gende Menneskekundskab, formaaede at give den rene, skiønne Objectivitet. Megen Oplysning vilde denne almindelige Deel kunne gives ved at sammenligne Holbergs Genie med Gozzis, der fremstod ikke længe efter, tildeels under samme Omstændigheder, og som synes at svare til Holberg, som Minus til Plus i Magnetens Poler, der dog begge have ligestor Realitet.

Fra denne Fremstilling af det Almindelige i Holbergs Værker maatte Overgangen gjøres til en nærmere Undersøgelse af hans Charakterers rige Mangfoldighed, træffende Individualitet og sanddru almindelige Natur, i Modsætning til den særskilte borgerlige Stand; og dette kan især under en duelig Pen, blive til noget ganske Andet, end en tør opramset Række af de holbergske Charakterer. Hertil hører at undersøge, om det ikke just var et sikkert Tegn paa Holbergs Genie, at han valgte som oftest den lavere Klasse og ikke Honoratiores, eller den saakaldte Middelstand, der i poetisk Henseende ogsaa er en Middelting, nemlig imellem Poesie og Prosa, og just, fordi den har mest Receptivitet for alle Slags poetiske Værker, er mindst poetisk charakteristisk, og derved mindst i Stand til at være Gienstand for poetisk Fremstilling. Dens Dannelse, Klogskab, Færdighed i at skiule Feil, dens mange positive, vilkaarlige Forhold, der ophæve al poetisk Almindelighed og Frihed, synes endnu mere at gjøre det vanskeligt, directe at vælge dens Personer til comisk Fremstilling. Men derfor maa disse ikke troe,

at de reent skulde gaae frie. Enhver af deres Feil kan meget godt overføres i almindelige Charakterer, hvor hine Vilkaarligheder ere udeladte, og der gjøres latterlig, med Hentydninger, man ikke kan tage Feil af. Til Undersøgelsen om Charaktererne hører endeligen ogsaa den, om hvorvidt hiin Tids Sæder og Meninger, der unegteligen flere Steder kan gienkiendes, skader Totalindtrykket af Charaktererne Almindelighed; om blot Levemaaden, som Rahbek benævner de udvortes tilfældige Ting, eller ogsaa Tænkemaaden, som han kalder den indvortes, frie og bestandige menneskelige Natur, har forandret sig. Hvilken Undersøgelse da ogsaa maa falde ud til Fordeel for Holberg.

Af den Egenskab, at intet Ideelt findes i Comoedierne følger, at enten alle Charakterer maa være comiske, eller ogsaa som blotte Bipersoner dreie sig om een comisk Hovedperson. Derfor findes ikke en eneste alvorlig, værdig Charakteer; disse laae reent udenfor Holbergs lykkelig valgte Sphære: det høieste vi træffe, er en sat, retskaffen Borgermand, som narres lidt af sine Børn og Tienestefolk, men er godmodig nok til at tilgive dem. Denne Fraværelse af det Ideelle kan dernæst lede til Forklaring over, hvorfor der i flere Stykker ikke synes at være tilstrækkelig Intrigue, eller hvorfor denne er saa simpel, at den ei spænder, da den ofte dreier sig om det elskende Par, man ei interesserer sig for. Og da det altid bliver et stort Spørgsmaal om det man, kalder Intri-

gue, kan forbindes med ægte comiske Compositioner, der ei sammenholdes ved ideelle Forhold eller een comisk Hovedperson (som i de bedste af Holbergs Comoedier, hvor Stykket spiller sig selv, og Ingen spørger om anden Intrigue end den, som meget naturligen udvikler sig af denne Persons Forhold til Bipersonerne) saa kan Holberg sikkerligen ogsaa diærvt forsvares imod enhver Beskyldning i denne Henseende. Her vil da blive Stedet til en rig Udvikling af hans Situationer, hvor ogsaa Feiltagelserne bør behandles. Saaledes bør ogsaa Schlegels Anke, at Udførelsen gaaer for meget i det Brede, ene og allene forstaaes om Handlingens Enhed og bestandige Fortskriden, og den dermed forbundne Afverling af Situationerne. Men selv under denne Forklaring kan dette Udsagn dog neppe forsvares som almindeligt og overalt gieldende.

Een Undersøgelse i Anledning af Charakterernes Almindelighed er det vel bedst at opsætte til dette Sted, da den let hist vilde afbryde den naturlige Tankegang, den nemlig: hvorvidt disse Charakterer eller fornemmeligen: Arv, Oldfux, Henrik og Pernille kunne sammenlignes med de italienske Masker: Pantalon, Arlequino, Pierot o. s. v., samt om det var rimeligt og passende, at en tilkommende Digter kunde anvende dem paa en lignende Maade med den, hvorpaa Gozzi har indført de italienske i sine Skuespil. Hvilket Spørgsmaal uden tvivl maatte besvares bekræftende.

At tale om Sproget i grammatikalsk Henseende, hører neppe til en almindelig Charakteristik af en Digter, og hvad Dictionen og Dialogen angaaer (som Hr. Rahbek forresten rigtigen skiller fra Sproget), da er jo den første kun et Udtryk for den træffende Individualitets Form, og Dialogen for Situationernes Liv og piquante Afverling, samt for Handlingens bestandige Fortgang under disse. Det forhindrer stedse et totalt Overblik og qvæler let Livet i Fremstillingen, naar man saaledes hos Konstneren vil skille det Udvortes fra det Indvortes. Derfor var det ogsaa for at straffe Marsyas, at Apollo trak Skindet af ham; vilde han blottet hans Skionheder, saa havde han kun bortkastet de Huder, som skiulte dem.

—O—

Om Digteren Ingemann og hans Værker.

(Fortsættelse.)

De dramatiske Arbeider.

Indledning.

De tvende, vist nok i Forhold vidtloftige Indledninger, som Forfatteren ansaae det for nødvendigt at forudskikke Betragtningerne over Hr. Ingemanns lyriske og episke Arbeider, — for dog nogenlunde at begrunde eller oplyse de Synspunkter, fra hvilke han sik ud, da han vel forudsaae, de vilde forkastes af

Mange — kunde synes at fordre en tredie Stridsbroder til at værne for Bedømmelsen af de dramatiske Digte, da denne med de foregaaende staaer i ganske liden Forbindelse. Men om ikke flere Betænkninger havde fremkaldet den Beslutning hos Forfatteren, at forbigaae en ligesaa udførlig Indledning til Betragtningerne over de dramatiske Arbeider; saa vilde allene den Mængde af nye Digtninger, som under denne Kritiks Fortsættelse ere udgivne af Hr. Ingemann, være tilstrækkelig til at fordre den. Digteren har derved, saa at sige, faaet et betydeligt Forspring, som kun kan indhentes ved sparsom Benyttelse af de Blade, der i dette Maanedsskrift ere overladte til Forfatterens Disposition.

Den lyriske Poesies Oprindelse, samt den dramatiske Konsts Opfindelse og begges gienſidige Forhold, som Forfatteren lovede at ville afhandle i denne Indledning, tillader derfor hverken Tid eller Rum her at beskiæftige sig med. Det maa opsættes til en bedre Leilighed, hvor denne Gienstand maaskee med mere Fuldstændighed vil kunne afhandles. Efter nogle herhid hørende korte, men i deres Gienstand vigtige Bemærkninger, ville vi derfor gaae over til Betragtningen af Digterens enkelte dramatiske Værker.

Da den nye Philosophie, der i Tydskland havde saa store Revolutioner i alle Videnskabernes Grene til Følge, først blev bekiendt her i Danmark, fik den vel øieblikkeligen en stor Mængde Tilhængere; men deels satte Sværmen sig snart, deels syntes denne Lære ikke

engang hos de Sindigere at ville bære nogen moden Frugt. Enkelte opvakte Hoveder, som havde Genie og Kraft nok til at gjøre Kantianismen til deres egen Philosophie, bleve desværre enten ved Døden eller det praktiske Livs tunge Lænker, tilbageholdte fra at forelægge deres Landsmænd Resultaterne af deres Grandskninger. Den sande Kantianisme trængte ingensteds igiennem; thi det var kun en forvanskket Lære, der hyldedes af de oplyste Theologer.

Blandt dem, som hos os erhvervede sig Navn af Æsthetikere, var derfor slet ingen, hos hvem Kundskab til Philosophien, eller endnu mindre nogen philosophisk Aand yttrede sig. Ja man kunde vove den Paastand, at vor Litteratur endnu ikke kan opvise nogen Æsthetiker, som besad sand speculativ Aand. Og hvad er vel enhver kritisk eller philosophisk Videnskab uden denne? Mere eller mindre ere de jo alle integrerende Dele af den egentlige Philosophie, og det er derfor en aabenbar Modsigelse, at ville være Æsthetiker uden at være Philosoph. At vi ifølge heraf ikke hos os, som saa hyppigen i Tydskland, (lige fra Heydenreich til Clodius) erholdt uddannede æsthetiske Systemer er sikkert ikke noget stort Tab, da de efter al Sandsynlighed havde havt samme Skiebne som saamange af hine. Men hvad der var et stort, meget stort Tab, det var, at vi sielden eller aldrig modtoge Kritiker eller Afhandlinger i det æsthetiske Fag, der vare grundede paa Speculation og faste Principer. Undertiden ledede vel en fri og

luttret Smag Forfatteren til rigtige Domme, men som oftest tog man enten sin Tilflugt til Auctoriteter i Tydskland, dem man blindt hen fulgte, eller man valgte navnkundige Mønstre, ja vel endog sine egne Produkter, til Maalestok, og bedømte saaledes blot efter Sammenligning. Deraf den heftige Raaben paa Lessing og Aristoteles, hvoraf man kun halvt forstod den første, og slet ikke formaaede at bedømme den sidste: deraf det eclectiske i alle Domme, hvorved man stedse gik uden om Gienstanden istedetfor at giennemtrænnge den: deraf den høist snurrige Maade at bevise paa, ved at anføre, istedetfor al Deduction, Sætninger som følgende: „Hiin fortræffelige Commentator siger fremdeles." „Man har ikke uden Føie forlangt." „Det er en gammel Paastand." „Antager man med N. N." og deslige flere: deraf de mange Sammenligninger med fremmede Digtere, der næsten mere forvirre end oplyse.

Hvad man i de seneste Tider har forsøgt, nemlig af flere forskiellige Meninger at ville udpille Essentsen, og deraf danne den sande, uden videre indbyrdes at forbinde de udfundne Sætninger med hinanden, vil vel ikke føre til noget meget bedre Resultat end den nysnævnte Fremgangsmaade. Den ganske særegne Maade allene med horatsiske Hexametre at bevise sine Meninger, vil formodentlig heller ikke finde Bifald hos Mange; sand kritik kan den i intet Tilfælde kaldes; thi hvor fiin en Smag Horats endog paa mange Steder yttrer, og hvor rigtig han dømmer om

de ganske enkelte Ting, saa manglede han dog aldeles Philosophie og æsthetisk Overblik. Men at dog Æsthetiken er en philosophisk Disciplin, vil udentvivl Ingen negte, og maaskee just de allermindst, der fattes den speculative Anskuelse. Den maa derfor nødvendigviis være grundet paa Ideer, der maa vækkes hos Æsthetikeren, men som ingenlunde kunne læres af en „stor Mester," eller sammensættes af „sex" diverse Meninger.

Endskiøndt Forfatteren derfor ingenlunde kan billige den Maade, een af vore Æsthetikere, til Efterligning af Lessing i hans Dramaturgie, har brugt, nemlig at forsikkre, hvorlunde han fuldt og fast troer paa Aristoteles's Poetik *), saa maa han dog,

*) Aristoteles's Poetik indeholder vel flere skarpe og sande Abstractioner af de Digterværker, han kiendte, og vel ogsaa enkelte gode Bemærkninger over den poetiske Konst i Almindelighed. Men, ikke at tale om den Ufuldkommenhed, den fragmentariske Tilstand fører med sig, saa mangler den aldeles Idee om Poesiens Væsen og dens Forhold til Tiden og Menneskene, al philosophisk Anskuelse af Digtarternes Natur, ja endog al historisk Anskuelse af de dengang forhaandenværende Digterværker; endvidere rene, ledende Principer, ordnende Totaloverblik og Fuldstændighed i at udtømme sin Gienstand. Disse Egenskabers Mangel kan ingenlunde undskyldes ved den fragmentariske Tilstand; thi deels bør de alle, paa den sidste nær, findes i ethvert godt Fragment, hvor ufuldstændigt det end var: deels erklæres i Slutningen af Poetiken, „at nu er der intet mere

af ovenanførte Grunde her bruge en Fremgangsmaade, der af Mangen maaskee kunde beskyldes for ikke at være bedre end den nys forkastede. Men da det ene og allene gjøres for at oplyse, men slet ikke for at begrunde de Meninger, paa hvilke han agter at bygge sine Domme: saa troer han, at denne Bemærkning i Forening med de ovenanførte Grunde, vil undskylde ham. Han gaaer derfor over til en kort Fremstilling af hans Anskuelser af den objective eller dramatiske Poesie.

(og Begyndelsen heraf findes i Fragmentet), at sige om Tragoedien eller Epopeen, hverken i Almindelighed eller i Besynderlighed, hverken over Delenes Tal eller Forskiellighed, hverken over Manglernes eller Skionhedernes Aarsager, hverken over Kritikernes Indvendinger, eller Maaden at giendrive disse paa." — Og dog er det Hele grundet paa tomme Abstractioner, som Lykkesforandringen og Gienkiendelsen, eller livløse Begreber, som om Frygt og Medlidenhed, eller eensidige Opfattelser, som de enkelte, forvikled e, pathetiske og moralske Tragoedier og Epopeer, eller om Epopeens dramatiske Natur og Eenhed i Handlingen. De bedste Bemærkninger ere de om Charaktererne, om Handlingens og Fablens Eenhed. Men Enhver, som har tænkt lidet over disse Ting, vil intet Nyt finde i denne Poetik. Forelæsninger over eller maaskee rettere imod Aristoteles vilde derfor have ligesaa stor videnskabelig Interesse og Indflydelse, som Forelæsninger efter eller ud af Aristoteles, maa ønskes at have liden Virkning.

Ligesom vi troe at have beviist i det Foregaaende, hvorledes man med Grund kan skielne imellem et Epos og et episk Digt, saaledes troe vi ogsaa at kunne skielne imellem et Drama og et dramatisk Digt. Da den dramatiske Konst hos Grækerne — og med disse maae vi nu dog engang begynde alle Betragtninger over Konst — opstod med, eller maaskee rettere for en Fremstilling der med Konstens Tiltagen mere og mere nærmede sig den theatralske paa Skuepladsen, saa kan man passeligen af denne, fra første Færd af nødvendige Forbindelse imellem et dramatisk Værk og Fremstillingen deraf ved Personer paa dertil bestemte Steder, historisk udlede den Forskiel, som bør gjøres imellem de to nævnte Arter af objectiv Poesie. Grækerne have ikke efterladt os noget dramatisk Digt, som var forfattet i anden Hensigt, end den at opføres, og vi kunne ogsaa være forvissede om, at de ifølge hiin Konstens Opfindelse ingen have havt. Det er først de Nyere, hos hvilke vi finde dramatiske Værker, der enten oprindeligen ikke ere bestemte til at nydes, uden ved Læsning, eller vel endogsaa, ifølge Plan, Indhold og Behandling, ikke ere skikkede til at opføres efter vort Theaters Natur og Hielpemidler. Grunden hertil maa søges deri, at den dramatiske Konst ikke i alle Lande af den nye Verden, men kun hos Spanierne og Englænderne, efterhaanden dannede sig en national Skueplads, hvor Digteren og Folket traadte i langt nøiere og frugtbarere Forhold end i andre Lande, hvor man mere konstigen, ved Studium og

Efterligning af de Gamle, forskaffede sig en national dramatisk Litteratur. Det var egentligen først Erkiendelsen af denne en Nations Kald, til selvstændigen at danne sin dramatiske Litteratur, i Forbindelse med det grundigere Bekiendtskab til Oldtiden og dens væsentlige Forskiel fra den christelige Tid, der bragte — fornemmeligen tydske Digtere — til at forfatte dramatiske Værker, som ikke vare bestemte til at opføres. (At her menes Göz von Berlichingen, behøver vel knap at anmærkes). Hvad der saaledes fra første Færd maaskee ene betragtedes som et originalt Udbrud af en fyrig og genialsk Ynglings Bevidsthed om sin indvortes Skaberkraft, blev i Tiden den fornemste Anledning for mangen Digter til at benytte denne frie Form til objectiv Fremstilling af Emner, han ei kunde concentrere i den sædvanlige, eller ofte ogsaa til en Tumleplads for hans Phantasies og Vittigheds Spil, som da, ved den subjective Tendents, man ofte dermed forbandt, fortrængte den rene objective Natur. — Et saadant dramatisk Digt af vor Digter er, efter dets Natur, Rosten i Ørkenen og Hyrden af Tolosa, og efter Benævnelsen tillige Mithridat og Reynald.

Men da enhver kritisk Dom, som hviler paa en historisk Grund, tillige ligesom fremspirer af en philosophisk Kiærne i denne, saa skulle vi ogsaa see, at det ikke allene er denne udvortes Beqvemhed og Bestemmelse til at opføres eller fremstilles ved Personer, der udgior den omtalte Forskiel, men at meget mere en indvortes

Charakteer giver Dramaet et Præg, hvorved det tydeligere adskiller sig fra det blot dramatiske Digt. Efter den objective Poesies Natur maa nødvendigviis Forbindelsen imellem Charaktererne udtrykkes og iværksættes af disse selv; dette skeer ved Situationer og Handlinger, og man har derfor med Rette kaldet den dramatisk. Thi Dramaet fremstiller Charaktererne handlende i disse indbyrdes Situationer, og frembringende ved denne Handlen nye Situationer. Disse Handlinger maa fremdeles, som grundede i en fornuftig Villies frie Beslutning, have et bestemt Formaal at stræbe efter; men de maae tillige, ifølge Situationerne, mere og mindre fremme eller hindre hinanden Opnaaelsen af dette Formaal. Denne Kamp for og imod constituerer den dramatiske Interesse. Dramaet faaer derved en indvortes Heelhed, og bliver stedse et individuelt Billede paa Digterens Verdensanskuelse. Jo mindre denne Kamp staaer tydelig for os, des vanskeligere bliver det for Digteren at vedligeholde Interessen. Der hører derfor langt større Varsomhed, end man maaskee troer, til at vælge Stof for et Drama af et episk Digt. Et talende Bevis herpaa er unegtelig en, i flere Henseender næsten fuldendt, af vore nyere Digtninger. Shakespears Behandling af Novellerne kan her tiene til et fortræffeligt Mønster, da han just forstod af Situationerne at udlede den høieste dramatiske Interesse. Men naar nu Charakterer og Situationer fremstilles for os, ikke som bevirkede ved Motiver, hentede

i Charakterernes Natur, men mere som en Følge af Begivenhedernes Gang, ligesaa meget frembragt ved Tingenes udvortes Sammenstød, som ved indvortes Villiesbeslutninger, saa faaer det Hele en episk Natur. Handling og Begivenhed ere derfor ogsaa Udtryk for den dramatiske og episke Form, eftersom Handling og Situation, eller allene denne sidste er Formaalet for Digternes Fremstilling *). Man betragte et Værk, som Alle ere enige om, blot at kunne kaldes et dramatisk Digt, f. Ex. Aladdins Lampe: da vil man udentvivl finde, at netop Særkiendet er, at det ikke reent fremstiller Handlinger og Situationer, men meget mere Situationer under en objectiv Form. Det dramatiske ligger allene i denne udvortes sammenhængende Form og de deraf fremspringende Forhold; Interessen er reen episk. Maaskee vil dette tydeligere indsees ved at sammenligne dette Digt med den yndige Fortælling, Aly og Gulhyndi. Ifald Digteren havde villet, saa kan man neppe udtænke nogen afgiørende Grund, hvorfor han ikke ligesaavel havde kunnet behandle Stoffet i denne sidste dramatisk og det i Alad-

*) Foreslilles endeligen ingen af disse, men Sindelaget, Stemningen i Gemyttet, der frembringer, under Situationen, den Villiesbeslutning, som ligger til Grund for Handlingen, saa have vi den subjective, lyriske Form. Deraf forklarer man, hvorledes vi kunne tale om Objectiviteten i Göthes lyriske Stykker, eller om det lyriske, (musikalske) i mange af Tiecks dramatiske Værker.

din episk o: i en Fortælling. Reen dramatiske Charakterer indeholder Aladdin ikke, og de skulle heller ikke der findes. Begivenhederne gaae deres vanlige, brogede Gang imellem hverandre, en personificeret Indvirkning af en høiere Magt er skiønt og hyppigen indflettet, og med eet staae vi ved det Maal, Lykken satte det elskende Par, som Digteren har udkaaret til sine Yndlinger.

Sammenligner man derimod f. Ex. Vaulundurs Saga med Stærkodder, da vil man letteligen indsee, hvorledes Formen for begge er ganske organisk, udgaaende af Digtets Natur og inderste Princip. Forskiellen imellem Dramaet og det dramatiske Digt bliver derfor, at det første fremstiller under den objective Form en dramatisk Handling, det sidste under samme Form en episk Begivenhed. Efter disse Bestemmelser maa vi forlade det dramatiske Digt og omhandle fra nu af kun det egentlige Drama.

Hvad vi hidindtil have handlet om objectiv Poesies Gienstand har allene havt Hensyn til Forholdet imellem den indre og ydre Form. Vi komme nu til Stoffet. Da hele Poesien er en Fremstilling af Livet, saa maa dette ogsaa være Gienstanden for Dramaet. Men Livet kan betragtes fra tvende hinanden modsatte Sider, den ideelle og den reelle. Dramaet inddeles herefter i Tragoedien, der

fremstiller det ideelle, og Comoedien *), der fremstiller det reelle Liv.

Da vor Digter intet Værk af det sidste Slags har frembragt, skulle vi her blot ganske kort berøre samme. — Det turde vel synes urimeligt under een Classe at ville indbefatte en saa uhyre Mængde af de mest forskiellige dramatiske Værker, som: Aristophanes's Frøer, Shakspeare's Sommernatsdrøm, Gozzis Turandot, Holbergs politiske Kandestøber ɔc. ɔc. Men betænker man, under hvilken broget Mangfoldighed den reelle Verden aabenbarer sig, at Foreningspunktet for alle disse Fremstillinger ingenlunde maa søges i den udvortes Form, der hos dem er uendelig forandelig; men ene og allene i det inderste Princip og dettes uforanderlige Form; og at just her det Udvortes, som mest bedrager, men mindst kan komme i Betragtning, næsten ganske forhindrer os fra at opdage det Indres Lighed: saa vil man vel efterhaanden kunne abstrahere reent fra den blendende Mangfoldighed. Thi hvad der ene giver det reelle Liv Betydning og Sammenhæng, er det, at det er grundet i et høiere, det ideelle. At vise dets Afhængighed af og Deelagtighed i dette ideelle Liv, og den i disse to Forhold

*) Forfatteren har tilfulde indseet det utilstrækkelige i disse Benævnelser for vore Tider; men da han ingen bedre hidtil har kunnet udtænke, saa bruger han dem her, siden de dog bedre betegne hans Tanker end enhver omskrivende Forklaring.

grundede Nydelse af den momentane jordiske Lykfalighed, eller ogsaa at vise dets utallige Bestræbelser, efter at constituere sig selvstændigen, uafhængigt af det ideelle, er og har stedse været Comoediens sande Formaal: hiint mere den nye, christeliges, dette mere den gamle hedenskes. Derfor finde vi, paa den ene Side, at det Høieste, Comoedien hæver sig til, er Kiærlighedsforholdet, der allerbedst udtrykker Foreningen imellem det ideelle og reelle Liv; og paa den anden Side, at der aldrig i Comoedien yttrer sig mindste Spor af hiin høiere Magts Indflydelse, der atter er Middelpunctet for Menneskets ideelle Liv, uden hvilket det hverken besidder Enhed eller Kraft. — Ligesom denne Idee om en høiere Styrelse ret egentlig bestemmer Tragoediens Væsen, saaledes charakteriserer de forskiellige Tidsalderes religiose og philosophiske Forestillinger herom de forskiellige Tiders tragiske Litteratur. Det er en gammel, rodfæstet Mening, men som alligevel er ugrundet, at i de gamle Tragoedier herfker fremfor i vore, en ubøielig, ubegribelig, alt sønderknusende Skiebne, for hvilken Zeus's Magt er Intet. Vi kunne ikke her afgiøre, hvorvidt Tragikerne adskilte Zeus og Moira (det er ogsaa forskiellig i de forskiellige Tragoedier); men saameget er dog vist, at man ansaae Skiebnen som Udtrykket for det altstyrende Princip. Ubøielig maatte det vel være som det høieste Uforanderlige, og selv vi Christne forene jo ogsaa paa det bestemteste samme Tanker med vort Begreb om Guddommen, endskiøndt flere religiose

Lærdommes Udtryk synes at modsige det; thi dette kommer af den billedlige Form og det stadige Hensyn, der i Christendommen tages til Menneskets Natur (f. Ex. i Bønnen). Ubegribeligheden er ligesaalidet noget særegent for Oldtiden, da den er uadskillelig fra ethvert Begreb om den høieste Magt, baade over Jorden og paa denne. Det Tilintetgjørende derimod, hvorpaa man just har lagt den høieste Vægt, er et Prædicat, som i det mindste ikke paa Grund af deres Tragoedie kan forenes med Grækernes Begreb om Skiebnen, som det altstyrende Princip. Af Tragoediens Indhold at bevise denne Mening, er naturligviis ikke gjørligt her, hvorfor vi blot angive det allernødvendigste, og henvise Læseren til de græske Tragikeres Værker, for nøiere at overtydes derom.

Den lænkesmedede Prometheus fremstiller det Godes selvvalgte Kamp med det Onde; vel maa det ligge under, men Haabet udslukkes ei, og just derved sættes det i et herligt Lys. Den Mening, at et efterfølgende Stykke har fremstillet Retfærdighedens Giengield for denne ædle Daad, er derfor meget grundet. I de Syv for Theben hersker vel en ubøielig Skiebnes Beslutning, men Charakterernes fuldkomne Frihed er dog uangrebet. Trilogien fremstiller, hvorledes Mennesket vel ofte maa lide for Forfædres Brøde, men at alligevel den guddommelige Retfærdighed, (personificeret i Minerva) vil hæve den Uskyldiges Lidelser. I Perserne er denne Skiebnens straffende Retfærdighed, den ledende Idee, og i de Bønfal-

bende see vi selve Guddommens Omsorg for Uskyldigheden.

I Didipus synes vel, uagtet en fri Villies Yttringer ingenlunde ere hævede, en saadan Skiebne at raade over Livet; men selv denne viser sig i Didipus i Kolonos fra den milde Side, ved at lade ham — just i Furiernes Lund — finde den længe søgte Fred. I Antigone hevnes hendes Død paa Kreon med hele hans Families Udryddelse. I Philoktet fremstilles den skionneste Kamp og Udholdenhed imod Skiebnens Bud, hvorfor ogsaa Herkules's Aand spaaer ham en sielden Løn. I Elektra er det hiin samme guddommelige Retfærdighed, endskiondt det er vanskeligt at bedomme denne allene, naar man kiender den sammenhængende Fabel af Trilogien.

Disse mange Exempler haabe vi ere tilstrækkelige for at bevise det Ugrundede i den Paastand, at en Alt sønderknusende Skiebne yttrede sig i den græske Tragoedie. Meget mere kunde man af den christelige Tids tragiske Litteratur fremvise Exempler paa Yttringer af en saadan Skiebne. I Lear og Correggio, Romeo og Julie, samt Arel og Valborg hersker den med en Strenghed, hvortil ikke Oldtiden kan opvise Magen. Meget naturligt! Thi vi vide, som Christne, at det kun er det jordiske Klædemon der sønderrives, men at Siælen iler til den evige Salighed. Denne Forvisning om et Liv efter dette, i Forening med Læren om det guddommelige Forsyn, maatte naturligviis i Fremstillingen af det

ideelle Liv have megen Indflydelse. For den Christne er Begrebet om Skiebnen intet andet end Udtrykket for det Urandsagelige i Forsynets Styrelse. Han veed, at han kan seire over det Onde, og at Døden her kun er en Overgang til et høiere Liv: derfor kan han saa rolig, og dog saa deeltagende, see Helten gaae sin Undergang imøde; thi han føler med ham, at nu først gaaer han ind til det sande Liv.

Denne Tro ligger til Grund for den nye Tids Tragoedie, og det er den, som bestemmer dennes særegne Charakteer. Begreberne om den menneskelige Frihed, Skyld og Tilregnelse fik af den christelige Religion nyt Indhold og nyt Omfang. Betragtedes dette Liv kun som en Forberedelse for et tilkommende, hvor den retfærdige Straf og Belønning skulde uddeles, saa maatte enhver Handling være udsprungen af den frie Villies Beslutning, og Skiebnens Beslutninger kunde derfor ikke ansees som det høieste. I deres Sted maatte træde Overbeviisningen om et retfærdigt styrende Forsyn. Dette kunde nu enten aabenbare sig tydeligen i Handlingens Løb, eller ogsaa blot ved Slutningen af Tragoedien anes eller haabes, alt eftersom Heltens Brøde var tilgivelig, eller han var et ganske uskyldigt Offer. Begrebet om Skiebnen bliver derfor kun forsaavidt anvendeligt paa den nye Tids Tragoedie, som det, ifølge den Christnes individuelle Natur og rene Kiærlighed til alt Stort og Ædelt, er umuligt for ham altid at bevare den Tanke lige stærk og levende, at For-

synet vil lede Alt til det Gode. Sorgen maa overvælde ham, og i denne tillægger han Skiebnen, som den sidste formelle Aarsag, Alt hvad som fremskynder Heltens Undergang. Jo færre Charakterer der deeltage i Handlingen, jo færre, men derved større, Momenter denne aabenbarer sig i, desstørre bliver Skiebnens Herredømme, og desto frygteligere forekommer dens Magt. Betænker man endnu den Omstændighed, at Fabelen hos Grækerne hentedes fra den episke, Heltenes og Gudernes Tid, saa har man de sande Grunde, hvorfor Begrebet om Skiebnen synes saa ganske at beherske Oldtidens tragiske Poesie. Den hele gamle Tid staaer for os, som et stort Epos, imedens den nye Tid stedse udvikler sig som et uendeligt Drama. Det er de samme Ideer, der beherske begge; men Philosophie og Religion udbrede de forskielligste Begreber. I disse opdroges og dannedes Digteren, efter dem opfattedes og forstodes hans Værker, og ene efter dem kan derfor Kritiken, historisk og philosophisk udvikle Digtets Betydning og Værdi.

Efter disse korte Betragtninger som man vel maa erindre, ene skulle være et Forsøg paa at bekiendtgiøre Forfatterens Anskuelser, men som ingenlunde giøre Fordring paa at have udtømt deres Gienstand, eller beviist deres Sætninger, gaae vi over til Bedømmelsen af Hr. Ingemanns forskiellige dramatiske Værker. Og da det ikke hos ham kan lede til noget vigtigt Resultat at samle Dramaer og dramatiske

Digte, hver for sig, skulle vi giennemgaae dem i den Orden, de ere udkomne.

(fortsættes.)

Efterretning om den hollandske Lærde J. Meermann.

Udgiveren er anmodet om at indrykke følgende korte, ham i Haandskrift meddeelte biographisk-litterariske Efterretning om den i Fior afdøde berømte hollandske Lærde, J. Meermann, i dette Maanedsskrift. Uagtet en saadan Artikel ligger uden for vor Litteraturs Enemærker, troede Udg. af flere Aarsager ei at burde negte den de faa Siders Plads, den optager — hvoriblandt ogsaa var den, at den hollandske Litteratur er hos os saa aldeles ubekiendt, som om den ikke var til. At den fortiente en større Opmærksomhed, vil man blandt andet kunne slutte sig til, ved at overse den talrige Række af denne ene Lærdes skriftlige Arbeider.

Friherre Johann Meermann, født i Roterdam 1753, var eneste Søn af den lærde Gerhard Meermann, der nedstammede fra en ligesaa gammel, som anseelig nederlandsk Familie, beklædte vigtige Statsembeder i Holland, blev af den romerske Keiser ophøiet til Rigs-Friherre, og giorde sig bekiendt i den lærde Verden ved sin Historie om Bogtrykkerkonstens Opfindelse og sin Thesaurus juris civilis & canonici. Sønnen, der ved sine videnskabelige og bor-

gerlige Fortieneſter blev ligeſaa navnkundig i og uden for ſit Fædreland, ſom Faderen, begyndte ſine academiſke Studier i Leyden, og fortſatte dem i Leipzig under Erneſti og i Göttingen under Heyne, hvis Venſkab og Agtelſe denne hans udmærkede Diſcipel erhvervede ſig og ſtedſe bevarede. Med ſin daværende Lærer, Hr. Erp, ſiden Profeſſor i Heidelberg, giorde den unge Meermann første Udenlandsreiſe, paa hvilken han beſøgte England, Frankrige, Italien og den ſtørſte Deel af Tydſkland. Efter ſin Hiemkomſt forſvarede han 1774 i Leiden for den juridiſke Doctorværdighed ſin Afhandling: de ſolutione vinculi inter S. R. Imperium & foederati Belgii respublicas, ſom vandt meget Bifald hos de Lærde, og hvori den unge Forfatter allerede bebudede de modne Frugter af Flid, Lærdom, Aand og grundige Indſigter, ſom han ſiden ſkienkede ſit Fædreland i ſine talrige Skrifter over forſkiellige Gienſtande. Diſſe udarbeidede han under mangehaande Embedsſysler, og han ophørte aldrig at forbinde Statsborgerens Virkſomhed med Videnſkabsmandens.

I en Alder af 32 Aar ægtede han Anna Cornelia Mollerus, Enke efter den lærde Schweitzer Abraham Perrenot, og hun blev fra den Tid af hans troe Ledſagerinde giennem Livet, og paa alle hans Reiſer. Ikke længe efter ſit Giftermaal begav han ſig med ſin Huſtru paa en Reiſe giennem England, Skotland og Irland. Syv Aar derefter giennemreiſte de en ſtor Deel af Tydſkland, de øſterrigſke Lande, Böhmen,

Italien og Sicilien. Efter nogle Aars Forløb foretog de atter en Reise giennem Tydskland, Danmark, Norge, Sverrige, Polen og Rusland, lige til Jaroslaw. Over alle disse Reiser, og over det, han paa dem bemærkede, har Hr. Meermann udgivet udførlige Beretninger i 11 Bind *), der udmærke sig ved Nøiagtighed og ved en simpel, sanddru Fortælling. Efter sin Hiemkomst til Fædrelandet anvendte han sin Tid deels paa at udgive disse Reisebeskrivelser, deels paa at udarbeide andre Skrifter, paa vigtige Embedsforretninger og paa at virke for de forskiellige lærde Samfunds Tarv, af hvilke han var et hædret og agtet Medlem.

Nogle Aar før hans Endeligt blev han kaldet til Paris som keiserlig fransk Senator, med den til samme Værdighed hørende grevelige Titel. Han tilbragte saaledes, tilligemed sin Hustru, tre Aar i Frankriges Hovedstad; i hvilken Tid han dog jævnligen med hende besøgte sit Fædreland. Efter hans sidste Hiemkomst til Haag var hans Sundhed kiendeligen svækket, hans Legemskræfter aftog, og det nogle Gange oplivede Haab om hans Helbredelse sluktes, da Døden den 19de August 1815 endte hans virksomme, daadfulde

*) Disse Reiser ere ogsaa oversatte paa tydsk; og i første Deel af: J. Meermanns Reisen durch den Norden und Nordosten von Europa, aus dem Holländ. übersetzt von Rühs, Weimar 1810, to Dele i Octav, findes Forfatterens Bemærkninger paa hans Reise giennem Danmark.

Liv. Han naaede en Alder af 61 Aar, og var den sidste af sin Slægt. Hans Død var et sandt Tab for Borgersamfundet, for hans Fædreland, for den lærde Verden, for hans efterladte Hustru og hans Venner, der kiendte og agtede, ikke blot hans Fortienester, men ogsaa hans ædle Charakteer, og hos hvilke hans Bortgang derfor efterlod et uopretteligt Savn.

J. Meermanns udgivne og i Haandskrift efterladte Skrifter.

Dissertatio inauguralis de solutione vinculi, quod olim fuit inter S. R. Imperium & foederati Belgii respublicas. Lugd. 1774. 4.

Supplementum novi Thesauri juris civilis & canonici; post patris obitum edidit & præfatione instruxit Jo. L. B. de Meermann. Hagæ Com. 1780. Fol.

Den romerske Konge, Grev Vilhelm af Hollands Historie (i det hollandske Sprog). Haag 1783—97. 5 Dele. 8.

Discours, qui a remporté le prix à l'academie royale des inscriptions & belles lettres, sur la question proposée: comparer ensemble la ligue des Achéens, celle des Suis-

ſes & celle des provinces réunies; developper les cauſes de ces aſſociations politiques, &c. La Haye 1784. 4.

Diſcours ſur les meilleurs moyens d'encourager le patriotisme dans une monarchie. La Haye 1789. 8.

Beretninger om Reiſer i Storbrittannien og Irland (i det hollandſke Sprog). Haag 1787. 8.

Beretninger om Reiſer i det preusſiſke, øſterrigſke og ſicilianſke Monarchie. Haag 1793. 94. 4 Dele. 8. (hollandſk.)

Den borgerlige og Folkets Frihed, fremſtillet i dens Følger, i Særdeleshed med Hensyn til det almene Vel. Leiden 1793. 8. (hollandſk.)

Hug. Grotii parallelon rerumpublicarum liber tertius, de moribus ingenioque populorum Athenienſium, Romanorum, Batavorum: udgivet af et ægte Haandſkrift, overſat i det Hollandſke og oplyſt med Anmærkninger; med et Tillæg om Athens Forfatning under Cleon, og en Afhandling om Ariſtophanes's Lyſtſpil: Ridderne. Haarlem 1801—1803. 4 Dele. 8.

Beretninger om Reiſer i det nordlige og nordøſtlige Europa. Haag 1804—1806. 6 Dele. 8.

Hugonis Grotii Epistolæ ineditæ, ex musæo Meermanniano. Haarlem 1806. 8.

Beretning om Leydens Beleiring og Erobring af Hertug Johan af Bayern, Aar 1420. En Forelæsning i det nederlandske Litteratur-Selskabs (Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde) første offentlige Forsamling. Leyden 1806. 8. (hollandsk.) Ogsaa indrykket i 1ste Deel af dette Selskabs Skrifter.

Om Vocal-Fordobblingen i det nedertydske Sprog; til Overlæreren Siegenbeek. Haag 1806. 8. (hollandsk.)

Om de Spor af den guddommelige Viisdom, som Historien aabenbarer. Haag 1806. 8. (hollandsk.)

Taler i de reformerede Syd-Hollandske Synoder 1805 og 1806. Haag 1806. 8 (hollandsk.)

Josia, Antoninus Pius og Henrik IV., sammenlignede; en Forelæsning. Haag 1807. 8. (hollandsk.)

Tale ved Uddelingen af de kongelige Præmier i Maler- og Kobberstikkerkonsten i Aaret 1809, tilligemed en Beretning til Kongen om det foregaaende Aars Konstudstilling m. m. Amsterdam og Haag 1809. 8.

Montmartre, et Digt med historiske Anmærkninger (i det hollandske Sprog). Paris 1812. 4. tilligemed en fransk Oversættelse i Prosa.

Discours sur le premier voyage de Pierre le Grand, principalement en Hollande. Paris 1812. 8.

Klopstocks Messias, oversat paa Hollandsk, i Hexametre, med en Efterskrift af Oversætteren. Haag 1803—1815. 4 Dele i Quart, med 20 Kobbere, Digterens og Oversætterens Portraiter.

Hr. Meermann havde ogsaa, som daværende Directeur over Konster og Videnskaber, en betydelig Deel i Indholdet af 1ste Deel og 2den Deels første Stykke af: Jaarboeken van Wetenschappen en Kunsten in het Koningrijk Holland, over de jaren 1806 en 1807 (Videnskabernes og Konsternes Aarbøger i Kongeriget Holland), som udkom 1809 og 1810.

I Haandskrift efterlod han følgende Arbeider:

Afhandling om Christian den Anden, Konge i Danmark, og denne Fyrstes Forhold til Nederlandene.

Afhandling om Johanna d'Arc, den berømte Pige fra Orleans. (Begge oplæste i litteraire Selskaber.)

Optegnelser af offentlige Blade og Handlinger, om politiske og andre Begivenheder i Aarene 1801 til 1811.

Optegnelser om Tildragelserne i Frankrige ved Revolutionen 1814.

Endelig var han beskiæftiget med Udgaven af et vigtigt og interessant Haandskrift: Histoire des voyages, faits par l'Empereur Charles V. depuis l'an 1514 jusqu'à sa mort, par Jean Vandenesse, og var i sine oplysende Anmærkninger til samme naaet til 1540, da en for tidlig Død giorde Ende paa hans utrættelige Virksomhed.

Om Jesuiterordenen,

dens Fortieneſter af Missionsvæſenet og Videnſkaberne, og hvad man bør tænke om dens Gienoprettelse.

Endskiøndt den i Efteraaret udkomne: Jesuiternes Historie efter P. Ph. Wolf, af A. K. Holm, vel er istand til at give et temmelig fuldstændigt Begreb om Ordenen, har man dog troet, at det ikke var overflødigt, i en særdeles Afhandling end ydermere at henvende Opmærksomheden paa denne efter Tidsomstændighederne saa yderst vigtige Gienstand, og det saa meget mere, som man herved kan berøre de Indvendinger, Litteraturtidendens agtværdige Recensent har funden fornødne i sin Bedømmelse over det anførte Skrift: at nemlig Wolfs Dom over Ordenens Missionsvæsen skulde være eensidig og uretfærdig, samt at han har giort sig skyldig i en utilgivelig Fortielse af det Store og Herlige, mange Jesuiter have udrettet for Videnskaberne. Ved i følgende Blade at anstille nogle Betragtninger over Ordenen, ved at give en Skizze af dens vigtigste Bedrifter og Skiebner, ikke som hist synchroniſtisk, men særskilt i hvert Land for sig, ved at berøre Adskilligt, hist enten er forbigaaet, eller kun kortelig omtalt, haaber man, at Flere ville endnu mere tage en Sag i Overveielse, som staaer i saa nøie

Forbindelse med Menneskehedens religiøse og moralske Tarv, og at de, efterat have grandsket over, hvad her er fremsat, kunne med mere Nytte tage hiin Bog ihænde, og finde rigtige og tilstrækkelige Præmisser til en grundet Dom over Ordenen og dens Gienoprettelse.

Enhver, som med varm Følelse for Menneskehedens Anliggender betragter de store Revolutioner og de Tidernes Tegn, som charakterisere vore nærværende, som de forbigangne Dage, vil blive vaer, at hvormeget end Alt omtumles og forandres her paa Kloden, er og bliver dog en stedsevarende Kamp imellem Mørket og Lyset, imellem Kiødet og Aanden. Synes end stundom Lyset og Aanden at seire, opgive dog Mørket og Kiødet aldrig nogensinde Haabet om at vinde det Tabte igien tilbage. Til en Tid maa de lade sig bortstøde og undertrykke, men i Stilhed berede de sig til nye Angreb, forfriske de svækkede Kræfter, samle de adspredte Hære, og bryde Freden, naar Leilighed gives, styrte da frem mod deres Fiender og kæmpe atter paa Liv og Død om Herredømmet. Snildelig vide Lysets og Aandens Modstandere at benytte sig af de Omstændigheder, som ere dem gunstige, at lægge deres Planer, at skiule deres rette Hensigt, at vække Mistillid mod hine, de ville bekæmpe, som om den Sag, for hvilken hine stride, ikke var den gode, og Mørkhedens Høvding forvandler sig da til en Lysets Engel, Kiødet forkynder at det aldrig vil stride mod den sande Aand. Brydes da Freden

og begynder Kampen paa ny, da hedder det i Krigserklæringen: at det overvundne Parti er skeet skrækkelig Uret, at man har giort de haardeste, mest ubeviislige Beskyldninger imod det, miskiendt dets redelige Bestræbelser, foreskrevet det altfor ydmygende Fredsbetingelser, ikke selv holdt sine høitidelige Løfter, giort sig selv skyldig i den Brøde, man bebreidede Modstanderne, selv svigtet den Sag, man vilde forsegte, og derfor forbrudt sin Ret; og at det for det Heles Vel er nødvendigt, at den usurperede og misbrugte Magt rives det herskende Parti af Hænderne. For den, hvis Hierte slaaer for Sandhed, Pligt og Menneskeheld, er det ligesaa lidet muligt, som tilbørligt, at være en virkeløs neutral Tilskuer af denne Strid. Parti maa der tages, men, da man vil forverle Stridens Gienstand, forvirre Begreberne, blende Øiet, henrive Indbildningskraften, opflamme Lidenskaberne, saa er sindig Eftertanke, rolig Grandskning aldeles uundværlig, inden man fælder en afgiørende Dom over, paa hvilken Side Retten monne være, og beslutter, under hvilken Fane man vil gribe til Vaaben. De Svage, som staae imellem begge Hære, uvisse om, til hvilken de skulle vende sig, ei vidende, hvor der strides for den gode Sag, de foragtes af begge Partier, og prøve Stridens Trængsler, uden at dele Æren for Kampen eller Frugten af Seieren.

Af alle vor Tidsalders Tegn, som vise sig mærkelige, betydningsfulde paa den Himmel, der saa længe var overtrukken med mørke Skyer, og fra

hvilken dræbende Lyn Slag i Slag sendte Skræk, Død og Ødelæggelse over Jorderige, er der intet, aldeles intet, der saaledes maa tildrage sig almindelig Opmærksomhed, som Jesuiterordenens Oprettelse. Dette Tegn staaer der, som en frygtelig Comet, og bekymret spørger man: hvo maaler dens Afstand og dens Bane, dens Indflydelse og Virkning? Vil den forpeste Dunstkredsen eller rense den? Vil den frembringe Lys eller Mørke, Liv eller Død? Varsler det Tegn om bedre Tider eller om værre? Eller hvorledes gik det i hiint Tidsrum af to hundrede og tre og tredive Aar, i hvilket det sidst beskrev sin Bane omkring Kloden?

Der ere de, som ville sige os, at den Comet langt fra ikke er farlig, at det er en ussel Overtro at indbilde sig, at dens glimrende Hale skulde være et Tugtens Riis, at det stod endda ikke saa ilde til sidste Gang, da den beskrev sin Bane, at den da kun skrækkede svage Øine, men frydede de klartseende, nedtrykte de Forsagte, men styrkede de Dristige, havde en magisk Kraft, og udrettede Tegn og underlige Gierninger. Der ere de, som mene, at det er saare godt, at den kommer igien, for at forjage adskillige fule Insecter, der i tykke Skarer sværmede under Firmamentet, og for at være i Luftrummet, som det vel armerede Krigsskib i Havet, der, naar det lader sig see, nøder de Røverbaade til at ile med skyndsom Flugt til deres Smuthuller, og giør Farten fri paa Oceanet. Der ere de, som mene, at den Comet

staaer, som den har staaet, mest hen mod Sydens Zoner, og virker kun der, hvor der ere Druer og Vulcaner i Nærheden, og at Sletterne og Derne mod Norden Intet af den have at befrygte. Men der ere og de, som ryste med Hovedet ved al denne favre Tale, ere heel ilde tilmode over denne Comet, paastaae, at de have hørt meget ondt om den, at den ingenlunde teede sig vel, da den var her sidste Gang, og at man ikke kan tage sig vare for den, da den, skiøndt nærmest Syden, dog ved sine electriske Stød kan ramme Norden, og man desuden ei rettelig kiender, hvorledes de Luftlag i det Høie kunne virke paa hinanden, og hvilke Longange der kunne være fra Vesuv til Hekla; men naar de underjordiske Miner explodere, da ryster, bæver, styrter, vendes Alt, hvad som ligger imellem, Bierge kunne blive Dale, Sletter optaarne sig til Høie, Der svinde i Afgrunden, og fra dens Inderste kunne nye opskyde, Lissabonner og Mesiner synke i Ruiner; og naar Jorden ryster, da sprænges alle Fængslers Dørre, da briste alle Forbryderes Lænker, da vandre Tyve og Røvere med Mordbrandsfaklen og Dolken i Haanden, giøre Forbund med Ødelæggelsen, myrde over Dynger af Lig, plyndre mellem styrtende Ruiner.

Det er da hellig Pligt for Enhver, som tager Deel i Medmenneskers Kaar og Skiebne, for Enhver, som vil yde sin Skiærv til sandt Almeenvel, at beskue nøiere dette Tidernes Tegn, at han kan vide, hvad han om det har at dømme, og hvorlunde

han, med Hensyn til det, har at forholde sig. Man ville derfor værdige følgende Betragtninger sin Opmærksomhed, lade dem lede sig til nøiere Undersøgelse. Man høre en Stemme, der atter opløfter sig for Protestantismens store Sag, mod Indgreb i Menneskehedens helligste Rettigheder, mod gientagne Forsøg til Aandsfriheds Undertrykkelse. Man spørge ei: hvorfra den Stemme kommer og hvor den farer hen, men veie allene dens Ord paa Sandhedens Vægtskaal, mærke om den harmonerer med Hiertets Røst og Historiens Vidnesbyrd, da vil den vel vække en Tanke og et Forsæt, man ei skal fortryde, da vil den ikke være en Røst, som forgiæves raaber i Ørken: bereder Herrens Vei.

Nogle Betragtninger over Jesuiterne er det, vi ville anstille, for at dømme om, hvad denne Orden var, og hvad man tør love sig af dens Gienoprettelse, for at lære dens Aand, Grundsætninger og Indflydelse at kiende, og da at vide, hvorledes man imod dette Tidernes Tegn, og det saare meget, som staaer i Forbindelse med samme, skal som Religionens, Dydens, Menneskehedens Ven forholde sig.

Da Luther ikke allene havde begyndt sin Reformation, men fremmet den saavidt, at man heel vel saae, at den ikke vilde blive et Døgnværk af et afmægtigt Oppositionsparti, hvis Enthusiasme snart vilde uddunste, hvis Iver snart vilde standse, men at den var og maatte blive et Angreb paa Hierarkiet, vældigere, varigere, end noget af de forbigang-

ne, og at det Værk, paa hvilket saa mange vise, lærde, gudfrygtige, dierve Mænd lagde Haanden, hvilket Konger, Fyrster, Nationer bifaldt og understøttede, maatte erholde en mere end viebliklig Tilværelse, en aabenbar og hemmelig, overordentlig, mægtig virkende Indflydelse: maatte man naturligviis ogsaa paa det Olymp, disse Giganter vilde storme, strax være betænkt paa at møde og at svække deres formastelige Angreb.

Banstraalerne, Vaticanet udslyngede, vare afmægtige, Achtserklæringen, Tydsklands Keiser udstedte, giorde ikke sin Virkning, de offentlige Samtaler, hvorudi Disputatorer, som Eck, førte Ordet, kunde ikke paabyde Taushed, Forsvaret for Kirkens syv Sacramenter af Englands Henrich VIII, og alle de talrige Skrifter af det herskende Parties drabelige Stridsmænd, selv de Trudsler om Kamp med kiødelige Vaaben, og de Trudslers grusomste Udførelse paa Baalene og paa Valpladsene, udrettede ikke det, man vilde. Hierarkiet var rystet i sine Grundvolde, dets Throne vaklede, og fra dets Rige blev den ene Provinds revet efter den anden. Skulde Roma, i tvende lange Tidsrum ved forskiellige Midler Herskerinde over Jordens Kreds, ikke atter falde, skulde den, som havde lagt Nationer i Lænken, ført Keisere og Konger i Triumph, og ved Binde- og Løsenøglen befæstet og brudt Pagten imellem Fyrster og Folk, ei miste sin Vælde, berøves sit Overherredømme, skulde den blive, og ikke opgive

Haabet om at vinde det Tabte igien tilbage, forekomme større Tab, udstrække sine Grændser i Osten, imedens de bleve indskrænkede i Vesten, da maatte alle mulige Midler optænkes og anvendes, de hidtil brugte ikke forkastes, men forøges med nye, passende efter Tider og Omstændigheder.

Midt under Romas Krig og Fare, i dens Raadvildhed og Forlegenhed, under dens Søgen efter Udvei, Bistand og Redning, tilbød sig pludselig en Støtte for den vaklende Throne. En Spire frembrød, der syntes svag og skrøbelig, men som vel fortiente at næres og pleies, da man strax saae, at den kunde fæste Rod og bære mangefold Frugt. Ikke anede man, at den vilde tære Saft og Kraft fra det gamle Træ, den skulde støtte, at den vilde fordunkle, hvad den skulde forherlige, at den engang i Tidens Fylde maatte rives løs fra den Stamme, om hvilken den vilde slynge sig. Man anede det ikke, man bød den velkommen, man heldede i den almindelige Nød sig til enhver Støtte, og længe, længe heldede man sig ikke forgieves til denne.

En lemlæstet enthusiastisk Kriger, opflammet ved Helgenes Legender, fremstod i Spanien. Han vilde være en vandrende Ridder og drage ud paa Eventyr mod Troens Fiender. Under Marias Fane vilde han stride, Peders Efterfølger vilde han sværge blind Lydighed og ubrødelig Troskab, han vilde omvende de Vantroende, stride mod Kiettere, undervise Ungdommen, prædike for Folket. Ignatius Loyola

var hans Navn, og det Samfund, han stiftede, som han kaldte Jesu Selskab, blev bekræftet af Pave Paul III, sex Aar før Luthers Død, 1540.

Ignatius vilde, hvad saa Mange havde villet, oprette en Orden; dog hverken oplyst eller dybttænkende, kunde han ikke forestille sig, hvad den kunde og maatte blive. Men klogtige Hoveder forenede sig med ham, og Mænd af fyrstelig Stamme bleve hans Efterfølgere ved Roret. De lagde den Plan, han ikke kunde, de gave hans Selskab en Organisation, han ikke var istand til at give det, og Curien mærkede tidlig, at her var det Middel, til hvilket man trængte, hvilket man længe havde savnet, tienligt baade til den Forsvars- og Angrebskrig, man maatte føre mod indvortes og udvortes Fiender.

Saa dannedes da et Selskab, der skulde have Munkeordenens Fordele uden at have dens Mangler, være bunden til dens Regel og Disciplin, uden ved den at være afsondret fra Verden. Det skulde ikke leve for Contemplation, Andagt eller stille Studier, ikke ved en Dragt, som Eremitens og Betlerens, udelukke sig fra de cultiverede Kredse, men med et simpelt, dog anstændigt og tækkeligt Costume leve i Collegier, der mere lignede Musernes lyse Boliger, end Munkenes skumle Vraaer; der skulde de dannes til Videnskabelighed, vorde fortrolige med Ordenens Aand, øves til Virksomhed og ubetinget Underkastelse, derfra skulde de gaae ud, skikkede til det Ærinde, Ordenens Formand (General) gav dem,

vide at gjøre Ordenen Ære ved Klogskab, Indsigt, Snildhed, Smidighed, Fasthed, Driftighed, enten de sendtes til Hofferne som Regenternes Skriftefædre, eller stode paa Høiskolernes Cathedre, eller arbeidede som Skribenter, eller sendtes til Concilier, eller droge over Havet til de fierneste Zoner for at udbrede Catholicismen eller anlægge Etablissementer for Handelen.

Det Selskab var overvættes vel organiseret; det var en vel indrettet Maskine, hvor det ene Hiul greb ind i det andet, hvor Lasten passende var fordeelt, eet Blik kunde overskue det Hele, eet Vink sætte Alt i Bevægelse. Maskinens styrende Kraft var i Generalens Haand. Han var Selskabets Despot, og var han et indskrænket svagt Hoved, led Selskabet lidet derved; thi de klogeste Mænd vare, under Navn af Assistenter, stedse hos ham. I Hierarkiets Hovedstad havde han sit Sæde, for at han nær ved Jupiter kunde fremkalde eller afvende Lynstraalen. Til ham maatte Alt meldes, hans Villie maatte Enhver uden Indvending adlyde. Enhver var kun et blindt, villieløst Redskab i hans Haand. Hele Selskabets Interesse var Hovedsiemedet, for hvilket Alle maatte virke, Alle opoffre. Men, da Selskabets Formaal ingenlunde fordrede Selvfornegtelse, Ringhed, Armod, som en uundgaaelig Betingelse, da Vælde, Høihed, Rigdom, Livsnydelse udstrømmede af dets Overflødighedshorn, indsaae Enhver af de Kloge, at han vel kunde faae sine Opoffrelser lønnede med jordiske

gode Ting, og at han vel kunde komme til at herske, hvis han en liden Stund forstod at tiene, og naae Velstand og Overflod, hvis han en føie Tid kunde skikke sig i trange Kaar.

Seer man hen til Tiderne, da Selskabet stiftedes, kan man ikke vente, at det skulde være reent i sit Udspring, eller at dets Diemed og Midler skulde staae Prøve for Sædelighedens Domstol. For ikke længe siden havde man seet den tredobbelte Krone bæres af en Ryggesløs, som Alexander VI, en Blødagtig, som Leo X, harmet sig over en Adrians strenge Sæder, og 1515 med Bifald antaget en Machiavels Skildring af en Fyrste, ikke efter Moralens, men Politikens Grundsætninger. Man havde sagt det ofte og aabenlydt, at der var ingensteds mere Atheisteri, Irreligion og alskens Ugudelighed, end i Rom, hørt Reformatorerne erklære, at det var en Skændsel at modtage Troens Norm af dem, som Intet troede, og brugte kun Religionen til et Skalkeskiul for egennyttige og ærgierrige Hensigter; ja man havde hørt selv hiin Adrian og anseelige Prælater klage over Kirkens totale Fordærvelse i Hoved og Lemmer. Man havde vel for længe siden mærket, at Menneskene elskede Mørket mere end Lyset, fordi deres Gierninger vare onde, at de ikke vilde, Religionen skulde være noget Høit, Stort, Aandeligt, Opløftende; men fornedre sig til at være deres Vildfarelsers Smigrer og deres Lysters Talsmand; man publicerede da ikke allene offentlig fra

Roms Cancellie Taxer for Synders Tilgivelse, drev ei allene Aflad med en Tezels og Samsons Uforskammenhed til den Grad, at ei allene Luther og Zwingli, men selv deres Modstandere høilig forargede sig derover; men man havde alt længe øvet en Casuistik, der vidste at hæve enhver Samvittigheds-Scrupel, adsprede enhver Tvivl, gjøre det let at tiene to Herrer. Man havde ikke undseet sig ved ei allene at hylde den Grundsætning, at der uden for den eneherskende, saliggjørende Kirke ingen Frelse er at finde, men og at man ikke maa holde Kiettere Tro og Love, og at man maa bruge ethvert Middel for at opnaae en formeentlig god Hensigt.

Under et saadant Tidspunkt opkom Jesuiterordenen, og den kunde da ikke andet, end bære Tidsalderens Præg. Dens første Stiftere maatte ikke have været de Mænd, de vare, ikke havt den Hensigt med Ordenen, de virkelig havde, dersom de ikke strax havde lempet deres System efter Seklets Genius, ikke benyttet sig af de herskende Vildfarelser og Laster, ikke fulgt de Grundsætninger, som nu engang vare gieldende, om ikke de jure saa de facto, og om hvilkes Nødvendighed man ikke var uenig, ligesaa lidet, som man om deres Retmæssighed fandt det Umagen værd at disputere.

Ordenen var stiftet og ved dens Foresattes og Medlemmers Snildhed og rastløse Virksomhed, ved Pavens og Fyrsters Understøttelse gik den frem, uagtet alle de Hindringer, deels Avind og Stolthed, deels

grundet Frygt for dens overdrevne Anmasselse og skadelige Indflydelse lagde den i Veien, og fra en ringe Begyndelse steg den med en forbausende Hastighed til en overordentlig Magt og Vælde.

Man sporede snart dens Tendents og Følgerne af dens Bestræbelser. Kun tre Aar var den til, da Ignatius fandt det fornødent at ansøge om den Tilladelse, han erholdt, til at udvide Ordenen, hvis Medlemmers Antal først var indskrænket til 60, og at forandre Ordenens Love, som ham syntes. Fem Aar efter dens Stiftelse mødte allerede tvende Jesuiter, som pavelige Theologer, paa den tridentinske Kirkeforsamling, og der var det, at Lainez, som efter Ignatius blev Ordenens General, til Trods for Tiderne og alle Modsigelser, vilde hæve Hierarkiet til den Høide, det havde i Gregorii VIIs Dage, ved at paastaae, at alle Biskopper havde deres Magt fra Paven allene, at han kunde reformere Alle; Ingen, end ikke selve Kirkeforsamlingen, kunde derimod have Ret til at reformere ham. Ignatius vilde i Førstningen ikke, at Ordenens Medlemmer skulde vise sig ved Hofferne, eller beklæde de høie Æresposter i Kirken, da dette syntes at stride mod den Ydmyghed og Armod, til hvilken Ordenen havde forpligtet sig, og hindre den Subordination, der for det Hele var saa aldeles nødvendig. Men snart maatte han selv overtale En af sine egne til at vorde Skriftefader hos Kongen i Portugal og lade ham vide, „at Hofluften ikke var saa farlig, og at Kongerne desto mere behøve

Veiledelse, da det er dem vanskeligere, end almindelig Mand, at vorde salig." Og siden saae man Jesuiter ei allene som Skriftefædre, men som Biskopper, ja selv iførte Romerkirkens Purpur.

I Portugal fik Ordenen allerede i sit første Aar sit Huus i Lissabon, sit Collegium i Coimbra, som fire Aar efter havde 60 Medlemmer. Der bleve strax trende Jesuiter Skriftefædre ved Hofset, og En af dem, Rodriguez, Kronprindsens Opdrager; dog hvor mægtig han end var, maatte han vige, fordi han havde lagt sig ud med Ordenens General. Herfra gik de til Ostindien og Brasilien. Efter Johan IIIs Død rodfæstede de sig i den unge Kong Sebastians Mindreaarighed. De giorde Regentinden, Enkedronningen Catharina, Livet saa suurt, at hun klagede over deres Herskesyge til Generalen i Rom, der vist Intet heller vilde høre, end at de havde Overmagten. Den unge Konge faldt i et Slag i Africa 1578, hans Farfaders Broder, Cardinal Henrich, blev Konge, døde efter to Aars Regiering, og Spaniens Philip II. bemægtigede sig Riget. Han brugte Jesuiterne, men forstod at tvinge dem. Under hans Efterfølgere Philip III. og Philip IV. indlode de sig med Rom i Intriger, som havde til Hensigt at svække den kongelige Anseelse, at behandle Kongen, som en Vasal af Paven, og endelig efter al Sandsynlighed at giøre hele Staten til Ordenens Eiendom. Riget blev sat i Interdict, og under disse Uroligheder rev det sig løs fra Spanien, og

Hertugen af Braganza, Johan IV., blev Konge 1641. Nu blev deres Periode glimrende. De havde Kongen og Dronningen i deres Magt, og Kronprindsen erklærede ved en Tournering: „min Dame er Jesuiterordenen." Johan IV. døde 1656, hiin Kronprinds var allerede død, og hans Broder Alphonsus VI. fulgde ham efter 10 Aars Formynderskab under sin Moder. Den unge Monark fandt ingen Behag i den Skinhellighed og Selvplagelse, Jesuiterne havde giort til Hoffets Modetone, og snart blev han styrtet. Hans Dronning erklærede ham udygtig til Ægteskab, og formælede sig med hans Broder Pedro, som blev Konge 1667. Da han skyldte Jesuiterne sin Ophøielse, maatte han naturligviis favorisere dem. Det gik dem vel, indtil Johan V. 1706 besteg Thronen. Han vilde ikke have Jesuiterne til Skriftefædre, han stiftede et Academie for Historien, han lod anlægge nye Skoler og betroede Opsigten over samme til et andet Selskab. Johan døde 1750, hans Søn, Joseph I. fulgte ham paa Thronen, og Pombal blev Minister. Han var med Rette fortørnet over de Hindringer, Jesuiterne lagde den portugisiske Handel i Veien ved deres Etablissementer i Paraguai, over de Opdagelser man i Anledning af et Mageskifte med Spanien i de Egne giorde, over Jesuiten Malagridas fanatiske Prædikener over Jordskiælvet 1755, over hans og flere hans Brødres Forbindelse med de Rigets fornemste Adelsmænd, som 1758 sammenrottede sig mod Kon-

gens Liv, og de bleve da med den høie Geistligheds, Inqvisitionens og Patriarchalcapitlets fælleds Samtykke ved et kongeligt Edict af 3die Sept. 1759 som aabenbare Rebeller, Forrædere, Fiender og Fredsforstyrrere først forviste fra det Rige, hvor de først havde rodfæstet sig og spillet den mest glimrende Rolle.

I Spanien, Ignatii Fødeland, var Ordenens Indtrædelse ikke uden Hindringer. En berømt Dominicaner, Melchior Cano, som havde lært at kiende den i Rom, skrev til Carl Vs Skriftefader, P. Regla „Fare Jesuiterne fort, som de have begyndt, saa forbyde Gud, at der ikke skal komme den Tid, da Kongerne gierne ville modstaae dem, men have det ikke i deres Magt at kunne." I Spaniens Provinds, Nederlandene, den første, som Carl V. afstod til sin Søn Philip II, fik de Tilladelse til at nedsætte sig, og Lainez kunde allerede lægge Grunden til et Collegium i Antwerpen. Nederlandene gjorde 1567 Opstand mod Philip II. Da bleve Jesuiterne beskyldte for at have forvaret Krud og Ammunition for Spanierne i deres Collegium i Antwerpen; da vægrede de sig ved at aflægge den Troskabseed, Stænderne forlangde, og bleve derfor forviste fra mange Steder; da stiftede de en Sammenrottelse i Breda for at overlevere den til Spanierne, og adskillige Jesuiter bleve henrettede. 1582 saarede Spanieren, Jaurigni, Wilhelm af Oranien, dog ikke dødeligt. Jesuiterne borttoge

Forbryderens parterede Legeme fra Steilerne og bevarede det, som Reliqvier. 1586 blev Wilhelm dræbt af Balthasar Gerard; denne havde i Trier faaet Absolution for Mordet af en Jesuit, og siden overlagt det med Andre af Ordenen. Moritz af Oranien blev 1592 angreben snigmorderisk af en Peder Panne, som bekiendte, at Jesuiterne havde tilskyndet ham til at myrde Greven. De bleve derfor 1595 forviste fra de forenede Stater, men da de vedbleve at opholde sig i de andre, som bleve ved det spanske Monarkie, maatte man idelig udstede skarpe Forordninger imod dem. I Spanien vare de uantastede under Philip II., Philip III., Philip IV., Carl II., Philip V. Under Ferdinand VI. begyndte man i Anledning af Mageskiftet i Paraguay allerede 1750 at fatte stærk Mistanke til dem. Men da Ferdinand døde 1759, og hans Søn, Carl III, forhen Konge i Neapel, kom paa Thronen, blev man formedelst det, der foregik i Naboriget Portugal, endnu mere spændt imod dem. I Aaret 1762 skete et Oplob i Madrid. Kongen drog til Aranjuez. De Oprørske raabte: leve Jesuiterne! Disse bleve ansete som Medvidere, og Enkedronningen, deres Beskytterinde, døde. Til al Uheld opsnappede man et Brev fra Jesuitergeneralen Ricci i Rom til Provincialen i Toledo, af hvilket man opdagede et Complot, som havde til Hensigt, at erklære Kongen for uægte født, dethronisere ham og ophøie hans Broder, Ludvig. Der blev nu foretaget en Undersøgelse og Jesuiter-

Selskabet blev ved et Decret af 28de Februar 1767 forviist fra hele det spanske Monarki. Man meldte Clemens XIII. denne Beslutning. Han undskyldte, bad, truede — men forgieves. Fem Tusinde bleve deporterede.

I Frankrige modtog man heller ikke Ordenen med aabne Arme. Vel var Cardinal Carl af Lothringen Ignatii personlige Velynder, vel udvirkede han, at Henrich II. i Aaret 1556 tillod dem at nedsætte sig i Paris, men Parlamentet vilde ikke registrere Decretet, og Sorbonnen erklærede sig imod dem. Men under Carl IXs Mindreaarighed, blev ved Cardinalerne Lothringens og Tournons Protection paa en Kirkeforsamling i Poissy 1561, hvilken Lainez bivaanede, Ordenens Antagelse tilladt i Riget, og denne Beslutning, Parlamentets og Universitetets Indvendinger uagtet, dreven igiennem. I de borgerlige Uroligheder i Frankrige toge Jesuiterne virksom Deel og fremmede Liguens Interesse, holdt Forsamlinger af Liguisterne i deres Huse, og lode sig bruge, som Mellemhandlere imellem Liguen, Paven og Philip II. I Aaret 1593 angreb Soldaten Peter Barriere snigmorderst Henrich IV., og foregav at Jesuiten Varade hertil havde ophidset ham. 1594 blev Kongen saaret af Jesuiterlærlingen Johan Chatel; og Rectoren ved Jesuitercollegiet, Guigard, imellem hvis Papirer man fandt Skrifter til Forsvar for Kongemord, blev følgende Aar henrettet. Nu bleve Jesuiterne,

"som Ungdommens Forførere, den offentlige Roligheds Forstyrrere, Kongens og Statens Fiender" forviste Riget, og en Skamstøtte opreist i Paris med Paaskrift af Parlamentets Dom over Chatel og Jesuiterne. Men da Henrich IV. 1599 giftede sig med Maria de Medicis, fik de, uagtet baade Parlamentet og de berømte Mænd Sully og de Thou giorde de eftertrykkeligste Forestillinger derimod, dog Tilladelse til at opholde sig i Riget, og Skamstøtten blev ved høi lys Dag i Triumph nedrevet. 1610 blev Henrich myrdet af Ravaillac. Ordenen blev og mistænkt for Deeltagelse i denne Forbrydelse, og den gav hertil skiellig Anledning, da den spanske Jesuit Mariana, i et Skrift, under Titel: om Kongen og hans Indsættelse, (Toledo 1597, Colln 1606), udtrykkelig havde forsvaret Kongemord. Dette Skrift lod Parlamentet offentlig brænde af Bødelen. Hvor lidet man troede dem, sees deraf, at man 1612 nødte dem til for Parlamentets Skranker at sværge: at de ikke vilde lære noget, som kunde være Thronens Sikkerhed eller den franske Kirkes Frihed til Fornærmelse. Under Ludvig XIII ophidsede de Regieringen til at tage Kirkegodserne tilbage i Provindsen Bearn, som under Henrich IV. ifølge sine Privilegier havde antaget den reformeerte Confession, og inddraget de geistlige Godser. Herved optændtes da atter under Religionens Paaskud

Borgerkrige i Monarkiet, som efter ni Aars Lidelser endtes ved Freden til Nismes 1629, da de Reformeerte mistede deres hele politiske Styrke, og beholdt kun en Skygge af Religionsfrihed tilbage. Under Ludvig XIV. begyndte efter Skriftefaderen, Jesuiten la Chaises Raad og Medvirkning, de sidste skrækkelige Forfølgelser mod de Reformeerte, hvilke ere bekiendte under Navnet Dragonader. Mindesmærket om Henrich IVs Tolerance, Edictet til Nantes, blev ophævet 1685, og over 600,000 af Frankriges virksomste Borgere forlode deres Fædreneland. Da var det og, at man for at bortvende Opmærksomheden fra det fordærvelige jesuitiske Moralsystem, man havde begyndt at angribe, afstedkom og vedligeholdt de langvarige, forargelige Jansenistiske Stridigheder, hvorudi la Chaises Efterfølger, Jesuiten le Tellier, arbeidede ikke alene paa at styrte en af Ordenens ivrigste Modstandere, Cardinalerkebiskoppen af Paris, Noailles, en af Rigets ædelste Mænd, men og at forfegte Pavens Infallibilitet, Høihed og Magt paa en Maade, der stred ligesaa meget mod Tidsalderens sundere Begreber, som mod den gallicanske Kirkes Friheder. Ludvig XIV. lod sig lede af disse Listige, og døde 1715, som Jesuit. Under Ludvig XVs Regiering bleve Stridighederne med Jansenisterne fortsatte saaledes, at der opkom den største Spænding imellem Kongen og Parlamentet, imellem dette og Geistligheden, og imellem denne indbyrdes. Men da var det, at man

i en Anledning, som nedenfor skal videre omtales, foretog en nøiagtig Undersøgelse over Ordenens Constitution og dens Hovedskribenters Værker, hvis Resultat blev, at Ordenen ved et Edict af 9de Marts 1764 blev forviist Frankrige.

I Italien fik Ordenen strax efter dens Oprettelse et Profeshuus i Rom, og Ignatii første Tilhængere droge til forskiellige Egne. Mange italienske Stæder sendte Bønskrifter til Paven om at faae Jesuiter, hvilket strax var en ønskelig Leilighed for at erholde Tilladelse til at udvide Antallet af Medlemmerne. Deres første glimrende Bedrift var Forfølgelsen imod de ulykkelige Valdenser, som forjagede fra Frankrige havde søgt Tilflugt i Savoiens og Piemonts Dale. Her viste Jesuiten Anton Possevin sig især virksom. Men Fortvivlelsen gav Mod, og efter en Række af Mord og Ødelæggelses-Scener maatte Hertugen 1561 tilstaae de Ulykkelige den Religionsfrihed, han ikke kunde fravriste dem. Jesuiterne udbredte sig i Italien, fordi Prælaterne, som ikke havde Indsigt eller Driftighed til at bruge andre Vaaben, end Vældens, mod Reformatorerne, kappedes om at indføre dem i deres Stifter. Pave Pius V. gav dem, uagtet den romerske Geistligheds Indsigelser, Opsigt over et Præsteseminarium, han oprettede, og hans egen Nepot, den rige Cardinal Carl Borromæus gik strax over til Ordenen. I Venedig brød et Uveir i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede løs over dem.

Senatet udgav 1603 og 1605 trende Forordninger: at nye Kirker, Klostere og Hospitaler ikke maatte bygges, nye Ordener ikke indføres, Gaver til geistlige Stiftelser ikke testamenteres, uden dets Vidende. Paven Paul V. fordrede disse Forordninger tilbagekaldte, og da man herved vægrede sig, satte han Republiken i Interdict. Senatet fordrede Lydighed af Geistligheden. Alle viste den, undtagen Jesuiterne. De bleve da forviste fra alle Republikens Lande d. 14de Julius 1606. De gjorde alt for at ophidse de italienske Fyrster til et Korstog. Sarpi skrev for Senatet, Jesuiten Bellarmin for Hierarkiet, men deres Harme var forgieves, de bleve forviste, og først i Aaret 1655, under Alexander VIIs Pontificat, lykkedes det dem igien at komme inden Republikens Grændser, dog uden at man enten vilde erkiende Ordenens Uskyld eller Fortieneste *). Forresten hører man ikke stort til dem i Italien, i det mindste give de ikke der Historien Stof til Fremstillelsen af tragiske Scener, enten fordi de der fandt en Aand, som harmonerede med deres, eller de, som kloge Folk, nær Tordenens Hiem, fandt det bedst at tage Tid og Sted i Betragtning. I en almindelig Oversigt af Historien kunne de først stikke frem ved Enden af deres Vandring. Vi høre da saaledes, at de, efter i fire Aar at have ført en Proces om en

*) Denne sidste Omstændighed er ikke bemærket i Wolfs Jesuiternes Historie.

testamentarisk Arv, efter at man ved denne Leilighed havde sagt dem, at et Selskab, som efter sin Stifters Villie skulde leve af Almisser, ikke burde tilsnige sig Testamenter, efter at man havde forordnet, at ingen af deres Collegier i Fremtiden skulde være befoiet til at bringe arvelige Godser til sig, bleve den 21de Nov. 1766 fordrevne fra Neapel, og den 30te fra Sicilien, hvilken Forviisning var en Følge af det, Spaniens Monark, Fader til Kongen af Sicilien, paa samme Tid havde fundet fornodent at foretage mod dem. Da bleve de og forjagede fra Malta, hvor de havde søgt at undertrykke Maltheserridderne og misundt dem deres Rigdomme og Souverainitet. Fra Hertugdømmet Parma, hvis Souverain Paven ansaae sig egentlig at være, og hvis Regent stod i nøie Familieforhold til Hofferne i Madrid og Neapel, bleve de forviste 1768. De fandt, under deres Forfølgelse af de Bourbonske Hoffer, en Beskytter i Paven, Clemens XIII. som gjorde Alt for at redde, forsvare, haandhæve dem; men han døde 1769, og hans Eftermand, Clemens XIV., ophævede den 21de Jul. 1773 Ordenen i en Bulle, der med megen Udførlighed, Sindighed og Grundighed forklarer Aarsagerne til dens Ophævelse. Dog — Tider, Meninger, Synspunkter forandres. Ordenen blev af den nu værende Pave, Pius VII., atter oprettet den 20de Aug. 1814.

I Brittaniens Riger søgde Salmenon og Brouet, tvende af Ignatii første Disciple, som

gik til Irland under Navn af pavelige Nuncier, at bane Vei for Ordenen; men de forstode ikke at lempe sig efter Omstændighederne, og maatte snart drage tilbage med uforrettet Sag. Ordenen begyndte sex Aar efter at Englands Henrich VIII — han som faa Aar tilforn med saa megen Iver i et offentligt Skrift "om de syv Sacramenter" havde forsvaret Paven mod Luther — rev sig med ligesaa megen Iver los fra Pavens Overherredømme. Hans Datter Maria, gift med Spaniens Philip II., forenede atter Riget med Paven, og huserede heel grummelig med Baal og Brand, men fik kun en Frist af sex Aar: da besteg Elisabeth, hendes Søster, Thronen 1558, og rev atter Riget los fra Paven. Nu machinerede man imod hende. Paven Pius V. anlagde et Collegium i Rom, Philip II. et i Donvar, Cardinal Lothringen et i Rheims, hvor unge Englændere bleve opdragne i den romerske Kirkes System. Jesuiten Robert Parson reiste under adskillige Forklædninger omkring i England, for at nære Oprørsaand imod Dronningen, og skrev talrige Pamphlets imod hende. Tre Jesuiter Campian, Screvin og Brouet gik til England for at stifte Oprør og bleve 1581 grebne og hængte. Advocaten Wilh. Parry, tilskyndet af Jesuiten Palmio i Venedig, af Jesuiten Codret i Paris, og af Chrichton, Rector ved Jesuitercollegiet i Lyon, og modtagende Sacramentet i Cardinalerne Vendosmes og Joyeuses Nærværelse, gik 1585

til England for at dræbe Dronningen, blev opdaget og straffet. Følgende Aar kom Jesuiten Ballard fra Rheims til England, og ophidsede et ungt Menneske, Ant. Babington, som tilligemed den spanske Agent Mendoza havde udkastet en Plan til at myrde Elisabeth og sætte Maria Stuart paa Thronen. Ogsaa denne Sammenrottelse blev opdaget, Ballard, Babington og Maria selv maatte bøde med Livet. 1592 sendte Jesuiten Holte i Nederlandene en Patrik Cullen og 1494 en Williams og Yorke til England for at dræbe Dronningen, men det lykkedes ikke. 1597 tilskynder Jesuiten Rich. Walpode Englænderen Edv. Squirre til et forfeilet Angreb mod Dronningens Liv. Kort efter stifte Jesuiterne Catesby, Garnet, Tresham og andre en Sammenrottelse, den Philip II. understøttede med tre Millioner, og i hvilken Clemens VIII. tog Deel. Ogsaa den blev opdaget, og nu lod Dronningen ved en Forordning af 15de Nov. 1602 alle Jesuiter og catholske Præster forvise, hvorover de sidste indgave en heftig Klage til Clemens VIII, i hvilken de førte de heftigste, de mest grundede Besværinger over den Orden, for hvis Skyld alene de maatte lide Forfølgelse i et Land, hvor de hidtil havde nydt saa megen Beskyttelse. Elisabeth døde 1603, og ovennævnte Rob. Parson vilde beskæmme hendes Eftermæle ved at udgive et Martyrologinm, hvorudi alle de under hendes Regiering henrettede Statsforbrydere bleve lov-

prisede, som Troens Martyrer. I den berygtede Krudsammenrottelse, kort efter Jacob Is Thronbestigelse, bleve tvende Jesuiter Garnet og Oldecorn, som Medvidere, henrettede. Kongen fordrede af alle sine catholske Undersaatter en Ed: "at Kongen var Rigets retmæssige Herre, og at Paven ikke havde Ret til at afsætte ham." Jesuiterne vægrede sig ved at aflægge denne Eed, og udvirkede tvende Buller af Paven Paul V., som bifaldt deres Vægring. De bleve derfor 1610 atter forviste, men deres Indflydelse var dermed ikke forbi. Jacob indbildte sig, at alle Catholiker, som svore Troskabseden, vare gode Undersaatter, men han tog sig ikke i Agt for den Snedighed, at Jesuiterne tillode Mange med hemmelig Forbeholdenhed at aflægge Eden, at selv Nogle af Ordenen med deres Foresattes Samtykke gik over til Presbyterianernes Parti, og at de vidste at skaffe deres Tilhængere Plads ved Hoffet og i Parlamentet. Carl Is Dronning, Henriette af Frankrige, havde en Jesuit til Skriftefader. Carl II. stod under Ludvig XIVdes Skriftefader la Chaises Indflydelse, Jacob II., en ivrig Catholik, satte sin Skriftefader, Jesuiten Peters, i Geheimeraadet, og lod Ordenen anlægge Collegier og Seminarier. Den arbeidede paa Intet mindre end at bringe alle tre Riger igien under Paven, men den gik her frem med en Ubesindighed og Grusomhed, som havde Jacob den Andens Dethronisation og Landflygtighed til Følge 1688.

I Tydskland finde vi tidlig Jesuiten le Jay, som Biskoppen af Augsburgs Theolog, paa den tridentinske Kirkeforsamling drabelig forsegtende Pavens Høihed, en Bodadella, forviist de østerrigske Stater, fordi han i sin Iver tilsidesatte Ærbødighed for Keiseren og vilde hindre Religionspartiernes Forening, en Faber og Canisius i Colln modsætte sig Erkebiskop Hermanns Reformer. I Bayern fik de tidlig fast Fod og lagde snart Grunden til de siden saa anseelige Collegier i München og Ingolstadt. Canisius, som forfattede en Lærebog for den catholske Ungdom, der skulde være, hvad Luthers Catekismus var for hans Confession, blev Administrator over Bispedømmet i Wien, fik Universitetet under Ordenens Herredømme, og Grunden lagt til et Collegium i Prag. Snart fik Ordenen saadanne i Augsborg, Trier, Maynz, Aschaffenburg, allevegne formedelst sin Omsorg for at undertrykke Protestantismen. Ferdinand I., Carl Vs Broder, som dette laae meget paa Hjerte, hørte Jesuiternes Raad, og lod dem endog oprette en hemmelig Inquisitionsret; dog da han trængte til Stændernes Hielp for at faae Subsidier mod Tyrkerne, turde han ei gaae saa voldsomt frem, som hine ønskede. Hans Søn, Maximilian II, havde ingen Tillid til dem, de maatte holde sig fra Hoffet, og han indskrænkede dem meget, dog turde han ikke forjage dem. Hans Søn, den svage Rudolph II., stod under Paven og Spanien, og maatte derfor være Ordenen

gunstig. De krænkede da Stændernes Rettigheder saa meget, at Rudolphs Broder, Matthias, som 1612 blev Keiser, maatte udstede et saa kaldet Majestætsbrev, hvorudi han tilstod fuldkommen Religions- og Samvittigheds-Frihed. Men Jesuiterne giorde Alt for at det kunde være uden Virkning, og Ferdinand II, som var opdraget i deres Collegium i Ingolstadt, havde opholdt sig i deres Professhuus i Rom, giort en Reise til Loretto, som da var i deres Besiddelse, var efter deres Indskydelse streng mod sine protestantiske Undersaatter. Da insurgerede de böhmiske Stænder 1618, og Trediveaarskrigen udbrød. Protestanternes Forhaabninger at tilkæmpe sig Samvittigheds-Frihed, bleve snart tilintetgiorte, og Friderich af Pfaltz var ikke Manden, der lig en Henrich IV. eller Coligny kunde giøre et mindre Parti frygteligt for Overmagten. Ferdinand vandt 1620 Slaget paa det hvide Bierg ved Prag, og Böhmerne maatte underkaste sig. Da satte Jesuiterne sig ikke allene i Besiddelse af de under Krigen confiskerede geistlige Godser, men bemægtigede sig en Deel af Insurgenternes, fik en Trediedeel af Indkomsterne i hele Böhmen, og selv det rige Universitet i Prag, hvis Cantsler Erkebiskoppen stedse havde været, blev forenet med deres Collegium. Da Ferdinand, imedens Seier fulgde hans Faner, ved et saa kaldet Restitutionsedict 1629 fordrede alle de geistlige Godser tilbage, hvilke Protestanterne siden det Passauer Forlig 1552

havde taget i Besiddelse, vare Jesuiterne meget driftige og bemægtigede sig mange Klostere. Gustav Adolph stred, seirede og faldt for Protestantismen, og omsider blev den Westphalske Fred sluttet, hvorved Protestanterne fik en Religionsfrihed, over hvilken Vaticanet var yderst misfornøiet, og hvilken Jesuiterne søgde at svække, deels ved hemmelige Missioner, deels ved at giøre Proselyter, deels ved at liste sig ind i hemmelige Ordensforbindelser, og ved Mysteriers Dunkelhed og Symbolers Gaader blende og mislede de Svage. I Baiern fik Canisius Indflydelse, som i Østerrige. Ordenen fik et anseeligt Collegium i München, og havde Alt at sige under Hertugerne Albert, Wilhelm og Maximilian, og da denne fik den fordrevne pfalziske Hertug Friderichs Stater, bleve deres Herredømmes Grændser udvidede. Men i Tydskland havde de ikke den Kamp at udholde, som i andre Lande. Deres Bedrifter falde derfor mindre i Øinene, og de virkede mere i Stilhed. Landet var deelt imellem flere Regenter, Regieringsformerne og Religionspartierne vare forskiellige, og Protestanterne kunde dog vel ikke andet end have et Slags Indflydelse, hvor umærkelig denne end ofte var, paa Stemningen hos Catholikerne. Dog have Jesuiterne virket, og ingenlunde forgieves, til at Vankundighed og Overtro atter rodfæstede sig i Tydskland, og man mærker det tydelig, at den Aand, som i Kirkemøderne og paa Rigsforsamlingerne ytrede sig før 1561,

om ikke ganske forsvandt, saa dog blev nedkuet, siden Fyrster og Folk kom under dette Formynderskab. At Aanden dog ikke var for stedse bortvegen, saae man i Midten af det attende Aarhundrede, da Lyst til Grandskning og Tankens frimodige Yttring viste sig allevegne. Det var 1759, at et Videnskabsacademie blev oprettet i München, som udgav en Samling af lærerige Afhandlinger. Benedictineren Henrich Braun søgte at forbedre hele Skolevæsenet, og 1770 blev i alle Churlandene lagt en ny Plan for dette. Ved hemmelige Insinuationer, ved offentlige Skrifter, selv ved Pasquiller arbeidede Jesuiterne mod Regieringen, Academiet og Skolereformatoren, men udrettede Intet; thi deres Time var kommen. I Østerrige tabte de deres Anseelse under Maria Theresia. Wiens Erkebiskop Migazzi var dem ikke bevaagen, men han blev Cardinal, trængte til Paven, forandrede derfor sit Sindelag mod dem, og lod dem udbrede Vankundighed og Slavesind i det Præsteseminarium, hvor han før havde søgt at indføre mere liberale Grundsætninger. Men Joseph var dem imod, og Bullen, som ophævede Ordenen, tilintetgiorde, i det mindste for en Tid, ogsaa der deres Bestræbelser.

I Norden var Ordenen just ikke heldig, undtagen for saa vidt, som den der fandt et Tilflugtssted, da den allevegne forfulgtes, der bevarede sin Tilværelse, da dens Navn var udslettet i alle Jordklodens Egne, og derfra gik ud, da den atter kaldtes

til Liv og Virksomhed i et Land, hvor den før var nævnet med Afsky og Forhaanelse.

I Sverrige var vel Johan III, Gustav Vasas Søn, Catholicismen hengiven, ligesom hans Dronning Catharina af Polen; vel kom Normanden, Lars Nielsen (Klosterlasse) til Riget, og bragte adskillige andre Jesuiter med sig; vel kom den bekiendte Jesuit, Possevin, selv som pavelig Legat til Stokholm, men Kongens anden Gemalinde, Gunilda Bielke, forandrede hans Tanker, og Jesuiterne maatte forlade Riget. Efter Johans Død kom hans Søn Sigismund, som allerede var Konge i Polen og ivrig Catholik, paa Sverriges Throne. Han lovede en Religionsfrihed, som han snart krænkede, blev bekriget af sin egen Farbroder, der overvandt ham, blev Konge under Navn af Carl IX., og reddede Protestantismen i Riget 1599. Carl IXs Søn, Gustav Adolph, reddede Protestantismen i Tydskland under Trediveaarskrigen og faldt for den. Men hans Datter Christine frasagde sig Regieringen efter at have ført den i ti Aar, og gik 1655 over til den catholske Religion. Den spanske Legationspræst i Stokholm, Jesuiten Mannerschied, den portugisiske Jesuit Macedo, og Andre af Ordenen, som kom med de catholske Gesandte til Hovedstaden, vare særdeles virksomme ved denne Leilighed. Men hun lærte at kiende Jesuiterne af Erfaring, og forkyndte derfor siden Englands Jacob II. sit Fald, da han overlod sig til deres fordærvelige Veiledning.

Til Dannemark kom og hiin Lars Nielsen i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, tredive Aar efterat han først havde begyndt at spille sin Rolle i Sverrige; men han blev haanlig afviist af Christian IV., som og vaagede over, at den jesuitiske Sæd, der begyndte at skyde frem i Norge 1613 og i Sorøe 1621, blev qvalt i sin første Spire.

I Polen fik de megen Fremgang under Kong Stephan Bathori, som succederede Henrich af Frankrige 1575. Han overtalede sin Broder, Christopher, Fyrste i Siebenbürgen, til at antage dem i sine Stater, dog blev dennes Søn, Sigismund, i Aaret 1588 efter Stændernes ivrige Paastand, imod sin Villie nødt til at forvise dem. Inden Enden af det sextende Aarhundrede havde de Collegier og Huse over i tyve Stæder i Polen, men vare formedelst deres Ränker og Anmasselser saare forhadte af mange Magnater og af Geistligheden. Da den falske Demetrius (en moscovitisk Munk, Griska Utropeia) i Aaret 1605 ved Polakkernes Hielp svingede sig op paa Thronen i Rusland, kom Jesuiter med ham, og fik strax et Collegium i Moskau, men Usurpatoren blev hastig styrtet, og hans Fald drog hans Tilhængeres efter sig. Da Polens første Deling indtraf 1772, havde Jesuiterne adskillige Collegier og Huse i den Deel af dette Land, Rusland tog i Besiddelse. Peter I. havde strengelig forbudet nogen Jesuit at taales i hans Stater, men Catharina II. tillod dem at blive i de nye Lande, og beskyttede dem, efterat Ordenen var op-

hævet. Pius VI. bevæget ved Keiserindens Trudsler og Jesuiternes smigrende Løfter, maatte udnævne en Erkebiskop i Hviderusland, og Jesuiten Bemslowsky til hans Coadjutor. Ved Potemkins Beskyttelse fik de russiskpolske Jesuiter Tilladelse til at vælge sig en Generalvicar, indtil Ordenen — hvilket man den Gang meente aldrig vilde skee, men hvilket vi nu, som saa meget andet uventet have oplevet — atter fik med pavelig Tilladelse sin General, som tilforn. Preussens Friedrich II. beskyttede dem i sine schlesiske Stater, dog varede dette ikke længe. Han forenede dem til et saa kaldet Skoleinstitut, men det blev snart ophævet, da dets Fond blev anvendt til Universiteterne i Halle og Frankfurt an der Oder. En Deel af de schlesiske Jesuiter drog til Rusland, men talrig kunde Ordenen ikke blive der af Mangel paa Udkomme. — Dog blev den der efter Keiser Pouls Anmodning i Aaret 1801 stadfæstet af Pius VII., og efter Kong Ferdinands Forlangende i Aaret 1804 for begge Sicilier, indtil den formelig blev oprettet den 20de August 1814, og Præsten Thaddæus Borzozowski beskikket til dens General.

(Slutningen i næste Hefte.)

Om den rigtige Udtale af det græske Bogstav Eta.

Itacismen syntes hidtil, saavel ved lærde Undersøgelser, som ved almindelig Vedtægt at være forkastet og udelukket fra vore Skoler og Høresale for bestandig. Dog har der i den allersidste Tid været een og anden, som paa ny vilde føre den i Brug. Desaarsag turde det ikke være saa upassende at vise, at Etacismen fortiener Fortrinnet, ikke blot fordi den er grundet paa gammel Hævd *), men fordi den i sig selv er langt rigtigere, end den anden Udtale. Imidlertid vilde det være altfor vidtløftigt, her at omhandle alle de omtvistede Tilfælde; vi indskrænke os derfor til eet, nemlig til Bogstavet Eta, som det vigtigste blandt de omstridte, og det, hvorefter de forskiellige Udtalemaader ere benævnede.

Vor Hensigt er da at udfinde, hvilken Lyd Eta oprindelig har havt i det gamle græske Sprogs mest blomstrende Tidsalder, paa den Tid, da Pindar sang, Plato tænkte og Demosthenes talte i Hellas; thi

*) Dette gielder dog ikke om alle Lande; thi i England forbødes Etacismen ved et academisk Decret af Stephan, Biskop i Winchester og Canzler i Cambridge. Det udstedtes 1541, men blev neppe overholdet. I Kraft af samme skulde en Professor miste sit Embede, en Candidat udelukkes fra enhver Æresgrad, og en Skolediscipel udjages af Skolen, hvis han overtraadte Forbudet.

blandt den Tids Græker søge vi de Mønstre, hvis Sprogbrug bør være vor Rettesnor ogsaa for Udtalen. Altsaa forkaste vi de Beviser, som laanes af Nygrækernes Udtale, af Chrysoloras's og hans Disciplers Autoritet, af de græske Grammatikere Hesychius, Suidas og Eustathius; thi disse lære os ikke den ægte, men den i deres Tid brugelige, alt forvanskede Udtale *). Ikke heller holde vi synderlig paa de Beviser, der hentes fra græske Ords Skrivning i andre Sprog, eller af fremmede Ords Bogstavering i det græske. Slige Overgange af Ord fra et Sprog til et andet løbe sielden af uden nogen Forandring i Udtalen, hvorfor det er usikkert at udlede noget deraf. Ikke desto mindre er det vist, at man ogsaa paa den Maade med megen Sandsynlighed kan bevise, at Eta har været udtalt som et E.

*) Naar denne Forvanskning er foregaaet, er vist vanskeligt at sige, da den sikkert er skeet efterhaanden. Som de fleste mene, var den almindelig i det 5te og 6te Aarhundrede efter Christi Fødsel. Dog finder man ogsaa tidligere Spor af den: thi Hesychius forvexler undertiden Eta og Jota, hvilket ikke finder Sted hos de Ældre, og han skal have levet i det 3die Aarhundrede. I Suidas's Ordbog leder adskilligt, saasom hans Ordning af Ordene, og i Eustathius's Commentar til Homerus, hans Tale om Lydelighed (παρηχησις) mellem Eta og Jota, ogsaa til at troe, at Iracismen da var almindelig. Men de tvende sidste levede ogsaa i det 12te Aarhundrede, og have ventelig talt Græsk ligesom Chrysoloras i det 15de Aarhundrede, eller som Nygrækerne i vore Tider.

Istedetfor disse Beviisgrunde, som man maaskee har indrømmet for megen Vægt baade for og imod, have vi stræbt at opsøge andre, der kunde giøre Udslaget mindre tvivlsomt, og fundet saadanne i selve Bogstavets Oprindelse og Figur, i dets Forhold til Alpha og Epsilon, i dets Forandringer, saavel i Ordbøininger som i de forskiellige Mundarter, og endelig i adskillige Yttringer hos classiske Autores fra Grækernes mest videnskabelige Tidsalder. Af disse tilsammentagne vil det vise sig, at Eta oprindelig har været udtalt som et langt E eller som et Æ, men ikke som et I, og at denne Udtale af dette Bogstav har været den almindelige fra den Tid, da det opfandtes af Simonides Melicus (Sangeren) omtrent 500 Aar før Christi Fødsel, lige indtil vor Tidsregnings Begyndelse, og at den følgelig bør bruges af os, naar vi læse de gamle Grækers Skrifter.

Det indskrænkede Rum, nærværende Maanedsskrift kan overlade til et saadant Bidrag, maa være tilstrækkelig Undskyldning for den Korthed, hvormed Grundene ere fremsatte, saavelsom for Udeladelsen af Exempler, hvilke desuden enhver Sprogkyndig let vil kunne finde, om han ikke har dem paa rede Haand *).

*) Den, som det interesserer at see denne Undersøgelse foretaget med mere Lærdom og Udførlighed, vil finde Grundene mod Etacismen, vidtløftigen udviklede af J. R. Wetstein i hans Skrift pro græca et genuina lingvæ græcæ pronunciatione

Grundene for at Eta bør udtales ikke som I, men som E eller Æ, ere følgende:

1.) Bogstavets Opfindelse. Da Simonides, som efter de Flestes Mening har indført Brugen af Eta, optænkte et nyt Bogstavtegn, maa han uden al Tvivl have villet betegne en Lyd, som ikke, eller ikke bestemt nok var betegnet forhen; thi ellers var Opfindelsen uforanlediget og overflødig; men I-Lyden var tilforn betegnet ved Bogstavet Jota, og den vedblev baade som kort og som lang, saaledes at betegnes; derfor er det ikke rimeligt, at det nyopfundne Vocaltegn skulde lyde som I. Derimod havde man dengang, ligesom vi Danske, kun eet fælles Tegn for det lange og korte E, og intet Tegn for Æ; at et saadant Fællesskab kunde undertiden foraarsage Forvirring, er vist nok, og det er saaledes saare rimeligt, at Simonides, for at forebygge denne, har opfundet Bogstavet Eta. Hvilken Formodning meget bestyrkes ved de Ord i Plato's Kratylus, som tilkiendegive, at de ældre

orationes apologeticæ, af hvilke Orationer 2 handle ene om Etas Udtale. Bogen er trykt i Leiden 1686; men Orationerne holdte noget tidligere i Basel, hvor han opholdt sig. Grunde for Etacismen findes mest samlede i S. Haverkamps Sylloge scriptorum de vera pronunciatione linguæ græcæ. Denne Samling af 12 lærde Mænds Afhandlinger, hvoriblandt een af Erasmus og een af Udgiveren Haverkamp, indeholder ogsaa de fleste af de her fremsatte Grunde, men anderledes og meget adspredte. Bogen er i 2 Dele, trykte 1736 og 1740.

Græker brugte ikke Eta, men Epsilon, hvor Platos Samtidige skreve Eta.

2.) Bogstavets Figur. Nogle have meent, at Tegnet H (dets oprindelige Skikkelse, hvoraf η i Cursivskriften er kommet, ligesom det latinske h af H) blev dannet af to med hinanden ved en Tværstreg forenede EE, hvilket ikke er usandsynligt, naar vi betænke, at det lange O (ω) saaledes synes sammensat af det korte, og derhos bemærke, at de ældre Græker i flere Ord satte et dobbelt Epsilon, hvor de yngre bruge Eta. Saaledes kunne vi ved Bogstavets Skikkelse komme paa Spor efter dets Lyd. — Dets Liighed med Adspirationstegnet bør heller ikke ganske overseés paa dette Sted; thi nogen kunde maaskee mene, at just dette var brugt af Simonides, som et nyt Bogstav, til at betegne det lange E. Og det forekommer mig, at der er en vis Liighed mellem Adspirationen og E-Lyden. Det lange E ligner nemlig meget en blot stærk Aanden, ved hvis Dannelse til Lyd Taleorganerne sættes mindre i Bevægelse, end til at danne de øvrige Selvlyd. — Hvilken af disse Meninger, man vil finde mest antagelig lade vi staae derhen; kun kan det endnu bemærkes, at Adspirationstegnet, som vel i Førstningen har været det samme som den hebraiske Guttural He, hvilken det ogsaa ligner, efter Etas Opfindelse først halveredes, og siden indsvandt til de smaa Tødler, der nu bruges som Adspirationstegn.

3.) Navnet Epsilon. Grækernes første E kaldes Epsilon, det er: det tynde eller korte E. Denne Benævnelse viser, at det modsattes et andet, som var mere aabent og langt, og dette finde vi i Eta; men at Epsilon skulde være kaldt saaledes, som nogle sige, for derved at adskilles fra Diphthongen Ei (ει): det er ikke synderlig troligt, da denne var en Diphthong, som ikke rettelig sættes ved Siden af en simpel Vocal, og var desuden ved sin forskiellige Lyd noksom adskilt fra Epsilon. Denne Diphthong har nemlig ikke været udtalt som E, og endnu mindre som I, men omtrent som vort Ei, eller saaledes, at Tvelyden hørtes, hvilket ikke vilde være saa vanskeligt at bevise.

4.) Eta med det underskrevne Jota. Man kan altid gaae ud fra den Regel i de gamle Sprog, ligesom man burde gaae tilbage til dem i de nyere, at intet skrives, uden at det udtales. Nu er det vist, at, hvis Eta skal udtales som et langt I, kan det underskrevne, eller, som det var i den ældste Skrivt, det hosskrevne, Jota ikke udtales, men maa staae ganske stumt. Saaledes slutte vi da med Føie, at Eta ikke har været udtalt som et langt I. Dette bliver endnu mere klart, naar vi betænke, at Eta med Jota subscriptum opløses ofte til de to Vocaler Epsilon og Jota, eller Eta og Jota, hvoraf det er sammensmeltet. Følgelig maa det være en Diphtong; thi kun ved at antage dette,

bliver saavel Sammensætningen som Opløsningen forklarlig.

5.) For mange J-Lyde vilde opstaae, hvis Eta, foruden Diphthongerne Ei og Oi, skulde udtales som J. Vi kunne af Grækernes heldige Natur og fine Smag med Grund slutte, at deres Sprog maa have været vellydende, og vi finde det samme bekræftet ved flere romerske Skribenters Vidnesbyrd. Blandt disse er Quinctilian et paalideligt Vidne. Denne Veltalenhedslærer tilstaaer *), at det græske Sprogs Velklang er saa udmærket i Sammenligning med det Romerskes, at der neppe kan tænkes paa Efterligning i saa Henseende. Men hvori bestaaer vel Sprogenes Vellyd, uden i de passende Forhold imellem Vocaler og Consonanter, og i disses forholdsrigtige Afvexling indbyrdes? Er det saa, da synes denne Fuldkommenhed, hvis Itacismen skal gielde, for en stor Deel tabt ved det græske Sprog; thi Eensformighed er altid uskion, og det desto mere, jo uskionnere det Eensformiges Dele ere; men hvor megen Eensformighed vilde ikke opstaae i det græske Sprogs Udtale, naar det halve Vocalantal blev til J? I mangen Linie vilde man ikke høre nogen anden Selvlyd end denne, den ringeste af alle, som Dionysius fra Halikarnassus siger. Forkaste vi derimod denne Udtale, hvis Herkomst sikkert skyldes Folkets Tab af Kraft og Cultur, da opdage vi ogsaa i de græske Selvlydes Antal samme rige Mangfol-

*) See hans Institut. Orator. Lib. XII, cap. 10.

digheb, som vi i alle andre Henseender finde i deres Sprog *).

6.) Vocalerne Alpha og Epsilon forlænges ofte til Eta. Heraf synes det aabenbart nok, at Eta maa være nær beslægtet med E og A, og følgelig være at udtale som et langt E eller Æ. Hvo føler ikke, at Futurum af ποιεω, ποιησω, der i ældre Tider skrives ποιεσω, skal udtales som poieso, og hvo finder det ikke naturligt, at Futurum af τιμαω hedder timæso (τιμησω)? Dette bliver endnu mere indlysende, naar vi see, at nogle Verba beholde Præsens' Mærkebogstav i Futurum, og at adskillige skrives i Futurum snart med Epsilon og Alpha, snart med Eta. Exempler herpaa findes i Mængde ved at eftersee Tidsordenes Forøgelser, Bøininger og Afledninger. Dog synes det endnu passende at omtale Verbalendelserne paa ημι af Stammeord paa αω og εω; thi de vise tydeligst, at vor Slutning er rigtig. Man finder nemlig, at alle Verba paa μι beholde Stammeordets Mærkebogstav forlænget, af ιω bliver ιμι, af υω bliver υμι og ωμι af οω, og man lærer heraf, ifølge Analogien, at Eta er et forlænget Alpha og Epsilon, eller en Mellemlyd af begge.

*) Plato bemærker i sin Kratylus, at Lyden I mest betegner det Tynde og Fine, hvilken grundede Bemærkning, sammenlignet med de smaa og svage Dyrs Piben, nok kan tjene til at oplyse Itacismens Oprindelse, men neppe give os Lyst til at følge den.

7.) Omvendt opstaaer ofte af Eta det korte E. Som Exempler herpaa kunne i Særdeleshed anføres Genitiver af Nomina paa ηρ, hvilke deels have ηρος deels ερος i Genitiv; og Nomina paa ης, hvoraf nogles Genitiv er ηντος, andres εντος, atter andres εος; videre Nomina paa ην, der have Genitiver paa ηνος og ενος; dertil komme Vocativerne af Nominativer paa ηρ, hvilke faae Endelsen ερ. I alle disse Tilfælde er det baade overeensstemmende med andre Ords Genitiv- og Vocativ-Former, og i sig selv mest naturligt at antage, at Genitivet og Vocativet har beholdt Nominativendelsernes Grundvocal forkortet, og at Eta følgelig er et langt E. Det samme læres ikke mindre tydeligt af Neutralendelserne εν og ες, som komme af Adjectiver paa ην og ης; thi ligesom Neutra af Adjectiver paa ων og ως dannes ved Forkortning af Maskulinets lange Vocal, er det rimeligt, at det samme finder Sted ved disse Endelser, og at Epsilon følgelig er den korte Vocal, som svarer til Eta, det er: til det lange E.

8.) Sammendragningen af εα til η, og af εαι og ηαι til η, afgiver ogsaa et brugbart Beviis for Etas Udtale som et E eller Æ. Thi for det første er det altid mest rimeligt, at tvende Vocaler sammenflyde til en nær beslægtet Lyd, og at Eta derfor kan ansees som en Mellemlyd af E og A. For det andet finde vi, at εα i den anden Declination sammendrages til α; men Afstanden mellem I og A er for stor til, at vi kunne antage, de skulle opstaae ved

de samme Vocalers Sammensmeltning; og vi finde desuden aldrig, at de omtalte to Vocaler i Sammendragninger blive til Jota. Herimod indvende man ikke, at εα dog undertiden bliver til ει, og at ει udtales som I; thi denne Forudsætning om anførte Diphthongs Udtale er vist nok falsk, hvilket jeg er villig til en anden Gang at bevise, hvis nogen skulde drage det i Tvivl. Hvad det iøvrigt angaaer, at den lærde Wetstein ikke vil erkiende Eta for en Mellemlyd af E og A, fordi Diphthongen αι skulde være en saadan: da maa vi bemærke, at ogsaa denne Forudsætning er, naar der tales om den gamle ægte Udtale, falsk, i det mindste ubeviislig; samt at vi paa den Maade kunde med samme Ret forkaste Etas I-Lyd, da vi desforuden, især efter hans Mening, have mere end nok af det Slags Lyde.

9.) Feminin-Endelserne af Substantiver og Adjectiver paa ος. Ogsaa disse Endelser fortiene at komme i Betragtning, naar der spørges om Lyden af Eta; thi Hunkiøns-Endelsen har, ligesom i det latinske Sprog, formodentlig været α i Førstningen, som den endnu forekommer i den doriske Mundart og i Femininet af Adjectiver paa ρος og ος purum. Denne Lyd synes at være den naturligste for dette Kiøns Betegning, hvorfor den ogsaa har faaet denne Bestemmelse i flere Sprog. Overgangen fra A til E er maaskee begyndt i den ioniske Mundart, i hvilken Eta som en blødere Lyd møder saa hyppig, og det navnlig i disse Endelser. Men da

det er klart; at Eta paa disse Steder er opstaaet af Alpha, eller i det mindste er nær beslægtet dermed, saa er det ogsaa nokſom indlysende, at Lyden af samme ikke kan være J. Ved denne Leilighed kan man ogsaa erindre sig, at alle græske Endelser paa Jota ere neutrale, ikke feminine; men at mange Feminina i Græsk og Latin endes paa is, det maa ikke tilregnes den indknebne Vocal J, men den blode Medlyd S.

10.) I Grækernes forskiellige Dialekter forverles Eta med Alpha og Epsilon. Ogsaa er den Ombytning af Vocalerne, som finder Sted i Mundarterne et temmeligt sikkert Middel til at opdage deres oprindelige Lyd; thi man kan med Føie paastaae, at kun nær til hinanden grændsende Lyde saaledes ombyttes. At det ogsaa forholder sig saaledes i det græske Sprog, lære vi af de mange Tilfælde, hvori Sagen er uomtvistet, og kunne derfor med desto mere Grund antage det samme i de øvrige. Nu see vi, at Eta i Mundarterne ofte ombyttes med Alpha og Epsilon, hvorfor det upaatvivlelig kommer disse nærmest i Lyd. Dorerne bruge sædvanlig a for Attikernes Eta; Jonerne derimod sætte oftere Eta for Alpha og ikke sielden Epsilon for Eta. Er det rimeligt, at disse Omverlinger havde fundet Sted, hvis Eta, da disse Mundarter dannede sig og brugtes ved Siden af hverandre, havde været udtalt som J? Dette er uden Tvivl saa usandsynligt, at denne Grund allene kunde være tilstrækkelig til at vise den nye Udtales Uægthed. Hertil kan

endnu lægges den Omstændighed, at Epsilon findes undertiden i græske Indskrifter istedetfor Eta, hvilket viser (om endog denne Skrivemaade hidrørte fra Affecterne af Ælde, som Haverkamp *) mener) at disse Vocaler udtaltes omtrent eens.

II.) Faarenes Brægen betegnes ved Stavelsen βη. Det er bekiendt, at nogle blot herpaa have villet grunde Etas rigtige Udtale, og Schneider siger i sit Lexicon, at den nu brugelige Udtale af Eta som det tydske ä har ingen anden Autoritet for sig end denne. Uden at være enige med ham deri, forsmaae vi dog ikke denne Grund, der vist ingenlunde kan regnes for uvigtig; thi Faarenes Brægen har sikkert ikke lydt som Bi for Grækernes Øren, og Nygrækerne betegne formodentlig denne Lyd ved βαι, hvilket ogsaa kan sluttes af Suidas, som siger under Ordet βη, at „Attikerne betegnede Faarenes Lyd ved βη ikke ved βαι." Dette viser jo aabenbart nok, at denne Vocal maa have lydt som E eller Æ i det græske Sprogs blomstrende Alder, i hvilken vi finde Faarenes Brægen saaledes udtrykt. Hermed kan man passende sammenligne Herodots Fortælling om de ægyptiske Børn, der bleve opammede blandt Smaaqvæget, og som først stammede Ordet βεκος *). Ligeledes synes de græske

*) See hans Afhandling i den anførte Sylloge-Scriptorum.

**) See Herodots Euterpe, 2 Cap.

Benævnelser af Faaret (μηλον) og af dets Bræen (βληχασθαι) at vidne for Etas Udtale som Æ eller E.

Da vi nu have seet, hvilken Lyd Eta oprindelig maa have havt, staaer det kun tilbage at vise, at denne har vedligeholdt sig giennem det græske Sprogs mest classiske Periode. Dette ville vi udlede af trende classiske Autorers Yttringer. Disse ere Grækerne Plato og Dionysius fra Halikarnassus, og den med Dionysius samtidige Romer Varro.

I Platos Kratylus, et for Sproggrandskningen saare mærkeligt Skrift, findes tre Steder, hvoraf Etas rigtige Udtale med overveiende Sandsynlighedsgrunde kan bevises. For det første siger Forfatteren, at Grækerne til hans Tid undertiden brugte Epsilon og Eta istedetfor de Gamles Jota. (Han taler her, vel at mærke, om Udtalen, ikke om Skrivemaaden). Saaledes, hedder det, sagde de Ældre ἰμερα, de Yngre derimod ἑμερα eller ἡμερα (Dag). Heraf seer man tydeligt nok, at Eta var forskiellig fra Jota i Udtalen, og at dens Lyd har meget lignet Epsilons. — For det andet bemærker han, i det han udleder Ordet κινησις af ἰσις (Bevægelse og Gang), at Grækerne fordum ikke brugte Eta, men Epsilon. Heraf lære vi ogsaa, at Eta var kommet istedet for Epsilon, da det blev opfundet, og følgelig maa have beholdt samme Grundlyd. — For det tredie mener han, at den, der indsatte Tingenes Navne, gav μεγας (stor) et α og μηκος (Længde) et η

fordi disse Bogstaver ere store (γραμματα μεγαλα). Hvad Plato vil sige dermed, at Alpha og Eta ere store Bogstaver, kan neppe være tvivlsomt, naar man læser Stedet i Sammenhæng. Han vil sige aabne eller saadanne, at Taleorganernes Bevægelser ved disse Lydes Dannelse, ligesom betegne en Storhed eller Længde. Dette passer ikke paa Lyden af I; men vel paa Lyden af A eller E. Om Vocalernes Quantitet kan han ikke tale paa dette Sted, saasom α i μεγας er kort, og de lange Vocaler desuden skulde hedde γραμματα μακρα *).

Dionysius fra Halikarnassus, der levede ved Christi Fødsel, opstiller, i sit Skrift om Ordenes Sammensøining, de græske Vocaler i Orden, eftersom deres Lyd er mest behagelig og aaben, og siger,**) „at α er mest lydende; thi det udtales med mest aabnet Mund og med Veiret stødt imod Ganen; men næst det kommer η, fordi det nede ved Tungens Rod, (βασις) understøtter den følgende Lyd, men ikke oventil (d. e. ved Tungespidsen) og aabner kun Munden middelmaadig. Den tredie er ω; thi ved den rundes Munden, den samler Læberne, Luften giør et Slag ved Ydermunden. Ringere end denne er υ; thi der skeer en mærkelig Sammendragning af Læberne, Luften qvæles og en snever Lyd udstødes.

*) De paaberaabte Steder findes i Kratylus p. 300, 317, 319. Edit. Bipont. 1782.

**) See det 40 Cap. i Afhandlingen περι συνθεσεως των ονοματων.

Den ringeste (sidste) af alle er ι (Jota); thi der skeer et Luftstød ved Tænderne, i det Munden aabner sig lidet, og Læberne ikke giøre Lyden klar." Disse Ord vise, saavel ved den Plads, der gives Eta mellem Alpha og Omega, som ved Beskrivelsen af denne Lyds Frembringelse, særdeles klart, at Eta maa have været udtalt som et langt E eller som Æ *). Man seer tillige, at dets Lyd har været meget afvigende fra I-Lyden, samt at denne forekom de gamle Græker mindst vellydende, hvorfor disse vel vilde være enige med den lærde Vossius, naar han siger, at de nye Græker mere synes at hvine end at tale.

Terentius Varro, den kyndige Landmand og duelige Sproggrandskker, som døde under Augusti Regiering, fremsætter i sin Bog om Landvæsenet den Mening, at Hesperidernes gyldne Æbler **) vare fede Faar og Geder; „thi," siger han, „dem kaldte Grækerne efter deres egen Røst μηλα; og ikke meget anderledes vore Landsmænd af den samme Røst, men efter et andet Bogstav; thi deres Røst synes ikke at lyde som me, men som be." ***) Han viser nu fremdeles, at balare (bræger) kommer deraf, og vil, som det synes udlede Smaaqvægets Navn, pecus, der, som Neutrum, svarer til

*) Man sammenligne hermed Professor Ørsteds Physik, 8 Afsnit §. 453.

**) Som bekiendt, betyder μηλον baade et Æble og Smaaqvæg.

***) Varro de Re Rustica, Lib. II, cap. I.

det græske μηλον, af Faarelyden be. Dog det forholde sig med hans Mening i denne Henseende, som det vil, saameget bliver vist og os her vedkommende, at Stavelsen μη kan udtrykke Faarenes Lyd, samt at den i Varros Tid udtaltes som me, og at Eta følgelig endnu ikke havde tabt sin oprindelige og sande Lyd.

Til Slutning maa jeg anmærke, at jeg ikke har søgt særskilt at vise, til hvad Tid eller i hvilke Tilfælde Eta har været udtalt som E, og naar eller hvor som Æ. Aarsagen dertil er deels min Uvished om denne Sag; thi nogle mene, at dets ældste Lyd har været Æ overalt, andre, hvilket synes mig rimeligere, at det i nogle Ord, især i dem, hvor det er kommet af Alpha, har lydt som Æ, men paa de øvrige Steder som et langt E. Ogsaa see vi i vort eget Sprog, at disse tvende Lyde falde ofte saa nær sammen, at nogle betegne dem med Æ, andre med E i de samme Ord. Deels laae en saa nøiagtig Bestemmelse af Etas-Lyd, om den endog var mueelig, dog udenfor min Hensigt; thi det forekommer mig at være tilstrækkeligt, naar vi vide, at vi temmelig nær følge den gamle græske Udtale; og jeg troer saa nogenlunde at have beviist, hvad der skulde bevises, at Etacismen, hvad Eta angaaer, kommer denne langt nærmere end Itacismen, ligesom jeg

er overbeviist om, at dette gielder om Etacismen i det Hele.

M. Fogtmann,
Cand. Theol. og Lærer ved
Herlufsholms Skole.

Mozarts Reqviem og Judas Stemme.

(Oversat af Ingemann.)

Fielde styrte, Verdner rave,
Aabne staae de Dødes Grave,
Herren dømmer over Sky;
Lynet Mulmet giennembryder,
Huult Basunens Torden lyder,
Nattens sorte Hære flye.

Dybt fra kolde Dødningkammer,
Fra de røde Siæleflammer
Fromme Bønner Himlen naae:
„Frels mig! hellige Eenbaarne!
Ak! lad mig blandt de Udkaarne
Ved den høire Haand og staae!"

Søde Toners lette Svæven!
Milde Livslufts dybe Bæven!
Strøm af hellig Harmonie!
Glædesqval! — paa Flammevinger
Aanden sig fra Jorden svinger
Til Cherubers Sympathie.

„Lad min Siæl i Lovsang bæve,
Høit paa Hymnetoner svæve
Over Zions Helligdom!
Frels mig! evige Forbarmer!
Du, som Brøden selv omarmer!
Jesus! frels mig! hæv mig! — kom!"

Saa med sagte Bæven klinger
Som omsust af Seraphvinger,
Himmelbrud! din søde Røst;
Og hvad dybt i Siælen blunder,
Længslens Drømme, Smertens Vunder,
Vækkes i det rørte Bryst.

„Rædslers Dag! o! Dag som saarer!
Dag til Fryd og hede Taarer!
Jesus Christ! forbarme dig!
Løvens Svælg mig ei fortære!
Lad mig din for evig være!
Før mig til dit Himmerig!"

O! naar sidste Gang jeg sukker,
Og det brustne Øie lukker,
Naar mit Hiertes Glød er Is,
Ton da, Røst fra bedre Zoner!
Høv forklart paa hine Toner
Aanden til sit Paradiis!

Frederike Brun,
født Münter.

Ovids første Elskovselegie.

(Amor. I. 1.)

Nys jeg stemte min Strænq til Vaaben og blodige Krige;
Kun det heroiske Stof passed til Versenes Form,
Thi det første og andet var eens; da smilte Cupido,
Og fra det underste Vers stial han behændig en Fod.
Hvo gav dig, uregierlige Dreng, den Magt over Digte?
Muserne kun, ei dig høre vi Sangere til.
Hvad? Om Venus engang tog Vaabnene bort fra Minerva?
Eller Minerva maaskee Faklen, den brændende, svang?

Hvo gad Ceres vel see som Dronning i Skov og paa Biergtop,
Og den jagende Mø kiøre den langsomme Plov?
Mon vel nogen vil give den guldguult lokkede Phoebus
Spydet i Haand, naar Mars slaaer den aoniske Luth?
Dreng, din Magt er jo stor, du har meer end nok at beherske!
Siig, Begierlige, hvi stræber du end efter Nyt?
Troer du da, Alt er dit? Er Helicon ogsaa dit Rige?
Nu ei Phoebus engang Lyren kan have i Ro.
Knap sig hæver mit Blad ved første heroiske Metrum,
Inden det følgende Vers har du alt svækket min Streng.
Hvad jeg besynger, er ei som det for en lavere Rhythmus,
Ei en Dreng eller Mø, Krandse og flagrende Haar.
Saadan klagede jeg, men Amor løste sit Kogger,
Sogte den Piil, som var til min Fordærvelse skabt,
Sat' saa Knæet imod, og mægtig krummende Buen,
Sagde han: Digter, see her, der har du Stof til din Sang!
Vee mig Arme! Den Dreng har havt ufeilbare Pile.
Hiertet mig brænder, men tomt: Amor regierer deri.

Lad mig da kun til sex Fod stige, og standse ved femte!
Blodige Krige, farvel! Bort I heroiske Vers!
Slyng om din guldgule Lok en Krands af Kiærligheds Myrte,
Stakkels Muse, som maa halte paa elleve Fod!

J. L. Heiberg.

Om Lessings Laokoon.

Et Forsøg.

Winkelmann siger i det lidet Arbeide, hvormed han første Gang fremtraadte som Forfatter *): „Det vigtigste fælleds Kiendemærke paa de græske Mesterstykker er en ædel Simpelhed og rolig Høihed, saavel i Stillingen som i Udtrykket. Ligesom Havets Dyb alletider bliver roligt, om end Overfladen raser nok saa meget, saaledes viser Udtrykket i Grækernes

*) Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Mahlerey und Bildhauerkunst, see Winkelmanns Werke, herausgegeben von C. L. Fernow. 1808. 1 Th. S. 31. eller: Laokoon, Neue vermehrte Auflage 1788. S. 1. eller: Lessings Gedanken und Meinungen von F. Schlegel. 1804, 1 Th. S. 163.

Figurer, en under alle Lidenskaber, stor og urokkelig Sicel." Dette anvender han videre paa Laokoons berømte Gruppe. Lessing tog heraf den første Anledning til sit Værk over Grændserne imellem Maler- og Digtekonsten, og kaldte dette Laokoon, da hans Betragtninger og Undersøgelser for den største Deel dreie sig om denne Antike. Han søger her *) af mange Exempler at vise, hvorledes ikke hine af Winkelmann angivne Kiendemærker, men tvertimod Skionhed, var Formaalet for Grækernes Konst, saavel den plastiske som pittoreske; thi han gior i det hele Værk **) aldeles ingen Forskiel paa disse de bildende Konsters tvende Grene. Denne Mening om Skionheden anvendes ogsaa vidtløftigen paa Laokoons Gruppe. — Men om nu Udtrykket af Laokoons store Sicel, eller Skionheden i Formernes regelmæssige Fuldkommenhed, eller, som Göthe søger i Propylæerne at godtgiøre, hele Underlivets Bøining, er den sande Aarsag, hvorfor vi ikke see Laokoon aabne Munden for at udstøde de heftige Skrig, Smerten kunde synes at fremtvinge, er det ikke vor Hensigt her at undersøge. Heller ikke ville vi fremsætte Noget om den Gienstand, der i Lessings Værk er den fornemste: Grændserne imellem Maler- og Digtekonsten. Kun hvad der er de bildende Konsters Væsen

*) Laokoon, Neue verm. Aufl. S. 9—23, eller: Lessings Ged. u. Mein. 1 Th. S. 171—188.

**) See ogsaa den sidste Sætning i Fortalen til Laokoon.

og nødvendige Formaal, samt hvorvidt dette kan siges at være fundet ved Winkelmanns og Lessings Undersøgelser, ville vi søge at oplyse.

Der gives to Maader at philosophere paa. Efter den ene søger den menneskelige Aand at komme til Erkiendelse af Tingenes sande Væsen og sidste reelle og ideelle Grund. Den søger Eenhed i Mangfoldigheden, opløser ikke, men søger at giennemtrænge den dybe Natur, og seer kun i Erkiendelsen af det Heles Sammenhæng og i sit Forhold til dettes Middelpunkt, Maalet for sin Grandskning. Den anden Vei troe vel de, som følge den, fører til samme Endemaal; men de tage Feil. Thi de behandle ikke Begreberne som Ideernes endelige Form, eller som Abstracta af Naturens evige Sindbilleder, men som den egentlige Gienstand for Erkiendelsen; de philosophere ikke igiennem Begreberne over Tingenes Væsen, men om dette i selve Begreberne; de sætte forsaavidt det Betegnende over det Betegnede, som de ende enhver Undersøgelse med Bestemmelsen af dette første, og kun bruge det andet for at opklare Tegnets Betydning og Rigtighed. Denne Philosophies Formaal er Sandheden, hvorimod hiin førstes er Erkiendelsen af det sande Værende. Den sidste Maade at philosophere paa er udentvivl væsentlig for Aristoteles, og den har derfor, fra den Tid af at abstract, høiere Tænkning, ved Bekiendtskabet til hans Skrifter, vaktes i Europa, næsten udelukkende været fulgt. Spinosa stod ene og forladt, og selv Winkelmanns

rene classiske Objectivitet erkiendtes ikkun efter hans uerstattelige Tab, først dengang, da man begyndte at høste Frugten af hvad han udsaaede. Lessing heldede egentligen til begge Sider, endskiondt han hos Aristoteles var opdraget i dennes Abstraheringsphilosophie, endskiondt hans uendelige Skarpsindighed ganske passede til denne Methode. Den hersker udelukkende i hans polemiske og æsthetiske Skrifter; thi Winkelmanns rene, næsten barnlige Anskuelse af Konstens Værker var ham negtet. Men i den philosophiske Deel af hans Værker synes derimod den ægte Aand at have besiælet ham. De ere væsentligen forskiellige fra hine, med hvilke de fornemmeligen kun have det spillende Vid tilfælleds.

Overbeviisningen om det Uægte i saaledes at philosophere med og over Begreberne, og at sætte deres Construction som Undersøgelsernes Endemaal fordrer derfor, at man ikke anseer Resultaterne af Lessings æsthetiske og artistiske Grandskninger for fyldestgiorende. Hvor meget man end derfor er denne store Aand skyldig, med Hensyn til at vor nærværende Dannelse for en stor Deel er begrundet ved ham, saa maa dog en nærmere Drøftelse af hans Principer kunne vise deres Ugyldighed.

Allerede den Identitet, han antager imellem Plastik og Malerkonst, foranlediger store Ufuldkommenheder, og om endogsaa Resultatet, at Skionhed er de bildende Konsters Formaal og øverste Lov, var sandt, saa kan langt fra ikke alle hans nærmere

Bestemmelser af denne passe paa begge Hovedgrene. Saaledes kan den Bestemmelse *) at Malerkonstens Tegn (man erindre nu, at hermed stedse menes Malerkonst og Billedhuggerkonst under eet) ere Figurer og Farver i Rummet, i Modsætning til Poesiens, der ere artikulerede Toner i Tiden, ei anvendes paa den plastiske Konst. Thi at Maleriets Figurer og Farver existere i Rummet paa samme Maade som Antikernes Erts eller Marmor, er falskt. Den Gienstand, som skal forestilles, udtrykkes umiddelbar i det rumudfyldende Marmor ved at give dette de nødvendige og til Gienstanden svarende Former, hvorimod Maleriet udtrykker Gienstanden kun middelbar ved Figurer (ɔ: Tegningen) og Farver, nemlig igiennem Fordelingen af det fingerede Lys og Skygge, og ved Farvernes forskiellige Straalebrækning i det udenfra kommende virkelige Lys. Men dette Medium for den pittoreske Fremstilling kan jo ikke siges at existere i Rummet, ja selve Figurernes og Farvernes Tilværelse i Rummet, som udfyldende samme, er dog ikke det, der er det væsentlige. I Plastiken er det blot Marmorets, den materielle Forms, Qvantitet, (ɔ: Rumudfyldning) som har Indflydelse paa Fremstillingens Natur: i Maleriet er derimod Qvaliteten det, som bestemmer den forestillede Gienstands Beskaffenheder; thi i Plastiken sees kun

*) Laokoon, Neue verm. Aufl. S. 153—76. eller: Lessings Ged. u. Mein. 1 Th. S. 243—58.

paa Qvaliteten, forsaavidt som man seer paa Stoffets Godhed og Brugbarhed, hvilket Hensyn er fælleds for alle Konster; og i Maleriet sees paa Qvantiteten, ikke forsaavidt som Stoffet udfylder et vist givet Rum, men forsaavidt som baade formeget og for lidet forandrer Fremstillingens Virkning, hvilket ogsaa er fælleds for alle Konster. Vi finde her desuden hiin ovenfor omtalte falske Slutningsmaade, fra et Tegns, ved det selv bestemte Rigtighed, at slutte sig til det Betegnedes Natur. Tegnene ere jo vilkaarlige, og først naar deres Omfang og Betydning er af Alle antaget, eller ogsaa fuldstændigen godtgiort, kan man af disse uddrage Slutninger. Og endda ville disse Slutninger ikke kunne gaae over til det Betegnedes Natur, uden forsaavidt som man stedse holder sig fast ved de omtalte Tegn. Saaledes have vi af hiin Lessings Sætning ikke udledet, og kunde heller ikke af Tegnenes Forskiellighed for Plastik og Malerkonst udlede Noget andet om disse to Konsters Væsen, end netop det, der kan siges om deres Forskiel, ved at betragte Forskielligheden i Tegnene for deres organiske Bestanddele.

Tegnene og Begreberne faae ved en saadan Behandlingsmaade en dem aldeles ikke tilkommende Selvstændighed, da de dog ganske ere afhængige af Grunden til deres Abstraction af det i Konstgienstanden Betegnede. At denne Selvstændighed tillægges det blotte Formelle, Indskrænkede, maa absolut lede vild, da man ofte uden at vide af det underlæg-

ger det et større Indhold, end det eier. Anskuelsen af det sande Væsen er umulig; og Lessing havde neppe kunnet give de mange fortræffelige Bemærkninger over Digtekonsten, som hans Værker indeholde, ifald han paa samme Maade havde behandlet dens angivne Tegn, articulerede Toner i Tiden, istedetfor det høiere i Poesien, som de betegnede, og ikke forestilt sig dens uendelige Indhold under disse Former, naar der blot handledes om Formens Virkning og Beskaffenhed.

Af endnu større Betydenhed maa det være at bestemme Konstens Formaal i det Hele. Lessing antager nu, som bekiendt, Skiønheden for at være dette. Han giver vel ingen Definition paa dette Begreb, men af den hele Laokoon er det indlysende, at han dermed mener Formens Skiønhed. Han troer ogsaa, at Winkelmann, i sin Geschichte der Kunst, har antaget, at den Rolighed, som findes hos Antikerne er en Følge af Skiønhedens Fordringer. „Denne synes," siger han *), „blot at have abstraheret hiin „Skiønhedens første Lov af de gamle Konstværker. „Men man kan ogsaa ligesaa godt udfinde den ved „blotte Slutninger. — Thi da de bildende Konster „allene ere istand til at frembringe Formens Skiøn„hed, da de hertil ikke bruge nogen anden Konsts „Hielp, og de andre Konster maa ganske give Slip „herpaa: saa er det vel ustridigt, at denne Skiønhed

*) Laokoon, Neue verm. Aufl. 301—2, eller: Lessings Ged. u. Mein. 1 Th. S. 291—92.

„ikke kan være andet end dens Bestemmelse." Men at alligevel denne Skionhed ikke kan være de bildende Konsters fælleds Formaal, skulle vi nedenfor faae Leilighed til at vise ved at give en sammentrængt Udvikling af deres sande Væsen.

Vi betragte derfor her blot Lessings Begreber og det Raisonnement han, bruger.

Efterdi dog vel enhver vil indrømme, at Konsten ikke erhverves ved Bestræbelsen efter et vist givet Begrebs Realisering, eller at Konstneren ikke dannes ved Lærdom og Øvelse; men at Begeistringen ene fremkalder de Ideer og Billeder, som denne afpræger i sit Værk, og at han fødes med Genie, som en besindig Reflexion blot kan luttre og opklare, men som ingen menneskelig Villie eller Beslutning kan erhverve sig; saa maa man ogsaa indrømme, at et Begreb aldrig kan opstilles som Konstens Formaal. Mon vel den gamle Phidias huggede sine Statuer, at Athenienseren kunde tænke: i disse findes den sande Skionhed? Eller mon vel Æschylus digtede sin Prometheus, at Folket kunde udraabe: dette Værk opvækker Frygt og Medlidenhed? Mon ikke langt snarere disse udødelige Konstværker gave Abstractionen Stof til at danne disse Begreber? Thi hvor skulle vi vel ellers søge deres Oprindelse? Enhver anden Maade, hvorpaa man vil udlede deres bevidste Existents i Sielen, strider imod al Philosophie. Hvad er den hele menneskelige Tænkning i sin Grund andet end Forestillinger, om hvad der foregaaer i vor Siel

og udenfor os? Hvor skulde vel den Opløsen og Sønderlemmen være mulig, ifald ikke noget uendelig Deleligt, men som aldrig bliver deelt, var dens Gienstand? — Konstens Værker gaae forud og føde Begreberne; disse lære kun at forstaae hine, men vel at mærke ikke i den abstracte Tilstand, men i Anvendelsen. Var det modsatte Tilfældet, maatte man da ei sørge over, at ikke Praxiteles og Sophokles, istedetfor at skabe deres herlige Værker, havde nedskrevet den ene sande Methode, de brugte for at realisere det Begreb, som var Formaalet for deres Konst? Da havde man havt en fuldkommen Norm for alle Tider. Og hvilken skiønne Mængde Konstnere havde Verden kunnet vrimle af, naar alle Critici og Recensenter kunde ladet deres møisomme Arbeide fare, for at frembringe utallige Værker, hævede over al Critik! Kun Skade, at man nok snart var bleven ligegyldig, havde kiedet sig og tilsidst ærgret sig over deres Frugtbarhed, ligesaameget som nu over deres beklagelige Tomhed!

Allene af denne Grund, at et Begreb ikke kan opstilles som Formaalet for en Konst; maa man forkaste de Fragmenter *), som begynde Udkastet til anden Deel af Laokoon. Men de indeholde tillige selv Yttringer, efter hvilke de, uden andet Hensyn end til Menneskets og Naturens Væsen, erkiendes som urigtige. Lessing siger her, „at Ma-

*) Laokoon Neue verm. Aufl. S. 302—3. eller: Lessings Ged. u. Mein. 1 Th. S. 292—93.

„leriets *) Bestemmelse er at frembringe legem-
„lig Skionhed; at flere af disse Skionheders Sam-
„menstilling frembragte Historiemaleriet, og at det
„er en Feil hos de nyere Malere, naar de giøre
„Middel til Hensigt, og male Historie for at male
„Historie, da de ikke betænke, at de derved giøre
„deres Konst til en Hielper for andre Konster og
„Videnskaber."

Men at en blot legemlig Skionhed skulde være Formaalet for nogen Konst, maa synes modsigende for Enhver, der erkiender, at det menneskelige Legeme, som alt Materielt, kun er til for og ved noget Høiere, at det er en blot afhængig Form, og at det aldeles ingen Betydning har, uden i Relation til dette høiere Aandelige. Et skiønt Legeme er jo intet i vore Øine, med mindre vi erkiende en levende Siæl som dets Princip, og man vil finde ved mindste Eftertanke, hvor hyppigen man yttrer sin Ligegyldighed for al den menneskelige Skionhed, i hvilken intet Liv aabenbarer sig. Men sæt endogsaa, at man kunde erkiende et menneskeligt Legeme for skiønt, uagtet man ikke kunde opdage andet i samme end det reen physiske Liv: saa kan dog aldrig Fremstillingen af dette være Maleriets høieste ja eneste Formaal, saafremt man ei vil bekiende sig til

*) Det er os ligegyldigt om under Ordet: Maleri, ogsaa den plastiske Konst indbefattes eller ei; thi i begge Tilfælde angaae Bemærkningerne det, som vi forstaae ved Maleri.

den groveste Materialisme. Ja, da man dog maa erkiende dette physiske Liv som Medium imellem Aanden og Materien, saa maa ogsaa dette unegteligen vække Tanken om noget Høiere, end en blot udvortes skiøn Form. Begrebet om en reen legemlig Skiønhed indeholder derfor en aabenbar Modsigelse, og er utænkeligt. Men hvorledes nu Lessings Skarpsindighed har bragt ham paa denne Afvei er let at indsee. Han manglede Anskuelse af Antikernes sande Natur, og abstraherede af den Aandens og Legemets Identitet, der er disses nødvendige Særkiende, og hvilken kun ved Stoffets fuldendte Form bliver opnaaelig, allene denne sidste, hvilken, udtrykt i et Begreb, netop bliver reen menneskelig Skiønhed. Heraf følger umiddelbart, at Sammenstilling af mangfoldig, legemlig Skiønhed ikke kan være Historiemaleriets Formaal. Man kunde desuden opnaae dette uden noget historisk Maleri, nemlig ved en simpel Række af mangfoldig afverlende Figurer. Thi indvender man herimod, at det ikke vilde behage, ifald de alle vare lige smukke, men at Afverlingen ogsaa maatte udstrække sig til Skiønhedens Grad: saa indrømmer man indirecte, at man fordrer en eller anden Forbindelse imellem Figurerne, som skulde være grundet i Fremstillingen af noget andet end den blotte legemlige Skiønhed, nemlig af Forholdet imellem det Skiønne og det mindre Skiønne; men da dog alligevel legemlig Skiønhed skal være Konstværkets høieste Formaal, saa bør denne i dette Tilfælde

ikke fortrænges af den blotte Fordring om dette Forhold, hvorfor man nødes til at anſee en ſimpel Række for ligeſaa tilfredsſtillende, ſom en ordentlig Compoſition.

Endnu mindre kan man imod denne Række indvende, at der ingen Forbindelſe er imellem diſſe Perſoner ved Handling, Stilling imod hinanden eller hvilkenſomhelſt Begivenhed, ſom i Hiſtoriemaleriet; thi alle diſſe Egenſkaber forudſætte umiddelbart Hensyn til noget høiere Ulegemligt, ſom det er Tegnet for, og ophæve derfor atter den antagne Hovedlov: Frembringelſen af legemlig Skionhed.

Men om ogſaa Hiſtoriemaleriets Formaal var Samlingen af flere legemlige Skionheder, ſaa kunde det vel ſiges at giøre Middelet til Hensigt, naar det ſtræbte efter Udtryk, ſom det fornemſte i Konſten, men ikke at blive en blot Hielp for andre Konſter og Videnſkaber. Thi den Indflydelſe, et Maleri kan have paa Hiſtorien er altfor ringe til her at komme i Betragtning; og andre Videnſkaber indſee vi ikke, det kunde være til Oplysning, ſaaledes at denne kunde ſynes vigtigere end Maleriets Værdi ſom Konſtværk. Hvad Konſterne angaaer, da er Poeſien den eneſte, ſom et Maleri kunde underſtøtte, men intet er lettere at begribe, end hvorledes en maleriſk Fremſtilling af et Emne, langt ſnarere kan kaldes en ny Behandling af dette, end en oplyſende eller underſtøttende Hielp for en poetiſk Behandling af ſamme Emne.

En heel anden Tanke er det for Resten, og som slet ikke staaer i Forbindelse med denne, naar man troer, at Historiemaleriets udvortes foranledigede Oprindelse var den, at man først sammenstillede flere enkelte Personer, og siden faldt paa at bringe dem i Forbindelse med hinanden; ihvorvel hverken Konstens Historie eller dens Philosophie synes at hiemle dens Rigtighed.

Naar fremdeles Lessing siger: „den høieste le„gemlige Skionhed existerer kun i Menneskет, og „selv i dette kun ved Idealet. — Dette Ideal „findes allerede mindre hos Dyrene, og slet ikke i „den vegetabiliske og livløse Natur. — Dette er det „som anviser Blomster- og Landskabsmaleren sin „Plads;" saa har vi heri det tydeligste Beviis paa den falske Abstraction af Antikerne. Her kan ved Idealet ikke forstaaes andet end den fuldendte Form; og Forestillingen om noget Væsentligt, Vedvarende, Høiere, kort om en Idee, maa reent adskilles fra det Lessingske Skionheds-Ideal. Vel kan man, og vi skulle ogsaa længere nede forsøge det, bevise, at denne fuldendte Form ene for og ved Ideen er mulig; men denne positive Deductionsmaade var ikke Lessings, der i sine artistiske Undersøgelser fulgte den negative. Men hvad andet bliver tilbage, som Indhold og Betydning af hans Ideal for den legemlige Skionhed, naar al Idee deraf forsvinder, end den rene tomme Form, der kun forsaavidt kan siges at være i Menneskет, som dette allene formaaer at ab-

ſtrahere den, men ſom ligeſaavel kan anvendes paa Dyr og Planter, ſom paa den hele livløſe Natur, ja maaſkee allermeſt paa denne, der i ſtrenge mathematiſke Former mere nærmer ſig til det her omtalte Slags Idealer, end Dyr og Planter, hos hvilke Idee og Form meer eller mindre ſynes at ſtride med hinanden, uden at enten nogen Seier eller mindelig Forening finder Sted, ihvorvel de ere organiſke.

Desuden maatte dette Ideal, der kun paa een eneſte Maade fuldkommen kan realiſeres, ganſke forhindre den mangfoldige Skionhed, ſom Leſſing angiver for Grunden til Hiſtoriemaleriet. Alle Figurerne maatte blive hinanden ganſke lige, thi en ægte Forms Forhold ere kun af eet Slags, og dette for ſtedſe. Det eneſte, diſſe Figurer vilde have tilfælleds med Antikerne, ja hvori de vilde langt overgaae dem, er Formens Almindelighed, men dog med den væſentlige Forſkiel, at i Antikerne er det Almindelige grundet paa høiere, uendelig foranderlige Forhold og Ideer, hvorimod det i Figurerne kun hviler paa mathematiſke Forhold, der ſtedſe ere hinanden lig. Den Sætning, ſom endnu ſtaaer i Forbindelſe med diſſe foregaaende: „at Landſkabsmaleren kun arbeider med „Øiet og Haanden, og at Geniet har liden“ (venteligen forſaavidt der findes Dyr i Landſkabet) „el„ler ingen Deel i hans Værk,“ vil vi bedre kunne giendrive nedenfor. Er derfor Leſſings Mening om den legemlige Skionhed, ſom de bildende Konſters Formaal urigtig, ſaa maa Winkelmann beholde den

fuldkommenste Ret imod ham, og hans Lære om den ædle Simpelhed og rolige Høihed maa give langt sandere og frugtbarere Forestillinger om de bildende Konsters Væsen og Formaal, end de, Lessings Theorie frembringer.

Winkelmann var et af den nye Verdens originaleste Hoveder, naar dette Ord tages i sin sande Betydning; thi han skylder ene og allene sit oprindelige Genie den beundringsværdige Storhed, hvortil han hævede sig. Han forenede i forunderlig Fylde de to store Kilder til at ægte videnskabelig Frembringelse: Genie og Lærdom; han var fortrolig med Alderdommen ved et grundigt Studium af alle, endog dens mest heterogene Værker; hans levende Aand gav ham den reneste og sandeste Anskuelse af den gamle Konst, og hans Kiærlighed til dens Værker, som til Alt Stort og Ædelt, hans reen græske Aand, gav hans fortræffelige Lærdomme en Fuldendthed, der fortiener Navn af sand klassisk Objectivitet. Med Taknemmelighed erkiende vi hans udmærkede Værd, bittert beklagende, at en haard Skiebne negtede ham, ved sin Nærværelse at styre de colossalske Omvæltninger, han dristigen og dog sikkert forberedede. Som Religionens ophøiede Lærere, begeistret af sit Kalds store Betydning, kæmpede han ene den uhyre Kamp imod Tidens tærende Marvløshed, og troe vi i hines Vandel at eine Forsynets Styrelse, saa ane vi dybt, at en usynlig Haand oplod hans Øine, og med sin himmelske Glands belyste de skiulte Mindesmærker

for ham. Ene Religionen kan bevare Ideerne om det Evige og Himmelske i deres fulde Reenhed, og vi have ogsaa seet Aarhundreder henrinde, i hvilke Menneskene besad Udholdenhed og Styrke nok til ene at leve i Troen paa dettes Uforanderlighed. Men det var en blind Tro uden Gierninger. Kun faa Udvalgte have Kraft til altid at leve i Beskuelsen af de uendelige Gienstande, og ene deri at søge Næringen for deres aandelige Tilværelse. Endog de bedste og største af Mængden vare Naturens Sønner. Den vækker Kiærligheden til den himmelske Fader, og udsender i Verden Digtere og Konstnere, at forsamle Menneskene i sine Templer, for der at høre Aabenbaringer, ældre end alle skrevne. Menneskeslægtens Velgiørere fortiene derfor hine Forklarede at nævnes, der ledte den tilbage til Naturens omme Barm, naar denne stod sorrigfuld og forladt af en ynkelig Slægt.

Men endskiondt vi ere overbeviste om, at Winkelmann besad den sande Idee om Konstens Væsen og Formaal; saa maae vi dog erkiende, at den i hans Skrifter er udtrykt saaledes som den aabenbarede sig i hans Indre, i tvende Begreber eller Elementer. Denne Dobbelthed var udentvivl en nødvendig Følge af hans Studium af Antikerne. Han indsaae tilfulde, at Aanden, i Konsten som i Livet, var det eneste Værdige og Bestandige, og at den skionneste Form ved den ene faaer Tilværelse og Betydning. Men da netop Oldtiden og, som nyligen er sagt, Anti-

kerne vakte denne Idee hos ham, saa var det naturligt, ja nødvendigt, at, forend en reel Anskuelse af Identiteten i disses Elementer blev mulig, maatte en formel Opfatten i Begreberne om to samvirkende Kræfter, eller to Formaals Opnaaelse i Konstværket, finde Sted. Det Baand, som binder Legeme og Siæl saa inderligen sammen, var skiult for Winkelmann, men det var kun en uforstandig Efterslægt, — hvem han lærte at finde det, — som løste dets skionne Slyngninger fra hinanden. Dette Baand, eller som Philosopherne benævne det, denne copula, er grundet i Naturens Inderste, ja det er Naturen selv, aabenbarende sig i sin formende, charakteriserende Virksomhed. Disse dens Aabenbarelser ere umiddelbar Gienstand for Konstnerens Anskuelse; i dem seer han paa eengang, uden Tanke om Form og Indre i deres adskilte Væsen, den Idee, eller det organiske Princip, som ligger til Grund for Konstværket, der skal skabes. Af den udvikler sig som af et sandt Embryo, de tvende i Begrebet adskilte, men i den sande Virkelighed identiske Elementer.

I Videnskaben om Naturens almindelige Love abstraherer man fra Forestillingen om Naturen som en levende Organismus, da den her gaaer over til en ledende Idee. Men disse Love existere kun i deres Virkninger og ei udenfor dem. Deres indbyrdes Forbindelse er det consequenteste Udtryk for Aarsag og Virkning. De ere en levende Mathematik. Men da de kun existere særskilt, paa den ene Side, i den

guddommelige Forstand, og paa den anden i den menneskelige Abstraction, saa er ethvert Begreb om Charakteer, Frihed og Reflexion dem fremmed. Uforanderlighed er deres Væsen. De producere Intet, men fremtræde blot i ukiendte Virkninger, under andre Former. I den anorgiske Natur svarer Rækkerne, til det som i den organiske kaldes Producternes uendelige Forbindelse. Først i denne viser sig Kiønsforskiellen, der ved Udviklingen af et Embryon producerer Arten. Men Planterne, som Steffens fortræffeligen beviser *), ere endnu ved Resterne af deres Dannelsesproces (Rod, Stengel, o. s. v.) bundne til den anorgiske Natur, medens Dyrene, der i sig selv bære Principet til deres Organisation, vilkaarligen bevæge sig fra Sted til Sted. Hos disse opdager man ogsaa den første Frembringelse udenfor Generationen, eller Produceringen ved Slægtskab. Men den er dog kun et anorgisk Anskud, og man begriber heraf, hvorfor Konstdriften især viser sig hos de Slægtløse. Denne Drift hæver sig til Instinct hos de Dyreklasser, som igiennem deres Stemme lade ane enkelte Glimt af en ubevidst Erkiendelse, der først i Mennesket virker ved en tydelig omfattende Reflexion.

Mennesket derimod reproducerer i Fornuften den hele Natur. Hos ham findes Frihed og Genialitet, Besindighed og Bevidsthed. Hos ham indtræder For-

*) Beiträge zur innern Naturgeschichte der Erde, 1 Theil, S. 278.

skiellen imellem det høiere og lavere Liv, og Reflexionen bevarer uafladeligen Bevidstheden om den. Denne Bevidsthed hæver Menneskét til Konstnerens Standpunkt, da han ved egen Kraft skaber Billedet af de Ideer, der evigen leve i den guddommelige Forstand. Thi Stofferne og Elementerne, Konstdrift og Instinct, kort sagt alle Udtryk for det Virkende i Verden uden om os betegne vel levende Kræfter; men, som ubevidste, ledes de dog af en høiere Aand. Denne erkiende vi i os som det sande Livets Princip, og den søger Konstneren derfor at opdage og fremstille. Men det er kun igiennem det Medium, som forbinder den med Phænomenet, at han kan finde den: det er igiennem Naturen som den ledende, forbindende og formende Kraft, at han skuer det Uendelige, hvorved Alt styres og bestaaer. I den seer han paa eengang Ideen og dens selvdannede Form. Anskuelse af Naturen, som det Identiske i den Dualisme, der fremtræder i Reflexionen, er derfor Konstnerens væsentlige Stræben, og Formaalet for denne Stræben er Objectiveringen af disse Anskuelser, eller Fremstillingen af Grunden i hiint Indentiske, det i sig selv Værende. Paa denne Maade forstaaet har Fernow fuldkommen Ret, naar han i sine „römische Studien," altid refererer Bedømmelsen af Konsten og dens Værker til deres Idealitet. Men da dette Ord, ligesaalet kan lede til en Misforstaaelse, naar man nemligen troer, at det skal betegne

den skiæve Lære, som man falskeligen foredrog efter Winkelmann, — at nemlig Konstneren skulde „idealisere," ved at bortskære alt Uvedkommende af den Gienstand i den virkelige Verden, som skulde efterlignes, — saa synes det urigtigt at anvende det her. Ved saaledes at borttage efterhaanden alt Tilfældigt, eller hvad man vil kalde det, af Formen, og derved, som man mener, at afklæde det rene Væsen alle den virkelige, ufuldkomne Verdens paatrængte Feil og Lyder, maa man nødvendigviis hæve sig fra Formen til Ideen. Men denne Behandlingsmaade medfører uundgaaeligen Vilkaarlighed, og frembringer aldrig noget ægte (organisk) Konstværk. Kun ved Ideens Anskuelse i Naturen seer Konstneren Formen som de Grændser, Ideens Individualitet selv sætter sig, og ikke som Virkninger af en udvortes, indskrænkende Kraft. Derved sammensmeltes de begge til det Hele, den Eenhed i Mangfoldigheden, den Aabenbarelse af det Uendelige i det Endelige, som Enhver, der besidder Sands og Smag for Konsten, fordrer af et Konstværk, om han endogsaa ei er sig Grunden til sin Dom tydelig bevidst. Konstneren skal derfor vel idealisere, forsaavidt som hans h e l e Virken bestaaer i Ideens rene Anskuelse og Uddannelse; men Udtrykket er ikke ædæquat, naar dermed betegnes een eller anden Fordring, som gjøres til Behandlingen af hans Konstværk. Dog dette gielder allene om det Udtryk, som Fernow for Resten rigtigen anvender, og slet ikke opstiller som Konstens nødvendige Formaal. Hans Betragt-

ninger ere fortræffelige, og hans Anskuelser af Konstværkerne sande og lærerige.

Anderledes maa man dømme om en meget kyndig og talentfuld Konstdommers (Hirts) Tanker *) om Konstens Væsen. Han opstiller det Charakteristiske som Konstens Formaal. Naturen stræber stedse efter at forme sig. Vi opdage dette ved den flygtigste Betragtning; men et grundigt Studium lærer os først at kiende Betydningen af disse Former. Vi see hvorledes i den anorgiske Verden, hvor Alt er Form og Masse paa eengang, hvor intet Indre og Ydre finder Sted, og som man derfor har kaldet den livløse, de mest mathematiske Former, som Chrystallernes, danne sig. Denne Regelmæssighed aftager, hvor Form og Masse forsøge at adskille sig, og hvor det Indre og Ydre søger at constituere sig. I Menneskет, hvor begge, som ved et Spring, have naaet Fuldendelse, aabenbarer Identiteten sig i den reneste Dualisme.

Denne Stræben efter at forme sig begrunder det Charakteristiske og Individuelle; men ligesom den der, hvor intet høiere Liv er vakt, ved at henpege paa dette, er den høieste: saaledes er den derimod i alle Maader hiint ganske underordnet der, hvor dette Liv selv fremtræder. Det Individuelle er kun Formen for den egentlige Idee i Væsenet, og kun hvor denne ikke aabenbarer sig, og det Individuelle saaledes kommer

*) Versuch über das Kunstschöne in den Horen 1797. St. 7.

i Betragtning med Hensyn til den ydre Form, kan det kaldes denne Forms Siæl. Men i Mennesket, hvor Ideen staaer i sin fulde Glands, maa det Individuelle vige tilbage, og opfylder ganske sin Bestemmelse ved at tiene denne til Indklædning. I Dyrene derimod er det Charakteristiske det Høieste, som Konstneren kan stræbe efter, endskiondt selv de ved Menneskets Selskab forædlede Dyr, f. Ex. Hesten, kunne modtage en Almindelighed i Fremstillingen, der synes at staae over det Charakteristiske.

Slutteligen ville vi i Korthed anvende det ovenfor sagte paa Plastiken og Malerkonsten, hvilken Anvendelse maaskee en anden Gan gudforligere vil beskiæftige os, hvor vi da tillige ville faae Leilighed til at afhandle Begreberne om Skionhed og Udtryk, med Hensyn til begge Konster.

Jo simplere og mere enkelt Ideen skal udtrykkes, desto mere fuldendt maa Formens Overeensstemmelse med Ideen være; thi Eenheden har da ikke en variabel Mangfoldighed at samle; det hele Konstværk er ligesom et eneste Punct, hvorfra Livet udgaaer; Ideen udtaler sig lige tydeligt i alle enkelte Dele, og Formens Fuldendthed ophæver Tanken om dens Tilværen som blot Form. Denne Art Konstfremstilling kan, strengt taget, kun finde Sted ved den menneskelige Skabning; thi ene i denne kan Eenheden siges at være enkelt. Den er derfor ogsaa fornemmeligen Gienstand for den plastiske Konst, der, ved et eneste Stof, uden mindste Hielp af Variation i dette, uden Efterligning af Lys og Skygge,

Afstandsforhold (thi Reliefet er en Mellemting af Plastik og Malerie) eller Forkortning, blot ved den dannende Meisel, og ledet af den anskuede Idee, frembringer sit Værk. At Apelles malede en Venus Anadyomene, kan man vel derfor ikke anse som en feil Retning af hans Konst; thi endskiondt denne Gienstand egentligen er plastisk, saa havde hele Alderdommen en saa afgiort plastisk Natur, at man maa forklare mange tilsyneladende Urigtigheder af denne. Desuden kan man ei ubetinget dadle en Konstner, fordi han indskrænker sig i Afbenyttelsen af alle de Midler, hans Konst tilbyder ham. Men alligevel maa det i vor Tid ansees som en skadende Feil for enhver Maler, at male plastiske Gienstande; thi hele den nye Tids Charakteer helder aldeles til den pittoreske Side, som ogsaa desværre altfor tydeligen sees i vor plastiske Konst, og det fornemmeligen i Relieferne.

Med de virkelig maleriske Gienstande forholder det sig modsat. Vi tage kun Hensyn til Historiemaleriet, som det eneste, der ganske opfylder Maleriets Bestemmelse. Det aandelige Liv, som er Gienstanden for dette, kan kun udtrykkes ved Handling, og det er derfor, i det mindste relativt, nødvendigt at det fremstiller flere Personer. Deres Antal er ene og allene afhængigt af den Idee, som skal udtrykkes i Handlingen, og Forfatteren anseer det for ligesaa urimeligt at ville bestemme dette, som han stedse har

forundret sig, naar han saae Æsthetikerne stride om Fortrinet mellem de faa Personer i Sophokles's Tragedier, og den vrimlende Mangfoldighed i Shakespeare's. Ideens Aabenbarelse maa samles i et Middelpunkt for den hele Mangfoldighed, hvorfra ligesom fra et Brændpunkt Straalerne udkastes; og ligesom disse nærmest ved dette have den største Glands, men længere borte tabe sig og spredes fra hinanden: saaledes maa ogsaa i Historiemaleriet de Personer, hvorom alting dreier sig, mest nærme sig den plastiske Identitet af Aand og Form, hvorimod de, som ere længere borte, eller Bipersonerne, bør være mindre fremtrædende.

At Stoffet for de plastiske Konstværker, som Rummet udfyldende Materie, fortrinligen har Betydning, gior disse ogsaa væsentligen forskiellige fra Malerierne. Vi have tilforn omtalt dette og tilføie blot her, at den virkelige, umiddelbare Dannen eller Tilhugning af Stenen, der i sit Rum indeslutter Alt, som skal fremstilles, fordrer den høieste Grad af Skionhed i Formen, da denne er Basis for Ideens Skionhed, som, efter det foregaaende, i alle Dele lige stærkt og levende lader sig tilsyne. Deraf bliver det begribeligt, at man har kunnet giøre Skionhed til Formaalet for den plastiske Konst, i det man derved forstod Formens Skionhed; man havde Ret i at fordre den, men Uret i at ansee den som sidste og eneste Hensigt.

De Midler derimod, hvorved Maleriet fremstiller sine Gienstande, virke kun middelbart som Materie og aldeles ikke som rumudfyldende; de ere alle, som vi have bemærket, af en langt aandeligere Natur, som Lys og Skygge, Perspectiv, ja selv Farven, i sin Virkning. De betegne ikke umiddelbart deres Gienstand, som Marmoret betegner det menneskelige Legeme, men kun middelbart ved den Hensigt, i hvilken de anvendes. De henpege derfor nødvendigviis paa det høiere Liv i de Former, de fremstille; men disse Former staae imellem dem og den egentlige Konstværkets Idee saaledes, at Statuens ofte omtalte Identitet i Maleriet kun bliver mulig, forsaavidt som dette nærmer sig til Fremstillingen af et plastisk Værk. I dette betegner Stoffets Form umiddelbart Ideens Præg, i Maleriet derimod betegner Stoffet middelbart ved Formen Ideen selv. Deraf bliver det begribeligt, hvorfor Nogle have kunnet gjøre Udtryk til Formaalet for Maleriet, i det de herved forstod Ideens Udtryk eller Afpræg. Man havde ligeledes her Ret i at fordre Udtrykket; men man burde ligesaa lidt angive dette, som Skionheden, for Maleriets sidste og eneste Hensigt.

Forfatteren af Bemærkningerne over de to foregaaende offentlige Udstillinger paa Konst-Academiet er forekommet ved nogle Anmærkninger over den sidste Udstilling i Marts Maaned d. A., indrykkede i Kiøbenhavns Skilderi No. 28—31 f. d. Aar. Da

disse Efterretninger, der vidne baade om Smag og Interesse for Konsterne, med Fuldstændighed have udmærket det Vigtigste af de Konstværker, som ved denne Leilighed vare satte til Skue, saa forbigaaer han derfor et Arbeide, som kunde synes overflødigt, saa meget mere som denne Udstilling, endskiøndt den indeholdt ikke faa fortræffelige mindre Arbeider af de Herrer Dahl og Flachner, dog, naar de architektoniske Tegninger undtages, i det Hele ikke var af stor Betydenhed; i det mindste ikke i Sammenligning med de to foregaaende. Man har saaledes i Kiøbenhavns Skilderie (No. 28. 29) bemærket alle væsentlige Fortrin ved Hr. Dahls store Landskab, og Hr. Flachners Historiemalerie for Academiets mindre Guldpræmie (taget af Susannas Historie XIII. 34. 35.). Begge disse Konstnere have, endog over Forventning, opfylde det Haab, Forfatteren i sine to foregaaende Critiker vovede at fatte om dem, og han glæder sig inderlig ved at see dem med store og dog sikkre Skridt at nærme sig Konstens høie Maal. Kun et Par Bemærkninger tillader han sig at giøre ved Hr. Flachners Maleri, i Henhold til det ovenstaaende Forsøg. I Susanne skal nemlig, som Hovedpersonen i Maleriet, den høieste Skiønhed være concentreret, og Anmelderen i Skilderiet mener ogsaa at have fundet den der. Men vi troe visseligen, at han har betragtet hende med altfor milde Øine. Ikke at tale om, at hendes Figur er meget for stor, da hun, ved at reise sig, vilde naae alle de andre Figurer over Hovedet, saa synes Anm. i hendes Aasyn mere at finde et bedende, bønfaldende Øiekast til Anklagerne, end et trøstigt Blik til Himlens Herre, og dette sidste var dog Indholdet af Opgavens Ord. Susannas hvide Gevandt om Brystet og Lænderne fandt vi udmærket vel behandlet; men det røde, som halv hviler paa

Jorden, forekom os at staae tilbage for hiint, saavel i Anlæg som Foldekastning. Den øvrige Dom, som i Skilderiet tillagdes dette talentfulde Arbeide, underskrive vi ganske.

I Anledning af Hr. Grundtvigs Skudsmaal.

I et Skrift kaldet: Litteraturtidendens Skudsmaal i Henseende til Proverne af Saxo og Snorre — egentlig et nyt og overflødigt Skudsmaal, som Præsten Hr. N. F. S. Grundtvig har givet sig selv for Egenskaber, man i mange Aar har kiendt hos ham — har denne Forfatter (i Anledning af bemeldte Prøvers Anmeldelse i Januarheftet af Athene) udladt sig saaledes, som om det skulde være dette Maanedsskrift formeent, at rose noget af hans skriftlige Arbeider. Da nu Enhver maa indsee, hvor ubeføiet Hr. Grundtvig er til at udstede et saadant Forbud, maa Udgiveren her erklære, at han fremdeles, uden at ændse dette eller noget følgende Skudsmaal af Hr. Grundtvig, hvis foregivne Ufeilbarhed han endnu ikke er kommen til Erkiendelse af, agter at give videnskabelige Kritiker over denne Forfatters Arbeider Plads i Athene, hvad enten de indeholde mest af Roes eller af Dadel. Da de øvrige Yttringer om dette Maanedsskrift i bemeldte Skudsmaal ikke tilhøre Oversætteren af Saxo og Snorre, men Præsten Hr. Grundtvig, og ere affattede i hans og de med ham Ligesindedes bekiendte Tone og Maneer: vilde det være ligesaa overflødigt, som upassende, at besvare samme.

Om Jesuiterordenen,

dens Fortieneſter af Missionsvæſenet og Videnskaberne, og hvad man bør tænke om dens Gienoprettelse.

(Slutning).

Vi kaste et Blik paa Ordenens Missioner, ved hvilke den især har opvakt en saa god Fordom for sig hos Mange, at de endog overſee dens Feil og Brøst i andre Maader, beskue dens Fald med Medlidenhed og dens Opreisning med en Deeltagelse, der nærer endog de bedste Forhaabninger.

Allerede 1543 gik Ignatii Landsmand og anden Discipel Frands Xaver fra Portugal til Goa, hvor der blev oprettet et Seminarium, som snart blev Ordenens største og rigeste, men og et Inqvisitionstribunal, strengere og grusommere, end noget paa selve den pyrenæiske Halvøe. Xaver giorde idelige Reiser omkring i Indien, drog endog til Japan, hvorfra han snart maatte vige, uden at have

udrettet noget af Betydenhed, besluttede at forsøge sin Lykke i China, men døde paa Reisen didhen 1552. Xavers Efterfølgere fortsatte Omvendelsesværket i Japan, hvor de, snildeligen benyttende sig af de mange Secter og indvortes uenige Partier, som vare i Riget, giorde betydelig Fremgang. Men da Hollænderne 1611 havde fundet Vei til Japan, vaktes deres Handelsnid mod Jesuiterne og de søgte at styrte dem. Det kom endog til Borgerkrig. Tvende unge Japanesere, som havde ladet sig døbe, og afstaaet deres arvede Eiendom til Jesuiterne, og derfor af deres Medarvinger vare anklagede for Keiseren, stillede sig i Spidsen for 37,000 Christne, men bleve slagne, og Christendommen ved de strengeste Forholdsregler 1614 udryddet af Keiserdømmet.

I China satte Xavers Efterfølgere sig fast i Aaret 1581, og iblandt dem udmærker sig frem for alle Mathæus Ricci, som døde 1610, efterat have i 27 Aar med utrættet Iver virket for Ordenen. Det var især ved deres astronomiske, mathematiske og mekaniske Indsigter de vandt Yndest. Der blev oprettet et mathematisk Tribunal i Peking, og den tydske Jesuit Adam Schall var i Midten af det syttende Aarhundrede berømt som Præsident i dette Tribunal. Men omtrent paa denne Tid kom Dominicanere og Capucinere som Missionairer til China, og disse anklagede da Jesuiterne for Paven og Propaganden i Rom, fordi de blan-

dede Hedenskab med Christendom, og tillode selv christelige Præster efter hedenske Skikke at offre til Confucius og de Afdøde. Pave Clemens den XIte sendte 1702 en Cardinal Tournon, som Nuncius til China, men han blev kastet i Fængsel i Macao, og døde der, som man mener, af Gift. Paa samme Tid, da de i China viste sig meest opsætsige mod Paven, mødte deres General Tambourini i Rom, ledsaget af sine Assistenter og Provindsernes Procuratorer, faldt i en høitidelig Audients Paven tilfode, og lovede i hele Selskabets Navn blind Lydighed, hvilket Løfte blev ligesaalidet holdt siden, som tilforn. Paven sendte da atter 1719 en Gesandt Mezzabarba til China, men han blev der behandlet med Trods og Haan af Jesuiterne og Keiseren, og udrettede intet ved sin Reise, uden at bringe Cardinal Tournons Lig tilbage. Dog deres Lykkes Sol dalede, da en ny Keiser besteg Thronen 1722. Klagerne over deres umættelige Egennytte og Herskesyge bleve stedse lydeligere, og Skikkenes Tribunal fældede den Dom, at de Jesuiter, som opholdt sig ved Hoffet, kunde taales, da de vare brugbare som Mathematikere og Calendermagere, men alle de øvrige skulle forjages. Dog beholdt de trende Huse i Peking, og Christendommen er ei allene ikke udryddet, men har endog i den senere Tid giort betydelige Fremskridt i China.

I Ostindien var Christendommen bekiendt, før Ordenen blev oprettet. Capucinerne

kom derhen og havde en Kirke i Goa — Xaver kom, og nu fik Jesuiter-Ordenen snart et stort Collegium. De fattige, tarvelige, forsigtige Capucinere bleve snart trængte tilside af de entreprenante Jesuiter. Hine havde kun giort langsomme Fremskridt, fordi de ikke vilde taale Sammenblanding af Christendom og Afgudsdyrkelse. Men Jesuiterne klædte sig som Braminer, ligesom de vare Bonzer i Japan og Mandariner i China; de lode de Døende holde Kohalen i Haanden, de Poeniterende bestrøe sig med Asken af brændt Komøg, Pigerne bære Phallus om Halsen, og viste Foragt mod den ringeste Kaste, Parias, i større Grad, end Indianerne selv. Capucinerne klagede, Cardinal Tournon kom til Indien paa sin Reise til China og forbød alle hedenske Skikke; men hans Forbud blev overtraadt, saasnart han var borte. Capucineren Norbert som længe havde været Missionair i Ostindien, skrev efter Benedict den XIVdes Befaling den ostindiske Missions Historie. Men endskiøndt hans Værk var trykt efter Pavens Ordre og under den strengeste Censur, forfulgte Jesuiterne ham dog med det uforsonligste Had og han var ikke engang sikker i det protestantiske Schweitz.

I Amerika havde Ordenen en mere varig og glimrende Lykke. Tidlig kom Jesuiter til Brasilien, Peru og Marignon. Men det var især i Paraguay, hvor de grundede det Etablissement, med hvilket de havde uberegnelige Planer. De indgave nemlig til Philip III., Kongen i Spanien,

i Aaret 1609 et Forslag "at da de spanske Gouverneurers Herskesyge og Gierrighed, forenet med Soldaternes Udsvævelser, lagde Missionerne uovervindelige Hindringer i Veien, de da, aldeles uafhængige af Gouvernementet, maatte arbeide paa Hedningernes Omvendelse; at Indianerne allene maatte staae under dem, som deres Lærere, føre et stille, virksomt, tarveligt Liv, som de første Christne, erkiende Spaniens Monark for Overherre, og betale en aarlig Skat." Philip bifaldt Forslaget, og nu begyndte Jesuiterne her at danne sig en Stat af Vilde, hvilke de cultiverede til den Grad, de fandt tienlig, vænnede dem til Agerdyrkning, Haandarbeide og slavisk Lydighed, hvor Ingen havde Eiendom, men Enhver arbeidede for Ordenen, Statens Stiftere, Lovgivere, Styrere og Lærere, og fik af den, hvad der udfordredes til Livets Nødtørft. Jesuiterne udvidede her i Stilhed deres Herredømme og lagde Grunden til en Rigdom og Vælde, som med Tiden kunde blevet saare farlig for de spanske og portugisiske Besiddelser. Man havde vel Formodning om, at deres Colonie, fra hvilken de omhyggelig udelukte alle uvedkommende, maatte være saare betydelig, dog vedblev de fast i 150 Aar at være i temmelig rolig Besiddelse deraf, indtil Pombal blev Minister i Portugal. Ifølge en Tractat imellem Hofferne i Madrid og Lissabon, skulde et Stykke af Paraguay imod Colonien St. Sacrament afstaaes til Portugal. Dette kunde ikke iværksættes, uden at man maatte opdage

hele Etablissementets sande Forfatning. For at hindre dette, der vilde kuldkaste deres Herredomme, med hvilket de havde saa vidt udseende Hensigter, skete da efter deres Tilskyndelse og under deres Foranstaltning og Styrelse, et langvarigt og frygteligt Oprør, som kun ved den kraftigste Modstand kunde dæmpes. Man fandt Colonien meget folkerig og vel dyrket, store Magasiner, Kanonstøberier og Vaabenværksteder, og beregnede, at den ved Handelen indbragte aarlig over ti Millioner. I Paraguay havde Jesuiterne allerede i Aarene 1641—49 giort Oprør mod Biskoppen, Cardenas, da de vilde hindre ham fra at visitere den Deel af hans Dioeces, over hvilken de herskede. Det gik saa vidt, at de i Spidsen for 4000 Indianer trængte frem, udvalgte en Gouverneur og forjog Biskoppen. Han reiste til Madrid for at klage; det spanske og romerske Hof indsatte ham i sine Rettigheder, men han døde, inden han kunde giøre dem gieldende. Paa samme Tid fik Jesuiterne Strid med Erkebiskoppen af Mexico, Palafox, da de vilde tilvende deres Collegier de Tiender, som hørte til Cathedralkirken. De excommunicerede offentlig Erkebiskoppen, og nødte ham til at tage Flugten. Kun ved de alvorligste Foranstaltninger fra Paven, Propaganden og Spanien, understøttede af en kongelig Flaade, blev deres Overmod ved denne Leilighed standset.

I de franske Besiddelser i Indien vare Jesuiterne meget virksomme i at drive Handel

og Kiøbmandskab. De sneg sig allevegne forklædte ind i Colonierne. De toge ikke i Betænkning at klæde sig som Banianer, for at søge Diamanter og Perler. De stode sig saavel hos Regieringen, at alle franske Krigsskibe maatte modtage deres Vare, og at der f Ex. paa Admiral du Quesnes Escadre var 58 store Baller Vare for Jesuiterne i Ostindien, de havde en saadan Credit hos det ostindiske Compagni, at Jesuiten Tachard uden Forskrivning skyldte det 150,000 Piastre. De havde af Pave Gregorius XIII. faaet Tilladelse til at øve Lægevidenskaben, og paa denne Grund havde de egne Apotheker især i Paris og Lyon, dem de rigelig forsynede med Materialier fra Indierne, og i Paris havde de et Oplag af Theriak, fra hvilket alle Apothekere maatte kiøbe. Det var og en Handelssag, som gav Ordenen sit Banesaar i Frankrige. Thi Jesuiten la Valette, der 1742 gik som Missionair til Martiniqve, havde der oprettet betydelige Etablissements, og med et sieldent Handelsgenie saaledes udvidet dem, at han giorde de anseeligste Affairer, fik Credit i Amsterdam og Frankrigs største Handelsstæder, kunde udstede Veksler paa 1½ Million og sende Varer for to Millioner til Handelshuset Lioncy i Marseille, hvilke ulykkeligviis bleve tagne af Englænderne, da de pludselig erklærede Frankrige Krig i Midten af forrige Aarhundrede. Lioncy maatte derfor giøre Opbud 1756. I Protessen, som herover opkom, paastod man, at det var

efter Ordenens Constitution, at ingen enkelt Jesuit kunde contrahere for sin egen Person, men at han i alle Henseender virkede og handlede, som under Ordenens Beskyttelse og med dens Samtykke, saa under dens Ansvarlighed. Parlamentet fik ved denne Leilighed Ordenens Institut eller Grundlov i hænde, og saae, at hin Paastand var grundet, hvorfor den dømte Ordenen in pleno til at betale La Valettes Gield. Ved de Efterretninger om Ordenens eiendommelige Charakteer, man fik af dette authentiske Document, blev man stemt end ydermere til en saadan Mening om den, at man ansaae sig fuldelig beføiet til at frakiende den al Ret til længere at taales i det franske Rige.

Efterat vi nu have fulgt Ordenen i alle Lande i og uden for Europa, og udkastet et, saavidt os muligt charakteristisk Omrids af dens Bedrifter fra dens Begyndelse til dens Fald, mærket dens Indvirkning paa Fyrster, Folk og Stater, og dens Deeltagelse i adskillige store, selv skrækkelige Revolutioner: maae vi endnu tale et Ord om dens Indflydelse paa Videnskaberne, af hvilke selv de, som ingenlunde forsvare Ordenen, indrømme den store Fortieneſter, og paastaae, at disse ere forglemte, miskiendte og utilgiveligen fortiede af deres Modstandere.

Hvo har vel beskyldt Jesuiterne for Ørkeslosheed? Hvo tør vel med de franske Encyclopædister tilraabe dem: I ere Ignoranter, I have ikke en

eneste Lærd at fremvise, hvis Navn er berømt i Europa, eller fortiener at være det? Hvo vil negte dem Talenter, Indsigter, Dannelse i mange Maader, eller tillukke Diet for den rastløse Driftighed, som spores i alle deres Foretagender? Hvo kan da tvivle paa, at de, som kiendte ethvert Middel til deres Hensigts Opnaaelse, skulde glemme, at det er Videnskaber og Studier, som lede til den Aands-Overlegenhed, det Herredømme over Tidsalderens Mening og Villie, som var alle deres Bestræbelsers Formaal?

Men — da det kom dem allene an paa at have Vælde, Rigdom, Anseelse, saa maatte alle Ordenens Foretagender have en Tendents, som allene var beregnet til dette Diemed, og den Frihed i Grandskning og Undersøgelse, den Ret til klar, tydelig, aabenhiertig Fremstilling af sin Grandsknings og Undersøgelses Udbytte, der er aldeles uundværlig for enhver ægte Videnskabens Dyrker, maatte i saare mange Maader indskrænkes. Ingen i Ordenen kunde da anse sig som Patriot eller Cosmopolit, som Almeenoplysnings Ven, Sandhedens Tolk, Dydens Talsmand, han maatte være Ordens-Medlem med Liv og Siæl, og intet andet. Hans eensomme Studier, der stode under strengeste Opsigt, hans offentlige Foredrag, agtpaagivne af nøieregnende Censorer, hans Skrifter, som allene efter strengt Giennemsyn kunde trykkes med Foresattes Tilladelse, maatte tilhobe sigte til det store Maal. Han maatte da tie, hvor man befalede, sophistere, hvor man saa

bød det, forfegte Hierarkie, Overtro, Fanatisme, Opsætsighed mod Øvrigheden, forvende Lys til Mørke og Uret og Ret, naar man saa vilde. Han gik paa en steil, snever Bro uden Støtte imellem tvende Afgrunde, Hierarkiet paa den ene Side, Generalen og Ordenens Interesse paa den anden. Vilde han undgaae Scylla, maatte han falde i Charybdis, og det Forsøg maatte Mange dyrt betale.

Vi ville derfor ikke fordre, at Jesuiterordenen saaledes, som den var organiseret og styret, skulde, hvad der efter dens Organisation og Styrelse var umuligt, giøre meget Stort og Herligt for Videnskaberne; thi vi vide, at under Vaabenbrag tie Muserne, og at de flye Tyrannen, som vil lægge dem i Lænker. Men at man ikke skal beskylde os for Ukyndighed eller Partiskhed, ville vi indrømme, at Jesuiterne, i den Fare og Tvang, hvori de vare, have giort fast mere, end man skulde formode, at Mange af dem have søgt at bryde Lænkerne, eller at gaae saa vidt, som de tillode, og i den snevre Kreds, man afmaalte dem, samlet mange Materialier til den store Bygning, hvilke for dem, som have frie Hænder, ville være brugbare, og som man vil vide at anvende paa rette Tid og Sted.

Jesuiten kunde uden al Hinder skrive Grammatiker, Lexica, udgive Classikere og Patres, og foranstalte voluminøse Samlinger af Oldsager, skrive, samle Alt, hvad han vilde, naar han ei kom Hildebrandismen og Despotismen for nær.

Vilde han skrive i Astronomien, da maatte han vogte sig for at rose det copernicanske System, at han ikke skulde kaste Skygge paa de Hædersmænd, som vilde have Galilæi paa Baalet. Vilde han skrive i Naturlæren, maatte han vogte sig for, i det mindste directe at anvende den til Overtroens Udrydelse. Vilde han skrive om Missionerne, da maatte han ikke glemme, at Jesuiterne havde udbredt Christendommen ved Mirakler. Vilde han befatte sig med Litteraturen, da maatte han vogte sig for Cataloget over de forbudne Bøger; med sine Ordensbrødre, Maldonado og Leo de Castro nedsætte Udgaven af Polyglotter, at ikke det gamle Testamentes Urskrift skulde agtes høiere end Vulgata eller LXX, og med en Turrian slukke det Lys, de protestantiske Lærde vilde lade skinne over de falske Decretaler. Vilde han forklare Kirkefædrene, da maatte han bestemt vise sig som Protestantismens, Molinismens og Jansenismens afsagte Fiende, vilde han skrive i Politik, maatte han ei fordomme Machiavell, og vilde han være Moralist, maatte han ikke giøre Veien trang, som fører til Livet; vilde han skrive om Folkeoplysning, da maatte han holde det loretanske Huus, de undergiørende Billeder, Reliqvier og Amuleter i Ære, og skrev han om Statsret, da maatte han ikke glemme, at i Rom er Kongernes Konge.

At Jesuiten Joh. Ferrand skrev en Bog, hvori han beviste, at det var et Mirakel, at slige Reliqvier, som kunde kun være eengang til i Natu-

ren, bleve saaledes mangfoldiggiorte, at de kunde dyrkes paa flere Steder, det lod man frit og ubehindret passere. At Jesuiten Sforza Pallivicini skrev en partisk Historie for det tridentinske Concilium, forskaffede ham Cardinalshatten, imedens Servitermunken, Paolo Sarpi, for sit sanddrue Værk herover blev anfaldet og saaret af Snigmordere. Jesuiten Bellarmins Bog mod Kiettere, hvor ivrig den end var, fandt dog ikke Bifald, fordi den alt for nøiagtig fremstillede Protestanternes Meninger, og hans Bog om Pavens Magt mishagede Sixtus V., fordi den indrømmede Paven for lidet, og den franske Regiering, fordi den tilstod ham for meget, saa den nær af modsatte Aarsager var bleven brændt baade i Rom og Paris. Jesuiten Raynaud kunde vel udgive Patres, men da han vilde rose Oldtidens Frihed for Censur, blev hans Skrift fordømt af Inquisitionen. Petau kunde skrive sine chronologiske Værker og oplyse Spaadommene hos Propheten Daniel, men da han skrev en Dogmatik, blev han sigtet for Arianisme, og døde i et Slags Arrest i sit Collegium. Ordenen kunde vel ved sit første Jubilæum udgive sin Skildring af sit første Aarhundrede, og ligesom den hellige Franciscus af sine Sønner var sammenlignet med Christus, turde man vel vove at stille Ordenens Historie, Fortieneſter og Berømmelse i en lignende Parallel. De flanderske Jesuiter kunde vel fra 1641 udgive det uhyre, indtil 1786 fortsatte Værk Acta

Sanctorum, som efter den første Udgiver Joh. Bolland kaldtes Bollandisternes, hvilket Værk vist nok skulde tiene til Opbyggelse, og sikkert oplyse mangen Punkt i Kirkehistorien; men Værdien og Ægtheden, vel at mærke Ægtheden af de her sammendyngede Legender maatte efter Samlernes egen Tilstaaelse rette sig efter den kirkelige Arvelæres Norm, og da Papebroch, som fortsatte Værket efter de første Udgivere, vovede at tvivle om, at Carmeliterordenen kunde udlede sin Oprindelse fra Propheten Elias paa Carmel, eller om Keiser Constantinus den Store var døbt i Rom, og havde givet sit Legat til Kirken, eller om Christus selv havde aflagt Armodsløftet: bleve adskillige Bind af denne Samling forbudne i Portugal og Spanien, og endskiøndt Paven ikke efter Carmeliternes Fordring vilde forbyde Værket, satte han dog en Deel deraf paa Listen af de forbudne Bøger, fordi derudi var talet uden Ærbødighed om visse Pavevalgs Historie.

Man har rost Jesuiterne for deres Omsorg for Ungdommens Underviisning, men Alle vare ikke af den Mening; thi i Polen erklærede en Adelsmand for Stænderne, vist ikke uden Grund, at deres eneste Konst bestod i at giøre gode Hoveder sløve ved uforstaaeligt Pedanterie, at mange unge Adelsmænd, som vare opdragne i deres Collegier, ikke duede til nogen Forretning, uden de ved Reiser havde afrystet Jesuiterdisciplinens nederdrægtige Aand, og dog ikke vare saa brugbare, som de, der i protestan-

tiske Skoler havde nydt endog kun maadelig Underviisning; endelig at deres Skoler og Prækestole ikke vare besatte med de bedste Hoveder, men med elendige Snakkere, dem de i en Hast efter egne Grundsætninger danne; eftersom deres skarpsindigste og dueligste Mænd ere ved Hofferne og Regieringen, for til Ordenens Fremme at udføre langt vigtigere Ting, end hvad der vedkommer Kirken og Skolen. I Edictet om Ordenens Ophævelse i Portugal hedder det og, „at Jesuiterne ved deres dunkle og pedantiske Læremaade havde standset Videnskabernes Fremme og ladet de lærde Sprogs Studium forfalde; deres Lærlinge maatte i otte, ni og flere Aar plage sig med grammaticalske Regler, uden at de grundigen lærte det latinske eller græske Sprog." *)

Jesuiternes Adfærd især i Tydskland efter Reformationen viser tilfulde, hvorledes de meente det med Oplysning. Da havde adskillige tydske Fyrster, selv Prælater, søgt at afskaffe unyttige og overtroiske Skikke, og giøre den offentlige Cultus mere fornuf-

*) Tænker man paa de Beskyldninger for unaturlige Laster, man nyligen atter har fremført og beviist mod et stort Antal af Jesuiter i Baiern i et langt Tidsrum, skal man vist ikke rose dem, som Pædagoger. S. Rev. in Christo, Patris Jacobi Morelli e S. J. amores, e scriniis provinciæ superioris Germaniæ Monachii nuper apertis expositi, per Car. Henr. de Lang, Archivorum regni supremum antistitem. München 1815.

tig og opbyggelig. Men Jesuiterne, i hvis Instructioner var den Regel, at Ingen af deres Undergivne maatte lære at læse eller skrive uden Generalens Tilladelse, søgte at giøre Folket endnu mere uvidende og overtroisk. De bragte Billeddyrkelsen og Valfarterne igien i Anseelse, og den siunkne Agtelse for Reliqvier hævede de paa ny og forøgede den ved at sælge Ignatiuspulver, Ignatiusvand, Penge med hans Billede, Amuleter og Diævelssvøber.

Men hvilke Fortieneſter af Videnskaberne, Jesuiterne end virkelig have eller synes at have erhvervet sig, kunne disse dog ingenlunde opveie den ubodelige Skade, de ved deres aabenbare ugudelige Fordreielse af Sædelæren have tilføiet den christelige Menighed. Vel havde man tilforn ønsket, at Religionen og dens Tienere ikke ville være for strenge i deres Fordringer, vel havde man allerede kiendt noget til en konstig Casuistik, som vidste at bortjage Samvittighedsscrupler, vel havde man søgt at mage det saa, at man heel vel kunde tiene to Herrer og uden synderlig Opoffrelse faae Syndsforladelse. Vel var Afladet endnu til, endskiøndt det ikke blev forkyndt som i Reformationens Dage, og Misbrugene med Valfarter og Helgendyrkelse vare viist intet mindre, end fordeelagtige for Sædeligheden. Men saaledes aabenbar at ryste Moralen i hver dens Grundvold, saa at trodse Undseelse og Rygte, saa at døve Samvittighedens Stemme, at udslette Loven, der er skreven i Hiertet, saa at forstærke alle Liden-

Fabernes Skingrunde, saa at forkynde Forbrydelser, som tilladelige, alskens Argelist, Kroglove, Snigveie, som undskyldelige: det var allene Jesuiterne forbeholdet, og derudi har Ingen Brøde, som de, og de have drevet det til en Yderlighed, for hvilken Menneskeheden gyser, og alle gode Aander flye med Veemod og Forfærdelse, og for hvilken ethvert Forsvarsord er forgieves, og ligesaa skændigt, som den Sag, det skulde forsvare.

Det var da vienſynligt, at de vilde hæve Hierarkiet til den Spidse, det havde i Gregorii VIIs Tider, og allevegne prædike den blinde Lydighed mod Paven, til hvilken de ved deres Ordens fierde Løfte havde forpligtet sig, hvilket Løfte de dog, naar Paven ikke vilde som de, ved flere Leiligheder aabenbare overtraadte. Men da de, i det mindste til en Tid, vilde herske i Pavens Navn, maatte de vel og forfegte hans Vælde. Man hørte da Jesuiten Santarell i en Bog om Kietteri, som blev trykt med Ordensgeneralens Samtykke i Rom i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, offentlig erklære: „Paven kan paaminde Kongerne og straffe dem med Døden; thi til Peder og hans Efterfølgere er det sagt: Fød mine Faar. Hyrden har Ret til at straffe Faarene. Fyrsterne ere ikke til uden for Menighedens Faaresti.“ Man hørte dem i Anledning af de janseniſtiske Stridigheder offentlig paastaae: „Om Paven befaler os at fornegte Christum, maa vi lyde ham; i slige Tilfælde synde vi ikke; thi be-

faler han os Noget, som strider imod Sandhed og Ret, maa han, og ikke vi, derfor giøre Regnskab." De lærte 1661 offentlig i det clermontinske Collegium i Paris: „at Paverne, naar de dømte, vare ligesaa ufeilbare, som Christus," og i den tydske Jesuit Gretsers Værker, som udkom i Regensburg 1737—38, siges der udtrykkeligen: „Vi frygte ei for at vedstaae, at Paven kan, om Nødvendigheden fordrer det, løse catholske Undersaatter fra deres Troskabseed, dersom Fyrsten behandler dem tyrannisk, og at dersom Paven gior det klogeligen, er det en fortienstlig Gierning."

Forkyndte de saadanne Grundsætninger om Pavemagten, da kunne vi ikke undre os over, at de ogsaa lærte Kongemord. Den spanske Jesuit, Mariana, bekiendt som sit Fædrelands Historieskriver, siger at Jacob Clement ved at myrde Henrich III. giorde en berømmelig Gierning. I sit Skrift „om Kongen" siger han: „dersom de, som dræbe en Tyran, komme vel derfra, da vorde de hele deres Liv igiennem ærede, som Helte; i modsat Fald er deres Død ærefuld for Guder og Mennesker, og deres ædle Bestræbelse lyser for den sildigste Efterslægt. Det er en afgiort Sag, at man maa dræbe en Tyran, enten ved aabenbare Magt, det være sig i Palladset, eller paa Valpladsen, eller ved hemmelig List. Det vidner vel om høiere Mod og ædlere Sind, ikke at dølge sit Had, og angribe Fienden af det almene Vel offentlig: dog kan man rose den Klogskab, som

angriber Tyrannen fra et Bagholb; den gior mindre Opsigt og udsætter den Enkelte og det Hele mindre for Fare. Jeg holder for, at man ikke maa give Tyrannen Gift i Spise eller Lægedom; men der viser sig endnu en Udvei. Man kan anvende Giften saaledes, at han, som er bestemt til Døden, ikke selv medvirker dertil. Dette er Tilfældet med stærke Gifte, med hvilke man kun behøver at indgnide en Sadel eller et Klædningsstykke, for at frembringe Døden." Jesuiten Escobar siger i en trykt Afhandling over Moralen: „Den, som er proscriberet, kan dræbes allevegne; thi Pavens Herredømme strækker sig over hele Verden." Jesuiten Busenbaum siger i en Dogmatik, trykt 1652, og over hvilken man lige til vore Tider holdt Forelæsninger i alle Ordenens Skoler: „at Sønnen, Munken, Undersaatten maa forsvare sig, om end Faderen, Abbeden eller Fyrsten derved skulde dræbes." Jesuiten Lessius siger i en Bog om Ret og Retfærdighed, Antwerpen 1617: „For at redde sin Ære, kan Sønnen rydde sin Fader, Munken sin Abbed, Slaven sin Herre, Undersaatten sin Monark af Veien." Da Ordenen blev ophævet i Frankrige, blev efter en noie Undersøgelse, hvis Resultat i et udførligt Værk 1762 er bekiendtgiort, Skrifter af to og tyve navngivne Jesuiter, som foredragende en morderisk og afskyelig Lære mod Borgernes Liv og Fyrsternes hellige Personers Sikkerhed, ved en Parlamentsordre brændte af Bøddelen. I et

Skrift: über die Wiederherstellung der Jesuiten, Frankfurt am Mayn, 1815, nævnes sex og tredive Skrifter af forskiellige Jesuiter, som ere udkomne fra 1593—1756, og som udtrykkeligen ville bevise Retmæssigheden af Kongemord.

Overeensstemmende med disse afskyelige Maximer vare og adskillige andre, Jesuiterne ikke skammede sig ved, i Tale og Skrift ved saa mange Leiligheder at forsvare, f. Ex., „at naar det gieldte Kietteres Udryddelse, Guds Navns Forherligelse, eller noget andet godt Diemed, maatte man bruge hvilketsomhelst Middel man vilde; at Meeneed, Løfters og Pagters Overtrædelse, List, Vold og Mord i slige Tilfælde vare tilladelige.“

Lægger man hertil den Lære om Probabilismen, hvilken Jesuiten Escobar især bragte i System, efter hvilken man for enhver ulovlig Handling havde Ret til at tænke sig en rimelig Grund, som kunde giøre den ei allene tilgivelig, men endog roesværdig, og hvorved da tvetydig Tale, hemmelig Forbeholdenhed, Rets Fordreielse, Dommeres Bestikkelse og alle Snigveie for at liste sig fra Lovene, sik som et Frihedsbrev; tænker man, at de lærte, at ligesom Hensigten helligede Midlet og giorde en ond Handling god, saaledes blev ved andre Handlinger Sindelaget erklæret for ligegyldigt, og ligefrem paastaaet, at det altid var godt, f. Ex. at bruge Sacramentet, at tage Deel i Gudstienesten, hvorledes end Sindet herved maatte være beskaffent

— tænker man sig, med hvilken væmmelig Vidtløftighed deres Casuister, især Spanieren Sanchez, afhandlede Utugts-Synderne, saa at Sorbonnen maatte sige: „at den neppe vilde troe Diævelen selv med al Anstrengelse istand til at opfinde saa mange Uteerligheder, som Forfatteren frembragte i sin Bog om Ægteskabets Sacramente af sin egen Erfaringskreds" — da kan man vel ikke negte, at Fyrsterne og deres Raad havde fuldelig Ret, da de stode op mod denne Orden, og ei allene forviste den af deres Stater, men fordrede, at dens Navn skulde udslettes og dens Sted ikke findes mere, og at Clemens XIV. giorde sin Pligt, da han underskrev Bullen: „Vor Herre og Gienløser," skiøndt han vel kunde vide, at han ikke kunde giøre det uden stor Opoffrelse.

At der alligevel i et Selskab, som varede saa længe, og tilsidst talte over tyve tusende Medlemmer, har været, og det ikke faa retskafne Mænd, som i Hiertet have sukket over det Aag, de uden at kiende, at det var tungt og ikke gavnligt, ubesindigen paatoge sig, sukket over det skrækkelige Samfund, med hvilket de havde forenet sig, uden at kiende den mørke Pagts gyselige Fordringer; at de have været Alt, hvad der efter Omstændighederne var dem muligt at være, vogtet sig for at træde frem paa de Skuepladse, hvor deres Dyd var i Fare, søgt at leve i Stilhed for deres Lærlinge, for Videnskaberne, for Menighederne, taalt Navn af indskrænkede Hoveder, af mystiske

Sværmere, af ængstlige Selvplagere, for ikke at drages ud i Rænkernes og Fristelsernes Hvirvel: det nødes vi til at antage ikke allene for sandsynligt, men for afgiort, hvis vi ikke ville negte Historiens Vidnesbyrd, eller bortkaste, hvad vi aldrig kunne undvære, vor Tro paa Menneskeheden, vor Tillid til det Forsyn, som ogsaa vaager over Mørkhedens Forbund. Vi vide det, at der i Aaret 1589 blev af nogle Jesuiter, som ikke turde nævne sig, indsendt en Forestilling til hiin dierve Sixtus V., hvorudi det blev sagt, „at Aanden i Ignatii Constitutioner var saa forvendt, at disse blive ganske foragtede; at Ordenens Foresatte handlede saa vilkaarligen, at de Bedste, Viseste og Ældste af vore ofte tvivle paa, om denne forvirrede Hob af Mennesker virkelig ogsaa er en af den hellige Stol stadfæstet Orden, eller snarere en Synagoge af Personer, som leve uden al Regel." Men Sixtus døde, inden han kunde vise, at han havde læst den Klage, og hans Eftermand Gregorius XIV. var ikke som han. Derfor kunde Ordenens fierde General, El. Aqvaviva holde et almindeligt Møde 1593, og udgive et tordnende Decret mod dem, „som under Skin af Iver for Ordenens Haandhævelse henvende sig med Klager til Paven. De ryste Institutets Grundstøtter. Som Oprørsstiftere, som Befængte, skulle de udstødes. Dog forbeholder Generalen sig Ret til først at tugte dem." Man skiælvede ved denne Trudsel — og klagede ikke mere saaledes.

Vilde derfor Nogen mene, at man ikke saa lettelig maa raabe: Min Siæl komme ikke i deres Raad, min Ære ikke i deres Forsamling! vilde Nogen sige os, at man kan være for streng, for ubillig i sin Dom over den store, mægtige, talrige, nedtrykte og gienopreiste Jesuiterorden, vil han sige os, at der maa skielnes imellem Jesuitismus og Jesuiter: da svare vi ham heel aabenhiertigen, at vi ikke tiltroe os Skarpsind til at adskille, hvad saa nøie er tilsammenføiet, og at vi holde for, at har der i noget Samfund været en Samfunds-Aand, saa maatte det være i det, som var saaledes organiseret, ledet, styret, hvor man vidste baade saaledes at kiende sine Folk, at placere dem, at skrække og straffe, opmuntre og belønne. Den som kunde opløse det store Problem at være Jesuit uden Jesuitisme, at være i Ordenen, uden at have dens Aand og fremme dens Formaal, maatte enten befinde sig i særdeles lykkelige Omstændigheder, eller være et overordentlig sieldent Menneske.

Jesuiterordenen maa dog vel have havt sin Nytte? Ellers blev den vel ikke oprettet igien, ellers havde den vel ikke sine Talsmænd, og dens Udgang og Indgang staaer jo dog under det evige Forsyn? — Ja — upaatvivleligen! Der er og maa være en Giæring, en Kamp imellem Kræfterne i den physiske og intellectuelle Verden. Hierarkiets Mænd ville sige os, at den Orden standsede, hvad Luther, Zwingli, Saxere, Genfere, Schweizere, Ne-

berlændere og Böhmere vilde virke for Menings- og Samvittighedsfrihed. Politikens Genier ville lære os, at den gav Fyrsterne Viisdom og Energie, og raadede dem ikke at bruge halve Forholdsregler. Handelens Patroner ville berette os, at den førte Skibe til begge Indien, og udbredte Cultur over de Vilde ved Ganges og i Paraguay. Videnskabernes Mæcenater forkynde os, at de Folk ei indsluttede sig i mørke Celler, ei stirrede paa betydningsløse Legender, ei syslede med Messer, Hora's og Rosenkrandse, men med Mathematik, Mekanik, Astronomie og Sprogkundskab, Antiqviteter og Kirkefædre, Historie og Medicin, og Ungdommens Venner vilde melde os, at de vare dygtige Skolemestere, forstode at holde de Unge i Ave, og lade dem glimre ved Examina. Vi ville høre den Tale, og vi vide at vurdere den, som den fortiener. Vi skatte Mandens Værd og Daad, hvilken Kiortel og Navn han end monne bære, og vi bøie os i Støvet for det Væsen, der udsender Stormen og Lynet, som sin Tiener; men den Orden, hvor saadant Herredømme er ført, saadan Lydighed fordret og givet, saadanne Grundsætninger hyldede, saadan Daad udøvet, den hverken kunne, ville eller bør vi i det Hele yde vor Beundring og Agtelse.

Ordenen var sin Tids Product, og en stridende Kraft i den store Kamp i fast halvtredie Aarhundrede. Den var virksom til Forbauselse, omstyrtede, ødelagde, erobrede, men kaldte til drabelig Modstand,

faldt overvunden, ydmyget, traadt under Fødder. Den har reist sig igien, og Tidsalderen synes atter at være den gunstig.

Der, hvor man kuldkastede Altrene, vanhelligede Templerne, spottede Oldingens graae Haar og forgreb sig mod Gravenes Fred, som mod Nationens Mindesmærker, der, hvor de Vise og Dydige maatte flye, Daarer og Forbrydere greb Statsroret, hvor Fyrster forjoges, eller dømtes som Misdædere, hvor Arveret og Folkenes Ønsker og Villie ikke bleve agtede, der, hvor man har prøvet alle Anarkiets, alle Irreligionens, alle Tøilesløshedens, alle en langvarig Krigs unævnelige Trængsler: der, vil man med aabne Arme modtage en Orden, der siger: vi skulle reise Altrene, rense Templerne, lyse Fred over Gravene, give Alderdommen sin Krone og Fyrsten Magt over Rige og Folk, naar han er Kirken og dens Tiener tro; vi kunne raade i Cabinetterne, lede Underhandlinger, forbinde begge Indier, have Folkets Tro, Mening og Samvittighed i vor Magt og bøie den efter vor Villie; vi kunne byde over Tale og Skrift, over Beslutning og Idræt; vi have det faste Punkt uden for Kloden, og ved arkimedisk Konst kunne vi bevæge den efter vort Tykke.

Der — hvor Templet staaer øde, fordi det ei indbyder ved Pragt, og Gudsdyrkelsen ringeagtes, fordi den ei har Afvexling som Theatret; der, hvor Philosophien taler saa dunkelt, tvetydigt Sprog, at den sigtes for Gudsfornegtelse, i det den forkynder

sig som Guds Forherligelse; der, hvor Religionens Tienere sukke under Armod, og istedet for at grandske, nødes til at grave, for ikke at trygle; der hvor Mange af dem foragte den Bibel, som om de ei behøvede den, og Mange tale dens Sag i en Tone, der ei er den og dem værdig; der, hvor man er, som Roret, der drives hid og did af Veiret, lader sig føre af enhver Lærdoms Vind, og vælger sig Lærere i Hobetal, alt som de kunne kildre Ørene; der, hvor man hører enhver den lave Egennyttes, den forfængelige Æres, den sandselige Vellysts Tilskyndelse; der, hvor man saa gierne vil bedøve, bedaare sig selv — der, der vil denne Orden eller dens Aand, endog uden dens Navn, finde Indgang, og de Ordenens Mænd, de dens usynlige Styrere og Redskaber, som have vidst at benytte sig af alle Tider, lempe sig efter alle Omstændigheder, paatage sig alle Skikkelser, og nu, da vi troede dem adspredte, og Faa i Tallet, reise sig med saadan Kraft, i saadan Mængde, under saadan Beskyttelse, de ville vide at virke ogsaa til de fierneste Egne.

Derfor staaer her et Memento mori; derfor er her talt et Varsels Ord i rette Tid. Derfor skal den vækkes, den Protestantismens høie Aand, som beskiælede for trehundrede Aar siden den Mand, hvis Navn vor Confession bærer, ham, hvis Værk Loyolas Selskab vilde styrte. Den Aand skal vækkes ved sund Menneskeforstand, ved reen Sandhedskiærlighed, ved grundig stadig Videnskabelighed, ved uskrømtet

Ærbødighed for Guds hellige, uforfalskede Ord, ved Afsky for slem Vinding, ved Foragt for Ærens tomme Glands og Vellysts Trylleri, ved Tro, Haab og Kiærlighed skal den høie Aand næres og seire over Kiødet — og da komme Fristeren, i hvilken Skikkelse han vil, og vise os Verdens Riger og Herligheder; vi kunne og ville svare: der staaer skrevet: Du skal tilbede Herren din Gud og tiene ham allene.

Den nye Paris,

et Børneeventyr

af

Goethe.

(Aus meinem Leben, Dichtung und Wahrheit, 1ster Theil, S. 105—138. *)

Jeg drømte nylig Natten for Pindsedag, at jeg stod for et Speil og havde travlt med de nye Sommerklæder, som mine gode Forældre havde ladet mig sye til Helligdagene. Klædningen bestod, som I veed, i Skoe af peent Læder med store Sølvspænder, fine

*) Meddeles her som Prove paa en Oversættelse af dette Værk, der udkommer paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag.

Bomuldsstrømper, sorte Underklæder af Sars, og en Kiole af grønt Berkan med Guldballetter. Den Gyldenstykkes Vest dertil var skaaren af Faders Brudgomsvest. Jeg var friseret og pudret, Lokkerne stode mig ud fra Hovedet som Vinger, men jeg kunde aldrig blive færdig med at klæde mig paa, fordi jeg stedse forbyttede Klædningsstykkerne, og det første altid faldt mig af Kroppen, naar jeg vilde tage det andet paa. I denne min store Forlegenhed kom en ung smuk Mand til mig, og hilste mig meget venligt. Ei, ei! velkommen! sagde jeg, det er mig meget kiært at see jer her. „Kiender I mig da?" sagde han smilende. Hvorfor ikke det? var mit Svar, ogsaa smilende. I er Mercurius, og jeg har tidt nok seet jer aftegnet. — „Ja jeg er, sagde han, og sendt til dig af Guderne i et vigtigt Ærende. Seer du disse tre Æbler?" — Han rakte Haanden ud og viste mig tre Æbler som den knapt kunde spænde om, og som vare ligesaa forunderlig skiønne som store, det ene af rød, det andet af guul, det tredie af grøn Farve. Man maatte tage dem for Ædelstene, som man havde givet Skikkelse af Frugter. Jeg vilde gribe efter dem, men han trak dem tilbage og sagde: „Du maa først vide, at de ikke ere til dig. Du skal give dem til de tre smukkeste unge Mennesker her i Byen, der saa, hver efter sin Lod, skal finde Ægtefæller, saadanne som de kan ønske sig. Der! og giør nu dine Sager godt!" sagde han i det han forlod mig, og gav mig Æblerne

i mine aabne Hænder; de syntes mig at være blevne endnu større. Jeg holdt dem derpaa op imod Dagen, og fandt dem ganske giennemsigtige; men strax paa Timen trak de sig opad i Længden, og blev til tre deilige Fruentimre i maadelig Dukkestørrelse, hvis Klæder vare af samme Farve som Æblerne før. Saaledes gled de sagte op ad mine Fingre, og da jeg vilde snappe efter dem, for dog i det mindste at holde een af dem fast, svævede de allerede høit oppe og langt borte, saa jeg maatte lade mig nøie med at see efter dem. Der stod jeg da ganske forundret og forstenet, holdt endnu Hænderne i Veiret og bekiggede mine Fingre, som om der havde været noget at see paa dem. Men paa een Gang saae jeg en allerkiæreste lille Pige dandse omkring paa mine Fingerspidser, mindre end de andre, men ret nydelig og munter; og da hun ikke, som de, fløi bort, men tøvede og traadte dandsende hid og did, snart paa denne Fingerspids, snart paa hiin, saa betragtede jeg hende en lang Stund forundret. Men da hun behagede mig saa særdeles vel, troede jeg endeligen at kunne snappe hende, og tænkte at gribe ret behændigt til; dog i samme Øieblik fornam jeg et Slag i Hovedet paa mig, saa jeg faldt om ganske bedøvet, og ikke vaagnede af denne Bedøvelse, førend det var paa Tide at klæde mig paa og gaae i Kirke.

Under Gudstienesten gienkaldte jeg bestandigen disse Billeder; ogsaa ved mine Bedsteforældres Bord, hvor jeg spiste til Middag. Om Eftermiddagen vilde

jeg besøge nogle af mine Venner, saavel for at lade mig see i min nye Klædning med Hatten under Armen og Kaarde ved Siden, som ogsaa fordi jeg skyldte dem Besøg. Jeg fandt ingen Mennesker hiemme, og da jeg hørte, at de vare gaaede uden for Porten, besluttede jeg at gaae efter dem og tilbringe en fornøielig Aften. Min Vei førte mig langs hen med Volden, og jeg kom til det Sted, der med Rette bærer Navn af den flemme Muur, thi det er aldrig ganske rigtigt der. Jeg gik kun langsomt, og tænkte paa mine tre Gudinder, men især paa den lille Nymfe, og holdt tidt nok mine Fingre i Veiret, i det Haab, at hun skulde være saa artig igien at ballancere paa dem. Gaaende frem i disse Tanker, saae jeg paa venstre Haand en lille Port i Muren, som jeg aldrig kunde huske, jeg havde seet før. Den saae lille ud, men Spidsbuen oven over den kunde have ladet den høieste Karl gaae igiennem. Buen og Sidekarmene vare meget net udgraverede af Steenhuggeren og Billedhuggeren, men Døren selv drog især min Opmærksomhed til sig. Bruunt, ældgammelt Træ, uden synderlig Stads, var beslaaet med brede Metalbaand, med baade ophøiet og indgravet Arbeide paa, hvis Løvværk, hvori der sad de naturligste Fugle, jeg ikke nokſom kunde beundre. Dog, hvad der synes mig allerunderligst, der var intet Nøglehul at see, ingen Klinke, ingen Hammer, hvoraf jeg formodede, at denne Dør kun blev lukket op indenfra. Jeg havde ikke taget feil; thi da jeg traadte

den nærmere for at føle paa Siraterne, gik den op indad, og en Mand kom til Syne, i hvis Klædedragt der var noget Langt, Vidt og Underligt. Ogsaa omskyggede et ærværdigt Skiæg hans Hage, hvorfor jeg var nær ved at holde ham for en Jøde. Men han, som om han havde giettet mine Tanker, giorde det hellige Korses Tegn for sig, hvorved han gav mig tilkiende, at han var en god catholsk Christen. — „Unge Herre, hvorledes kommer I herhid? og hvad bestiller i der?" sagde han med venlig Stemme og Mine. — Jeg beundrer, svarede jeg, Arbeidet paa denne Port, da jeg endnu aldrig har seet saadant, uden det skulde være paa smaa Stykker i Konstelskernes Samlinger. — „Det glæder mig, sagde han derpaa, at I holder af saadant Arbeide. Indvendigen er Porten endnu meget smukkere. Kom herind, om I har Lyst!" — Jeg var just ikke saa ganske vel til Mode ved denne Sag. Portnerens underlige Klædning, Afliggenheden og ellers Noget, jeg veed ei hvad, der syntes mig at ligge i Luften, beklemte mig. Jeg nølede altsaa under Paaskud af at betragte Udsiden lidet endnu, og stial mig imedens til at see ind i Haven; thi en Have var det, der var aabnet for mig. Lige indenfor Porten saae jeg en stor beskygget Plads. Gamle Lindetræer i regelmæssig Afstand fra hinanden bedækkede den ganske med deres tæt sammengribende Grene, saa de talrigste Selskaber i den stærkeste Solhede kunde have vederqvæget sig derunder. Jeg stod allerede paa Tærskelen, og den Gamle

vidste stedse at lokke mig endnu et Skridt videre. Jeg modstod egentlig heller ikke, thi jeg havde altid hørt, at en Prinds eller Sultan i slige Tilfælde aldrig maa spørge, om der er Fare paa Færde. Havde jeg ikke ogsaa min Kaarde ved Siden? og skulde jeg ikke kunne faae Bugt med den Gamle, ifald han skulde ville giøre mig Noget? Jeg traadte altsaa ganske tryg ind. Portneren trykte Døren til, der slap i saa sagte, at jeg neppe fornam det. Nu viste han mig det virkeligen endnu meget konstrigere Arbeide, der var anbragt indenpaa, udlagde det for mig, og viste mig derhos en særdeles Velvillie. Aldeles beroliget herved, lod jeg mig føre videre i det beplantede Rum ved Muren, som gik hen i en Runding, og jeg fandt meget at beundre ved den. Nicher, konstigt udpyntede med Muslinger, Koraller og Metalstufer, gave af Tritonmunde rigeligt Vand i Metalbækkener. Imellem dem var der anbragt Fuglehuse og andre Sprinkelværker, hvori Egerner hoppede om, ostindiske Sviin løb frem og tilbage, og hvad artige Smaadyr man ellers kan ønske sig. Fuglene raabte og sang til os, naar vi gik forbi; især sladrede Stærene det naragtigste Tøi; den ene raabte altid: Paris, Paris! og den anden: Narcis, Narcis! saa tydeligt, som nogen Skoledreng kunde sige det. Den Gamle syntes stedse at see alvorligt paa mig, naar Fuglene raabte dette; men jeg lod som jeg ikke mærkede det, og havde virkelig heller ikke Tid til at give Agt paa ham; thi jeg kunde nok

mærke, at vi gik rundt, og at denne overskyggede Plads egentligen var en stor Kreds, der indsluttede en anden langt mere betydende. Vi vare ogsaa virkeligen igien komne til Porten, og det lod som den Gamle vilde lukke mig ud; men mine Øine bleve ved at være henvendte paa et gyldent Gitterværk, der syntes at omhegne Midten af denne forunderlige Have, og som jeg paa vor Gang havde havt tilstrækkelig Leilighed til at lægge Mærke til, skiøndt den Gamle altid vidste at holde mig ved Muren, og altsaa temmelig langt fra Midten. Da han nu gik lige hen imod Porten, sagde jeg til ham med et Buk: I har været saa overmaade artig imod mig, at jeg nok vilde vove endnu en Bøn, førend jeg tager Afsked med Jer. Turde jeg ikke besee hiint gyldne Gitter nærmere, der synes at indslutte det Indre af Haven i en meget vid Kreds? — „Meget gierne, svarede han, men da maa I underkaste jer nogle Betingelser." — Hvori bestaae de? spurgte jeg hastigt. — „I maa lade eders Hat og Kaarde blive tilbage her, og ikke vige fra min Haand, medens jeg ledsager jer." — Hiertelig gierne! svarede jeg, og lagde Hat og Kaarde paa den første Steenbænk den bedste. Strax greb han min Venstre med sin Høire, holdt den fast, og førte mig med nogen Voldsomhed lige fremad. Da vi kom til Gitteret, omskiftedes min Forundring til Forbauselse; saadant Noget havde jeg aldrig seet. Paa en høi Sokkel af Marmor stode utallige Spyd og Korsgevær i Rad ved Siden af

hverandre, der hang sammen ved deres selsomt udsmykkede Topender, og dannede en heel Kreds. Jeg saae igiennem Mellemrummene, og bemærkede tæt bag ved et sagte flydende Vand, paa begge Sider indfattet med Marmor, som i sit klare Løb lod see et stort Antal Guld- og Sølvfiske, der bevægede sig hid og did, snart sagte, snart hurtigt, snart enkelte og snart flokkevis. Nu vilde jeg ogsaa gierne have seet over Canalen, for at erfare hvorledes det var beskaffent i Hiertet af Haven, men fandt til min store Bedrøvelse, at Vandet var paa Modsiden indfattet med lige saadant et Gitter, og det saa konstigt, at til ethvert Mellemrum paa denne Side svarede der netop et Spyd eller et Korsgevær paa hiin Side, og at man altsaa, de øvrige Sirater medregnede, slet ikke kunde see derigiennem, hvordan man saa end bar sig ad. Desuden hindrede den Gamle mig, der endnu stedse holdt mig fast, at jeg ikke kunde bevæge mig frit. Min Nysgierrighed voxede imidlertid bestandig stærkere, jo mere jeg havde seet, og jeg tog Mod til mig at spørge den Gamle: om man ikke ogsaa kunde komme derover? „Hvorfor ikke? svarede han, men paa nye Vilkaar.“ Da jeg spurgte om disse, gav han mig tilkiende, at jeg maatte klæde mig om. Det havde jeg intet imod. Han førte mig tilbage til Muren ind i en net lille Sal, hvor der paa Væggen hang mange Slags Klædninger, der alleſammen syntes at nærme sig det orientalske Costume. Jeg var hurtig omklædt; han strøg mine pudrede Haar

ind under et broget Net, efterat han til min Forskrækkelse havde støvet dem dygtigt ud. Nu fandt jeg mig for et stort Speil meget vakker i min Forklædning, og syntes bedre om mig selv end i mine stive Søndagsklæder. Jeg giorde nogle Gebærder og Spring, som jeg havde seet dem af Dandserne paa Markedstheatret. Imidlertid saae jeg i Speilet, og fik tilfældigviis Die paa Billedet af en Niche bagved mig. Paa dens hvide Grund hang der tre grønne Strikker, sammensnoede hver for sig paa en Maade, der ikke vilde blive mig tydelig i den Fraſtand. Jeg vendte mig derfor noget hastigt om, og spurgte den Gamle om Nichen saavelsom om Strikkerne. Han, meget høflig, tog een ned og viste mig den. Det var en grøn Silkesnor af maadelig Tykkelse, hvis to Ender, trukne igiennem et to Gange giennemskaaret Stykke grønt Læder, gave den Udseende af et Værktøi til en just ei meget ønskelig Brug. Sagen syntes mig betænkelig, og jeg spurgte den Gamle, hvad det betydede. Han svarede mig ganske roligt og venligt, at det var til dem, der misbrugte den Tiltro, som man her var rede at vise dem. Han hængte Snoren igien paa dens Sted, og forlangte strax, at jeg skulde følge ham; thi denne Gang tog han ikke ved mig; og jeg gik saaledes frit ved Siden af ham.

Min største Nysgierrighed var nu, hvor Døren, hvor Broen kunde være til at komme igiennem Gitteret og over Canalen; thi jeg havde endnu ikke kunnet faae Die paa noget deslige. Jeg betragtede der-

for særdeles noie den gyldne Omhegning, imedens vi gik hen imod den; men paa Øieblikket forgik Synet mig: thi uforventet begyndte Spyd, Spær, Hellebarder og Partisaner at rasle og ryste sig; og denne selsomme Bevægelse endtes med, at Spydene allesammen fældede sig imod hinanden, ret som naar to gamle Krigshære med Spyd og Stænger vilde gaae ind paa hinanden. Det var en Forvirring for Øiet og en Klirren for Ørene, som neppe var til at udholde; men et uendeligt overraskende Syn, da de aldeles nedstrakte bedækkede Canalens Kreds, og dannede den herligste Bro, man kan tænke sig; thi nu laae det mest brogede Haveparterre for mit Blik. Det var deelt i sammensnoede Bede, som, betragtede under eet, udgiorde en Labyrinth af Zirater; alle med grønne Indfatninger af en lav uldagtig Plante, som jeg aldrig havde seet; alle med Blomster, hver Afdeling af en forskiellig Farve, som ligeledes lavt nede ved Jorden lettelig lode een følge de foretegnede Grundtræk. Dette kostelige Syn, som jeg nød i fuldt Solskin, fængslede ganske mine Øine; men jeg vidste knapt hvor jeg skulde sætte min Fod, thi alle Slangegangene vare trukne saa overmaade peent med blaat Sand, der syntes at danne paa Jorden en mørkere Himmel, eller en Himmel i Vand; og saaledes gik jeg, med Øinene fæstede paa Gangen for mine Fødder, en Tid lang taus ved min Førers Side, indtil jeg endeligen blev vaer, at der i Midten af denne Bede- og Blomsterring stod en stor Kreds

af Cypresser eller et Slags Poppeltræer, igiennem hvilken man ikke kunde see, da de nederste Grene syntes at skyde op af Jorden. Min Fører, uden at nøde mig lige ad den nærmeste Vei, ledte mig dog umiddelbart hen til hiin Midte; og hvor blev jeg overrasket, da jeg, i det jeg traadte ind i de høie Træers Kreds, saae Colonnaden for mig til en kostelig Havebygning, der syntes at have lignende Synssider og Indgange paa de andre Sider. Men endnu mere end dette Mønster paa Bygningskonst fortryllede en himmelsk Musik mig, der lød ud fra Bygningen. Snart troede jeg at høre en Lut, snart en Harpe, snart en Cithar, og snart noget andet Klimprende, der ikke lignede noget af disse tre Instrumenter. Porten, som vi gik hen imod, aabnede sig snart efter en sagte Berørelse af den Gamle; men hvor forbauset blev jeg, da Portnerſken kom ud, og ganske fuldkomment lignede den nydelige Pige, der i Drømmen havde dandset paa mine Fingre. Hun hilsede mig ogsaa paa en saadan Maade, som om vi allerede havde været bekiendte, og bad mig træde ind. Den Gamle blev tilbage, og jeg gik med hende igiennem en hvælvet og smukt udpyntet kort Gang til Midtsalen, hvis herlige kuppelagtige Høide ved Indtrædelsen drog mit Blik til sig, og satte mig i Forundring. Dog kunde mit Øie ikke dvæle længe der, thi det blev lokket ned af et mere henrivende Skuespil. Paa et Tæppe lige under Kuppelens Midte sadde tre Fruentimmer i en Trekant, klædte i tre for-

skiellige Farver, den Ene rødt, den Anden guult, den Tredie grønt; Stolene vare forgyldte, og Tæppet et fuldkomment Blomsterbed. I deres Arme laae de tre Instrumenter, som jeg kunde skielne udenfor; thi, forstyrrede ved min Ankomst, havde de holdt op at spille. „Vær os velkommen!" sagde den midterste, hun nemlig som sad med Ansigtet imod Døren, i den røde Kiole og med Harpen. „Sæt Jer hos Alerte, og hør til, hvis I er Elsker af Musik." — Nu saae jeg først, at der tværsfor nedentil stod en temmelig lang Bænk, hvorpaa der laae en Mandoline. Det vakkre Pigebarn tog den op, satte sig og trak mig hen til sin Side. Nu betragtede jeg ogsaa den anden Dame paa min høire Haand; hun havde den gule Kiole paa; og var Harpespillersken anseelig af Figur, stor af Ansigtstræk og majestætisk i sin Adfærd, saa kunde man mærke et let, yndigt og muntert Væsen paa Citharspillersken. Hun var en rank Blondine, medens hiin havde smukke mørkebrune Haar. Mangfoldigheden og Overeensstemmelsen i deres Musik kunde ikke afholde mig fra nu ogsaa at betragte den tredie Skiønhed i den grønne Dragt, hvis Lutspil havde noget Rørende og tillige Paafaldende for mig. Hun var den, der mest syntes at give Agt paa mig og at henvende sit Spil til mig; men jeg kunde dog ikke blive klog paa hende; hun forekom mig snart kiærlig, snart sær, snart aaben, snart egensindig; eftersom hun forandrede sine Miner og sit Spil. Snart syntes hun at ville røre mig,

snart at drille mig. Dog maatte hun bære sig ad som hun vilde, saa kom hun alligevel ei ret langt med mig, thi min lille Naboerske som jeg sad Albue ved Albue med, havde ganske indtaget mig for sig; og naar jeg i hine tre Damer ganske tydeligt saae min Drøms Sylphider og Æblernes Farver, saa begreb jeg vel, at jeg ingen Aarsag havde til at holde dem fast. Den nette Lille havde jeg hellere taget fat paa, hvis kun ikke det Slag hun gav mig i Drømme, havde været mig altfor friskt i Minde. Hun havde hidtil holdt sig ganske rolig med sin Mandoline, men da hendes Herskerinder havde hørt op, befalede de hende at opvarte med nogle af hendes lystige Stykker. Neppe havde hun klimpret nogle Dandsemelodier ret opmuntrende, saa sprang hun i Veiret; jeg gjorde ligesaa. Hun spillede og dandsede; jeg blev henreven til at ledsage hendes Skridt, og vi opførte et Slags lille Ballet, hvormed Damerne syntes at være tilfreds; thi saa snart vi vare færdige, befalede de den Lille at vederqvæge mig imidlertid med noget godt, indtil Aftensmaden kom. Jeg havde tilvisse glemt, at der foruden dette Paradis endnu var noget Andet i Verden. Alerte førte mig strax tilbage i Gangen, som jeg var kommen igiennem. Ved Siden af den havde hun to velindrettede Kamre. I det ene, hvor hun boede, satte hun Oranger, Figener, Ferskener og Druer for mig, og jeg nød med stor Appetit saavel Frugter fra fremmede Lande, som af de Maaneder der først endnu

skulde komme. Sukkertøi var der i Mængde, ogsaa fyldte hun en Pocal af slebet Krystal med skummende Viin, men jeg trængte ikke til at drikke, da jeg havde lædsket mig tilstrækkeligt paa Frugterne. — „Nu vil vi lege," sagde hun, og førte mig ind i det andet Kammer. Her saae det nu ud som paa et Julemarked, men saa kostbare og fine Sager har man aldrig seet i en Markedsbod. Der var alle Slags Dukker, Dukkeklæder og Dukkeredskaber; Køkkener, Barselstuer og Kramboder, og en uhyre Hob enkelt Legetøi. Hun førte mig omkring til alle Glasskabene, thi deri var disse konstige Sager giemte. De første Skabe lukkede hun strax i igien, og sagde: „Det er ikke for Jer, veed jeg nok. Men her, sagde hun, kunde vi faae Bygningsmaterialier, Huse og Taarne, Mure, Palladser, Kirker, til at bygge en stor Stad af. Men det morer mig ikke; vi vil gribe til noget Andet, der er lige fornøieligt for Jer og for mig!" — Hun kom derpaa med nogle Kasser, hvori jeg saae smaa Krigsfolk pakkede ovenpaa hverandre, om hvilke jeg da strax maatte bekiende, at jeg aldrig havde seet noget saa smukt. Hun gav mig ikke Tid til at betragte det enkelte nærmere, men tog den ene Kasse under Armen, og jeg drog af med den anden. „Vi vil gaae hen paa den gyldne Bro, sagde hun, der leger man allerbedst med Soldater; Spydene give strax Retningen, hvori man skal stille Armeerne imod hinanden." — Nu vare vi komne paa det gyldne gyngende Gulv; under mig hørte jeg Vandet risle

og Fiskene pladske, medens jeg knælede ned for at opstille mine Linier. Det var, som jeg nu saae, lutter Rytteri. Hun roste sig af at besidde Amazonernes Dronning til Anførerinde for sin Qvindehær; jeg derimod fandt Achilles og en stolt Flok græske Ryttere. Hærene stode lige over for hinanden, og Ingen kunde see noget smukkere. Det var slet ikke flade Ryttere af Bly, saadanne som vore, men Mand og Hest, runde og legemlige, og grumme fiint udarbeidede. Man kunde næsten heller ikke begribe, hvorledes de holdt sig i Ligevægt, thi de stode ganske ene, uden at have noget Fodbræt.

Vi havde nu hver af os med megen Selvtilfredshed beskuet vor Krigshær, da hun forkyndte mig Angreb. Vi havde ogsaa fundet sligt i vore Kasser; der vare nemlig Æsker fulde af smaa, vel polerede Agatkugler. Med disse skulde vi i en vis Frastand kæmpe imod hinanden, hvorved det dog var udtrykkelig betinget, at der ikke blev kastet stærkere, end nødvendigt var for at omstyrte Figurerne, thi beskadiges maatte ingen af dem. Paa begge Sider begyndte nu Kanonaden, og i Førstningen virkede den til gienſidig Tilfredshed. Men da min Modstanderske bemærkede, at jeg dog sigtede bedre end hun, og at Seieren, der beroede paa Overtallet af dem, der bleve staaende, tilsidst vilde blive min, traadte hun nærmere, og hendes pigeagtige Kasten havde da ogsaa den forønskede Virkning. Hun fældede mig en Mængde af mine bedste Tropper, og jo mere jeg protesterede,

des ivrigere kastede hun. Endeligen syntes mig, at dette gik for vidt, og jeg erklærede, at jeg vilde gjøre i lige Maade. Jeg traadte virkelig ei allene nærmere, men kastede i min Harme meget stærkere, og det varede da ikke længe, før et Par af hendes smaa Centaurinder sprang i Stykker. I hendes Iver mærkede hun det ikke strax; men jeg stod forstenet, da de sønderbrudte Figurer af sig selv igien føiede sig sammen, Amazone og Hest igien bleve et Heelt og tillige ganske levende, i Gallop satte afsted fra den gyldne Bro hen under Lindetræerne, og farende hid og did i fuld Carriere endelig bleve borte oppe imod Muren, jeg veed ei hvorledes. Min smukke Modstanderinde var aldrig saa snart bleven dette vaer, før hun brød ud i lydelig Graad og Jamren, og raabte, at jeg havde tilføiet hende en uerstattelig Skade, der var langt større, end det kunde siges. Men jeg, som allerede var opbragt i Forveien, glædede mig, at jeg kunde gjøre hende Noget til Qvide, og kastede endnu et Par Agatkugler, som jeg havde tilovers, med al Magt blindt ind imellem hendes Krigsfolk. Ulykkeligviis traf jeg Dronningen, der hidtil i vor regelmæssige Leg havde været undtagen. Hun røg i Stykker, og hendes nærmeste Adjutanter bleve ogsaa knuste; men hurtig satte de sig sammen igien, og toge Flugten som de første, galopperende meget lystigt omkring under Lindene, og bleve borte henne ved Muren.

Min Fiende skiændte og skiældte; men jeg, nu jeg engang var kommen i Gang, bukkede mig ned for at samle nogle Agatkugler op, der rullede omkring paa Guldspydene. Mit harmfulde Ønske var at tilintetgiøre hendes hele Hær; hun derimod, ikke seen, sprang ind paa mig, og gav mig et Øresigen, saa det surrede i mit Hoved. Jeg, som altid havde hørt, at paa et Øresigen af en Pige maa der et dygtigt Kys, tog hende ved Ørerne og kyssede hende adskillige Gange. Men hun gav et saadant giennemtrængende Skrig, at jeg selv blev bange; jeg slap hende løs, og det var min Lykke, thi i det samme Øieblik vidste jeg ikke hvorledes det gik mig. Gulvet under mig begyndte at bæve og rasle; jeg mærkede strax, at Stakitterne igien satte sig i Bevægelse; men der var ingen Tid for mig til Overlæg, ikke heller kunde jeg faae Fodfæste til at flye. Jeg frygtede hvert Øieblik at blive spiddet, thi Partisanerne og Landserne, som reiste sig i Veiret, sønderflængede allerede mine Klæder. Nok sagt, jeg veed ikke hvad der foregik med mig, Syn og Hørelse forgik mig, og jeg samlede mig igien fra min Bedøvelse, af min Skræk ved Foden af en Lind, mod hvilken det tilbagespringende Gitter havde kastet mig. Med Opvaagnelsen vaagnede ogsaa min Arrighed, der endnu formeredes stærkt, da jeg hist over fra fornam Spotord og Haanlatter fra min Modstanderske, der maatte være kommen til Jorden paa hiin Side noget lempeligere end jeg. Jeg sprang da op, og da jeg trindt om-

mig saae den lille Hær strøet omkring, tilligemed dens Anfører Achilles, hvilke det opfarende Gitter havde slængt herover med mig, greb jeg allerførst Helten, og kastede ham imod et Træ. Hans Opstandelse og Flugt hovede mig nu een Gang saa godt som før, fordi min Skadeglæde forenede sig med det smukkeste Syn af Verden, og jeg var i Begreb med at sende Grækerne allesammen efter ham, da paa engang hvislende Vande sprudlede frem fra alle Sider, af Stene og Mure, af Jorden og Grenene, og i hvor jeg saa vendte mig hen, korsviis pidskede ind paa mig. Min lette Dragt var i kort Tid aldeles giennemblødt; forreven var den allerede, og jeg nølede ikke med at rive den ganske af Kroppen paa mig. Pampusserne kastede jeg væk, og saaledes et Stykke efter det andet; og jeg fandt det endog tilsidst i det varme Veir meget behageligt, at lade et saadant Straalebad udgaae over mig. Jeg spankede nu ganske nøgen gravitetisk omkring imellem disse velkomne Vande, og tænkte, at jeg længe kunde befinde mig vel saaledes. Min Harme køledes, og jeg ønskede intet hellere end en Forsoning med min lille Modstanderske. Dog, i et Nu stoppede Vandene, og jeg stod nu fugtig paa den giennemvædede Jord. Den gamle Mands Nærværelse, der uformodentlig traadte frem for mig, var mig ingenlunde velkommen; jeg havde ønsket at kunne, om ei fiæle mig, saa dog i det mindste tilhylle mig. Skamfuld, forfrossen og sysselsat med at bedække mig saa nogenlunde, giorde jeg en høist bedrøvelig Figur.

Den Gamle benyttede Øieblikket til at giøre mig de største Bebreidelser. „Hvad forbyder mig nu, udraabte han, at tage en af de grønne Snorer, og passe den paa Jer Ryg, om ei paa Jer Hals?" — Denne Trudsel tog jeg meget ilde op. Tag Jer i Vare, raabte jeg, for saadanne Ord, eller for saadanne Tanker blot! thi ellers er I og Jere Herskerinder forlorne. — „Hvem er da du, spurgte han trodsig, at du tør tale saaledes?" — En Yndling af Guderne, svarede jeg, paa hvem det beroer, om hine Fruentimre skulle finde værdige Ægtemager og føre et lykkeligt Liv, eller om han vil lade dem blive gamle og graae i deres Trylleklosster. — Den Gamle traadte nogle Skridt tilbage. „Hvo har aabenbaret dig det?" spurgte han forundret og betænksom. — Tre Æbler, sagde jeg, tre Juveler. — „Og hvad forlanger du til Løn?" udraabte han. — Fremfor alle Ting det lille Creatur, svarede jeg, der har bragt mig i denne forbandede Tilstand. — Den Gamle kastede sig ned for mig, uden at bryde sig om den endnu fugtige og dyndede Jord; derpaa stod han op, uden at være bleven vaad, tog mig venligt ved Haanden, førte mig til hiin Sal, klædte mig behændigen paa igien, og snart var jeg atter i min Søndagspuds og friseret som før. Portneren talte intet Ord videre, men førend han slap mig over Dørtærskelen, holdt han mig tilbage og pegede for mig paa nogle Gienstande paa Muren ovre paa hiin Side af Gaden, i det han tillige viste tilbage paa Porten.

Jeg forstod ham nok; han vilde nemlig, at jeg skulde indprente mig disse Gienstande, for desto vissere igien at finde Porten, der, inden jeg saae mig til, lukkede sig i bagved mig. Jeg mærkede mig nu vel, hvad der stod ligeover for mig. Over en høi Muur fremskøde Grenene af nogle ældgamle Nøddetræer, og bedækkede tildeels Gesimsen, hvormed den endtes. Grenene naaede ned til en Steentavle, hvis udgraverede Indfatning jeg nok kunde skielne, men ikke læse dens Indskrift. Den hviilte paa Overstenen af en Niche, hvori et konstigt udarbeidet Vandspring fra Skaal til Skaal gød Vand i et stort Bækken, der dannede ligesom en liden Dam og blev borte i Jorden. Vandspring, Indskrift, Nøddetræer, stode alle lodret over hinanden; jeg kunde male det, som jeg har seet det.

Nu kan man nok tænke, hvorledes jeg tilbragte denne Aften og mangen følgende Dag, og hvor ofte jeg gientog for mig selv disse Historier, som jeg selv knap kunde troe. Saasnart det paa nogen Maade var mig muligt, gik jeg igien til den slemme Muur, for i det mindste at opfriske hine Mærketegn i min Hukommelse og beskue den kostelige Port. Men til min største Forundring fandt jeg al Ting forandret. Nøddetræerne stak vel frem over Muren, men de stode ikke umiddelbar ved Siden af hverandre. Der var ogsaa en Tavle indmuret, men langt hen til Høire fra Træerne, uden Zirater og med en læselig Indskrift. En Niche med et Vandspring findes langt

henne til Venstre, men som slet ikke er at sammenligne med den, jeg havde seet; saa jeg næsten maa troe, at det andet Eventyr har været en Drøm, saa godt som det første; thi af Porten findes der aldeles intet Spor. Det eneste, der trøster mig, er den Bemærkning, at hine tre Gienstande stedse synes at forandre deres Sted; thi ved gientagne Besøg i hiin Egn troer jeg at have bemærket, at Nøddetræerne rykke noget sammen, og at Tavlen og Vandspringet ligeledes synes at nærme sig hinanden. Naar alting igien træffer sammen, vil Porten sandsynligviis ogsaa paa ny være synlig, og jeg skal da giøre mit Bedste for igien at begynde Eventyret, hvor det slap. Om jeg kan fortælle Jer hvad der videre hændes, eller om det udtrykkelig bliver mig forbudet, skal jeg endnu ikke kunne sige.

Det kongelige Museum og Bibliothek paa Slottet i Stockholm.

(Af Udgiverens Breve fra Sverrige i Aaret 1812. Anden Deel.)

Det er Tid, at jeg i dette Slot, som jeg kun meget ufuldkomment har kunnet beskrive Dem, fører Dem ind i dets ypperste Helligdom, at jeg beder Dem følge mig til det Sted, hvor Alt, hvad jeg forhen af Pragt og Skiønhed havde seet i Kongeborgen, forsvandt for mit Øie, og Skikkelser, ligesom nedstegne fra en høiere Verden, aabenbarede sig for mit Syn — skiøndt dette ikke var indviet til at fatte deres fulde Herlighed, og jeg derfor maatte nøies med en mindre fuldkommen, men derfor ikke mindre reen og inderlig Konstnydelse. — Jeg har alt tilforn omtalt den saakaldte Logaard, en lille Have, anlagt paa Terrassen uden for den østre Slotsfløi, imellem de to fremspringende Sidefløie. Denne Have er et af mine Yndlingssteder i Stockholm. Jeg kan ikke beskrive Dem det fortryllende Indtryk, man her modtager, ved at vandre imellem grønne Træer og Buske, omduftet af Blomsternes Vellugt, med den lyse, frie, oplivende Udsigt til Havnen og Staden — og med en Arcade i Baggrunden, hvor man igiennem de store, til Gulvet rækkende Vinduer øiner de herlige Konstværker, der vise os Formens idealske Liv, aandet i det døde Marmor. Aldrig har jo et dybere Stu-

dium indviet mig i den plastiske Konsts Hemmeligheder; og dog maa jeg sige Dem, at dette Syn gientagne Gange har giort en dyb og selsom begeistrende Virkning paa mig. Det forekom mig, som jeg giennem disse Glasdøre, ligesom i et Tryllespeil, saae Konstens hellige, underfulde Verden aabnet for mig, imedens tillige Naturen og Livet traadte ganske nær hen for mine Sandser. Et saadant Sted — har jeg ofte sagt mig — have vi ikke i Kiøbenhavn! — Her troer man at være i Konstens sydlig-skionne Fædreland, hvor Naturen smykker dens Genius med sin evige Blomsterkrands — og ikke høit oppe i det kolde, klipperige, konstarme Norden — og hvor har jeg forundret mig over, endog paa de skionneste Sommerdage, at finde dette Sted næsten ubesøgt!

I den nordlige Sidefløi ved Logaarden har det kongelige Museum sin Plads i to Værelser. Det største og prægtigste af disse er det, som vender imod Haven — en lang Sal, med herlig Lysning fra den ene Side, bygget i en skiøn Smag, med hvælvet Loft, Marmorgulv, og en dobbelt Rad af Colonner. Imellem disse staae paa den ene Side mod Dagen en Samling af de ni Muser med en Apollo Citharoedus, alle antike Statuer i Marmor; paa den modsatte Side nogle mindre betydelige Billedhuggerværker, i Midten af Salen en antik Endymion og en beruset Faun af Sergell; ved den ene Ende en græsk Præstinde med Offerskaalen i Haanden, og en fredelig Minerva (Minerva pacifera) med Oliegrenen;

ved den anden en meget stor antik Vase og et Par usigelig skionne, næsten fem Alen høie Marmor-Candelabrer, der brugtes i de Gamles Templer, begge af overordentlig Fiinhed i Smagen og Skionhed i Formerne *). Desuden findes her endnu en skion Sella curulis af Marmor, en heel Deel antike Basreliefs, Büster og andre Konstsager; og denne kostbare Samling af Antiker, som Sverrige skylder Gustav den tredies Reise til Italien (1783-84), har i Norden, naar man dertil regner Scandinavien og Rusland, ikke sin Lige. Foruden flere enkelte Stykker, som Gustav kiobte, blev han ogsaa Eier af den berømte Piranesi's hele Konst-Samling, der nu blandt de øvrige er opstillet i dette Museum, som først efter Gustavs Død under Formynderregieringen (1794) blev indrettet i det nærværende skionne Locale, efter en Plan af den smagfulde Architekt og Konstkiender Fredenheim. Saa ufordeelagtig en Plads de fleste Malerier i den kongelige Samling have faaet, da de hænge adspredte omkring paa flere Steder, hvor de tildeels ere saa godt som utilgængelige, til-

*) Efter Sergells Død har ogsaa hans berømte Gruppe; Amor og Psyche, faaet Plads i dette Museum, hvor man nu kan sammenligne den med Antikerne, og hvor den unegtelig har fundet et mere passende Sted end i et Lysthuus i Haven ved Haga. Man har ligeledes i dette Museum opstillet alle denne Konstners Modeller i Leer og Gips, hvoraf endeel aldrig ere udførte i Marmor.

deels hverken have behørigt Rum eller Lysning, saa vel har man i dette Galerie sørget for de antike Statuer, der ogsaa ere af langt høiere Værd, end Alt hvad der af Malerier findes i Stockholm.

Skal jeg nu sige Dem, min Ven, hvad Nydelse jeg har havt ved første Gang i mit Liv at betragte en saa betydelig Samling af antike Konstværker: da maa jeg erindre, at det Hele egentlig giorde den stærkeste Virkning paa mig, ved det forunderlige, Ærefrygt vækkende, Indtryk, som en saadan Forening af ældgamle Mesterværker af plastisk Konst maa frembringe hos enhver, der i det mindste har Sands for Konstskionhed og Følelse for det Hellige og Ærværdige i Konsten, om han end mangler det indviede Kiendersie. Jeg prøvede her det samme, som jeg altid har følt, ved at træde ind i den skionne Antiksal paa vort Konstacademie: at det forekom mig, som Væsener af en høiere Natur, end Menneskets, havde paataget sig den menneskelige Skikkelse, for at aabenbare os den høieste Skionheds Form; eller som om de vare forstenede Levninger fra en ældgammel heroisk Tid, da en fuldkomnere Slægt, end den nærværende, befolkede Jorden. Men jeg tilstaaer gierne, at jeg endog her i de antike Marmorbilleder tildeels savnede meget af den Skionhedsfylde, som hist ikke dølger sig i Afstøbningerne af de herligste Billedstøtter, Jorden eier. Jeg vil saaledes reent ud sige Dem, at af disse heelt beklædte Muser var der Ingen, hvis Skionhed jeg i den

Grad kunde opdage, som den nøgne Endymions; i hine rørtes min Sands mere ved en vis antik Kraft og idealsk Høihed, saavelsom ved det Originale i Compositionen, hvilket jeg dog uden Vanskelighed fattede, end ved egentlig Skionhed, som jeg imidlertid maaskee ved længere og oftere Betragtning bedre havde kunnet finde og tilegne mig. Nu forekom mig nogle af Musernes Draperie stivt, og saaledes, at Steenen alt for vel robede sig deri; ligesom ogsaa Nogles Stilling (f. Ex. Melpomenes) ikke syntes mig skion eller ædel nok — ikke at tale om Ansigterne, hvoraf adskillige forekom mig intet mindre end skionne. Polyhymnia, Terpsichore og Clio vare de, som i det Hele behagede mig bedst. Den førstes Stilling syntes mig i høi Grad skion og gracieus, Draperiet, med den deraf heelt bedækkede venstre Haand, og dets nydelige Foldekast, fortræffeligt, Hovedets Form idealsk, og Ansigtet saa ædelt, yndefuldt og begeistret, som det hos denne Muse bør være. Ogsaa Clios ædle, rolige og faste Stilling indtog mig meget, og hendes Draperie fandt jeg idealsk skiønt. Thalia derimod, med hendes Bukkeskind om Livet, hvoraf Benet hænger hende ned paa Maven, med snevre Ærmer, der gaae til Haandledet og et stivt Draperie, næsten uden Folder, forekom mig som et sandt Steenbillede, mere ægyptisk end græsk; og havde hun ikke Satyrmasken i Haanden, saae vel neppe Nogen i hende den comiske Muse. Hvorfor Melpomene, en meget svær og bred Matrone, hvis Haar ere omhyl-

lede med Vinlov og Druer, løfter den venstre Fod næsten uanstændig høit op paa en Steenblok, forstod jeg ikke. Urania er en ædel Figur, men temmelig svær og stiv; Erato syntes mig at see alt for mørk og streng ud; og den siddende Calliope, som er i Færd med at skrive paa et Digt, forekom mig at have en mere fortrædelig, end begeistret Mine *).

De vil ellers vist af disse Anmærkninger faae Anledning til at tænke paa, hvor vanskeligt det er at domme om plastiske Konstværker, i hvilke Formen spiller Hovedrullen, helst naar man tilforn næsten ikke har seet andet end Malerier, hvor man saa ofte ved Udtryk, Colorit, Handling og Gruppering bortledes fra Form og Tegning. Men jeg tør ogsaa haabe, at De ei vil være for streng i deres Fordringer til den, som her første Gang saae antike Statuer, og saae dem kun eengang. — Af de øvrige tre beklædte Statuer, som jeg ovenfor har nævnet, og

*) I Voyage de deux François, dans le Nord de l'Europe T. II. p. 57 læses følgende Dom over disse Statuer af Muserne, der næst den vaticanske, skal være den eneste fuldstændige Samling af antike Muser, som haves: „Skiondt alle ni ikke ere af lige Værd eller i den skionneste antike Stiil, ere de dog vigtige for Konstens Studium, da enhver især har enkelte skionne Details. — Draperiet er det bedste ved disse Statuer. Polyhymnia og Terpsichore ere fortræffelige; Clio, Euterpe, Urania og Erato ere skionne, Melpomene og Thalia almindelige og Kalliope er den sletteste."

som i Skiønhed og Konst forekom mig at overgaae de fleste af Muserne, behagede den græske Præstinde, en herlig, ædel, majestætisk Figur, med et saare konstrigt Draperie, mig bedst, og mindst den qvindeklædte, halv qvindelige, paa Citharen spillende Apollo, som jeg dog troer skal være meget agtet af Kiendere, men som jeg bestandig i min Phantasie sammenlignede med den vaticanske, hvorved hiin ikke kunde vinde.

Dog mere, end alle Muser med Apollo og Minerva, som ellers er af en meget reen og ædel Skiønhed, tilfredsstillede og interesserede mig den første antike Statue, jeg nogensinde saae (thi jeg ilede forbi de andre til den Figur, der strax fængslede mit Die), Kronen for denne Samling: den sovende Endymion. I noget over naturlig Størrelse (7 svenske Fod i Længden) ligger den evige Sover udstrakt paa et mod Hovedet ophøiet Leie, næsten nøgen, hvilende paa et Gevant, der løselig sammenholdes ved en Knap nær ved den høire Skulder. Stillingen er ikke allene let og skiøn, men i høieste Grad sand, naturlig og fri. Det paa Leiet hvilende Hoved er noget tilbageboiet, og synker lidt mod den venstre Skulder, Munden halv aaben, Brystet høit hvælvet, som om han i dette Øieblik drager Aanden; det venstre Been og Armen paa samme Side ere udstrakte, det høire Been hævet med Knæet, og den høire løftede Arm hvilende med Haanden paa en afbrudt Green eller en liden Træstub. I alle Lemmer svul-

mer Kraft og Manddom, der dækkes af en yppig ungdommelig Muskelfylde, hvis Blødhed og Rundhed nærmer sig saa meget til den qvindelige Form, som det hos en skion og kraftfuld Yngling kan være tilladt. — For mine Øine og for min Siæl var dette Konstværk noget af det Skionneste, jeg i mit Liv saae, og jeg forundrede mig selv over den Lethed, hvormed jeg i det mindste fattede det Heles fuldendte Formskionhed og den rene Harmonie imellem de enkelte Dele i denne ypperlige Statue. Jo længere jeg betragtede den, jo skionnere og mere levende forekom den mig at blive; det uendelig bløde, og dog muskelfaste, kraftsvulmende Marmor syntes mig at forvandles til virkelige menneskelige Lemmer, og det forekom mig tilsidst, som jeg kunde see Brystet at hæve sig, og høre den Sovende at drage Aanden. Denne konstrige, skuffende Efterligning af den levende Natur i Stenen, denne idealske Forening af det synlige physiske Liv og Slummerens tilsyneladende Død er maaskee aldrig herligere udtrykt i noget menneskeligt Billedværk, og hører vist ligesaa fuldt til denne Statues Konstfuldkommenhed, som den rene, fuldendte Skionhed i alle Former. Enhver, som seer denne Endymion, maa beundre den; thi ogsaa det usvede Øie maa forbauses ved det levende udtrykte Liv; og det er dog vel en Fuldkommenhed mere ved et Konstværk, at det kan nydes endog af dem, der ikke kunne betragte det med et skarpt Kienderøie, og derfor maa overse mange af dets Skionheder. Dette

var Tilfældet med mig; og dog skienkede Betragtningen af denne Statue mig nogle af de skionneste Øieblik, jeg i dette Land har levet. Jeg forlod den herligen lønnet, og med en høi Grad af Tilfredshed, og ønskede mig kun, at jeg engang havde kunnet betragte den, naar Luna, som det i Mythen fortælles, stiger ned for at kysse sin sovende Elsker.

Denne Endymion, som er fra den græske Konsts bedste Periode, er funden 1783 i Ruinerne af Hadrians Villa ved Tivoli. En liden Deel af Hovedet og den ene Fod er restaureret. Hyppige, og tildeels alt for kiendelige Restaurationer finder man ogsaa ved Muserne. Gustav III. kiøbte, som her siges, Endymion for 2000 Ducater og Muserne for 3000. Mig forekomme disse Priser meget lave. Han blev ogsaa Eier af fire kostbare Colonner af atheniensisk Marmor, fundne paa samme Sted, som Endymion. Man seer desuden her en Mængde Basreliefs, Büster, meget af det saakaldte Raphaels Fayence (Majolica) og andre Konstværker, som jeg ikke er i Stand til at opregne. Samlingen af antike Marmorbüster, hvoraf endeel reddedes i Slotsbranden 1697, staaer i et Sideværelse ved den store Sal — et slet Locale, meget fugtigt, og saa køligt, at man paa en hed Sommerdag neppe uden Fare kan opholde sig der. Den er betydelig, og var for mig af stor Interesse. Konstneren foretrækker maaskee den ene Endymion for alle disse Büster; men hvor et saa udmærket historisk Værd forener sig med

Konstens (og endeel af Büsterne syntes mig at være fortræffeligt udarbeidede), hvor jeg saaledes seer de gamle Tider ligesom endnu levende i samtidige Afbildninger af Historiens Udødelige, der forekommer det mig næsten, som Marmoret har et Liv, der kan maale sig med det idealske Liv i høiere Konstværker. — Paa et Bord af Porphyr i den store Antiksal, imellem en Büste af en gammel Græker eller Romer og en døende Alexanders Hoved (skiønne moderne Arbeider) staaer eller rettere ligger Sergels berusede Faun, som holdes for et af hans Mesterværker. Jeg fandt ogsaa i denne lille Statue af det fineste, mest blendende hvide Marmor, et herligt Liv og megen Skiønhed, en fortræffelig utvungen Stilling, i Ansigtet det mest talende Udtryk af Rusens Glæde; men den interesserede mig langt fra ikke saa meget som Endymion. Var det Æmnets Skyld? eller var det fordi Statuer, under den naturlige Størrelse, sielden have giort noget betydeligt Indtryk paa mig? — Det synes mig, som mit Øie ved fristaaende, heel udarbeidede Figurer eller Grupper ikke saa godt kan skille sig fra Begrebet om Størrelse, som i Malerier eller Basreliefs. En Statue, der har et Barns Størrelse, forekommer mig oftest som et Barn, om den ogsaa skal forestille en Kæmpe, og taber derved i sin Virkning. I det mindste gik det mig saaledes her — men den Konstforstandige vilde formodentlig lære mig, at jeg deri har megen Uret.

Imellem og bag ved de i Rækker opstillede Statuer i dette Museum har man sat endeel store Malerier, hvoriblandt ei skal findes mange af fortrinligt Værd, naar man undtager Ehrenstrahl's fortræffeligt malede Heste i naturlig Størrelse. At man har henstillet disse Malerier her, uden Rammer, og paa et saa upassende Sted, synes at vidne enten om en stor Mangel paa Plads, eller om en ganske maadelig Smag; thi hvor besynderlig og forstyrrende en Virkning gior det ikke, at see disse store Heste i Galop og Trav midt iblandt de antike Muser! — Det er i det Hele at beklage, at man endnu ikke har tænkt paa at samle et Udvalg af de Malerier, der findes adspredte paa forskiellige Steder i Stockholms Slot, saavel som paa de andre kongelige Slotte, i et Gallerie, hvor de ligesaa fordeelagtigt kunde beskues, som Antikerne i deres herlige Sal. Den nu regierende Konge vilde derved have forøget den Fortieneste, han har af de skionne Konster i Sverrige, ved Indretningen af dette prægtige Locale, der skete under hans Formynder-Regiering for Gustav IV.; da Statuerne og de ovrige antike Konstværker i Gustav den Tredies Tid fandtes adspredte i forskiellige af Slottets Sale og Værelser. Foruden den Samling af Malerier i nogle af disse, som jeg ovenfor har omtalt, finder man en anden næsten ligesaa stor, og maaskee vigtigere Samling ophængt i en Forstue og en temmelig dyb, ikke meget lys Sal i Slottets nordre Fløi, hvorigiennem Indgangen er

til det kongelige Bibliothek. Her hænge Malerierne, uden Orden og uden Lysning, tæt pakkede paa hverandre fra Gulvet til Loftet. Disse Værelser staae aabne for enhver i de Timer, da Bibliotheket er aabent, og jeg er nogle Gange gaaet igiennem dem, uden at finde et Menneske, der havde Tilsyn med disse Konstskatte.

Heller ikke over denne Malerisamling var nogen Fortegnelse at faae til Eftersyn. Blandt flere, som man har udmærket for mig, som nogle af de fortrinligste Stykker, vil jeg nævne følgende: En Madonna med Christusbarnet, der foregives at være en Correggio. Her er ingen Raphaelisk, guddommelig Idealitet, men en skiøn og indtagende Menneskelighed. Maria er en ung, ret vakker Moder, der glæder sig ved sit Barn. Christusbarnet, der med barnlig Uskyld smiler ad et Æble, som den lille Johannes rækker ham, er ganske i Correggios Stiil. Om Coloriten kan man næsten ikke dømme, da den ved Afvaskning af en Fuskerhaand er saa godt som reent fordærvet. — Et Englehoved af Correggio, med een Arm, der blot er skizzeret. Hovedet er i høieste Grad skiønt og fuldkommen udført. Coloriten er mørk, og falder noget i det Grønne. — Raphaels Madonna della Sedia, en Copie af Raphael Mengs. — Den hellige Familie, efter Foregivende af Guido Reni. Meget interessant er Sammenligningen imellem dennes Madonna og de to andre af Raphael og Correggio. Hiin staaer omtrent midt

imellem disse, og behagede mig efter Raphaels bedst. — Judith med Holofernes's afhuggede Hoved, af Christoph. Allori. Et fortræffeligt Maleri, som man uagtet den blodig-rædsomme Gienstand ikke kan løsrive sig fra. Et usigelig lidende, melancholsk Udtryk hersker i det afhuggede Hoved, i hvis brustne Øine man endnu synes at læse Præget af Siælen, der gik til Grunde. En stolt, ærefrygtbydende og dog uimodstaaeligt henrivende Qvindelighed, i Forening med en glødende, fortærende Sandselighed er Udtrykket i Judiths Aasyn, Stilling og hele Figur. Det er bekiendt, at Allori i denne Judith malede sin Elskerinde, en florentinsk Dame, og i Holofernes's Hoved sig selv, for symbolisk at fremstille hendes Magt over hans Siæl. Han skal have malet denne Gienstand flere Gange, og hans første Original fandtes i Palladset Pitti i Florenz. — En Tiggerdreng af Murillos. Et Barn, klædt i Pialter, sidder i en øde, nøgen Egn, med en imellem Sorgløshed og Fortvivlelse svævende Nolighed, og søger at befrie sig fra Utøi. Et eget Sujet, der synes stygt og frastødende, og dog har en vis smertelig dyb elegisk Charakteer. — David med Goliaths Hoved af Caravaggio. Mere kraftigt charakteristisk, end skiønt. — Christus med Skattens Mynt, af Lanfranc. Fortræffelig malet, men slet og prosaisk udtænkt. En mere lav Christus kan man ikke let see. Det samme gielder omtrent om Flugten til Egypten af Jordans; her er en prægtig og blendende Colo-

rit, og Sandhed i Tegning; men ingen Skionhed. Maria er det modsatte af idealsk. En Bacchus af Rubens, som er vel hollandsk, og mest udmærket ved den ypperlige Farveblanding. — Iblandt nogle Malerier af den gamle tydske Skole maa jeg nævne to fortrinlige: Christus, som siger: hvo af Eder vil løfte den første Steen? af Lucas Cranach — et meget interessant Maleri, der har al den overordentlige Flittighed, al den Stivhed, og alt det inderlige, rørende, charakteristiske Udtryk, der udmærker de bedre Malerier af den gamle tydske Skole. Der hersker en ædel Hellighed i Christi Aasyn; Qvindens Ynde dølges ikke ved Udtrykket af hendes angerfulde Følelse og af den haanlige Ydmygelse, hun lider; hendes grønne Fløiels Draperie er rigt og forførerisk; en overordentlig Mangfoldighed af forskiellige Charakterer er udtrykt i Ansigterne af den Mængde Personer, som ville stene hende. — Et Gilde blandt Hav-Vidundere, af Sebast. Frank. En selsom Caprice af en genialsk overgiven, noget barok Phantasie. Den hele, tre Alen brede Tavle er fuld af en næsten tallos Mængde af ulige Figurer, den ene mere vidunderlig end den anden. Et bedre bevaret Bacchanal i samme Stiil af denne Mester skal eies af en Lieutenant Mannerhierte i Stockholm. Jeg maa afbryde disse korte og ufuldstændige Optegnelser, og blot endnu nævne to Stykker af unævnte Mestere: en skion Prospect af Venedig, hvor Vandet er malet med den mest beundringsværdige og fortryllende Sand-

hed og Natur; og en Nedtagelse af Korset, hvori især Christi Figur skal være fortræffelig udført.

Uagtet denne Samling af Oliemalerier ei er ubetydelig (Antallet af Malerier med stort og smaat udgiør vel endeel over hundrede Stykker) kan den dog, om man endog slaaer den sammen med det, som findes i de øvrige Værelser paa Slottet, ingenlunde sættes ved Siden af de kongelige Samlinger i Kiøbenhavn, hverken i Værd eller Størrelse. Derimod besidder det kongelige svenske Museum en Skat af Haandtegninger, der i sit Slags næsten skal være eneste, i det mindste en af de første i Europa. Denne uskatteerlige Samling bestaaer af 3025 Blade med ziirlig Omhu bevarede, og ordnede efter Malerskolerne i 13 Portefeuiller*). Det er for en Konstner og Konstkiender, ja selv for Enhver, der besidder nogen Smag for Konsten, en overordentlig interes-

*) I disse optager den florentinske Skole No. 1—183; Skolen fra Siena 184—226; den romerske Skole 227—632; den lombardiske 633—661; den bolognesiske 662—1178; Mestere fra Cremona, Brescia og andre italienske Stæder 1179—99; den venetianske Skole 1198—1354; den genuesiske, neapolitanske og spanske 1355—1429; Tegninger af forskiellige ukiendte Mestere 1430—1663; den flamandske, tydske og hollandske Skole 1664—2133; svenske Tegninger 2134—2238; Portraiter af berømte Malere af den italienske, tydske og flamandske Skole 2239—2321; den franske Skole 2322—2887; gamle Mestere 2888—3025.

sant Nydelse, at kunne i originale Tegninger af alle Tiders og Skolers første Mestere beskue disses eiendommelige Aand, tilligemed Konstens Udvikling, og følge denne fra dens tidligste Frembrud til dens fulde Modenhed. Her findes Tegninger selv af de ældste italienske Malere (som en Giotto (d. 1276) en Balthazar de Siena, Francesco Francia o. fl. — eller som i det mindste udgives for at være af disse Mestere; og man seer Arbeider af en Raphaels, Correggios, Titians, Salvator Rosa's, Albert Durers, Lucas van Leidens Haand. Af Michel Angelo er her ingen Tegninger; men 26 af Raphael, 16 af Giulio Romano, 6 af Correggio, 55 af Annibale Caraccio, 10 af Lodovico, 32 af Agostino, 27 af Guido Reni, 36 af Guercino, 16 af Titian, 12 af Paolo Veronese; ingen af Rembrand, men 22 af Rubens, 21 af Vandyck, 10 af Teniers, 23 af Poussin, o. s. v. Den ældste svenske Tegning er fra 1631 af Philip Lembke, en bekiendt Bataillemaler. — Man maa vel næsten forundres over den Mængde Haandtegninger af de nyere Tiders største Malere, som man paa dette Sted finder samlede, naar man tænker paa, hvor store Samlinger af saadanne der ogsaa i andre Lande fremvises; og da kan vel den Tanke opstaae, at neppe enhver Tegning, som tillægges en Raphael eller Correggio virkelig er fra disse Udødeliges egen Haand. — Det var den 1770 afdøde Grev Carl Gustav Tessin, der under hans Gesandtskab i Paris havde kiøbt denne herlige Samling, og siden overlod

den til Kong Adolph Frederik. En god historisk Catalog over Samlingen er forfærdiget af Rigskantsleren Baron Sparre (død 1803.) — Til det kongelige Museum hører endnu Myntcabinettet (under den lærde Rigshistoriograph Hallenbergs Opsyn), der skal bestaae af noget over 20,000 Stykker, og en Samling af Kobberstykker, som heller ikke er ubetydelig. Foruden en Intendent over dette Museum (som for nærværende Tid er Kammerherre F. Silverstolpe, tillige Over-Intendent eller Directeur for det kongelige Bygningsvæsen og Præsident for Konst-Academiet) er derved endnu ansat en Opsynsmand, der har Titel af Kammererer. Hr. Göbel, som forestaaer denne Post, er en Mand af meget liberal og tienstfærdig Tænkemaade, og jeg skylder hans ufortrødne Artighed og Velvillie flere behagelige Timer.

I samme Fløi af Slottet, hvor Museum for Antikerne er indrettet, findes nu det kongelige Bibliothek i een Sal med Ballustrader, og ved Siden af denne tre mindre Værelser eller Gallerier oven over hverandre. I det nederste af disse giemmes Manuskripter og Palæotyper i Skabe. Det er vel af langt ringere Vigtighed og Betydenhed, end Museum, men har dog adskillige Mærkværdigheder, som fortiene at tages i Diesyn, og Manuskriptsamlingen er for den gamle nordiske Litteraturs og Histories Studium ikke uvigtig. Bibliothekssalen er hverken stor eller prægtig; men bygget i en meget god Pro-

portion. Væggenes Beklædning er Egeplanker, der have deres naturlige Farve; Vægpillerne ere ligeledes af Egetræ, og man seer ingen Malning eller Forgyldning i hele Salen. Nogle Borde staae midt paa Gulvet i denne, til Tieneste for dem, som ville læse paa Bibliotheket, og et Værelse med Ovn er til samme Brug om Vinteren. Man angiver Bøgernes Antal til 40,000 Bind, hvilket vel ikke er overdrevet. De kan allerede heraf slutte, hvor lidt nogen Sammenligning imellem dette og det store kongelige Bibliothek i Kiøbenhavn, der tæller over 300,000 Bind, kan finde Sted. Det stockholmske kan i Betydenhed og Størrelse omtrent sættes ved Siden af det Classenske Bibliothek — i Kiøbenhavn det Tredie i Rangen; men hverken kan det i den nyere, i Særdeleshed den naturhistoriske, physiske og geographiske Litteratur maale sig med dette; heller ikke er dets Locale saa skiønt og tækkeligt, eller dets Indretning saa god og hensigtsmæssig. Man savner her næsten ganske en streng systematisk Orden; fuldstændige Cataloger fattes, og at man i visse Fag, især paa Galleriet, maa søge meget længe for at kunne finde en Bog, har jeg selv flere Gange erfaret. Dette synes at skrive sig derfra, at Bibliotheket ingensinde i den nyere Tid er bragt i fuldkommen videnskabelig Orden, og Bøgerne paa Galleriet skulle i Særdeleshed være komne i Uorden, da man for nogle Aar siden, for at foretage en Reparation, uden Skaansel styrtede de fleste Bøger af Reolerne

ned paa Gulvet, efter hvilken Revolution i Bibliotheket man endnu finder mange Bøger beskadigede.

I den hele nyere udenlandske Litteratur er denne Bogsamling i høi Grad ufuldstændig; og siden Gustav IV. skienkede det kongelige Haandbibliothek, der skal have udgiort 15,000 Bind, hertil, har Indkiøbet af nye Værker og Fortsættelser aldeles ikke staaet i Forhold til den betydelige Forøgelse af nyere, for en stor Deel historiske, geographiske og statistiske Værker, som Bibliotheket derved erholdt. Saavidt jeg veed, er det senere, efter Gustav den Fierdes Affættelse, blevet forøget med en anden Samling, der havde tilhørt denne Konge. Mangelen af nyere Skrifter er i Særdeleshed kiendelig i den tydske Litteratur, og i denne er igien det æsthetiske og philosophiske Fag, hvorimod den nærværende Bibliothekar skal have en indgroet Modbydelighed, saa godt som aldeles tomt. Goethe, Schiller, Tieck, Kant, Herder, Müller, Schelling, maa man ligesaa lidt søge her, som Holberg, Ewald, Oehlenschläger, Baggesen; lige forgieves spørger man efter Suhms historiske Skrifter, eller de danske Udgaver af Sagaerne. Thi heller ikke af dansk Litteratur findes her de almindeligste, selv i Sverrige meget læste Værker, og saavel dette som Upsala's Bibliothek staaer heri langt tilbage for Lunds Universitetsbibliothek. Imidlertid kan man langt før vente sig dette, end ikke engang at finde den svenske Litteratur i dens høieste Fuldstændighed; og dog er dette Tilfældet. Det er bogstave-

lig-sandt, at det kongelige Bibliothek i Kiøbenhavn er i den ældre svenske historiske og geographiske Litteratur vel saa rigt, som det stockholmske, og indeholder didhen hørende Skrifter, som fattes i dette. Den nyere svenske Litteratur savner derimod ikke Fuldstændighed, da det er Bogtrykkerne paalagt frit at levere et Exemplar af Alt, hvad der udgaaer fra deres Presser, saavel til dette, som til de to Universitetsbibliotheker og til det kongelige svenske Videnskabersselskab i Stockholm. Ikke desmindre kan det ofte hænde sig, at man forgieves efterspørger et nyere svensk Skrift paa det kongelige Bibliothek, fordi det ikke er indbundet; og jeg fandt til min Forundring en stor Mængde nyere Bøger i raa Materie, sammenbundne i Pakker, og saaledes giemte i Reolerne — om af Sparsommelighed, eller fordi de ikke ansaaes værdige til Indbinding, kan jeg ikke sige. Bibliotheket skal omtrent have 1000 Rigsdaler svenske Papirpenge aarligen til dets Forøgelse, hvormed man vel ikke rækker langt. Personalet af Betiente bestaaer af en Bibliothekar, en Vice-Bibliothekar og to lønnede Amanuenser, foruden extraordinaire uden Løn. Man seer disse sædvanligen paa Bibliotheket i Hof-Uniform med Kaarde — en besynderlig Etiquette, som er et lille Træk af den ceremonielle Stivhed, der finder Sted ved det svenske Hof. — I øvrigt besøges dette Bibliothek yderst lidet, og dets Tilværelse er i den stockholmske fornemme Verden næsten ubekiendt. Heller ikke er dets Indretning

meget indbydende. Udlaan finder næsten aldeles ikke Sted. Man maa egentlig have Hof-Canzlerens specielle Tilladelse for enhver Bog, man ønsker at laane — en Besværlighed, som faa eller Ingen underkaster sig. Jeg erholdt en almindelig Tilladelse, men først otte Dage efterat jeg havde ansøgt derom, da den næsten ikke mere var mig til Nytte; og jeg har undertiden ønsket, at de af mine Landsmænd, der ikke kunne finde sig i at følge de liberale Anordninger for det kongelige Bibliothek i Kiøbenhavn, maatte ved egen Erfaring prøve, om de her kunne finde sig mere tilfreds.

Det kongelige Bibliothek i Stockholm er egentlig ikke ældre, end fra Begyndelsen af det attende Aarhundrede. Det ældre Bibliothek, hvis første Spor maa finder under Kong Johan III., men som under Gustav Adolph, beriget ved Bytte fra Tydskland, egentlig først erholdt sin Tilværelse, led atter et stort og uopretteligt Tab ved Dronning Christinas Bortgang, og blev i Slotsbranden 1697 næsten ødelagt. Denne Dronning bortførte med sig sin hele Skat af Bøger, Haandskrifter, Mynter, Gemmer, Statuer og andre Konstsager, der endnu tildeels bevares i det vaticanske Bibliothek i Rom. Af det overblevne, der siden ikke ubetydeligt forøgedes (bl. a. under Carl Gustav ved Rov fra Polen og Danmark, hvoriblandt ogsaa var en Deel af det berømte Seefeldske Bibliothek, som Ulfeld skilte Danmark ved, og efter Nogles Mening Sorøe Academies Bog-

samling) *) forgik ved Ildebranden 1697 den allerstørste Deel. Bibliotheket var voxet til 23,600 Bind trykte Bøger og 1386 Haandskrifter; af de første reddedes kun 6286 Bind og 283 Haandskrifter. Der

*) Jævnf. M. O. Celsii bibliothecæ regiæ Stockholmensis historia. 1751. p. 132 sq. Hvad Er. Benzelius beretter (Prolegom. ad Monum. eccles. p. XXII.), „at hele det prægtige Stephanianske Bibliothek 1659 blev ført fra Sorøe til Sverrige, troer Celsius bør forstaaes om Sorøe Academies Bibliothek, som Carl Gustav giorde til Bytte. Naar og hvorledes Stephanii Bøger og Haandskrifter ere komne til Sverrige; veed han dog ikke bestemt at angive. Men vist er det, at allerede 1651 under Dronning Christina havde man budet 2000 Rdlr. for disse Samlinger; at mange Bøger findes i det stockholmske Bibliothek med Stephanii Navn i; og at Grev Magn. Gabr. Delagardin, enten ved Kiøb eller paa andre Maader er kommen i Besiddelse af endeel af Stephanii Haandskrifter, hvilke han skienkede Bibliotheket i Upsala. Om det Seefeldske Bibliothek finder man Underretning hos Celsius p. 140—45. Enten med dette, eller med det Sorøiske Bibliothek kom alle Meursii Manuskripter til Sverrige. Om de af disse, som menes at kunne være forgaaede ved Ildebranden 1697 taler Celsius S. 164, og beskriver S. 138 og 139 en Codex af Roberti, Abbatis Remensis, historia Hierosolymitana i 10 Bøger, fuldstændigere, end nogen af de trykte Udgaver. Denne Codex er kommen fra Sorøe, og A. S. Vedel havde i sin Tid villet udgive den.

var og en Samling af antike Statuer og Büster i Marmor og Bronce, 86 i Tallet, hvoraf kun 19 Marmorbüster reddedes, som nu formodentlig udgiøre en Deel af det kongelige Museum. Først hundrede Aar efter Slotsbranden, ved Gustav den Fierdes Regieringstiltrædelse 1796 blev Bibliotheket efter mange Omflytninger opstillet i dets nuværende Locale, i den nordre Fløi ved Logaarden. En latinsk Indskrift over Døren beretter dette. Bibliotheket blev da ogsaa prydet med Gustav den Førstes, Carl den Tiendes, Gustav den Fierdes og den da værende Hertug Carl af Søndermanlands (nu Kong Carl den Trettendes) Byster i Gips, men Gustav den Fierdes maatte vandre ud, da denne Konge blev affat.

(Det øvrige om Bibliothekets Haandskrifter maae, for Rummets Skyld, her udelades.)

Om Maleren Toussainet Gelton.

Adskillige af de Konstnere, som for nogle Aarhundrede siden havde levet og arbeidet her i Danmark, veed man kun lidet om, deres Levnetsomstændigheder ere dunkle og ubekiendte. Saaledes er det med denne Mester, saavelsom hans næsten Samtidige, Maleren William Vilken Ribolt, der malede i samme Smag. Selv om vor berømte Carl von Manders, af hvilket Navn vi nu vide, vi have havt tvende her i Landet, gives endnu meget faa og usikkre Efterretninger. Det var vore Dage forbeholden at trænge dybere ind i disse Kunstneres Historie, og at udbrede et forhen ubekiendt Lys over dem og deres Arbeider, og skiønner vor Tidsalder ei tilfulde derpaa, vil dog Efterslægten taknemmelig modtage, hvad man har giort sig Umage for at samle. Hvor Gelton er fød vides ei; saavel hans Fornavn, som man hidindtil af Ukyndighed bestandig har giort til Thomas, som hans Tilnavn røber en fransk eller skotsk Oprindelse. Det er høist sandsynligt at dømme af Tiden, da han først lod sig see i Danmark, at den bekiendte Gyldenløve har paa sine Udenlands-Reiser giort hans Bekiendtskab, og draget ham med herind. Alle hans Arbeider røbe at han enten direkte har været en Skolar af den berømte Poelemburg, hvis Smag og Pensel han saa aldeles har efterfulgt, at man meget let kan forvexle deres Arbei-

der. Som denne malede han bestandig Nymphebade, Dianas Historie, Venus sovende, Banqvets af Guder, Venus og Adonis, saavelsom lignende Historier af Fablen og Gudelæren, og det altid i liden Format. Hans Colorit er skiøn, især i Kiødfarverne, hans Pensel saftig, og i hans flittigen udførte Stykker, næsten ligesaa god som Poelemburgs. Tegning og i Besynderlighed Anatomiekundskab var altid hans formeente Læremesters svage Side, det er ogsaa vor Malers, hvorfor han stedse helst har behandlet qvindelige Figurer, som ved den bløde Proportion, og runde Former ei tvang ham til at vise noget anstrænget Scene- eller Muskelspil. Det, hvori han især staaer tilbage for Poelemburg, er deels i de Landskaber, deels i Bygninger, han anbringer i sine Stykker; de ere ei saa varme, saa delikate som dennes, heller ikke gienkiender man i disse en eller anden bekiendt Ruin fra Roms Omegn, der giør Poelemburgs Arbeider saa interessante.

Allerede strax efter Souverainiteten har han været her i Landet, som stemmer med Gyldenloves Tilbagekomst fra hans Udenlands-Reise. Grev Thot eiede et Maleri af ham, betegnet 1661. I næsten alle Malerisamlinger af nogen Betydenhed findes Arbeider af denne Mester, som alle nedstamme fra Gyldenloves, hvilke arvedes i de Danneskioldske og Laurvigske Familier, der seenere adspredtes i Publikum. Thot havde ei mindre end 9 Stykker af ham, og saavel i de kongelige, som private Samliger fo-

refindes mange. Men ligesaa bekiendt hans Arbeider har været her indenlands, ligesaa ubekiendte vare de udenlands. Fueslis algemeines Kunstlerlexicon nævner ei hans Navn, og kun et eneste Stykke af ham er anført i Hoets Catalog over næsten et hundrede Aars Malerieauktioner i Holland og Nederlandene, hvilket er solgt den 7de Novbr. 1768 i Dordrecht, under Benævnelse: een Diana Badje, in de manier von Poelemburg, extra vlyende geschildert door T. Gelton, hoog 10, breed 13¾ duimen, 40 Gulden, og det torde vel hende at adskillige Stykker af Gelton gaaer i Udlandet under Poelemburgs Navn, og ansees der for hans Arbeide.

Omendskiondt han componerede selv, afcopierede han dog andre berømte Mesteres Arbeider, saaledes har Jeg seet Kopier af ham efter Gerhard Dov, van der Lys, der kunde kappes med deres Original om Fortrinnet. Han signerede sine Stykker blot med T. G.

Af et Kongeligt Reisepas, meddeelt denne Maler 1674, for at reise til Sachsen, og der at tage Portrait af Churfyrst Joh. Georg IIIs Gemalinde, Kong Christian den Vtes Søster, Anna Sophie, sees, at han var Kongelig Contrafeyer. I Sachsen opholdt han sig i dette Diemed i 11 Maaneder, hvorpaa han efter Churfyrstindens Pas 1675 vendte hid igien tilbage.

Efter et gammelt Inventarium, skulde paa det kongelige Kunstkammer i Kiøbenhavn være fol-

følgende Stykker af ham. 1 og 2, Kong Frederik den 3die og hans Gemalinde Sophia Amalia i Knæstykke. 3, Prinds Georg, Knæstykke. 4, Et Miniatur, forestillende Noæ Ark, med allehaande ved samme sig forsamlende Dyr, i Vandfarve. 5 og 6, Tvende Landskaber, hvori alle Slags Stillinger af Hiorte, i Vandfarve. 7, Kongen i Sverrig, Carl den XIdes Gemalinde, Dronning Ulrika Eleonore, i Knæstykke, saa stort som et halv Ark Papiir. 8 og 9, Churfyst af Sachsen Joh. Georg den III, og hans Gemalinde Anna Sophie. 10 og 11, Churfyrsten af Pfaltz, Carl, og hans Gemalinde Vilhelmine Ernestine. 12, Hertuginden af Holsteen, Frederike Amalie.

Efter Grev Danneskiolds Catalog over hans Samling, vare der følgende af Gelton. 1, en sovende Venus, uforbederligen malt, $8\frac{1}{2}$ T. h., $9\frac{3}{4}$ T. b. 2, Paris Dom, $8\frac{5}{8}$ T. h., $8\frac{1}{4}$ T. b. 3, Venus og Cupido, 13 T. h., 10 T. b. 4. En Astronom, siddende ved et Lys. 12 T. h., $10\frac{3}{4}$ T. b. Paa Bogholder Michelsens Auktion 1742 var af Gelton følgende efter Catalogen: Et meget smukt Landskab. Et dito i Maaneskin 8 T. h., 10 T. b. Nogle badende Nymper i et Landskab, oval, paa Lærred, 1661. 20 T. høi, 30 T. b. Ditto paa Træe 14 T. h., 10 T. b. Den unge Tobias med Engelen i et Landskab, paa Træe, 8 T. h., $10\frac{1}{2}$ T. b. Tvende Stykker: en sovende Venus i et Landskab, paa Kobber, og, nogle badende Nymper,

paa Træe 7 T. h. 8¾ T. b. Badende Nymphe i et biergigt Landskab, paa Træe. Diana med en af hendes Nymphe i Landskab. Paa Træe 8½ T. h., 9½ T. b.

Foruden disse her anførte Stykker i forommeldte Samlinger, ere saavel paa de kongelige Slotte, som i private Samlinger i og uden for Kiøbenhavn endnu mange, som her ei kunne anføres.

N. H. Weinwich.

Litteratur.

Om Digteren Ingemann og hans Værker.

(Fortsættelse).

De dramatiske Arbeider.

Nur durch die Vollendung der Form kann die Form vernichtet werden, und dieses ist im Charakteristischen das letzte Ziel der Kunst. Wie aber die scheinbare Uebereinstimmung, zu der gehaltlose Seelen leichter als andere gelangen, innerlich dennoch nichtig ist: so verhält es sich in der Kunst mit der schnell erlangten äußern Harmonie, ohne die Fülle des Inhaltes; und hat Lehre und Unterricht der geistlosen Nachahmung schöner Formen entgegenzuwirken, so vornemlich auch der Neigung zu einer verzärtelten charak-

terlosen Kunst, die sich zwar höhere Namen giebt, aber damit nur ihr Unvermögen, die Grundbedingungen zu erfüllen, bedekt. Schelling.

Mithridates.

(et dramatisk Digt i fem Handlinger.)

Da det maae have væsentlig Indflydelse paa vor Bedømmelse af dette Digt, saa gjøre vi forelobigen Læseren opmærksom paa, at under Benævnelsen "et dramatisk Digt", kan her ingenlunde forstaaes den Art af objektive Digtninger, som vi i Indledningen tillagde dette Navn. Det er tydeligt at blot Digterens Beskedenhed forbød ham at kalde sit første Forsøg i den tragiske Konst med dets rette Navn: Tragoedie; og han valgte derfor hiin Benævnelse, da han meente at de strænge Fordringer, man kunde gjøre hans Digt, som et Sørgespil betragtet, derved for en stor Deel maatte formildes. Men vi anse ikke denne Eftergivelse for nødvendig eller retfærdig. Thi deels lærer Analogien af Hr. Ingemanns senere dramatiske Arbeider, der føre Navnet, Tragoedie, deels det Væsentlige ved Planen i Mithridates, at den fremstiller en enkelt Handling, (Mithridats Fald), at den fornemmeligen gaaer ud paa Charakteertegning, og at flere Situationer tydeligen ere beregnede paa at gjøre Effect paa Skuepladsen, deels endeligen hele Digtets Form, at det i Gjerningen

bør regnes til Tragoediernes Tal *). Vi bedømme det altsaa som een af disse.

Ved en flygtig Giennemlæsning ville Mange maaskee dømme, at dette Stykke hverken mangler Interesse i Handlingen eller Charaktererne, Afverling i Dialogen eller Liv i Sprog og Fremstilling; læser man det atter om nogen Tid med Opmærksomhed, vil man uden Tvivl finde meget anderledes, men tager man det oftere for sig, som enhver retfærdig Dommer bør giøre, vil man sikkert deri finde alle Tegn paa den Eensformighed, der charakteriserer Digterens senere Tragoedier, og som kun lidet erstattes ved den Virkning, (Effect) han stræber at give dem, ved Hiælp af alle Theatrets udvortes Midler. Vi skulle derfor søge at udsætte disse Feil fra hinanden, ikke saameget for Stykkets egen Skyld, — thi en vidtloftig og nøiagtig Fremstilling af Feilene i et Digterværk er kun der passende, hvor dettes Vigtighed i enkelt Henseende (som i Ludlams Hule), eller dets tilsyneladende Værdi i det Hele (som i de sorte Riddere) fordrer det — men fordi en fuldstændig Analysering af dette Drama vil være den aller-

*) Hr. Ingemann besluttede at skrive en Tragoedie, skrev en Tragoedie, men kaldte det et dramatiskt Digt. Det Modsatte var Tilfældet med de sorte Riddere; thi Hr. Ingemann vilde skrive et romantisk Epos, troede at have frembragt et romantisk Epos, og benævnede sit Digt derefter — men det blev dog aldeles uromantisk.

bedste Indledning til Betragtningerne over de følgende *).

Da aldeles ingen Idee er udtrykt i Digtet, da man tydeligen seer, at Digteren slet ikke har været begeistret for sit Emne eller for sin Helt: er det ganske naturligt, at det hele Stykke mangler indvortes Sammenhæng og Heelhed. Man mærker dette saa meget snarere som den første Act virkeligen synes at spaae noget langt bedre, end man siden efter forefinder. Vel siger Archelaus S. 240:

— En Søn forraader Faderen — En Broder
Vil ægte Søsteren; — et selsomt Virvar
Af Unatur; dog saa det jo maa være.
Forbrydelser maa paa hverandre dynges
Paa denne Slægt, at den kan Halsen bryde**),
Som en Selvmorder, ved sin egen Daad.

og angiver dermed tydeligen, at dette er Maalet for alle Begivenhederne; at Skiebnen i denne Straf viser sin Magt over de fremstillede Charakterer. Men den Vigtigste, nemlig Mithridates, er her forglemt, og de der omtales, og som benævnes „Slægten," straffe ingenlunde sig selv som Selvmordere; thi Pharnases (den ulykkelige Aurelia begaaer ingen Forbrydelse og straffes heller ikke) styrter,

*) Forf. troede desuden muligen at kunne gavne ved denne Udførlighed, da et Rygte har sagt, at Digteren vil omarbeide dette Stykke for Skuepladsen.

**) Et forresten meget upassende Billede, der ikke engang er adæquat, da „at bryde Halsen," ikke bruges om forsætligt Mord.

ustraffet sin Fader fra Thronen, som dog derved heller ikke straffes, fordi han lod Romerne myrde (hvilken Gierning desuden ikke er anbragt i Stykket som Motiv, men dog er den eneste af hans Forbrydelser, der i Handlingens Gang omtales), men som blot lider det Onde at maatte døe: og selv Døden er ham kiær.

Vel er det en stor Forbrydelse, at Mithridat har hævet sin egen Søster paa Thronen som sin Dronning og Ægtefælle (S. 193), og den var sikkert et meget tragisk Motiv; men deels omtales den her kun i Forbigaaende af Archelaus, deels vilde det have været oprørende, om den nok saameget var bleven fremhævet, at see den store Mithridat straffet ved en feig, nedrig Søn, der kun som Forbryder var Skiebnens Redskab, uden dog at forkastes efter Fortieneste. Thi den straffende Nemesis vælger ofte kun ubetydelige Midler, men aldrig uværdige, uden at tilintetgiøre dem efter fuldendt Daad. De varslende Syner, som Aurelia, (237) Pharnaces (245) og selv Mithridates (269) have havt, og som skulle betegne en overnaturlig Magts Indflydelse, ere aldeles uden Virkning; de skulle true med den Fare, som svæver over Forbryderne, men deels ere de i sig selv matte, deels have de ingen Indflydelse paa de Personers Handlinger, som de vise sig for, og deels anbringes de ganske vilkaarligen. Endeligen er det betydningsfulde, som skal ligge i Aurelias Forbindelser med de fire Hovedper-

soner, og fornemmeligen i hendes Forhold til Mithridates, hvem hun følger som en Genius, ganske forfeilet. Dette ligger deels i den upoetiske Behandling og forstemte Tilstand, hvori hun er sat, deels i den Omstændighed, at det slet ikke opklares, at hun er Mithridats Datter. Digteren betænkte ikke, at det er nødvendigt at underrette Personerne selv i Stykket om deres skiulte Forhold, naar Tid og Sted ere der, og at ikke Tilskuerens Medviden er tilstrækkelig, da denne blot tiener til Oplysning og Forstaaelighed. Interessen maa være der, uafhængig af Tilskueren, og Forhold, som kun faae Betydning og Virkning, derved at denne, men ei de paagieldende Personer i Stykket, blive bekiendte med samme, besidde ingen dramatisk Styrke. Desuden er det en Feil i første Act, at spænde Tilskueren ved saa forviklede Forbindelser, som disse Aurelia's ere, og siden efter aldeles ikke at tilfredsstille hans Forventninger om de interessante Handlinger eller Begivenheder, som de kunde lede til. Og det er besynderligt, at en Digter, som saa meget beregner den theatralske Effect, ikke har benyttet et saa rigt Emne, som at Aurelia opdages at være Mithridats Datter, at hun deraf forklarer sin Hengivenhed til ham, og han sin Forkiærlighed for hende. Tilskueren maa dele Skiebne med den tragiske Helt: hvad der er hiin ubegribeligt, maa ogsaa være det for denne; men hvad Tilskueren er vidende om, maa han ogsaa vide.

Denne Mangel paa det sande Tragiske i Mithridat, og paa al høiere Betydning og Styrelse, udspringer upaatvivleligen af Digterens Uformuenhed til klare, levende Anskuelser af Livet i det Store, Mangfoldige og Underfulde, som vi allerede i den første Deel af denne Kritik troede at finde hos ham. Alt organisk Liv og Sammenhæng forsvinder, og Ideens levende, nødvendige Baand, erstattes aldeles ikke ved den baade vilkaarlige og ugrundede Forbindelse, Digteren selv efterhaanden knytter imellem Personerne og deres Handlinger. For den Læser, der har Sands for det ægte Skiønne, vil det Hele synes at bestaae af enkelte Brudstykker. Ingen Handling gaaer igiennem det hele Stykke; thi, at Pharnases vil støde Faderen fra Thronen, er vel det tilsyneladende Formaal, men vi skulle nedenfor vise, at det i Virkeligheden ikke er det. Intet knytter derfor de fem Acter, eller de enkelte Scener fast tilsammen: hver Handling staaer isoleret for sig, og lange Samtaler ere oftere det som forbinder dem med hinanden. Den udvortes Sammenhæng, den formelle Enhed, som Digteren især har opnaaet i Blanca, findes ikke engang her. En træffende Charakteerskildring, levende og interessante Situationer, og Mangfoldighed i Handlingen, som i flere dramatiske Værker for en stor Deel kunne erstatte os Savnet af et fuldkommen tragisk Liv, findes derfor aldeles ikke her. Handlingen gaaer ikke frem i de enkelte Scener; men kun i enkelte

Momenter tager den en nye Retning, eller faaer et nyt Tillæg.

Vilkaarligheden i denne Forbindelse forøges ved det Feilagtige i den theatralske Form. Det er aldeles ikke en Regel for Digteren at iagttage Stedets Eenhed af andre Grunde end dem, som umiddelbar tages af Emnet selv, og Intet skader maaskee mere det Hele end en vilkaarlig Optræden paa Skueplads-sen. Naar en ny Person træder ind paa denne maa det enten være for at søge dem, som allerede ere der, eller fordi hans Bestemmelse fører ham derhen. Tilfældig Sammenstød og al vilkaarlig Spadseren, som i de franske Sorgespil, maa være udelukket af Tragoedien. Forlade derimod de, som ere paa Scenen, denne, og en ny Maske optræder, saa kiender jo Tilskueren de umiddelbar foregaaende Begivenheder, og søger derfor allene i Maskens Forhold til det ham omgivende Sted, eller i hans Tale, Grunden til hans Fremtræden, naar hine Begivenheder ikke motivere den. Men denne Regel iagttages sieldnere, endog af bedre Digtere. Ogsaa deri er Shakespear fortræffelig. Ved at lade den nye Person fremtræde paa et nyt Sted, kan Digteren roligen overlade det til Tilskuerens Phantasie at udmale sig det, som er skeet, fra den Tid, han sidst var paa Scenen, forudsat at det behørigen angives. Naar kun det Sted, han befinder sig paa, svarer til hans Rolle og Charakteer, eller til den Handling, han vil foretage sig: saa har Digteren Lov til at sætte

ham, hvor han lyster, og naar Scenens Omverling ikke afbryder eller standser Handlingens Gang i det Hele, saa kan Digteren foreskrive den saa ofte som han finder for godt, og som Theatrets Locale tillader. Hiin Vilkaarlighed i deres Optræden maa man ogsaa dadle hos Personerne i Mithridates. De komme, paa et Par Undtagelser nær, uden nogen Grund gaaende ind paa Skuepladsen, og synes saaledes at træde op, blot fordi Digteren nu faaer i Sinde, en Stund at lade dem tale.

Ifølge Expositionsscenen (som, paa lidt Vidtløftighed nær, ikke mangler Liv i Dialogen, og ved den Tingenes hele Stilling, som deri er fremstillet, har megen Interesse), og de to næste Scener imellem Mithridates og Pharnases, og imellem denne og Archelaus, maa man nødvendigen anse en Kamp imellem Pharnases og hans Fader om Thronen for Indholdet af Stykket, og man formoder med megen Vished, at den snedige Archelaus vil tage virksom Deel i Handlingen. Denne udvikler sig ogsaa ret godt i de følgende Scener af denne Act, der unegteligen er den bedste, og besidder paa den ganske uvedkommende sidste Scene med Murena nær, tilstrækkelig indvortes Sammenhæng. Men Murenas Tilbagebliven, som i den første Scene siger, „at han dog vilde see Kongeborgen i Sinope inden han drog bort" er ikke motiveret; thi vel siger han, at han ærer Mithridat som Fiende og kunde saaledes gierne ønske, at have

en Samtale med ham; men dog er det usandsynligt, og med Hensyn til Handlingens Sammenhæng et altfor vilkaarligt Motiv, at en romersk Feldtherre, blot af den Grund bliver tilbage, og dog siden efter skal tage en saa betydelig Deel i Handlingen. Han bringes, ikke engang ved denne Scene, der aabenbar allene er beregnet paa Effect, ikke i nogen Forbindelse med den egentlige Handling, thi, endskiondt han føres ud af Skuepladsen i Fængsel, saa slipper han uden videre igien ud af samme, og man seer ham allerede i anden Act igien; hvor den hele Fængsling loseligen omtales af Archelaus, med disse Ord: „Saa undslap du dog Tyrannens Vold;" og derefter betragtes som en uskeet Begivenhed. Uagtet Dialogen i de tre første Scener, som og i den, hvor Pharnases forlanger Deel i Regieringen, er temmelig levende; saa sporer man dog allerede i denne Act den standsende Langsomhed, der i de følgende Acter forandrer næsten alle Scenerne til Samtaler, og derved reent ophæver Handlingens Gang, saaledes at denne, hvor den faaer et nyt Tillæg, slet ikke udvikler sig i hele Scenen, men maa kun søges i en udtalt Replik, hvor den oftest tilfældigen anbringes, men meget sielden er grundet i Charakterenes Hensigt. Dette gielder ganske om den anden Act; thi paa det nær, at man erfarer, at Romerne næste Nat komme til Byen, og at Pharnases derfor beslutter at lade Soldaterne drikke fulde, er den en reen Standsning i Handlingens Gang, og alle Sam-

talerne ere uden Betydning eller Virkning. At Murena kommer i denne Act gaaende over Skuepladsen og gienkiender Aurelia, som han er bleven forelsket i, da han saae hende i Delphi, hvor hun har været Præstinde, bevirker vel, at han i tredie Act gaaer i Templet og frelser hende; men da de begge ere lige uvedkommende i det hele Stykke, saa kan dette ei her komme i Betragtning. — Bryllupshøitidelighederne og de dermed forbundne Scener i tredie Act ere i Planen og for endeel i Anlægget fortræffelige, baade dramatiske og theatralske; men Udførelsen er slet *). En Samtale imellem Murena og Aurelia i en vild Fieldegn er betydningsløs, saavelsom hendes næste Samtale med Mithridat; begge ere Stykket uvedkommende. At Murena giver Mithridrat sit Sværd, er blot beregnet paa Effect.

Et Mellemspil **), som forestiller Romerleiren, giver en Art af Vexelsang imellem Sol-

*) En Scene imellem to Undervræster er det bedste comiske, som vor Digter nogensinde har leveret. Den anden Præst har flere meget gode Repliker, men som hos vor Digter ere de eneste i sit Slags.

**) Da den d. Litt. Tidendes Recensent kun for størstedelen yttrer de modsatte Meninger af dem, vi her fremsætte om Hr. Ingemanns dramatiske Værker, uden at give sig blot ved at yttre falske Grundsætninger, eller afsige almindelige Domme om Poesie, saa spare vi os den Møie nærmere at giendrive dem. Vi anføre derfor blot her en meget synderlig Sentents om dette Mellemspil. (Cf. L. T. 1815. No.

daternes Chor over den erhvervede Seier, og en Augurs Klager over den megen Sorg, denne har udbredt. Dets Betydning at skulle betage den bratte Overgang fra tredie til fierde Act, hvor Scenen er forflyttet til Panticapæum, en rum Tid efter, den største Deel af sin Unaturlighed, er ikke at dadle. Augurens sidste Ord tiene ligesom til Forklaring og Undskyldning; og ifald Handlingen havde begyndt her i fierde Act, just ikke hvor den endte i tredie, thi dette var umuligt, efter Digterens Plan at ville giøre et Spring i Tiden, men under Omstændigheder, der tydeligen viste det samme Forhold imellem Mithridat og hans Søn, som vi saae at finde Sted i Templet; dersom man strax mærkede, hvorledes Pharnases søgte at opfylde det Løfte han gav Pompeius (291): saa kunde intet med Grund indvendes imod at fremstille blot Begyndelsen og Enden af Begivenhederne ved Mithridats Fald, der vel kunde være saa mangfoldige, at de heelt igiennem ikke egnede sig til eet Stykkes Behandling. Kun maatte den anden Deel begynde ligesaa betydningsfuldt og interessant, som den første endte: den maatte

18). „Endskiøndt Canalen imellem England og Frankrig, imellem hvilke Lande Scenen ofte vexler i Shakespears Stykker er endeel smallere! enddet sorte Hav, giør man dog, naar man har Phantasie en ligesaalet Reise med Mithridat over dette, som med Shakespears Helte over hiin." Paa Shakespear strander denne Recensent bestandigen.

være et sammenhængende Heelt for sig, men som kun tilfulde forstodes ved at kiende det foregaaende. — Dette hat Shakespear herligen udført i Macbeth. — Augurens Ord her i Mithridates:

En Morder er styrtet fra Thronen brat,
Nu raver han ud i den vildene Nat,
Hans Vei gaaer over de Døde.
See! Flygtningen gaaer over Land, over See,
Saa underfuld synger den blege Moe;
Men Helten udsoner sin Brøde.
For fiendtlig Haand skal han ikke døe —
Nu støder hans Snekke mod fierne Øe,
Der glindser hans Aftenrøde.

ere, i og for sig, meget skiønne; men det er falske Tanker hos Digteren, som bragte ham til at anvende dem her. At Mithridates kaldes en Morder, sigter til Romernes Drab; men vi have bemærket, hvorledes der i Stykket selv ingen Vægt lægges paa denne Grusomhed, da den ingen Indflydelse har, og en nøie Betragtning af Mithridats Charakteer vil lære, hvorledes netop han selv yttrer sig i blotte uvedkommende Momenter, uden at der i Stykkets hele Gang spores den mindste active Virkning af ham. Kun i den første og sidste Samtale med Sønnen modsætter han sig denne, men dog kun for saavidt, som denne giør ham Forslagene og ikke fordi han med Bevidsthed kiæmper imod Pharnases som hans Fiende. Men det er ganske udramatisk, at de tvende stridende Hovedpersoner ikke ere sig bevidste, hvad det egentligen gielder om. Striden bliver der-

ved reen momentan istedetfor at aabenbare sig i de paagieldende Personers Handlinger. Mithridat har efter Stykkets Anlæg ingen Brøde at udsone, ja han kan ikke engang kaldes dets Helt, thi denne er jo den handlende Hovedperson. Han udsoner heller ikke den omtalte Brøde, om den skulde være Motiv i Stykket, ved nogen Handling, og den sande Grund hvorfor Digteren skriver: „at han ei skal falde for fiendtlig Haand," er hans Følelse af den Storhed, han har lagt i Mithridats enkelte Handlinger, og den Usselhed i Tænkemaaden, hvormed han har skildret hans Fiender.

Archelaus's Optræden er ret vel forbunden med tredie Act; men Pharnases's saameget mindre. Han synes ganske at have glemt sit Løfte til Pompeius, og sine Planers begyndte Udførelse, naar han siger (S. 314):

Nu er jeg kied af Legen: jeg er Mand,
Alvorlig Handling sømmer Manden, hidtil
Har jeg lagt Hænderne i Skiødet fast,
Og haabet: Kronen falder selv herned;
Nu maa jeg gribe den, skal den ei svinde,
Jeg maa udvriste den af Skiebnens Hoved.

Hans Scene med Archelaus er for Resten blandt de bedre og henhørende til Handlingen. — Men hvor frapperes man ikke ved at see Murena (S. 320) komme gaaende. Han har reent glemt sine Legioner og sit Fædreland, og istedetfor at Digteren ret bequemt kunde have indbragt ham (siden han nu engang dog skulde være med) som Afsending fra

Pompeius, eller hvilken Romer der commanderede i Asien, til Pharnases; saa motiverer han hans ganske uventede Kommen blot med at lade ham sige:

Jeg har forvildet mig
Paa denne Jord — Hvor er Aurelia?

Da Archelaus udleer ham — siger han:

Lys! — lad mig gaae min Gang, den er nødvendig (?);
Forgiæves ei har Skiebnen (?) henstødt mig
Midt paa en fremmed Jordbund; see! der staaer jeg
Adskildt og ene som en Marmorheros (!)
Og seer paa Undergangen (?) — og forgaaer (?)
— — Hvor er Aurelia?

Enhver vil vist indsee, hvor urimelig denne Tale er, og at den aldeles ikke ophæver vor Formodning, nemlig at Murena i Grunden blot kommer — for at dræbes. Thi da han intet gior i det hele Stykkes Gang, da hans Forbindelse med alle Personerne er reen tilfældig, og uden Virkning, saa maa hans Død ogsaa blive tilfældig. Om hans Charakteer siden efter.

En anden stor Feil i samme Act er den, at Mithridats Replik (295) bestemt tyder til, at Pharnases nyligen er kommen; men denne Yttring, i hvor heldigen den kunde været anvendt, strider nu mod alt det foregaaende. Den Scene, hvori den fremsættes, staaer ellers i Godhed, nærmest den første Act. Aurelia kommer atter her til ingen anden Nytte, end den at udfylde den Tomhed, som Man-

gel af Indhold foraarsager. Hendes affindige Tilstand kan ikke have sin Grund i det forstyrrede Bryllup, siden det var ganske imod hendes Villie; men hvoraf er den da udsprungen? Mon ikke af Digterens Stræben efter Effect? — Og denne opnaaes ikke engang her!

Det meste af femte Acts Indhold er uvedkommende, og uden Betydning eller Hensigt. Man seer midt i Acten Leiren, hvor Pharnases lover Soldaterne Guld og grønne Skove. Mithridats Optræden her er meget dramatisk, og den theatralske Effect, hans truende Blik maa bevirke i og for sig baade heldigen beregnet og passende anbragt. Men da det engang tilforn er anvendt (S. 231), saa taber det dog næsten al Skionhed. Denne Scene, og Mithridats Drab ved Verro, er det eneste, som har Betydning og Interesse i denne Act, der med Hensyn til Compositionen maaskee er den sletteste. Mithridats Ord i de sidste Scener mangle næsten ganske det grundige Indhold, den ægte Livets Philosophie, som enten trøster eller hæver enhver stor Aand over sin ulykkelige Skiebne. Hvorfor han først selv skal saare sig med Murenas Sværd, begriber man vanskeligen. Hans Scene med Aurelia S. 361—367 er noget af det sletteste i Stykket, og Grunden er udentvivl den, at den er en reen Copie af Hakon Jarls sidste Scene med Thora. Selv i Mithridats Dødsmaade aabenbarer sig Digterens falske Begreb om det sande Dramatiske. Han mener nem-

lig, at Verros givne Løfte: (S. 341) „kun at ville lyde Mithridat allene," skal giøre det sandsynligt, at han dræber denne, da han siger: „du svoer at lyde mig og jeg befaler." Men han feiler; thi jo mere man bemærker Digterens Hensigt med sine Repliker, jo mere man seer, at en Ting skal forberedes, desmere taber man Sandsen for det Naturlige og Sandsynlige i enhver dramatisk Handling. Dennes Virkning maa aldrig beroe paa, at Tilskueren erindrer et Ord, som er uden Hensigt eller Betydning, hvor det siges, men ene og allene paa en ham naturlig Følelse for Menneskeværd, og menneskelig Charakteer og Bestemthed, samt paa den Idee, som Gangen i det hele Stykke, og Hovedhandlingens Natur vækker og nærer hos ham.

Hvad nu den egentlige Catastrophe angaaer, da har den god Sammenhæng med det Formaal, som opstilles for Stykket i første Act. Thi det var Oprøret i Leiren, som er bevirket af Pharnases, der foraarsager, at Mithridat kommer til Erkiendelse af, at han har tabt sin gamle Magt, og at hans store Planer aldrig kunne gaae i Opfyldelse. Men des slettere er Slutningen, at Pharnases, den feige Nidding, faaer Kronen i sine Hænder.

Da det, efter Udviklingen i denne Bedømmelse, ikke er Mangel paa Kundskab til Theatrets Natur, eller for stor Mængde af Stof, eller flere Hovedpersoners og Handlingers forsøgte Forening, eller et

slet valgt Emne, eller endeligen en ensidig lyrisk Begeistring, som er Aarsag i de mange Feil, vi have udpeget i dette Digt; men tvertimod Mangelen paa det allervæsentligste, paa en begeistrende Idee, paa en levende Anskuelse af de historiske Charakterer, som skulle fremstilles, paa Sammenhæng og Motiver, samt paa sande og klare Forestillinger om den objective Poesies Natur og inderste Væsen — da det er denne store Mangel, som giør Mithridates ganske udramatisk: saa vil man indsee, hvorledes det dybt er grundet i Digterens Natur, og i den Retning, som hans første dramatiske Forsøg har givet hans Forestillinger, at han satte Formaalet for alle sine dramatiske Digtninger, i Opnaaelsen af det tilsyneladende udvortes Skin, der skal erstatte Mangelen af et selvstændigt, sielfuldt Indre. Man vil indsee Grunden til, at han søgte en concentreret, knyttet Forbindelse i udvortes Tilfældigheder, istedetfor at fremstille en organisk Sammenhæng, udsprungen af indre og høiere Kilder; at en forstemt, ja ofte forskruet Tilstand, maatte erstatte den sande Begeistrings og Siælestorheds Aabenbarelse i Charaktererne; at hans Bestræbelser for at undgaae, hvad man kalder den nye Skoles Feil, ofte ledede ham til Eensformighed; at hans rolige, sindige Betragtninger foraarsagede en trættende Mathed, — kort, man vil erkiende, at hans Mangel paa Anskuelse af det, som er Principet til alle Livets individuelle Aabenbarelser, det, som forener Dybet med Overfladen,

Ideen med Formen, Sielen med Legemet, af Naturen (saaledes som vi, i Anledning af den Oehlenschlägerske Poesie have forklaret dette Ord) *) er den inderste Grund til, at han hidtil ikke har leveret nogen ægte dramatisk Composition.

Vi have saaledes sluttet vore Betragtninger over Mithridates, som et dramatisk Heelt. Vi have havt Leilighed til paa adskillige Steder at giøre Bemærkninger over Stykkets enkelte Dele, og tilføie kun følgende, til ydermere Bekræftelse, om Charaktererne, den objective Natur i Scenerne og de enkelte lyriske Steder.

Mithridats Uvirksomhed i den egentlige Handling er allerede bemærket. Hans Storhed i at trodse Skiæbnen gaaer ikke sielden over til en blind Paastaaelighed uden Betydning. Hans Forhold til Aurelia, der endog bringer ham til at kalde sig selv en „gammel Synder" — S. 343 i Monologen, der er en reen Copie af Hakons i Offerlunden — er ogsaa uden al Betydning, da dette Forhold leder til aldeles Intet. Hendes underlige Natur beskriver hun selv. (S. 261.)

— — — „Underlig
Forstemt mit hele Væsen er; jeg føler
En Ahnelse, jeg veed ei hvad jeg siger."

Og det slemmeste er, at knap Digteren selv ret veed, hvad han lader hende sige. Han ahnede vel ogsaa slig en mystisk Naturs Tilværelse, men han formaaede

*) S. Athene 5te Bind, S. 87.

ikke at fremstille den. Alt hvad hun siger yttrer en sygelig Aand, og passer ofte hverken til Stedet eller hendes rimelige Charakteer. Hun er ganske forfeilet, og hendes hele Nærværelse hos Mithridat ligesaa ubegribelig, som hendes sidste Ord. (S. 320). Hendes Elsker Murena, der er ligesaa uvedkommende i Stykket som hun, er intet mindre end en Romer. Denne sygelige, charakteerløse Forelskelse, denne svagelige, daadløse Existents, er vist meget uromersk; og da han mangler næsten al Interesse og Sandhed, som blot Menneske betragtet, er han et meget uværdigt Billede af den fortræffelige Romer, vi kiende under dette Navn. Pharnases er en feig, uvirksom og charakteerlos Yngling, der næsten overalt røber en ussel og nedrig Tænkemaade, og dog triumpherer han tilsidst! — Det er besynderlig modsigende, at en Digter, der i flere store Compositioner (de sorte Riddere, Røsten i Ørkenen, Reynald og flere episke Digte) har søgt at fremstille det Godes Seier over det Onde har kunnet give dette Stykke en saa poetisk — oprørende Ende.

Archelaus, endeligen, er vel en snu og forsigtig Hofmand, som forstaaer at benytte sig af Omstændighederne, men det bliver ved hans snedige Planer og Overtalelser; han virker ikke igiennem dem og de føre ikke til Noget. Det er derfor ogsaa forekommet Digteren bequemmest at lade ham dræbe udenfor Skuepladsen (thi dræbes maatte han, efter sin onde Natur), da han paa denne intet havde ud-

ført, som fortiente Døden, og han dog ikke var saa feig og ond (men blot hævngierrig og snedig), at han for sit blot yttrede Sindelag fortiente at straffes saa haardt.

En Bemærkning maa vi endnu giøre angaaende den ideelle Deel af dette Stykke, nemlig at den antike Aand aldeles ikke deri findes. Aurelia og Murena ere saa ugræske og uromerske, som de vel kunne være; den megen Talen om Spøgerie er ogsaa upassende. Drommene og Varslerne kunde vel være paa deres Sted, naar de havde været anbragte poetisk rigtigen.

Foruden de mange negative Feil i den dramatiske Fremstilling gives der i det Enkelte hyppigen saadanne Steder, hvor Reflexionen har foraarsaget reen positive Feil. Med Mithridates er det især Tilfældet. Træk, som enhver Skolediscipel kiender om denne Helt, ere ganske trivielt anbragte, saa at man tydeligen seer de skulle giøre Effect; men de staae uden Indklædning for os, og vække mere Ligegyldighed end Interesse for ham. (See S. 203, 222, 336, 337, 367.) „Himlens Mø ved Heltens Side" skulde fremstilles, men er ikke fremstillet (367). Dertil hører den oftere Angiven af Aurelias Hvisken. Endvidere Pharnases's Vaklen i sin Mening om Gudernes Tilværelse, (S. 207, 209, hvor han dog troer paa noget Overnaturligt, 210, 252), hans saakaldte „affecterte" Tale (der snarere forekommer som en Affectation af Digteren, og er

ganske mislykket) og Aurelias Bemærkning i den Anledning: „saa skildrer Klogt" (S. 256). — Og hvad er vel Reflexionen andet end netop Digterens Forsøg paa ved Klogt at erstatte Anskuelsens Begeistring? — Upassende maa man kalde det, naar Pharnases siger (S. 317) til Archelaus. „Du est en lystig Mand: herefter skal jeg bruge dig til Hofpræst." — Er det ikke aldeles meningsløst? Murena siger noget ligesaa meningsløst (S. 201) om „tvende Understierner."

Vi have allerede bemærket de Scener, hvor enten Dialogen var bedre eller slettere end den almindelige, temmelig matte i hele Stykket. Tre fortræffelige Repliker findes (S. 202), men uden Frygt for Overdrivelse, vove vi at paastaae, de ere de eneste i deres Slags. Vi afskrive den sidste:

Mithridat.

Søn!

„Der er en Tid, en slakket gylden Tid,
Imellem Børneleeg og Manddomsfærd;
Fornegt ei daarlig den! O! tidsnok kommer
Den skumle Pandeploier. Før jeg lider
En Dværg med Kiæmpehoved, end en Yngling
Med konstlet Gubbebryn."

Derimod vilde det ikke være vanskeligt at anføre flere upoetiske Billeder, saameget mere som Digterens Lignelser oftere ere grundede paa Philosophie eller almindelige menneskelige Forestillinger, end paa originale poetiske Anskuelser, mere ere tagne af den sandselige Form end af det sandselige Liv, og ikke sielden

mangle Colorit, ja undertiden endog Farve. Til Exempel kunne tiene S. 213 om Grimhed. S. 251 om Faderblod og andet simpelt? Blod, sagt af en Pharnaces. S. 262 om Hiertet og Glæden. S. 356, hvor det støder meget at høre en fordums Præstinde i Delphi tale om, at Faarekyllingen forkynder Liig i Huset.

Af de lyriske Stykker er intet værd at nævnes, naar man undtager de citerte Ord af Augurens sidste Replik. Flere ere endog matte. Epilogen er som en Yttring af Hr. Ingemanns rene Subjectivitet særdeles god.

Vi slutte denne Fremstilling af vore Tanker om Mithridates med den Bemærkning, at en Omarbeidelse af dette dramatiske Digt for Skuepladsen neppe vil lykkes Digteren. Den vil kun nedsætte ham i hans Publicums Yndest, da den upaatvivleligen ikke vil kunne taale at sammenlignes med dettes Yndlingsstykke, Blanca, og os andre vil den kun give et nyt Beviis paa, at han hidtil ikke har formaaet at hemme Reflexionen under en levende Anskuelse, og derved at trænge tilbunds i sand objective Naturer.

(fortsættes.)